SILVIA BÂRCĂ CORNELIA SECHI

ÎNDRUMĂTOR PENTRU RECEPTAREA LECTURILOR LITERARE

Colecția DIDACTICĂ

EDITURA PORTO-FRANCO

Cornelia Sechi

Silvia Bârcă

ÎNDRUMĂTOR
PENTRU RECEPTAREA LECTURILOR LITERARE
(clasele V-VIII)

PENTRU CONCURSUL DE ADMITERE ÎN LICEE
ȘI ȘCOLI PROFESIONALE

EDITURA PORTO-FRANCO
GALAȚI, 1994

Argument

Lucrarea este concepută ca instrument de lucru destinat candidaților la examenul de admitere în licee și școli profesionale și viitorilor elevi de liceu în scopul dobândirii unor deprinderi de muncă independentă care să asigure însușirea conștientă a cunoștințelor.

S-a pornit de la premisa că tot ce se obține prin efort personal, prin căutări și încercări, printr-un șir de raționamente, este întărit de satisfacții, se păstrează temeinic, se reproduce ușor și ajută la găsirea unor soluții originale. Am urmărit educarea gândirii reproductive și creative, inteligenței, imaginației, inventivității, sensibilității în vederea receptării operei beletristice.

Îndrumătorul își propune să contribuie la evitarea carențelor ce decurg din memorarea mecanică, învățându-i pe elevi cum să învețe.

Din experiența didactică am constatat că sunt candidați care nu citesc textul literar, mulțumindu-se să reproducă informații memorate mecanic care le depășesc adeseori nivelul de înțelegere, astfel încât efortul depus nu are finalitate. În consecință, recomandăm ca absolut necesară lectura integrală a operei studiate în scopul descoperirii problemelor de conținut și a elementelor estetice specifice.

Îndrumătorul cuprinde: schița biografică despre autor, întrebări și exerciții pregătitoare, textul literar, sugestii de comentarii literare, exerciții de fixare și recapitulare a noțiunilor de teorie literară învățate în gimnaziu cu exemple din operele receptate. Schița biografică introduce în universul operei scriitorului constituind o etapă pregătitoare prin abordarea fenomenului literar din punct de vedere istoriografic.

Întrebările și exercițiile pregătitoare, care constituie o radiografie a operei, îi determină pe elevi să descopere elementele esențiale ale conținutului și stilului; aceste exerciții și întrebări la unele opere sunt date paralel cu textul în scopul angajării permanente în descoperirea mesajului și a valențelor artistice.

Sugestiile de comentarii literare sunt o concretizare a modului de rezolvare sistematică a exercițiilor și întrebărilor pregătitoare prin: fixarea personalității scriitorului, elemente de geneză, de compoziție, semnificația titlului, încadrarea în gen și specie, tema și momentele su-

biectului (în cazul operelor epice și dramatice), modalități de expunere, mijloace de caracterizare a personajelor, elemente de limbaj artistic, noțiuni despre oralitatea stilului, despre stilul direct, indirect, indirect liber, vocea autorului, elemente de lexic și consolidarea noțiunilor de ortografie și punctuație. Comentariile nu au urmărit etalarea cunoștințelor despre scriitor și operă, ci au selectat informații accesibile vârstei candidaților lăsând perspectiva adâncirii cunoștințelor. În cadrul comentariilor s-au realizat caracterizarea personajelor evidențiindu-se modalitățile și procedeele folosite (autocaracterizarea, caracterizarea de către autor, caracterizarea făcută de alt personaj, caracterizarea prin fapte și atitudini, caracterizarea prin limbaj, caracterizarea prin descrierea mediului).

Exercițiile finale fixează elementele de bază ale operei contribuind la descoperirea timbrului unic al fiecărui scriitor oferind elevilor posibilitatea să-și afirme personalitatea în aprecierea fenomenului literar și să rămână cu o imagine concisă (o concluzie clară despre opera receptată).

Îndrumătorul cuprinde referiri la operele studiate în clasele V—VIII, care sunt bucăți antologice ce vor constitui oricând modele pentru abordarea oricărui text literar (indiferent dacă vor mai fi sau nu incluse în materia de treaptă în anii care urmează).

Efortul nostru se dorește o etapă privind contactul viitorului cititor cu „opera deschisă".

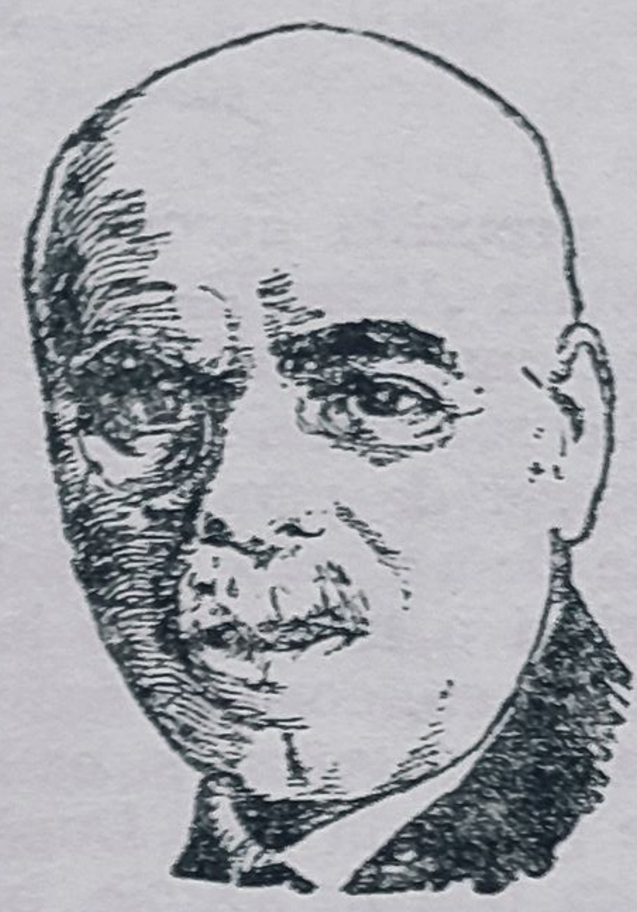

I. A. Brătescu Voinești

(1868–1946)

Ion Alexandru Brătescu-Voinești s-a născut la 1 ianuarie 1868 în orașul Târgoviște dintr-o veche familie boierească. În povestirea autobiografică intitulată Sâmbăta, *scriitorul evocă anii fericiți ai copilăriei și vorbește despre prețuirea de care se bucurau preocupările literare și cele muzicale în casa părintească.*

Studiază școala primară cu dascăli particulari, frecventează apoi cursurile liceului „Sf. Sava", iar după absolvire urmează Facultatea de Drept din București.

Devine un colaborator activ al revistei Convorbiri literare *și participă cu regularitate la ședințele societății literare* Junimea.

După ce își ia licența în drept, funcționează câțiva ani ca magistrat în orașele București, Ploiești, Craiova, iar în 1896 se stabilește la Tîrgoviște.

I. Al. Brătescu-Voinești își desfășoară activitatea literară timp de aproape cinci decenii (începînd cu deceniul al optulea al secolului trecut, până după al doilea război mondial).

Scrierile sale au fost adunate în volumele: Întuneric și lumină, Rătăciri, Firimituri, Din pragul apusului.

Apariția volumului În lumea dreptății *în anul 1906 — premiat de Academia Română — îi aduce consacrarea.*

Puiul

Sandi, să asculți pe mămica!

Într-o primăvară, o prepeliță aproape moartă de oboseală — că venea de departe, tocmai din Africa — s-a lăsat din zbor într-un lan verde de grâu, la marginea unui lăstar. După ce s-a odihnit vreo câteva zile, a început să adune beţișoare, foi uscate, paie și fire de fân și și-a făcut un cuib pe un mușuroi de pământ, mai sus, ca să nu i-l înece ploile; pe urmă, șapte zile de-a rândul a ouat câte un ou, în tot șapte ouă mici ca niște cofeturi și a început să le clocească. Ai văzut cum stă găina pe ouă? Așa sta și ea, doar că ea, în loc să stea în coteț, sta afară în grâu; și ploua, ploua de vărsa și ea nu se mișca, ca nu cumva să pătrunză o picătură de ploaie la ouă. După trei săptămâni i-au ieșit niște pui drăguți, nu goi ca puii de vrabie, îmbrăcați cu puf galben ca puii de găină, dar mici, parcă erau șapte gogoși de mătase, și au început să umble prin grâu după mâncare. Prepelița prindea câte o furnică ori câte o lăcustă, le-o firimițea în bucățele mici, și ei, pic! pic! pic! cu cioculețele lor, o mâncau numaidecât. Și erau frumoși, cuminți și ascultători; se plimbau primprejurul mamei lor și când îi striga: „Pit-palac!“ repede veneau lângă ea.

Odată, prin iunie, când au venit țăranii să secere grâul, cel mai mare dintre pui n-a alergat repede la chemarea mă-si, și, cum nu știa să zboare, hat! l-a prins un flăcău sub căciulă. Ce frică a pățit când s-a simțit strâns în palma flăcăului, numai el a știut; îi bătea inima ca ceasornicul meu din buzunar; dar a avut noroc de un țăran bătrân, care s-a rugat pentru el:

— Lasă-l jos, mă Marine, că e păcat de el, moare. Nu vezi că de-abia e cât luleaua?!

Când s-a văzut scăpat, fuga, speriat, la prepeliță să-i spuie ce-a pățit. Ea l-a luat, l-a mângâiat și i-a spus:

— Vezi ce va să zică să nu mă asculți? Când te-i face mare, o să faci cum ăi vrea tu, dar acum, că ești mic, să nu ieși niciodată din vorba mea, că poți să pățești și mai rău.

Și așa trăiau acolo, liniștiți și fericiți. Din seceratul grâului și din ridicarea snopilor se scuturaseră pe mirișteo groază de boabe cu care se hrăneau și, măcar că nu era vreo apă prin apropiere, nu sufereau de sete, și beau dimineața picături de rouă de pe firele de iarbă. Ziua, când era căldură mare, stau la umbră în lăstar; după-amiaza, când se potolea vipia, ieșeau cu toții pe mirișteo; iar în nopțile răcoroase se adunau grămadă, ca sub un cort, sub aripile ocrotitoare ale prepeliței. Încet-încet, puful de pe ei s-a schimbat în fulgi și în pene, și, cu ajutorul mamei lor, au început să zboare. Lecțiile de zbor se făceau dimineața spre răsăritul soarelui, când se îngâna ziua cu noaptea, și seara în amurg, căci ziua era primejdios, din pricina hereților, care dădeau târcoale pe deasupra miriștii.

Mama lor îi așeza la rând și îi întreba : „Gata ?“ „Da, răspundeau ei.“ „Una, două, trei !“ Și când zicea „trei“, frrr !, zburau cu toții de la marginea lăstarului tocmai colo, lângă cantonul de pe șosea și tot așa îndărăt. Și mama lor le spunea că-i învață să zboare pentru o călătorie lungă, pe care trebuie s-o facă în curând, când o trece vara. „Și o să zburăm pe sus de tot, zile și nopți, și o să vedem dedesubtul nostru orașe mari și râuri și marea“.

Într-o după-amiază, pe la sfârșitul lui august, pe când puii se jucau frumos în mirișteîmprejurul prepeliței, aud o căruță venind și oprindu-se, în drumeagul de pe marginea lăstarului. Au ridicat toți în sus capetele cu ochișorii ca niște mărgele negre și ascultau.

„Nero ! înapoi !“ s-a auzit un glas strigând. Puii n-au priceput ; dar mama lor, care înțelesese că e un vânător, a rămas încremenită. Scăparea lor era lăstarul, dar tocmai dintr-acolo venea vânătorul. După o clipă de socoteală, le-a poruncit să se pitulească jos, lipiți cu pământul, și cu nici un preț să nu se miște.

— Eu o să zbor ; voi să rămâneți nemișcați ; care zboară e pierdut. Ați înțeles ?

Puii au clipit din ochi c-au înțeles și au rămas așteptând în tăcere.

Se auzea fâșâitul unui câine care alerga prin mirișteși din când în când glasul omului :

— Unde fugi ? înapoi, Nero !

Fâșâitul se apropie — uite câinele : a rămas împietrit cu laba în sus, cu ochii țintă spre ei.

— Nu vă mișcați, le șoptește prepelița și se strecoară binișor mai departe. Câinele pășește încet după ea. Se apropie grăbit și vânătorul. Uite-l : piciorul lui e acuma așa de aproape de ei, încât văd cum i se urcă o furnică pe carâmbul cizmei. Vai ! cum le bate inima. După câteva clipe, prepelița zboară ras cu pământul, la doi pași de la botul câinelui, care o urmărește ; vânătorul se depărtează strigând : „Înapoi ! înapoi !“ Nu poate trage, de frică să nu împuștecâinele ; dar prepelița se prefaceașa de bine că e rănită, încât câinele vrea cu orice preț s-o prindă ; iar când socotește ea că e în afară de bătaia pușcii, zboară repede spre lăstar.

În vremea asta, puiul ăl mare, în loc să stea nemișcat ca frații lui, după cum le poruncise mă-sa, zboară ; vânătorul îi aude pârâitul zborului, se întoarce și trage. Era cam departe. O singură alică l-a ajuns la aripă. N-a picat, a putut zbura până la lăstar ; dar acolo, de mișcarea aripii, osul — la început numai plesnit — s-a crăpat de tot, și puiul a căzut cu o aripă moartă. Vânătorul, cunoscând desimea lăstarului și văzând că trăsese într-un pui, nu s-a luat după dânsul, socotind că nu face truda de a-l căuta prin lăstar.

Ailalți pui nu s-au mișcat din locul unde-i lăsase prepelița.

Ascultau în tăcere. Din când în când se auzeau pocnete de pușcă și glasul vânătorului strigând : „Apporte !“ Mai târziu, căruța s-a depărtat înspre vânător pe drumeagul lăstarului ; încet-încet pocnetele și strigătele s-au pierdut, s-au stins și, în tăcerea serii care se lăsa, nu se mai auzea decât cântecul greierilor ; iar când s-a înoptat și răsărea

luna dinspre Cornățel, au auzit deslușit glasul mamei lor chemându-i din capul miriștii : „Pitpalac ! pitpalac !“.

Repede au zburat înspre ea și au găsit-o. Ea i-a numărat : lipsea unul.

— Unde e nenea ?

— Nu știu, a zburat.

Atunci prepelița, desperată, a început să-i strige tare, mai tare, ascultând din toate părțile. Din lăstar i-a răspuns un glas stins : „Piu ! Piu !“...

Când l-au găsit, când i-a văzut aripa ruptă, a înțeles că era pierdut ; dar și-a ascuns durerea, ca să nu-l deznădăjduiască pe el...

D-atunci au început zile triste pentru bietul pui ; se uita cu ochii plânși cum frații lui se învățau la zbor dimineața și seara ; iar noaptea, când ăilalți dormeau sub aripa mamei, el o întreba cu spaimă :

— Mamă, nu e așa că o să mă fac bine ? Nu e așa c-o să merg și eu să-mi arăți cetăți mari și râuri și marea ?

— Da, mamă, răspundea prepelița, silindu-se să nu plângă.

Și a trecut vara. Au venit țăranii cu plugurile de au arat miriștea ; prepelița s-a mutat cu puii într-un lan de porumb de alături ; dar peste câtăva vreme au venit oamenii de au cules porumbul, au tăiat cocenii și au întors locul ; atunci s-au mutat în niște pârloage din marginea lăstarului.

În locul zilelor mari și frumoase au venit zile mici și posomorâte, a început să cadă brumă și să se rărească frunza lăstarului. Pe înserate se vedeau rândunici întârziate zburând în rasul pământului, ori pâlcuri de alte păsări călătoare, iar în tăcerea nopților friguroase se auzeau strigătele cocorilor, mergând toate în aceeași parte, către miazăzi.

În inima bietei prepelițe era o luptă sfâșietoare. Ar fi vrut să se rupă în două : jumătate să plece cu copiii sănătoși, care sufereau de frigul toamnei înaintate, iar jumtate să rămâie cu puiul schilod, care se agăța de ea cu desperare. Suflarea dușmănoasă a crivățului, pornită fără veste într-o zi, a hotărât-o. Decât să-i moară toți puii, mai bine numai unul — și fără să se uite înapoi, ca să nu-i slăbească hotărârea, a zburat cu puii zdraveni, pe când ăl rănit striga cu deznădejde :

— Nu mă lăsați ! Nu mă lăsați !

A încercat să se târască după ei, dar n-a putut, și a rămas în loc, urmărindu-i cu ochii până au pierit în zarea dinspre miazăzi.

Peste trei zile, toată preajma era îmbrăcată în haină albă și rece a iernii. După o ninsoare cu viscol, urmă un senin ca sticla, aducând cu dânsul un ger aprig.

La marginea lăstarului, un pui de prepeliță, cu aripa ruptă, stă zgribulit de frig.

După durerile grozave de până adineaori, urmează acum o piroteală plăcută. Prin mintea lui fulgeră crâmpeie de vedenii... miriște... un carâmb de cizme pe care se urcase o furnică... aripa caldă a mamei. Se clătină într-o parte și într-alta, și pică mort, cu degetele ghearei împreunate ca pentru închinăciune.

ÎNTREBĂRI ȘI EXERCIȚII

1. Raportați semnificația titlului la îndemnul *„Sandi, să asculți pe mămica !“*.
2. Urmăriți imaginile prin care se prezintă timpul, locul și personajele narațiunii.
3. Selectați episoadele ilustrative pentru grija mamei față de pui.
4. Ce urmărește prepelița când le înfățișează puilor perspectiva mirajului călătoriei ?
5. Care este intriga operei ?
6. Urmăriți elemente ale gradației ce reflectă dramatismul trăirilor prepeliței cauzate de nefericirea puiului.
7. Descoperiți multitudinea aspectelor evidențiate cu ajutorul motivului comuniunii cu natura.

Comentariu literar

I. Al. Brătescu-Voinești prezintă în proza lui umanitatea în cele mai umile înfățișări ale sale, manifestând totodată deosebit interes și sensibilitate față de „lumea celor care nu cuvântă“.

Scrie povestiri străbătute de o mare duioșie, inspirându-se din lumea animală și înzestrându-și personajele cu o profunzime sufletească ce o depășește uneori pe cea umană.

Specia literară preferată este schița, despre virtuțile căreia criticul Garabet Ibrăileanu nota : *„Sunt convins că în dosul acestui stil aș zice banal de simplu și de natural, se ascunde o muncă infinită de compoziție, de concentrare“*.

Puiul aparține genului epic, este o narațiune în proză și face parte din volumul *În lumea dreptății*, apărut în 1906.

Lectura înfățișează urmările dramatice ale nerespectării sfaturilor părintești.

Titlul își dezvăluie pe deplin semnificația numai raportat la îndemnul din dedicație — *„Sandi, să asculți pe mămica !“* — sugestivă pentru faptul că întreaga povestire poate fi înțeleasă ca o alegorie ; drama din lumea păsărilor fiind în realitate o pagină inspirată din durerile oamenilor.

În expozițiune se prezintă timpul și locul acțiunii : o primăvară, „un lan verde de grâu la marginea unui lăstar“ — elemente care fixează începutul povestirii.

Întâmplările relatate se petrec de primăvara, când se întorc păsările călătoare, până toamna târziu, când acestea pleacă spre țărmurile scăldate de soare. Prepelița — primul personaj înfățișat în expozițiune — este simbolul mamei care acționează întotdeauna după o îndelungată chibzuință pentru binele puilor. Ea a străbătut un drum lung, „venea tocmai din Africa“ și de aceea a avut nevoie de un răgaz de câteva zile pentru odihnă. Apoi și-a construit cuibul cu pricepere, adunând bețișoare, foi uscate și fire de fân, alegând cu grijă locul cel mai potrivit : „un mușuroi de pământ mai sus ca să nu i-l înece ploile.“

Spiritul ei de sacrificiu este evidențiat de grija cu care clocește cele șapte ouă, „să nu pătrunză o picătură de ploaie la ele.“ Preocuparea prepeliței pentru viața puilor este subliniată prin repetiția verbului la imperfect — timp al duratei, *ploua, ploua* — și de propoziția consecutivă *de vărsa.*

Lumea miniaturalului este zugrăvită cu sensibilitate prin comparații și epitete revelatoare pentru frumusețea ouălor — „ouă mici ca niște cofeturi“ — și pentru gingășia puilor. După trei săptămâni de clocit au ieșit „niște pui drăguți... îmbrăcați cu puf galben ca puii de găină, dar mici, parcă erau niște gogoși de mătase.“

Imaginile vizuale și auditive introduc în universul vieții zilnice a prepeliței și a puilor. Repetarea interjecției onomatopeice *pic ! pic ! pic !* surprinde plastic felul cum se hrăneau puișorii cu insectele aduse de mama lor. Armonia vieții de familie se datora faptului că puii erau „frumoși, cuminți și ascultători“, așa cum se cuvine să fie toți copiii pentru a face bucurie mamei lor care se străduiește să nu le lipsească nimic. Puiul cel mare s-a abătut de la conduita corectă. Într-o zi, în timpul secerișului, nu s-a grăbit la chemarea prepeliței și a fost prins de un flăcău. Scena este ilustrată printr-o imagine auditivă realizată cu ajutorul interjecției — și printr-o imagine vizuală : „...hați ! l-a prins un flăcău sub căciulă.“ Spaima puiului se relevă prin comparația „îi bătea inima ca ceasornicul meu din buzunar.“ Salvarea puiului neascultător s-a datorat intervenției unui țăran bătrân ale cărui cuvinte dezvăluie sensibilitatea omului din popor față de viețuitoarele gingașe, precum și înțelepciunea lui : „ — Lasă-l jos, măi Marine, că e păcat de el, moare. Nu-l vezi că de-abia e cât luleaua ?“ Întâmplarea dă prepeliței prilejul să-i atragă atenția asupra primejdiilor încălcării sfaturilor părintești. Ea îi spune că atât timp cât este mic nu poate să-și dea singur seama de ceea ce este bine și ce este rău, de aceea are nevoie de îndrumarea și de ocrotirea ei : „Când te-i face mare, o să faci cum ăi vrea tu, dar acum, că ești mic, să nu ieși niciodată din vorba mea, că poți să pățești și mai rău.“ După acest incident, liniștea și fericirea învăluie din nou existența prepeliței și a puilor. Aveau mâncare din belșug ; se hrăneau cu boabele rămase pe miriște de la seceratul grâului, își potoleau setea cu picături de rouă și se adăposteau de căldură la umbra lăstarului. Grija și dragostea mamei pentru pui rezultă din felul cum îi ocrotea în nopțile răcoroase, când se adunau grămadă ca sub un cort sub aripile ei. Când aceștia au crescut, prepelița a început să-i învețe să zboare. Lecțiile de zbor dovedesc priceperea prepeliței de a pregăti puii pentru viață, de a-i face să învingă greutățile trezindu-le dorința de a cunoaște o lume fascinantă. Ca o mamă grijulie, ea alegea timpul cel mai potrivit pentru lecțiile de zbor, „dimineața, spre răsăritul soarelui, când se îngâna ziua cu noaptea și seara în amurg, căci ziua era primejdios din pricina hreților care dădeau târcoale pe deasupra mirиștii. Puii se străduiau să învețe cât mai bine și cât mai repede să zboare pentru călătoria cea lungă pe care trebuiau să o facă la sfârșitul verii deasupra unor locuri minunate și îndepărtate. Curiozitatea lor crește și imaginația li se aprindea când mama le spunea : „Și o să zburăm sus de tot, zile și nopți, și o să vedem dedesubtul nostru orașe mari și râuri și marea.“ La plasticitatea imaginii contribuie

vorbirea directă, interjecțiile onomatopeice, adverbele predicative și numeralul : „Mama lor îi așeza la rând și îi întreba : „Gata ?“, „Da“ răspundeau ei, „Una, două, trei !“ Si când zicea „trei“, frrr ! zburau cu toții tocmai lângă cantonul de pe șosea.

Existența lor liniștită este tulburată de apariția unui vânător însoțit de cîinele său Nero. Ritmul povestirii devine alert. În derularea rapidă a faptelor se insistă asupra momentelor întâmplării, cât mai ales asupra stărilor sufletești ale personajelor. Lipsiți de experiența vieții, pentru că au venit întâmplător în contact cu oamenii — o singură dată în vremea secerișului — puii nu au înțeles primejdia : „Au ridicat toți în sus capetele cu ochișorii ca niște mărgele negre și ascultau...“ Puii n-au priceput, dar mama lor, care își dăduse seama că e un vânător, a rămas încremenită.“ Participiul *încremenită* subliniază spaima prepeliței pricinuită de prezența vânătorului, cât și de faptul că lăstarul nu mai putea fi în momentul acela locul de adăpost salvator, fiindcă de acolo veneau omul și câinele. După o clipă de gândire, alege calea cea mai sigură pentru salvarea puilor, dându-le sfaturi scurte și clare, precizând că trebuie să-i respecte întocmai fiecare cuvânt, deoarece altfel vor plăti cu viața :

„ — Eu o să zbor ; voi rămâneți nemișcați ; care zboară e pierdut. Ați înțeles ?“.

Puii, care doar s-au mirat — când au auzit căruța apropiindu-se de lăstar — au înțeles din vorbele mamei gravitatea situației și nevoia îndeplinirii cu strășnicie a poruncii date. Ca pe o peliculă cinematografică, secvențele se derulează cu rapiditate subliniind într-o gradație ascendentă emoția puilor și a prepeliței. Câinele a rămas împietrit văzând puii, dar prepelița l-a îndepărtat de ei cu pricepere șoptindu-le să nu se miște și strecurându-se mai departe, ademenind câinele să pășească încet după ea, „făcându-l să creadă că o va prinde cu ușurință.“ Scena de mare încordare percepută vizual și auditiv se întipărește atât de adânc în mintea puilor, încât secvențele acestui moment reapar în agonia celui rănit.

Verbele la modul indicativ timpul prezent aduc în prim-plan întâmplarea : „Uite-l : piciorul lui e acum așa de aproape, încât văd cum se urcă o furnică pe carâmbul cizmei“, iar interjecția relevă frica puilor : „Vai ! cum le bate inima.“ Prepelița își pune în joc tot curajul și toată priceperea, reușind să păcălească pe Nero, prefăcându-se cu mare iscusință că este rănită și punându-l pe vânător în imposibilitatea de a trage, ca să nu-și împuște câinele, deoarece ea „zboară ras cu pământul, la doi pași de botul câinelui, care o urmărește.“

Faptul, că prepelița nu acționează niciodată la întâmplare și că o caracterizează o profundă chibzuință, este evidențiat prin revenirea — de două ori — asupra acestei însușiri : „după o clipă de socoteală, dă poruncile necesare puilor, iar când socotește că e în afară de bătaia puștii, zboară.“

Puiul cel mare și-a părăsit frații fără nici un motiv plătind scump neascultarea. Auzindu-i zborul, vânătorul a tras și l-a rănit într-o aripă : „N-a picat, a putut zbura până la lăstar ; dar acolo, de mișcare, osul — la început numai plesnit — s-a crăpat de tot și puiul a căzut cu aripa moartă.“

Auzind căruța îndepărtându-se, prepelița cheamă puii și văzând că lipsește cel mare, „întreabă îngrijorată unde este nenea". Starea de tensiune este surprinsă cu finețe, marcând începutul dramei care se va desfășura până la sfârșitul narațiunii. Prepelița desperată „îl strigă tare, mai tare și îi răspunde cu glas stins puiul rănit." Văzându-i aripa, înțelege sfârșitul tragic, dar își ascunde durerea „ca să nu-l deznădăjduiască".

Pentru puiul rănit au început zile triste. Se uită cu mâhnire cum frații săi continuau lecțiile de zbor la care el nu mai putea lua parte. Întrebările puse prepeliței și reluarea lor cu insistență trădează dorința fierbinte de a se face sănătos și de a pleca împreună cu ei : „— Mamă, nu e așa că o să mă fac bine ? Nu e așa c-o să merg și eu să-mi arăți cetăți mari și râuri și marea ?"

— Da, mamă, răspundea prepelița, silindu-se să nu plângă."

Natura este în concordanță cu sufletul prepeliței ; nu mai păstrează nimic din frumusețea și seninătatea din timpul verii : „În locul zilelor mari și frumoase au venit zile mici și posomorâte, a început să cadă brumă și să se rărească frunza lăstarului." Sosind toamna, prepelița fu nevoită să se mute întâi într-un lan de porumb, apoi, „în niște pârloage de la marginea lăstarului" amânând mereu clipa despărțirii dureroase, deși rândunelele, cocorii și alte păsări călătoare se îndreptau spre miazăzi și era timpul să plece și ea. În inima sa se dădea o luptă sfâșietoare între dorința de a rămâne să îngrijească puiul rănit și datoria de a zbura cu ceilalți : „Ar fi vrut să se rupă în două : jumătate să plece cu copiii sănătoși, care sufereau de frigul toamnei înaintate, iar jumătate să rămâie cu puiul schilod, care se agăța de ea cu desperare." Suflarea crivățului o obligă să se hotărască — „Decât să-i moară toți puii, mai bine numai unul". Cu inima frântă de durere, zboară fără să se uite înapoi ca să nu-i slăbească hotărârea", pe când ăl rănit striga cu deznădejde : Nu mă lăsați ! Nu mă lăsați !" Acest moment este punctul culminant al povestirii impresionând prin marea durere a prepeliței silită să-și părăsească puiul și prin desperarea acestuia când vede că rămâne singur : „A încercat să se târască după ei, dar n-a putut și a rămas în loc, urmărindu-i cu ochii până au pierit în zarea despre miazăzi."

Sfârșitul puiului constituie deznodământul operei. Într-un decor înghețat și pustiu, ca și sufletul său, puiul — lipsit de orice apărare — este cuprins de o scurtă agonie părându-i-se că „simte aripa caldă a mamei", că se află în lanul de grâu, apoi moare „cu degetele împreunate ca pentru închinăciune."

În derularea subiectului, prozatorul a folosit cele trei modalități de expunere : *narațiunea, descrierea, dialogul,* înfățișând cu emoție și duioșie strădania, bucuriile și încercările prin care trece prepelița ca să-și vadă puii fericiți și pregătiți pentru viață.

Această operă literară este o narațiune deoarece povestește, într-o anumită ordine, întâmplări din viața prepeliței și a puilor desfășurate într-un anumit interval de timp : de primăvara până la sosirea iernii.

Din scrierile lui I. Al. Brătescu-Voinești cu sfârșit dramatic mai amintim *Niculăiță Minciună*, *Moartea lui Castor* și *Privighetoarea*.

În încheierea considerațiilor pe care le face criticul literar G. Călinescu despre scriitor în *Istoria literaturii române* — Compendium — notează : *„Fără a fi poet ca Sadoveanu, Brătescu-Voinești ocupă în literatură un loc remarcabil prin originalitatea indiscutabilă a duioșiei lui.“*

EXERCIȚII DE FIXARE

1. Căutați sinonimele cuvintelor *groază, împietrit, piroteală, aprig, posomorât* și alcătuiți un scurt text despre sfârșitul narațiunii.
2. Alcătuiți planul simplu de idei.
3. Caracterizați prepelița demonstrând că este simbolul mamei adevărate.

Mihail Sadoveanu

(1880 – 1961)

Mihail Sadoveanu s-a născut la 5 noiembrie 1880 în târgul Paşcani. Tatăl său, avocatul Alexandru Sadoveanu, descindea dintr-o familie de olteni originari din Gorj, stabilită la Iaşi după răscoala lui Tudor Vladimirescu. Mama, Profira Ursaki, provenea din ţărani răzeşi deposedaţi de pământuri de către domnitorul Mihail Sturza.

După aprecierea criticului literar, Mihail Ralea, prin filiera olteneasca, Mihail Sadoveanu a moştenit „pasiunea epopeii ; spiritul pandur", iar sentimentul solidarităţii cu poporul l-a moştenit de la mama sa.

Şcoala primară o face în Vatra Paşcanilor, unde are ca învăţător pe Mihail Busuioc, evocat în volumul La noi în Viişoara *sub numele de domnul Trandafir.*

A studiat la gimnaziul „Alecu Donici" din Fălticeni, apoi la Liceul Naţional din Iaşi.

A colaborat la revista Semănătorul *din Bucureşti,* Viaţa românească *din Iaşi, a îndeplinit funcţia de director la Teatrul Naţional din Iaşi.*

Debutul literar din anul 1904 cu volumele Şoimii, Dureri înăbuşite, Povestiri, Crâşma lui Moş Precu *este salutat elogios de Nicolae Iorga care numeşte anul 1904 „anul Sadoveanu".*

A dominat literatura română peste o jumătate de veac, intrând, prin opera sa, în rândul clasicilor încă din timpul vieţii — Proza sadoveniană a fost tradusă în zeci de limbi.

La 19 octombrie 1961, inima marelui scriitor a încetat să bată. Își doarme somnul veșnic la cimitirul Bellu din București.

Domnu Trandafir

(fragment)

Din ziua când m-am întors aici, în târgușorul nostru cel vechi, n-am stat o clipă. Am cutreierat în lung și în lat locurile cunoscute, în care au rămas vii pentru sufletul meu întâmplările copilăriei — întâmplările luminoase ale copilăriei așa de îndepărtate.

Am văzut, la Siret, locul unde mă scăldam cu dracii de seama mea. Ne bălăceam în valuri, ieșeam la mal și ne ungeam cu nămol din cap până-n picioare ; lăsam să ne pârlească soarele prietin, ne sculam, ne alungam în lungul malului cu chiote și cu răcnete, apoi dintr-o dată săream cu toții în apă, cu bufneli asurzitoare și în curcubeie de stropi.

Am văzut iarăși întinsele zăvoaie cu sălcii cenușii în care intram cu grozavă frică de bursuci. Frica ținea până ce dădeam de desișurile cu mure, când ne puneam pe ospăț și la taifas. Pe urmă, prin poieni, chiote și goană, parcă venise pe acele meleaguri o oștire de sălbatici...

Ș-am mai văzut, la marginea târgului, șurile dărăpănate, pline de poloboace, unde ne jucam de-a ascunsul, noaptea. Cu cât fior căutam prin colțuri negre, și cotrobăiam prin poloboacele răsunătoare și cercetam, prin podurile în care se furișau dungi albe de lumină, pe tovarășii ascunși ! Și-mi aduc aminte că totdeauna trebuia să mormăiesc singur, să spun câte-o ghidușie ca să izbucnească în râs cineva... Numai așa puteam să dau de o urmă în pustiul acela !

Și câte și mai câte lucruri care m-au înfiorat și m-au bucurat ! Pe toate le-am văzut. Totuși nici unul nu m-a mișcat așa de mult, frate dragă, ca locul — numai locul a rămas — unde odată era școala.

Acolo am intrat în freamătul de copii cu teamă și cu bucurie în întâia dimineață, când m-a adus tata de mână ; acolo era un păr care făcea pere așa de bune, din care Domnu ne dăruia de gustare câte două la începutul fiecărei vacanțe ; acolo era curtea unde înălțam iarna uriași de zăpadă, la capul cărora ne suiam cu scara, să le punem pipe în gură și cărbuni în locul ochilor ; acolo multe lucruri s-au petrecut, prietine, — și, de acolo pornind, simt că iar mă cuprinde înduioșarea și iar am să-ți vorbesc și în această scrisoare de domnu Trandafir.

Era un om bine făcut, puțin chel în vârful capului, cu ochi foarte blajini. Când zâmbea, se arătau sub mustața tunsă scurt niște dinți lungi, cu strungă mare la mijloc. Când ne învăța cum să spunem poe-

cd. 40022 coala 2

ziile eroice, vorbea tare și înălța în sus brațul drept ; când cântam în cor lovea diapazonul de colțul catedrei, îl ducea repede la urechea dreaptă și, încruntând puțin din sprâncene, dădea ușor tonul : laaa ! — iar băieții răspundeau într-un murmur subțire, și așteptau cu ochii ațintiți la mâna lui, care dintr-o dată se înălța. Atunci izbucneau glasurile tinere, într-o revărsare caldă. Când trebuia câteodată, sâmbăta după-amiază, să ne cetească din poveștile lui Creangă, ne privea întâi blând, cu un zâmbet liniștit, ținând cartea la piept, în dreptul inimii — și în bănci se făcea o tăcere adâncă, ca într-o biserică.

Tu bagi de samă că nu-ți vorbesc de gramatică și de aritmetică. Și nici nu-ți voi vorbi. Acestea se făceau bine ; băieții învățau după puterile lor ; dar sunt niște lucruri așa de neînsemnate când le pui față în față cu învățătura cealaltă, sufletească, pe care ne-o da Domnu ! Și ne-o da această învățătură nu pentru că trebuia și pentru că i se plătea, dar pentru că avea un prisos de bunătate în el și pentru că în acest suflet era ceva din credința și din curățenia unui apostol.

Acolo, în colțul acela de țară, putea să fie cum voia învățătorul. Nimeni dintre cei mari nu-l tulburau ; nimeni nu se interesa cum merge școala lui. Bine, rău, — el făcea ceea ce socotea că trebuie să facă, și atât.

De aceea, domnu Trandafir al nostru a rămas foarte mirat când, într-un rând, în cei din urmă ani ai dăscăliei, a primit vizita unuia din cei de sus.

Să vezi cum a fost.

Într-o bună zi, iată că intră pe poarta ogrăzii doi străini. Băieții în clasă erau cu monitorii. Domnu, în grădină, priveghea la descărcatul unui car de fân. Era foarte gospodăros și-i plăcea să se facă fiecare lucru cu rânduială.

Străinii se apropie.

— Bună ziua !

— Mulțămim domnilorvoastră !

Domnu Trandafir se uită la străini ; străinii se uită la domnu Trandafir.

— Mă rog, ce doriți dumneavoastră ?

— Apoi, uite ce e, dacă ești bun... Am vre, să vedem școala...

— Cum nu, numai să isprăvesc cu fânul ista. Marie ! ia vezi de ceva răcoreală ! dulceți ! cafea ! ia ședeți, vă rog colea, la umbră, în cerdac, oleacă, de mai răsuflați...

— Nu, că suntem cam grăbiți...

— Uite, îndată, cât ai bate-n palme...

Și iată-l că se scutură de fân, trece înainte și poftește pe străini în clasă. Acolo întrebări : câți copii vin la școală, câți sunt înscriși ? și Domnu răspunde că vin câți sunt înscriși, și se cam miră de ce l-or fi întrebând orășenii de lucruri de acestea. Revizori nu sunt ; pe revizor îl cunoaște el bine și știe că vine de două ori pe an. Vine rar că știe cu cine are de-a face. În sfârșit, or fi fiind alți slujbași mai mari, mai știi ?

Iar unul din ei :

— Mă rog, fii bun și fă o lecție... așa de curiozitate...

Și domnu face o lecție, uite așa, cum o făcea el întotdeauna. Întreabă pe băieți, vorbește și el ; spune lucruri care și pe el îl mișcă

și-l ajung la inimă. Și iată că orășenii îl privesc cu ochii dintr-o dată încălziți, întreabă și ei pe copii, ascultă o poezie. Domnul își lovește ușor diapazonul de colțul catedrei : laaa ! Și clasa răspunde într-o adiere ușoară de glasuri tinere, și toți cântă, cântă așa, de-i place și lui domnu Trandafir și zice și el la urmă : „Brava băieți !“

Iar străinii îl întreabă iar, dar cu glasurile cu totul schimbate și cu altă lumină în ochi, de unde-i și la ce școală a învățat, cum își petrece viața ; și Domnu răspunde și nu prea, și începe a se întreba de ce l-or fi iscodind oare orășenii aceia.

Îi poftește la masă, ei îl roagă să-i ierte, trebuie să plece ; îi roagă să beie măcar un pahar de apă ; ei îi mulțumesc iar. Unul scoate ceasul ; altul, cu un ton de respect, spune ceva. Și cel care pare a fi mai mare pornește înainte. Iar domnu Trandafir întreabă tainic pe cestălalt rămas mai în urmă :

— Mă rog, domnule, dacă ești bun și nu te superi... cu cine am onoarea ?

— Eu ?... Eu sunt inspectorul cutare...

— Hm ! Și domnu Trandafir se uită cu coada ochiului, neîncrezător, la domnul inspector. Nu, fără șagă !... Dar celălalt domn ?...

— Celălalt e domnul ministru !

Asta e prea-prea ; și Domnu începu a râde în hohot.

— Ei, știi că ai haz ! Nu, că asta-i chiar frumos !

— Cum, dumneata crezi că glumesc ?

— Ei, asta-i ! dar cum ai socoti dumneata că am să cred asemenea lucru ? Ce are să caute ministrul aici, în sărăcia asta a noastră ?

— Si celălalt străin se întoarce, zâmbește, scutură mâna lui domnu Trandafir și-l felicitează. Și pleacă amândoi, iar pe urmă mult s-a minunat dascălul nostru când a aflat de la primărie că în adevăr ministrul școalelor a fost străinul cel drept, slab, cu mustață neagră.

Nu, Domnu nostru nu ne-a învățat niciodată din pricină că se temea de cei mari. Îi era drag să ne învețe, și parcă eram copiii lui, — asta am simțit-o totdeauna, cât am fost sub privegherea lui.

Se supăra rar și nu spunea decât două vorbe. Asta-i era mânia cea mai mare : „Măi domnule !“

Nouă ne venea să intrăm în pământ, când zicea : „Măi domnule!“, și se uita urât la noi.

Îmi aduc aminte ce zarvă a fost când, într-un rând s-a zvonit că pe Domnu nostru are să-l mute într-o altă comună, peste Siret. Ne-am strâns sara toți băieții, am vorbit, unii plângeau, și am luat o hotărâre mare, să ne ducem și noi cu Domnu peste Siret.

Dar Domnu nu s-a dus nicăieri ; a rămas acolo pe pământul nostru ; și în pământul nostru l-au îngropat (...)

Nici școala unde m-a învățat el nu mai este. Acum băieții învață într-alt loc, într-o clădire nouă, naltă și frumoasă. Eu nu m-am dus însă s-o văd pe aceea ; eu m-am dus să văd locul gol unde a fost o odaie scundă, în care ne era cald vara și frig iarna... În locul acela odată a trăit un om...

ÎNTREBĂRI ȘI EXERCIȚII

1. Ce elemente conferă calitatea de scrisoare literară operei *Domnu Trandafir* ?
2. Ce încărcătură afectivă capătă în context adverbele *acum*, *atunci*, *acolo* ?
3. Ce elemente conturează portretul fizic și moral al învățătorului ?
4. Ce modalități de caracterizare a personajului sunt folosite ?
5. Selectați verbele de acțiune din alineatul al II-lea, menționați timpul și explicați rolul acestora pentru realizarea evocării copilăriei.
6. De câte ori este folosit cuvântul *locul* și ce indică în fiecare context ?
7. Prin ce observații se prezintă interesul copiilor față de lecția de lectură ?
8. De câte ori apare pronumele negativ *nimeni* și cu ce scop ?
9. Ce trăsături completează portretul domnului Trandafir în secvența relatării inspecției ?
10. Cum interpretați mențiunea „Domnul face o lecție, uite așa, cum o făcea el totdeauna“ ?
11. Cum explicați ortografierea cu majusculă a substantivului *Domnu?*
12. Comentați concluzia scriitorului „În locul acela, odată, a trăit un om“.
13. Descoperiți elementele de oralitate din această lectură.

Comentariu literar

M. Sadoveanu se impune în literatura română prin complexitatea operei, prin cunoașterea perfectă a limbii vechi și a celei contemporane, prin viziunea unitară asupra rolului jucat de popor, începând cu vremurile îndepărtate învăluite în negura anilor, până în contemporaneitate. Scriitorul a înfățișat viața poporului, a evocat istoria, a descris frumusețile naturii, a prezentat lumea monotonă a târgurilor de provincie, a realizat proză cu caracter memorialistic. Opera *Domnu Trandafir* este inclusă în volumul *La noi în Viișoara*, apărut în 1907 și se încadrează în proza cu caracter memorialistic.

Titlul este numele dat de scriitor primului său dascăl, Mihai Busuioc, de la școala din Vatra-Pașcani.

Opera aparține genului epic și este o scrisoare în proză.

Tema este elogiul adus primului învățător, adevărat părinte spiritual și evocarea copilăriei.

Revenind în târgușorul Pașcani, retrăiește cu emoție farmecul vârstei candorii, al zburdălniciei și al dorinței de a cunoaște misterele firii. Scriitorul se adresează direct unui interlocutor prin formulările *frate dragă, prietene, tu, nu-ți voi vorbi, să vezi cum a fost* și prin interjecția *iată*, cu valoare predicativă, împărtășindu-și impresiile la vederea locurilor copilăriei. Evocarea contribuie la realizarea portretului domnului Trandafir ; în relatarea sa îmbină planul prezentului cu cel al trecutului ; întoarcerea în timp făcându-se prin retrăirea cu inten-

sitate a clipelor apuse. Cele două planuri sunt indicate de adverbele *acum* și *atunci*, ca și cum s-ar citi o filă pe ale cărei fețe sunt consemnate elemente trecute și prezente cu mare valoare afectivă. În mintea omului matur se derulează năvalnic secvențe ale unor momente de neuitat pentru scriitor : „Am văzut, la Siret, locul unde mă scăldam cu dracii de sama mea. Ne bălăceam în valuri, ieșeam la mal și ne ungeam cu nămol din cap până-n picioare ; lăsam să ne pârlească soarele prieten, ne sculam, ne alungam în lungul malului cu chiote și cu răcnete, apoi dintr-o dată săream cu toții în apă, în bufneli asurzitoare și în curcubeie de stropi.“ Numărul mare al verbelor de acțiune sugerează neastâmpărul vârstei : *ne bălăceam, ieșeam, ne scăldam, ne alungam, săream*. Mirajul amintirii învăluie și imaginea întinselor zăvoaie de sălcii cenușii în care intrau, deși se temeau de bursuci, dar frica dispărea când descopereau tufișurile cu mure. La fel de vie se încheagă imaginea „șurilor dărăpănate, pline de poloboace“, unde se jucau noaptea de-a ascunsul.

Repetiția *câte și câte lucruri* sugerează lumea vastă a bucuriilor și miracolelor copilăriei, dintre care unic este locul unde a fost școala : „Totuși nici unul nu m-a mișcat așa de mult frate dragă, ca locul — numai locul a rămas — unde odată era școala.“ Cuvântul *locul* are rolul de determinare spațială și adverbul *acolo* — repetat de cinci ori — reconstituie spațial și temporal anii de școală.

Acolo înseamnă locul unde l-a dus tatăl în prima zi de școală.

Acolo se afla un păr cu „pere așa de bune“ din care domnul le dăruia „de gustare câte două la începutul fiecărei vacanțe.“

Acolo era curtea unde înălțau uriași de zăpadă.

Fiecărui anotimp îi corespund anumite amintiri. Dintre toate icoanele trecutului se detașează cele despre domnul Trandafir, al cărui portret se conturează prin gesturi și atitudini semnificative, prin limbaj, prin relatarea unei inspecții și prin reflecțiile prozatorului despre dascălul său : „Era un om bine făcut, puțin chel în vârful capului, cu ochi foarte blajini. Când zâmbea, se arătau sub mustața tunsă scurt niște dinți lungi, cu strungă mare la mijloc.“ Portretul fizic și moral se conturează printr-un stil concis. Epitetul *foarte blajini*, exprimat prin adjectiv la gradul superlativ absolut, și verbul *zâmbea* subliniază bunătatea, una din trăsăturile sufletești fundamentale ale dascălului. Scurte secvențe ale unor lecții de muzică și de literatură surprind gesturi semnifcative pentru înflăcărarea învățătorului, pentru prețuirea literaturii și evidențiază cultul său față de marele povestitor Ion Creangă. În mintea copilului s-au întipărit detalii privind comunicarea sufletească dintre dascăl și elevii săi. La lecțiile de muzică, după ce dădea tonul lovind ușor diapazonul, „băieții răspundeau într-un murmur subțire și rămâneau cu ochii ațintiți la mâna lui care se înălța.“ Impresiile de la lecțiile de lectură scot în evidență priceperea cu care dascălul crea atmosfera potrivită unei ore prin blândețe, calm și relevă receptivitatea copiilor : „Ne privea întâi blând, cu un zâmbet liniștit, ținând cartea la piept, în dreptul inimii. Și în bănci se făcea o tăcere adâncă ca într-o biserică.“ Domnul Trandafir imprima o atmosferă sacră lecțiilor de lectură, el însuși având ceva sfânt în ființa sa : „avea un pri-

sos de bunătate în el și pentru că în acest suflet era ceva din credința și din curățenia unui apostol". Învățătorul nu este apreciat atât pentru cunoștințede pe care le transmitea, cât „pentru învățătura cealaltă sufletească." Conduita sa de dascăl exemplar era determinată de pasiunea pentru meserie „și ne-o da această învățătură, nu pentru că trebuia și pentru că i se plătea..."

Repetarea pronumelui negativ *nimeni* scoate în evidență totala libertate de acțiune a învățătorului într-un colț de țară, relevând și pe această cale dăruirea pedagogică și corectitudinea domnului Trandafir: „Acolo, în colțul acela de țară, putea să fie cum voia învățătorul. Nimeni dintre cei mari nu-l tulbura; nimeni nu se interesa cum merge școala lui. Bine, rău, — el făcea ceea ce socotea că trebuie să facă, și atât."

Interjecția *iată* cu valoare predicativă aduce în prim-plan vizita celor doi străini: un inspector și ministrul. Din povestirea întâmplării se completează portretul învățătorului. El era bun gospodar, fapt dedus din notația „îi plăcea să se facă fiecare lucru cu rânduială." Prin felul cum se comportă și vorbește cu vizitatorii — „ia ședeți, vă rog, colea, la umbră, în cerdac, oleacă de mai răsuflați" — dovedește ospitalitatea. Limbajul popular folosit îi dezvăluie politețea, calmul și meticulozitatea:

„— Bună ziua!

— Mulțămim domnilorvoastră!

Domnu Trandafir se uită la străini; străinii se uită la domnu Trandafir.

— Mă rog, ce doriți dumneavoastră?

— Apoi, uite ce e... dacă ești bun... Am vrea să vedem școala...

— Cum nu, numai să isprăvesc cu fânul ista. Mario! ia vezi de ceva răcoreală! dulceți, cafea! ia ședeți, vă rog, colea la umbră, în cerdac, de mai răsuflați...

— Nu, că suntem cam grăbiți...

— Uite, îndată, cât ai bate-n palme..."

Și iată-l că se scutură de fân, trece înainte și poftește pe străini în clasă.

Precizarea „revizorul vine rar că știe cu cine are de-a face" este alt element care subliniază competența și conștiinciozitatea învățătorului.

La cererea „străinilor", „Domnu face o lecție, uite așa, cum o făcea el totdeauna." Construcția *uite așa* exprimă ideea de superlativ absolut și mențiunea *cum o făcea el totdeauna* sintetizează întreaga măiestrie didactică a domnului Trandafir: „Îi întreabă pe băieți, vorbește și el; spune lucruri care și pe el îl mișcă și-l ajung la inimă." Străinii încetează să mai fie reținuți pentru că felul cum decurge lecția le trezește interesul: „îl privesc cu ochii dintr-o dată încălziți, întreabă și ei pe copii, ascultă o poezie." Entuziasmul domnului Trandafir pentru felul cum răspunde clasa „într-o adiere de glasuri tinere" se exprimă prin cuvinte de apreciere spuse din toată inima:

— „Brava, băieți!"

Plăcut impresionați de măiestria didactică a domnului Trandafir, vizitatorii îl întreabă de unde este, „la ce școală a învățat și cum își petrece viața", ceea ce îl miră făcându-l să se gândească „de ce l-or

fi iscodind oare orășenii aceia.“ Străinii nu sunt individualizați ; prezența lor este consemnată de substantivele *străinii, orășenii* și de pronumele nehotărâte *unul, altul*. Domnul Trandafir, dascăl de mare modestie, se miră când află de la unul din străini că acela este inspectorul, iar celălalt ministrul :

„— Ce are să caute ministrul aici, în sărăcia asta a noastră ? Ministrul îl felicită cu căldură manifestându-și astfel prețuirea față de un învățător foarte bun și un om deosebit : ...Zâmbește, scutură mâna d-lui Trandafir și-l felicitează.“

Mărturisirea scriitorului „Îi era drag să ne învețe și parcă eram copiii lui — asta am simțit-o totdeauna, cât am fost sub privegherea lui“ — subliniază profunzimea legăturii sufletești dintre învățător și școlari. Relația clasă-învățător are trăinicia unei relații de familie. Domnul Trandafir era apropiat de copii, dar totodată se impunea prin autoritate și când se supăra : „Asta-i era mânia cea mai mare : Măi domnule !“

„Nouă ne venea să intrăm în pământ, când zicea : Măi domnule ! și se uita urât la noi“, ceea ce dovedește că nu era nevoie de asprime sau de brutalitate ca să fie ascultat.

Scriitorului îi vine în minte timpul când s-a zvonit că învățătorul va fi mutat într-o altă comună peste Siret. Reacția copiilor copleșește prin căldura dragostei față de domnul Trandafir, prin candoarea și spontaneitatea lor : „Îmi aduc aminte ce zarvă a fost... Ne-am strâns seara tăți băieții, am vorbit, unii plângeau, și am luat o hotărâre mare să ne ducem și noi cu Domnu peste Siret.“ Dar învățătorul — notează Sadoveanu — „a rămas acolo pe pământul nostru și în pământul nostru l-au și îngropat. Pentru scriitor școala cea nouă nu prezintă interes pentru că el este legat cu toată ființa lui de amintirea școlii de odinioară : „Eu m-am dus să văd locul gol unde a fost o odaie scundă, în care nu era cald vara și frig iarna.“

Propoziția finală „În locul acela odată a trăit un om“ închide ca într-un filigran figura d-lui Trandafir, subliniind pe omul de excepție. Întreaga povestire se constituie ca un omagiu fierbinte închinat învățătorului iubit de școlarii săi, ca dascăl și părinte. Ortografierea substantivului *Domnu* cu majusculă — indiferent de locul ocupat în propoziție — este un semn de venerație față de învățător, precizând unicitatea acestuia în viața scriitorului și a fiecărui om pentru care amintirea primului dascăl este de neuitat.

Adresarea directă (către un interlocutor) — element de oralitate — contribuie la implicarea afectivă a cititorului, care vibrează la unison cu scriitorul. Oralitatea se realizează și prin folosirea vocativelor *(frate dragă, prietene, tu)*, a verbelor și locuțiunii verbale folosite la presoana a II-a singular *(uite așa, tu bagi de seamă)* și a interjecției cu valoare predicativă *(uite)*.

Lirismul evocării, sinceritatea, simplitatea și căldura sufletească fac pe cititor să trăiască la fel de intens sentimentele prozatorului. Lecția *Domnu Trandafir* este un cântec al amintirii care cuprinde în vraja lui deopotrivă pe scriitor și pe cititor.

EXERCIȚII DE FIXARE

1. Selectați fragmente ilustrative pentru fiecare modalitate de expunere (descriere, narațiune, dialog) și observați în ce scop sunt folosite.
2. Ce valoare stilistică are cuvântul „luminoase“ ? Treceți adjectivul prin cele trei grade de comparație, construind propoziții. Indicați căile de realizare a superlativului absolut.
3. Precizați funcțiile sintactice ale pronumelui relativ din următorul text : „...acolo era un păr care făcea pere așa de bune, din care Domnu ne dăruia de gustare câte două la începutul fiecărei vacanțe ; acolo era curtea unde înălțam iarna uriași de zăpadă, la capul cărora ne suiam cu scara, să le punem pipe în gură și cărbuni în locul ochilor.“
4. Imaginați-vă un dialog cu primul vostru învățător după absolvirea clasei a VIII-a.
5. Caracterizați pe învățătorul care a luminat primii ani de școală ai scriitorului, așa cum se desprinde din lecția *Domnu Trandafir.*

Petre Ispirescu

(1830 – 1887)

Autodidact, folclorist și scriitor român, tipograf, s-a născut la Bucureşti în ianuarie 1830.

A debutat în Țăranul român *cu basme în anul 1862, apoi a colaborat la* Convorbiri literare *și* Revista literară, *ajungând foarte popular prin culegerea* Legende sau basmele românilor *în care a inclus textele folclorice devenite apoi clasice.*

Ca folclorist a fost adeptul concepției conform căreia basmele ar fi vechi legende mitologice.

Volumul Legende, sau basmele românilor *a încântat multe generații prin farmecul narațiunii, spontaneitatea vorbirii, capacitatea de a cuprinde profunzimea sensibilității colective.*

Greuceanu

(fragmente)

A fost odată ca niciodată etc.

A fost un împărat și se numea împăratul Roșu. El era foarte mâhnit că, în zilele lui, niște zmei furaseră soarele și luna de pe cer.

Trimise deci oameni prin toate țările și răvașe prin orașe, ca să dea în știre tuturor că oricine se va găsi să scoată soarele și luna de la zmei, acela va lua pe fie-sa de nevastă și jumătate din împărăția lui, iar cine va umbla și nu va izbândi nimic, acela să știe că i se va tăia capul.

Mulți voinici se poticniseră semețindu-se cu ușurință că vor scoate la capăt o asemenea însărcinare ; și când la treabă, hâț în sus, hâț în jos, dau din colț în colț și nu știau de unde s-o înceapă și unde s-o sfârșească, vezi că nu toate muștele fac miere. Împăratul însă se ținu de cuvânt.

Pe vremea aceea, se afla un viteaz pe nume Greuceanu.

(Greuceanu se duce la împărat, reușește să-l înduplece să lase viața celor ce au avut curajul să lupte cu zmeii și se hotărăște să-și încerce norocul).

Greuceanu luă cu dânsul și pe fratele său și merse, merse cale lungă, depărtată, până ce ajunse la Faurul Pământului, cu care era frate de cruce. Acest faur, fiind cel mai meșter de pe pământ era și năzdrăvan. Aici se opriră și poposiră. Trei zile și trei nopți au stat închiși într-o cămară Greuceanu și Faurul Pământului și se sfătuiră.

Și după ce se odihniră câteva zile și mai plănuiră ceea ce era de făcut, Greuceanu și frate-său o luară la drum.

Îndată după plecarea Greuceanului, Faurul-Pământului se apucă și făcu chipul Greuceanului numai și numai din fier, apoi porunci să arză cușnița ziua și noaptea și să țină chipul acesta fără curmare în foc.

Iară Greuceanu și frate-său merseră cale lungă și mai lungă, până ce li se făcu calea cruci ; apoi se opriră, se așezară pe iarbă și făcu o gustărică din merindele ce mai aveau, și apoi se despărțiră, după ce se îmbrățișară, și plânseră ca niște copii.

Mai nainte de-a se despărți, își împărțiră câte o basma și se înțeleseră zicând : „Atunci când basmalele vor fi rupte pe margini, să mai tragă nădejde unul de altul că se vor mai întâlni ; iară când basmalele vor fi rupte în mijloc, să se știe că unul din ei este pierit.“ Mai înfipseră și un cuțit în pământ și ziseră : „Acela din noi care s-ar întoarce mai întâi și va găsi cuțitul ruginit să nu mai aștepte pe celălalt, fiindcă aceasta înseamnă că a murit.“ Apoi Greuceanu apucă la dreapta și frate-său la stânga.

Fratele Greuceanului, umblând mai multă vreme în sec, se întoarse la locul de despărțire și, găsind cuțitul curat, se puse a-l aștepta acolo cu bucurie, că văzuse soarele și luna la locul lor pe cer .

Iară Greuceanu se duse, se duse pe o potecă care-l scoase tocmai la casele zmeilor, așezate unde-și înțărcase dracul copiii. Dacă ajunse aici, Greuceanu se dete de trei ori peste cap și se făcu un porumbel. Vezi că el ascultase năzdrăvăniile ce-l învățase Faurul-Pământului. Făcându-se porumbel, Greuceanu zbură și se puse pe un pom care era tocmai în fața caselor.

Atunci, ieșind fata de zmeu cea mare și uitându-se, se întoarse repede și chemă pe mumă-sa și pe soră-sa cea mică, ca să vină să vază minunea.

Fata cea mică zise :

— Măiculiță și surioară, pasărea asta gingașă nu mi se pare ogurlie pentru casa noastră. Ochii ei nu seamănă a fi de pasăre, ci mai mult seamănă a fi ochii lui Greuceanu-de-Aur. Până acuma ne-a fost și nouă ! D-aici înainte numai Dumnezeu să-și facă milă de noi și de-ai noștri.

Pasămite, aveau zmeii cunoștință de vitejia lui Greuceanu.

Apoi intrară câteștrele zmeoaicele în casă și se puseră la sfat.

Greuceanu numaidecât se dete iarăși de trei ori peste cap și se făcu o muscă și intră în cămara zmeilor. Acolo se ascunse într-o crăpătură de grindă de la tavanul casei și ascultă la sfatul lor. După ce luă în cap tot ce auzi, ieși afară și se duse pe drumul ce ducea la Codrul Verde și acolo se ascunse sub un pod.

Cum se vede treaba, din cele ce auzise, știa acum că zmeii se duseră la vânat în Codrul Verde și aveau să se întoarcă unul de cu seară, altul la miezul nopții și tartorul cel mare despre ziuă.

(Greuceanu se luptă cu zmeul cel mic și cu cel mare, îl omoară și le aruncă leșurile sub pod.)

Când despre zori unde venea, măre, venea tat-al zmeilor, ca un tartor, cătrănit ce era, și când ajunse la capul podului, sări calul lui de șaptezeci și șapte de pași înapoi. Se necăji zmeul de această întâmplare cât un lucru mare, și unde răcni :

— Ah, mâncare-ar lupii carnea calului ; că pe lumea asta nu mi-e frică de nimenea, doară de Greuceanu-de-Aur ; și încă și pe acesta numai să-l iau la ochi cu săgeata și îl voi culca la pământ.

Atunci, ieșind și Greuceanu de sub pod, îi zise :

— Deh, zmeule viteaz, vino să ne batem, în săbii să ne tăiem, în suliță să ne lovim, ori în luptă să ne luptăm.

Sosi zmeul și se luară la bătaie : în săbii se bătură ce se bătură și se rupseră săbiile ; în suliță se loviră ce se loviră și se rupseră sulițele ; apoi se luară la luptă ; se zguduiau unul pe altul, de se cutremura pământul ; și strânse zmeul pe Greuceanu o dată, dară acesta, băgând de seamă ce are de gând zmeul, se umflă și se încordă în vine și nu păți nimic, apoi și Greuceanu strânse o dată pe zmeu, tocmai când el nu se aștepta, de-i pârâi oasele.

Așa luptă nici că s-a mai văzut. Și se luptară, și se luptară, până ce ajunse vremea la nămezi, și osteniră. Atunci trecu pe deasupra lor un corb carele se legăna prin văzduh și căuta la lupta lor. Și văzându-l, zmeul îi zise :

— Corbule, corbule, pasăre cernită, adu-mi tu mie un cioc de apă și-ți voi da de mâncare un voinic cu calul lui cu tot.

Zise și Greuceanu :

— Corbule, corbule mie să-mi aduci un cioc de apă dulce, căci eu ți-oi da de mâncare trei leșuri de zmeu și trei de cal.

Auzind corbul aceste cuvinte, aduse lui Greuceanu un cioc de apă dulce și îi astâmpără setea ; căci însetoșaseră, nevoie mare. Atunci Greuceanu mai prinse la suflet, și, împuternicindu-se, unde ridică, nene, o dată pe zmeu, și târându-mi-l îl băgă în pământ până la gât și-i puse piciorul pe cap, ținându-l așa. Apoi îi zise :

— Spune-mi, zmeule spurcat, unde ai ascuns tu soarele și luna, căci azi nu mai ai scăpare din mâna mea.

Se codea zmeul, îngâna verzi uscate, dară Greuceanu îi zise:

— Spune-mi-vei ori nu, eu tot le voi găsi, și încă și capul reteza-ți-l-voi.

Atunci zmeul, tot mai nădăjduindu-se a scăpa cu viață dacă îi va spune zise:

— În Codrul Verde este o culă. Acolo înăuntru sunt închise. Cheia este degetul meu cel mic de la mâna dreaptă.

Cum auzi Greuceanu unele ca acestea, îi reteză capul, apoi îi tăie degetul și-l luă cu sine.

Dete corbului, după făgăduială, toate stârvurile, și, ducându-se Greuceanu la cula din Codrul Verde, deschise ușa cu degetul zmeului și găsi acolo soarele și luna. Luă în mâna dreaptă soarele și în cea stângă luna, le aruncă pe cer și se bucură cu bucurie mare.

Oamenii, când văzură iarăși soarele și luna pe cer, se veseliră și lăudară pe Dumnezeu că a dat tărie lui Greuceanu de a izbândi împotriva împieliților vrăjmași ai omenirii.

Iară el, mulțumit că a scos la bun capăt slujba, o luă la drum, întorcându-se înapoi.

Găsind pe frate-său la semnul de întrolocare, se îmbrățișară și, cumpărând doi cai ce mergeau ca săgeata de iute, întinseră pasul la drum ca să se întoarcă la împăratul.

(În cale întâlnesc un păr cu roade, o grădină înflorită și răcoroasă, dar Greuceanu, cunoscând vicleșugul, le lovește cu paloșul și omoară astfel pe zmeoaicele dornice de răzbunare.)

Și, scăpând de-această pacoste, încălecară și plecară la drum, repede ca vântul; când ce să vezi d-ta? Unde se luaseră după dânșii scorpia de mumă a zmeoaicelor cu o falcă în cer și cu alta în pământ ca să înghită pe Greuceanu și mai multe nu; și avea de ce să fie cătrănită și amărâtă căci nu mai avea nici soț, nici fete, nici gineri.

Greuceanu, simțind că s-a luat după dânșii zmeoaica cea bătrână, zise frățâne-său:

— Ia te uită, frate, înapoi și spune-mi ce vezi?

— Ce să văz, frate, îi răspunse el, iată un nor vine după noi ca un vârtej.

Atunci dete bice cailor cari mergeau repede ca vântul și lin ca gândul; dară Greuceanu mai zise o dată fratelui său să se uite în urmă. Acesta îi spuse că se apropie norul ca o flăcăraie; apoi, mai făcând un vânt cailor, ajunseră la Faurul-Pământului.

Aici, cum descălecară, se închise în făuriște. Pe urma lor iaca și zmeoaica. De-i ajungea, îi prăpădea! Nici oscior nu mai rămânea din ei. Acum însă n-avea ce le mai face.

O întoarse însă la șiretlic: rugă pe Greuceanu să facă o gaură în părete ca măcar să-l vază la față. Greuceanu se prefăcu că se îndupleacă și făcu o gaură în părete. Dară Faurul-Pământului se ațintea cu chipul lui Greuceanu cel din fier, ce arsese în foc de sărea scântei din el. Când zmeoaica puse gura la spărtură ca să soarbă pe Greuceanu, Faurul-Pământului îi băgă în gură chipul de fier roșu ca focul și i-l vârî

pe gât. Ea, înghiorț ! Înghiți și pe loc și crăpă. Nu trecu mult și stârvul zmeoaicei se prefăcu într-un munte de fier și astfel scăpară și de dânsa.

Faurul-Pământului deschise ușa făuriștei, ieși afară și se veseliră trei zile și trei nopți de așa mare izbândă. El mai cu seamă era nebun de bucurie pentru muntele de fier. Atunci porunci, călfilor să facă lui Greuceanu o căruță cu trei cai cu totul și cu totul din fier. După ce fură gata, suflă asupra lor și le dete duh de viață.

Luându-și ziua bună de la frate-său de cruce, Faurul-Pământului, Greuceanu se urcă în trăsură cu frate-său cel bun și porni la Roșu-Împărat ca să-și primească răsplata.

Merse, merse, până li se înfurci calea. Aici se oprira și poposira. Apoi, Greuceanu desprinse de la căruță un cal și-l dete fratelui său, ca să ducă împăratului Roșu vestea cea bună a sosirii lui Greuceanu cu izbânda săvârșită ; iară el rămase mai în urmă. Înaintând el alene, răsturnat în căruță, trecu pe lângă un diavol șchiop carele ținea calea drumeților ca să le facă neajunsuri. Acestuia îi fu frică să dea piept cu Greuceanu, dară, ca să nu scape nici el neatins de răutatea lui drăcească, îi scoase cuiul din capul osiei de dindărăt și-l aruncă departe în urmă.

Apoi tot el zise Greuceanului :

— Măi, vericule, ți-ai pierdut cuiul, du-te de ți-l caută.

Greuceanu, sărind din căruță, își uită paloșul, din greșeală. Iară când își caută cuiul, diavolul îi fură paloșul, apoi, așezându-se în marginea drumului, se dete de trei ori peste cap și se schimbă într-o stană de piatră.

Puse Greuceanu cuiul la capul osiei, îl înțepeni bine, se urcă în căruță, și pe ici ți-e drumul ! Nu băgă însă de seamă că paloșul lipsește.

Ascultați acum și vă minunați, boieri, d-voastră, de pățania bietului Greuceanu. Un mangosit de sfetnic d-ai împăratului Roșu se făgăduise diavolului, dacă îl va face să ia el pe fata împăratului. Ba încă și rodul căsătoriei sale îl închinase acestui necurat. Împielițatul știa că Greuceanu, fără paloș, era și el om ca toți oamenii. Puterea lui în paloș era ; fără paloș era necunoscut. Îi fură paloșul și-l dete becisnicului de sfetnic.

Acesta se înfățișă la împărat și îi ceru fata, zicând că el este cel cu izbânda cea mare.

Împăratul îl crezu, văzându-i și paloșul, și începuseră a pune la cale cele spre cununie. Pe când se pregătea la curte, pentru nuntirea fiicei împăratului cu voinicul cel mincinos ce zicea că a scos soarele și luna de la zmei, vine și fratele Greuceanului cu vestea că Greuceanu are să sosească curând.

Sfetnicul cel palavatic, cum auzi de una ca aceasta, merse la împăratul și zise că acela este un amăgitor și trebuie pus la închisoare. Împăratul îl ascultă. Iară sfetnicul umbla d-a-ncâtelea, zorind să se facă mai curând nunta cu gând că, dacă se va cununa odată cu fata împăratului, apoi poate să vină o sută de Greuceni, că n-are ce-i mai face, lucrul fiind sfârșit.

Împăratului însă nu-i prea plăcu zorul ce da sfetnicul pentru nuntă, și mai tărăgăni lucrurile.

Nu trecu mult și iată că sosește și Greuceanu și, înfățișându-se la împăratul, acesta nu știa între care să aleagă. Credea că acesta să fie Greuceanu, dară nu-și putea da seama de cum paloșul lui Greuceanu se află în mâna sfetnicului. Atunci băgă de seamă și Greuceanu că-i lipsește paloșul și tocmai acum îi veni în minte pentru ce nu văzuse el stana de piatră decât după ce-și găsise cuiul de la osie și se întorcea la căruță cu dânsul. Pricepu el că nu e lucru curat.

— Împărate prealuminate, zise el, toată lumea zice că ești om drept. Te rog să-mi faci și mie dreptate. Mult ai așteptat, mai așteaptă, rogu-te, încă puțin și vei vedea cu ochii adevărul.

Primi împăratul a mai aștepta până ce să se întoarcă Greuceanu. Acesta se puse iară în căruța lui cu cai cu tot de fier și într-un suflet merse, până ce ajunse la stana de piatră, acolo unde Necuratul îi scoase cuiul de la căruță.

— Ființă netrebnică și păgubitoare oamenirii, zise el, dă-mi paloșul ce mi-ai furat, căci, de unde nu, praful nu se alege de tine.

Piatra nici nu se clinti din loc măcar.

Atunci Greuceanu se dete de trei ori peste cap, se făcu un buzdugan cu totul și cu totul de oțel, și unde începu, nene, a lovi în stană de se cutremură pământul. De câte ori da, de atâtea ori cădea o zburătură de piatră. Și lovi ce lovi până se sfărâmă vârful. Apoi deodată începu stana de piatră a tremura și a cere iertăciune. Iară buzduganul, de ce da, de-aia își întețea loviturile, și dete, și dete, până ce o făcu pulbere. Când nu mai fu în picioare nimic din stana de piatră, câtă prin pulbere ce mai rămăsese și-și găsi Greuceanu paloșul ce-i furase Satana.

Îl luă și, fără nici o clipă de odihnă, veni și se înfățișă iarăși la împăratul.

— Sunt gata, mărite împărate, zise el, s-arăt oricui ce poate osul lui Greuceanu. Să vină acel sfetnic nerușinat care a voit să te amăgească, spre a ne înțelege la cuvinte.

Împăratul îl chemă.

Acesta, dacă veni și văzu pe Greuceanu cu sprânceana încruntată, începu să tremure și-și ceru iertăciune, spunând cum căzuse în mâinile lui paloșul lui Greuceanu.

După rugăciunea lui Greuceanu, dobândi iertare de la împăratul, dar acesta îi porunci să piară din împărăția lui. Apoi scoase pe fratele Greuceanului de la închisoare și se făcu o nuntă d-alea împărătești, și se încinse niște veselii care țînură trei săptămâni...

Și eu încălecai pe-o șa, și vă povestii d-voastră așa.

ÎNTREBĂRI ȘI EXERCIȚII

1. Care sunt elementele de compoziție specifice basmului ?
2. Ce elemente fantastice și reale se întâlnesc în acest basm ?
3. Cum explicați izbânda lui Greuceanu ? Ce piedici are de trecut eroul și care este gradul lor de dificultate ?
4. Grupați elementele de oralitate :
   a) interjecții ;

b) locuțiuni verbale ;
c) cuvinte și expresii populare ;
d) modalități de adresare directă ;
e) expresii intraductibile.

Comentariu literar

Opera se integrează în genul epic, este un basm popular culeș de P. Ispirescu, inclus în volumul *Legende ; sau basmele românilor* care a fost publicat între anii 1872—1876. Din această culegere mai fac parte basmele *Prâslea cel voinic și merele de aur* și *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte.*

Este basm deoarece acțiunea urmărește lupta dintre bine și rău, încheiată cu victoria binelui și pentru că la acțiune iau parte personaje reale și fantastice.

Ca orice basm, începe cu o formulă care deschide perspectiva unei lumi fabuloase : „A fost odată ca niciodată...“

Creatorul popular urmărește lupta lui Greuceanu, un viteaz din țara împăratului Roșu, împotriva zmeilor care furaseră soarele și luna de pe cer. Viteazul câștigă simpatie prin generozitate și prin cutezanța cu care își înfruntă dușmanii. El roagă pe împărat să lase viața celor care au avut curajul să lupte cu zmeii, chiar dacă nu au redat oamenilor aștrii răpiți și hotărăște să-și caute norocul.

Locul acțiunii este mitic : „Împărăția lui Roșu-împărat, cale lungă și îndepărtată, unde trăia Faurul-Pământului, locurile singuratice, „unde-și înțărca dracul copiii“ și își construiseră zmeii casele cât și drumul care duce la „Codrul Verde“.

Pentru a izbândi în încercarea temerară, Greuceanu pleacă împreună cu fratele său la Faurul-Pământului cu care se sfătuiește trei zile și trei nopți, iar după ce străbate „cale lungă și mai lungă“, se desparte de fratele său schimbând câte o batistă și înfigând un cuțit în pământ. Aceste obiecte au puteri miraculoase, menite să le dea de veste când va muri unul din ei. După un timp de căutări zadarnice, fratele lui Greuceanu se întoarce la locul despărțirii și, văzând că nu e ruginit cuțitul, își dă seama că acesta trăiește și îl așteaptă. Ajungând cu greutatae la casele zmeilor, Greuceanu se dă de trei ori peste cap și se face un porumbel ca să poată asculta sfatul zmeoaicelor, iar când fata cea mai mare înțelege minunea văzând că pasărea are ochii lui Greuceanu, el se preface în muscă, se ascunde în grindă și află că zmeii erau duși la vânătoare în Codrul Verde, de unde urmau să se întoarcă „unul de cu seară, altul la miezul nopții și tartorul cel mare despre ziuă.“

Metamorfozarea (puterea de a-și schimba înfățișarea) este un element specific basmelor — prezent de mai multe ori în *Greuceanu.*

Viteza cu care aleargă zmeul se subliniază prin formula populară frecventă în basme *...venea mări, venea,* iar mânia lui clocotitoare se relevă prin comparația *ca un tartor cătrănit ce era.* El înțelege primejdia când „calul sări șaptezeci și șapte de pași înapoi“, dar este în-

credințat că-și poate răpune dușmanul : „...că pe lumea asta nu mi-e frică de nimenea, doară de Greuceanu-de-Aur ; și încă și pe acesta numai să-l iau la ochi cu săgeata și îl voi culca la pământ“ — spunea zmeul. Este cutezător, răspunde chemării lui Greuceanu de a-și măsura puterile bătându-se în săbii, lovindu-se în suliți, luptându-se în luptă dreaptă „de se cutremura pământul“ și numai ciocul „de apă dulce“ adusă de corb face ca izbânda să fie de partea lui Greuceanu, căci zmeul era la fel de viteaz ca și dânsul. Dialogul cu corbul întrerupe firul epic, dinamizează acțiunea, iar personificarea sporește numărul elementelor fabuloase :

„— Corbule, corbule, mie să-mi aduci un cioc de apă dulce, căci eu ți-oi da de mâncare trei leșuri de zmei și trei de cal.“ După ce reteaza capul zmeului, îi taie degetul mic cu care deschide cula unde se aflau soarele și luna, ia în mână astrele și le aruncă pe cer bucurând oamenii care „lăudară pe Dumnezeu că a dat atâta tărie lui Greuceanu de a izbândi împotriva împielițaților vrăjmași ai omenirii.“

Greuceanu are de înfruntat trei piedici a căror grad de dificultate crește treptat. Fiind perspicace, nu se lasă înșelat de zmeoaicele prefăcute în „păr cu roade și grădină înflorită și răcoroasă“, le lovește cu paloșul și le omoară, păcălește pe zmeoaica bătrână care, când vru să-l soarbă pe Greuceanu, înghiți chipul lui de fier, apoi se transformă într-un munte de fier, de unde Faurul poruncește calfelor să facă pentru Greuceanu o căruță cu trei cai cărora le dă „duh de viață.“

Greuceanu se confruntă cu alt personaj fabulos, diavolul. Acesta printr-un șiretlic îi fură paloșul și se transformă apoi într-o stană de piatră. Eroul este primit cu neîncredere la curtea împăratului pentru că „un mangosit de sfetnic“ susținea că el a eliberat soarele și luna de la zmei. Prin intermediul acestui personaj autorul anonim condamnă lăcomia care-l împinge pe om chiar să-și vândă sufletul dracului. Observând că-i lipsește paloșul, Greuceanu își dă seama de viclenia diavolului și cere îngăduința împăratului să aducă dovezi pentru a restabili adevărul. După ce sfarmă stana și își găsește paloșul, se întoarce la curte și dezvăluie minciuna slujitorului. Sfetnicul își recunoaște vina, Greuceanu roagă pe împărat să-l ierte pe acesta, dovedindu-și încă o dată generozitatea.

Deznodământul basmului îl constituie nunta lui Greuceanu cu fata de împărat, petrecere care ține trei săptămâni. Cifra trei — element de basm — apare și în alte formulări : „trei zile și trei nopți de sfat între Greuceanu și Faurul-Pământului“, fratele său de cruce, „trei zmei“, „trei zmeoaice“, „trei cai din fier construiți de calfe și însuflețiți de Faur.“

Eliberarea soarelui și a lunii de către Greuceanu face din erou simbolul omului care își pune curajul, cinstea, setea de dreptate, inteligența și puterea în slujba vieții, deoarece cei doi aștri sunt elemente fără de care existența nu este posibilă. În sens figurat, soarele și luna semnifică lumina cunoașterii cu ajutorul căreia omul destramă întunericul neștiinței.

Formula de încheiere „Și eu încălecai pe-o șa, și vă povestii dumneavoastră așa“ are rolul de a readuce în planul realității.

EXERCIȚII DE FIXARE

Realizați caracterizarea lui Greuceanu, după planul :

1. *Greuceanu, simbol al cutezanței :*

a) pleacă în căutarea aștrilor, deși toți care-și încercaseră puterile se întoarseră fără izbândă ;
b) descrierea luptei cu zmeii ;
c) recuperarea paloșului.

2. *Greuceanu este generos :*

a) se roagă împăratului să-i ierte pe voinicii care nu au putut scoate de la zmei soarele și luna, intervine chiar pentru sfetnicul mincinos ;
b) își pune viața în primejdie pentru binele omenirii.

3. *Este înzestrat cu puteri reale și supranaturale.*

4. *Este un frate bun și iubitor* — „când se desparte de fratele său, plâng ca niște copii.“ După ce dovedește josnicia sfetnicului, își scoate fratele din temniță.

5. *Destinul zmeilor și al diavolului în antiteză cu cel al lui Greuceanu.*

6. *Greuceanu, sinteză a calităților alese ale omului din popor.*

Tudor Arghezi

(1880 – 1967)

Tudor Arghezi (pseudonimul lui Ion Teodorescu) s-a născut la București într-o familie originară din Cărbunești.

Și-a făcut studiile primare și cele liceale în București, la Liceul „Sf. Sava", întreținându-se singur în anii de liceu, dând meditații colegilor sau elevilor mai mici, iar în vacanțe îndeplinind diferite munci grele, printre care aceea de ajutor de pietrar.

Prima poezie o publică în anul 1896, la revista Liga ortodoxă, *condusă de Alexandru Macedonski.*

Dezvoltarea personalității sale a cunoscut mari contradicții care s-au oglindit în creația sa literară.

Debutul editorial are loc în anul 1927 cu volumul de versuri Cuvinte potrivite *prin care se impunea în viața literară românească. Volumul se bucură de aprecierea unor critici de prestigiu ca George Călinescu, Șerban Cioculescu, Pompiliu Constantinescu.*

Alte volume de poezii publicate în timpul vieții sunt: Flori de mucegai (1931), Cărticica de seară (1935), Hore (1939), 1907 (1955), Cântare omului (1956), Stihuri pestrițe (1957), Frunze (1961). Cadențe (1964), Răzlețe (1966), Ritmuri (1966), Noaptea (1967).

Opera în proză aduce aspecte noi în scrisul românesc prin volumele: Tablete din Țara de Kuty, Tablete de cronicar, Poarta neagră, Icoane de lemn, Cimitirul Buna-Vestire, Ochii Maicii Domnului *și* Lina.

Tudor Arghezi s-a impus și ca publicist în perioada interbelică și contemporană prin colaborarea la ziare și reviste de prestigiu și prin redactarea revistei Bilete de papagal *(1929) cu mare importanță în epocă.*

Pentru activitatea literară, cât și pentru cea obștească, Arghezi a fost Laureat al Premiului de Stat. A fost membru al Academiei Române (1955) și sărbătorit la 85 de ani ca poet național, în același an acordându-i-se premiul Herder al Universității din Viena.

A murit în anul 1967 și a fost înmormântat în grădina casei sale de la Mărțișor, așa cum i-a fost dorința.

Bade Ioane...

Bade Ioane, m-aș gândi să-ți fac
Un cântec nou, de ți-ar mai fi pe plac,
Dă-ți de la buze buciumul deoparte,
Că sună prea departe.
Eu ți-aș cânta mulțește, cu slove ca
de carte...
Cum ți-ar plăcea ca ghiersul să mai fie ?
De bărbăție și de vitejie ?
Bărbat ai fost, o spune
Pământul tău, muncit și-n rugăciune.
Că ți-ai purtat prin veacuri, greu povara
Mărturisesc ogoarele și țara
Clădită-n suferință și răbdare.
I-ai dat și sânge și sudoare.
Când ceasul dezrobirii ți-a sunat,
Și sânge și sudori le-ai înviat
Ți-ai deșteptat și morții, și cu toții
V-ați dovedit măreți și strănepoții.
Să-ți fac un cântec ? Vorbele-mi sunt
goale
Și nu au frumusețea din cântecele tale.

ÎNTREBĂRI ȘI EXERCIȚII

1. *Cu ce scop s-au folosit cazul vocativ și punctele de suspensie în titlu ?*
2. *Căutați verbele la modul condițional-optativ și explicați rolul acestora în exprimarea conținutului de idei.*
3. *Menționați personificările din prima strofă și indicați scopul folosirii lor.*
4. *Observați înțelesul metaforelor* sânge și sudoare *din penultima strofă și raportați-le la determinantele* de bărbăție, de vitejie.
5. *Ce realitate exprimă substantivele* morții, strănepoții și prenumele (cu) toții ?
6. *Explicați ultimele două versuri.*
7. *Scoateți epitetele din text, precizați prin ce părți de vorbire sunt exprimate și arătați cum contribuie la comunicarea mesajului poeziei.*

Comentariu literar

Tudor Arghezi, poet, publicist și prozator interbelic, a desfășurat o bogată și valoroasă activitate literară, timp de peste șaptezeci de ani.

Criticul literar Tudor Vianu l-a numit pe Tudor Arghezi *„poet al plugului"* pentru dragostea statornică manifestată în opera sa față de țărănime.

Poezia *Bade Ioane* se integrează în tematica închinată vieții țărănimii. Se încadrează în volumul *Ritmuri*, aparține genului liric și îmbină elemente de odă și de meditație.

Titlul este alcătuit din două substantive la cazul vocativ : *bade*, cu o evidentă nuanță de familiaritate, și *Ioane* — onomastic specific românesc, folosit ca simbol pentru truditorii gliei. Vocativul, nota de familiaritate a substantivului *bade* și punctele de suspensie dezvăluie legătura afectivă dintre poet și țărănime.

Reluarea titlului în primul vers contribuie la realizarea unui ton ceremonios prin care Tudor Arghezi caută calea de a ajunge cu căldură, cu sinceritate, cu dragoste și cu prețuire la sufletul poporului. Verbele la modul condițional-optativ *m-aș gândi, ți-ar mai fi pe plac, ți-aș cânta, ți-ar plăcea* exprimă dorința poetului ca sentimentele sale să găsească același ecou în sufletul țăranului. Sintactic această idee este accentuată de propoziția condițională *de ți-ar mai fi pe plac*, subordonată regentei *să-ți fac un cântec*, metafora *un cântec nou* definind lirica argheziană închinată plugarilor. Acest „cântec nou" ar înlocui glasul buciumului, ecoul vieții spirituale a unui întreg șir de generații — substituirea făcându-se „cu slove ca de carte." Saltul de la creația populară la cea cultă se surprinde în imagini de mare plasticitate :

Dă-ți de la buze buciumul deoparte,
Că sună prea departe
Eu ți-aș cânta mutește cu slove ca de carte...

Cuvântul popular cu nuanță arhaică *ghiersul* sugerează necesitatea muzicalității versului nou creat sub influența folclorului. Determinantele *de bărbăție* și *de vitejie* condensează o întreagă istorie a muncii trudnice a ogorului și a luptei eroice pentru apărarea vetrei străbune. Frazele interogative implică permanent ca interlocutor neamul de plugari pentru care scrie poetul :

Cum ți-ar plăcea ca ghiersul să mai fie ?
De bărbăție și de vitejie ?

Natura personificată a fost un martor veșnic al muncii și luptei vajnice a poporului. Elementele personificării sunt *(suferință, răbdare, sânge, sudoare)*. Printr-o concentrare maximă de imagini, Tudor Arghezi realizează o sinteză a existenței neamului raportată la timp *prin veacuri* și la spațiu *țara*. Lupta și munca secular a țăranilor este relevată și prin inversiunile topice din versurile :

Bărbat ai fost, o spune
Pământul tău muncit și-n rugăciune.
Că ți-ai purtat prin veacuri, greu povara
Mărturisesc ogoarele și țara

Clădită-n suferință și răbdare
I-ai dat și sânge și sudoare.

Metafora *ceasul dezrobirii* se referă la momentele cheie ale luptei pentru libertate națională când țăranul a îmbinat tenacitatea, cu care și-a lucrat ogorul („sudori"), cu jertfa de sânge :

Când ceasul dezrobirii ți-a sunat,
Și sânge și sudori le-ai înviat...

Sufletul poetului vibrează de mândrie față de măreția poporului pentru care idealul de libertate este o permanență spirituală a tuturor generațiilor : trecută, desemnată de substantivul *morții,* prezență consemnată de pronumele *voi,* și viitoare, desemnată prin substantivul *strănepoții* :

Ți-ai deșteptat și morții și cu toții
V-ați dovedit măreți și strănepoții

Pronumele *(cu) toții* exprimă generațiile unite între ele prin dragostea de țară, manifestată prin dorința de a-i spori frumusețea și belșugul și de a-i apăra libertatea în vremurile de restriște.

Poezia exprimă două idei fundamentale : „strădania poetului de a închina un cântec de slavă poporului prin virtuțile sale, ceea ce îi imprimă caracter de odă și exigența creatorului cult față de opera lui, raportată la scara de valori folclorice :

Să-ți fac un cântec ? Vorbele-mi sunt goale
Și nu au frumusețea din cântecele tale.

Din punct de vedere al versificației se remarcă versul de 10—15 silabe, dar există și versuri de 7 silabe, rima este împerecheată, strofele sunt alcătuite dintr-un număr inegal de versuri. Măsura versurilor și compoziția strofelor sunt elemente moderne de prozodie. Pentru expresivitate Tudor Arghezi recurge la limbajul popular, adesea cu nuanță arhaică *slovă, ghiers, povară, sudoare, ceasul ți-a sunat.*

După Mihai Eminescu, Tudor Arghezi este creatorul care a cultivat cu har virtuțile poetice ale rostirii românești folosind cuvinte din toate straturile limbii pentru forța lor expresivă — a creat asociații inedite și a revoluționat limbajul artistic.

EXERCIȚII DE FIXARE

1. Memorați poezia.
2. Explicați semnele de punctuație folosite în text.
3. Alcătuiți o scurtă compunere despre patrie folosind cuvintele :

   buciumul — cu rol de subiect
   ogor — cu rol de atribut substantival genitival
   țara — cu rol de complement direct
   strănepoții — cu rol de complement indirect
   a cânta — la diateza activă
   a munci — la diateza reflexivă.
4. Folosiți în propoziții expresia *a suna ceasul* cu sensul propriu și cu sensurile figurate.

Ion Luca Caragiale

(1852–1912)

I.L. Caragiale s-a născut la 30 ianuarie 1852 în satul Haimanale județul Prahova sat care astăzi îi poartă numele.

Învață școala primară la Ploiești, cu învățătorul Bazil Drăgoșescu, pe care îl caracterizează în schița autobiografică Peste cincizeci de ani. *Urmează cursurile gimnaziului din Ploiești, citind cu pasiune operele scriitorilor români și capodoperele literaturii universale.*

După moartea tatălui, se stabilește în București, unde muncește din greu pentru a-și întreține familia. Duce o viață de funcționar modest (sufleor, copist și corector). Se afirmă în publicistică editând Claponul *și* Calendarul claponului.

În 1878, Mihai Eminescu îl determină să colaboreze la ziarul Timpul *și îl introduce în cercul societății literare* Junimea *unde citește prima sa piesă, comedia* O noapte furtunoasă.

S-a impus ca dramaturg prin comediile : O noapte furtunoasă *(1879),* Conul Leonida față cu Reacțiunea *(1880),* O scrisoare pierdută *(188),* D-ale carnavalului *(1885 și prin drama* Năpasta *(1890).*

După 1890 scrie nuvele, schițe și povestiri. Ultimii ani de viață îi petrece la Berlin de unde urmărește cu viu inte-

res evenimentele din țară. Evenimentele tragice din 1907 apar în pamfletul 1907 din primăvară până-n toamnă.

In noaptea de 8 spre 9 iunie 1912, trece în neființă, este adus în țară și înmormântat la cimitirul Bellu alături de Eminescu.

Vizită...

M-am dus de Sf. Ion să fac o vizită doamnei Maria Popescu, o veche prietină, ca s-o felicit pentru onomastica unicului său fiu, Ionel Popescu, un copilaș foarte drăguț, de vreo opt anișori. N-am voit să merg cu mâna goală și i-am dus băiețelului o minge foarte mare de cauciuc și foarte elastică. Atențiunea mea a făcut mare plăcere amicei mele și mai ales copilului, pe care l-am găsit îmbrăcat ca maior de roșiori în uniformă de mare ținută. După formalitățile de rigoare, am început să convorbim despre sorții agriculturii — d. Popescu, tatăl, este mare agricultor — despre criză ș. cl. Am observat doamnei Popescu că în anul acesta nu se prea vede la plimbare, la teatru, la petreceri... Doamna mi-a răspuns că de la o vreme i se urăște chiar unei femei cu petrecerile, mai ales când are copii.

— Să-ți spun drept, cât era Ionel mititel, mai mergea ; acu, de când s-a făcut băiat mare, trebuie să mă ocup eu de el ; trebuie să-i fac educație. Și nu știți dv. bărbații cât timp îi ia unei femei educația unui copil, mai ales când mama nu vrea să-l lase fără educație !

Pe când doamna Popescu-mi expune părerile ei sănătoase în privința educației copiilor, auzim dintr-o odaie de alături o voce răgușită de femeie bătrână :

— Uite, coniță, Ionel nu s-astâmpără !

— Ionel ! strigă madam Popescu ; Ionel ! vin'la mama !

Apoi, către mine încet :

— Nu știi ce strengar se face... și deștept...

Dar vocea de dincolo adaogă :

— Coniță ! uite Ionel ! vrea să-mi răstoarne mașina !... Astâmpără-te, că te arzi !

— Ionel ! strigă iar madam Popescu ; Ionel ! vin' la mama !

— Sări, coniță ! varsă spirtul ! s-aprinde !

— Ionel ! strigă iar mama, și se scoală repede să meargă după el. Dar pe când vrea să iasă pe ușe, apare micul maior de roșiori cu sabia scoasă și-i oprește trecerea, luând o poză foarte marțială. Mama ia pe maiorul în brațe și-l sărută...

— Nu ți-am spus să nu te mai apropii de mașină când face cafea, că dacă te-aprinzi, moare mama ? Vrei să moară mama ?

— Dar — întrerup eu — pentru cine ați poruncit cafea, madam Popescu ?

— Pentru dumneata.

— Da de ce vă mai supăraţi ?

— Da ce supărare !

Madam Popescu mai sărută o dată dulce pe maiorașul, îl scuipă, să nu-l deoache, și-l lăsă jos. El a pus sabia în teacă, salută milităreşte și merge într-un colţ al salonului unde, pe două mese, pe canapea, pe foteluri și pe jos, stau grămadă fel de fel de jucării. Dintre toate, maiorul alege o trâmbiţă și o tobă. Atârnă toba de gât, suie pe un superb cal vânăt rotat, pune trâmbiţa la gură și, legănându-se călare, începe să bată toba cu o mână și să sufle-n trâmbiţă. Madam Popescu îmi spune ceva ; eu n-aud nimica. Îi răspund totuși că nu cred să mai ţie mult gerul așa de aspru ; ea n-aude nimica.

— Ionel ! Ionel !! Ionel !! Du-te dincolo, mamă ; spargi urechile dumnealui ! Nu e frumos când sunt musafiri !

Iar eu, profit de un moment când trâmbiţa și toba tac, adaug :

— Și pe urmă, d-ta eşti roșiori, în cavalerie.

— Maior ! strigă mândrul militar.

— Tocmai, zic eu. La cavalerie nu e tobă ; și maiorul nu cântă cu trâmbiţa ; cu trâmbiţa cântă numai gradele inferioare ; maiorul comandă și merge-n fruntea soldaţilor cu sabia scoasă.

Explicaţia mea prinde bine. Maiorul descalecă, scoate de după gât toba, pe care o trânteşte cât colo ; asemenea și trâmbiţa. Apoi începe să comande :

— Înainte ! marș !

Și cu sabia scoasă, începe să atace strașnic tot ce-ntâlneşte-n cale. În momentul acesta, jupâneasa cea răgușită intră cu tava aducând dulceaţă și cafele. Cum o vede, maiorul se opreşte o clipă, ca și cum ar vrea să se reculeagă fiind surprins de inamic. Clipa însă de reculegere trece ca o clipă ; și maiorul, dând un răcnet suprem de asalt, se repede asupra inamicului. Inamicul dă un ţipăt de desperare.

— Ţine-l, coniţă, că mă dă jos cu tava !

Madam Popescu se repede să taie drumul maiorului, care, în furia atacului, nu mai vede nimic înaintea lui. Jupâneasa este salvată ; dar madam Popescu, deoarece a avut imprudenţa să iasă din neutralitate și să intervie în război, primește în obraz, dedesuptul ochiului drept, o puternică lovitură de spadă.

— Vezi ? vezi, dacă faci nebunii ? era să-mi scoţi ochiul... Ţi-ar fi plăcut să mă omori ? Sărută-mă, să-mi treacă și te iert !

Maiorul sare de gâtul mamei și o sărută... Mamei îi trece ; iar eu, după ce am luat dulceaţa, mă pregătesc să sorb din cafea...

— Nu vă supără fumul de tutun ? întreb eu pe madam Popescu.

— Vai de mine ! la noi se fumează... Bărbată-meu fumează... și... dumnealui... mi se pare că-i cam place.

Și zicând „dumnealui“, mama mi-arată râzând pe domnul maior.

— A ! zic eu, și dumnealui ?

— Da, da, dumnealui ! să-l vezi ce caraghios e cu ţigara-n gură, să te prăpădești de râs... ca un om mare...

— A ! asta nu e bine, domnule maior, zic eu ; tutunul este o otravă...

— Da tu de ce tragi ? mă-ntrerupe maiorul ! lucrând cu lingura în chiseaua de dulceață...

— Ajunge, Ionel ! destulă dulceață, mamă ! iar te-apucă stomacul...

Maiorul ascultă, după ce mai ia încă vreo trei-patru linguriţe ; apoi iese cu chiseaua în vestibul.

— Unde te duci ? întrebă mama.

— Vin acu ! răspunde Ionel.

După un moment, se-ntoarce cu chiseaua goală ; o pune pe masă, se apropie de mine, îmi ia de pe mescioară tabachera cu ţigarete regale, scoate una, o pune în gură şi mă salută milităreşte, ca orice soldat care cere unui ţivil să-i împrumute foc. Eu nu ştiu ce trebuie să fac. Mama, râzând, îmi face cu ochiul şi mă-ndeamnă să servesc pe domnul maior. Întind ţigareta mea, militarul o aprinde pe a lui şi, fumând, ca orice militar, se plimbă foarte grav de colo până colo. Eu nu-l pot admira îndestul, pe când mama îl scuipă, să nu-l deoache, şi îmi zice :

— Scuipă-l să nu mi-l deochi !

Maiorul şi-a fumat ţigareta până la carton. Apoi se repede la mingea pe care i-am adus-o eu şi începe s-o trântească. Mingea sare până la policandrul din tavanul salonului, unde tulbură grozav liniştea ciucurilor de cristal.

— Ionel ! astâmpără-te, mamă ! Ai să spargi ceva... Vrei să mă superi ? vrei să moară mama ?

Dar maiorul s-a-ndârjit asupra ghiulelei săltătoare, care i-a scăpat din mână : o trânteşte cu mult necaz de parchet. Eu duc spre gură ceaşca, dar, vorba francezului entre la coupe et les lèvres... mingea îmi zboară din mână ceaşca, opărindu-mă cu cafeaua, care se varsă pe pantalonii mei de vizită, culoarea oului de raţă.

— Ai văzut ce-ai făcut ?... Nu ţi-am spus să te astâmperi... Vezi ? ai supărat pe domnul !... aldată n-o să-ţi mai aducă nici o jucărie !

Apoi, întorcându-se către mine, cu multă bunătate :

— Nu e nimic ! iese... Cafeaua nu pătează ! iese cu niţică apă caldă !...

Dar n-apucă să termine, şi deodată o văd schimbându-se la faţă ca de o adâncă groază. Apoi dă un ţipăt şi, ridicându-se de pe scaun :

— Ionel ! mamă ! ce ai ?

Mă-ntorc şi văz pe maiorul, alb ca varul, cu ochii pierduţi şi cu drăgălaşa lui figură strâmbată. Mama se repede spre el, dar până să facă un pas, maiorul cade lat.

— Vai de mine ! ţipă mama. E rău copilului !... Ajutor ! moare copilul !

Ridic pe maiorul, îi deschei repede mondirul la gât şi la piept.

— Nu-i nimica ! zic eu. Apă rece !

Îl stropesc, pe când mama pierdută îşi smulge părul.

— Vezi, domnule maior ? Îl întreb eu după ce-şi mai revine în fire. Nu ţi-am spus eu că tutunul nu e lucru bun ? Altădată să nu mai fumezi !

Am lăsat pe madam Popescu liniştită cu scumpul ei maior afară din orice stare alarmantă, şi am ieşit. Mi-am pus şoşonii şi paltonul şi am plecat. Când am ajuns acasă, am înţeles de ce maiorul ieşise un moment cu cheseaua în vestibul — ca să-mi toarne dulceaţa în şoşoni.

ÎNTREBĂRI ȘI EXERCIȚII

1. La ce persoană se realizează redactarea schiței ?
2. Ce se înfățișează în expoziţiune ?
3. Prezentaţi pe scurt subiectul operei.
4. Menţionaţi modalităţile de expunere folosite şi observaţi scopul utilizării dialogului.
5. Ce atitudine a scriitorului se exprimă prin intermediul cuvintelor : *un copilaș, (unicul său) fiu, Ionel, (micul maior) de roșiori, maiorașul, maior de roșiori de cavalerie, (scumpul) maior* ?
6. Cum se manifestă necuviința față de maturi ?

Comentariu literar

Continuând drumul deschis de V. Alecsandri, I.L. Caragiale ridică literatura dramatică românească pe cele mai înalte culmi, excelând cu deosebire în comedie. Ilustrând aspecte variate de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, schițele lui Caragiale reconstituie o vastă frescă a societății românești de la această răscruce de veacuri.

Prima impresie pe care o comunică lectura schițelor lui Caragiale este aceea a unui univers de infinită varietate, guvernat însă de o lege unică. *„Pentru că fiecare bucată în parte are farmecul unei miniaturi finisate desăvârșit, iar toate împreună capătă valoarea ansamblului pitoresc și coerent...“* (Șt. Cazimir, *Caragiale Universul comic).*

Opera literară *Vizită...* se încadrează în volumul *Momente,* la a cărui apariție — în anul 1901 — George Ranetti afirma : *„Nu momente, ci monumente trebuie să botezi admirabilul volum.“*

Aparține genului epic și este o schiță pentru că are o acțiune scurtă, reprezintă un singur moment din existența unei familii, acțiune la care participă un număr restrâns de personaje : naratorul în postură de musafir, Ionel — personajul principal —, madam Popescu — mama acestuia — și jupâneasa — personaj secundar.

Povestirea la persoana I se îmbină cu dialogul și cu descrierea — conversația imprimând schiței un caracter scenic.

Expoziţiunea prezintă timpul, locul și personajele : „M-am dus la Sf. Ion să fac o vizită doamnei Maria Popescu, o veche prietenă, ca s-o felicit pentru onomastica unicului său fiu, Ionel Popescu, un copilaș foarte drăguț de vreo opt anișori.“

Desfășurarea subiectului se remarcă prin concentrarea acțiunii, trăsătură specifică oricărei schițe. Vizita respectivă este un bun prilej de a trage anumite concluzii privind educația lui Ionel. Vestimentația, comportamentul și limbajul constituie elemente ilustrative pentru lipsa de educație a lui Ionel. Mama aduce în centrul conversației problema educației, insistând asupra răspunderii și a dificultăților modelării copilului. Opiniile sale sunt accentuate prin precizările : „De când s-a făcut băiat mare trebuie să mă ocup eu de el ; trebuie să-i fac educație. Și nu știți dv. bărbații cât timp îi ia unei femei educația unui copil, mai ales când mama nu vrea să-l lase fără educație !“ Ironia fină a

scriitorului față de părerile sănătoase ale doamnei Popescu în legătură cu educația copiilor prefigurează esența conflictului care constă în contrastul dintre ceea ce crede mama că a realizat în privința educației lui Ionel și realitatea care demonstrează că este un copil prost crescut, lipsit de cea mai elementară bunăcuviință. Prozatorul precizează despre Ionel că „este un copilaș foarte drăguț de vreo opt anișori.“ Îmbrăcămintea pretențioasă, comportamentul și limbajul trădează proasta educație. Băiatul este încurajat de mamă să creadă că își poate permite să imite comportarea maturilor, în ciuda faptului că nu este decât un copil. Față de slujnică este neastâmpărat și necuviincios.

Din glasul speriat al acesteia se deduce obrăznicia băiatului: „— Uite coniță, Ionel nu s-astâmpără!“ Intervenția mamei este pur formală. Slujnica se înspăimântă când Ionel nu ține seama de nici o observație amenințând să răstoarne mașina cu spirt și să se aprindă. Verbele la imperativ, propozițiile eliptice accentuează desperarea femeii: „Sări, coniță, varsă spirtul, s-aprinde!“ Ionel ignoră regulile de bună purtare, continuând să producă neplăceri celor din jur. Oprește trecerea slujnicii, „luând o poză marțială“, „alege toba și trâmbița din mulțimea jucăriilor, bate toba cu o mână“, suflă în trâmbiță așa de tare încât conversația doamnei Popescu și a musafirului devine imposibilă.

Profitând de un moment când trâmbița și toba tac, vizitatorul intervine cu diplomație pentru a-l convinge să renunțe la jucăriile zgomotoase. Sugestia este acceptată din orgoliu când i se spune că „maiorul comandă, merge în fruntea soldaților cu sabia scoasă“, iar de tobă și trâmbiță se folosesc gradele inferioare. Lucrurile se complică deoarece în postura de „maior de roșiori în cavalerie“, Ionel crede că trebuie să-și arate destonicia de conducător militar atacând cu sabia tot ce întâlnește în cale și de aceea se repede asupra jupânesei care intră cu tava cu cafele, ca și când s-ar năpusti asupra unui teribil inamic. În furia atacului nimic nu-l poate opri. Madam Popescu „primește în obraz, dedesubtul ochiului drept, o puternică lovitură de spadă“ când intervine în ajutorul slujnicei.

Ionel consideră că este normal să ia o țigară din tabacherea musafirului și să salute „ca orice militar când cere unui țivil să-i împrumute un foc.“ Această observație, împreună cu detaliile care urmează subliniază atitudinea critică a prozatorului față de copilul răsfățat care imită pe maturi și este necuviincios, fără să-și dea seama că nu se poartă cum trebuie: „Întind țigareta mea, militarul o aprinde pe a lui și, fumând ca orice militar, se plimbă foarte grav de colo până colo.“ Mingea primită în dar devine „ghiuleaua săltătoare“ — cum observă scriitorul — „tulburând liniștea ciucurilor de cristal“, răsturnând ceașca și opărindu-l pe oaspete. Doamna Popescu trece cu vederea actele de nepolitețe față de musafir ca și când nu s-ar fi întâmplat nimic liniștindu-l spunându-i că petele ies „cu nițică apă caldă.“

Consecințele țigării fumate „până la carton“ nu întârzie să se arate: „Mă-ntorc și văz pe maiorul, alb ca varul, cu ochii pierduți și cu drăgălașa lui figură strâmbată. „Doamna Popescu este alarmată de situația gravă a copilului.

O altă obrăznicie, de care oaspetele își dă seama abea când ajunge acasă, este aceea că Ionel i-a turnat dulceață în șoșonii lăsați în vestibul.

Caracterizarea lui Ionel se realizează și prin intermediul limbii. Felul de a vorbi exprimă impertinența, lipsa de respect și aroganța în spiritul căreia a fost crescut. Ionel adoptă limbajul militarilor de grad superior care au dreptul să comande și sunt mândri de condiția lor, de aceea se recomandă cu îngâmfare : „Maior ! strigă mândrul militar.“ Oaspetelui îi reproșează într-un limbaj familiar și obraznic că fumează: „ — Da tu de ce tragi ?“, când acesta îl atenționează că nu este bine să fumeze. Deși intervențiile verbale sunt foarte scurte, profunzimea acestora este edificatoare pentru a evidenția carențele de educație. Este obraznic nu numai cu slujnica sau cu mama sa, care nu are nici o autoritate asupra lui, dar se poartă necuviincios și cu oaspetele venit într-o vizită deosebită : onomastica lui.

Ionel este un caz tipic pentru copiii răsfățați, obraznici, impertinenți, aroganți și lipsiți de respect față de maturi. Nu are nici un fel de măsură în atitudinea față de cei din jur.

Comportarea copilului reprezintă consecința firească a felului greșit în care mama înțelege să-i facă educație. Îngăduința contrastează cu pretențiile ei privind seriozitatea educației. La strigătele desperate ale slujnicii acționează formal chemându-l la ea, spunând musafirului cu mândrie : „ — Nu știi ce ștrengar se face... și deștept !“ Când Ionel vrea să verse spirtul, nu-i face observație că încalcă o regulă strictă — un copil n-are voie să se apropie de foc pentru că este foarte primejdios — ci intervine cu argumentul că dacă se aprinde „moare mama“, argument repetat și în alte împrejurări, când ar fi fost necesar să dovedească fermitate ca să-l ajute să înțeleagă ce îi este permis și ce nu. Greșelile săvârșite de mamă sunt subliniate prin intervenția ironică a scriitorului care folosește diminutivul „maiorașul“, dezaprobă gestul mamei de a-l scuipa să nu se deoache și de a-l săruta când era normal să se poarte cu o anumită asprime. Tonul cu care madam Popescu îl strigă pe Ionel este unul de implorare, nu de dojană, cum s-ar fi cuvenit.

Ea nu-l ceartă nici când necăjește slujnica, nici când o lovește în obraz, nici când opărește musafirul cu cafea, ci, dimpotrivă, intervine cu blândețe spunându-i s-o sărute ca să-l ierte și să-i treacă durerea pricinuită de lovitura de sabie. Îl sărută dulce, deși ar fi trebuit să-i arate ce greșise. Madam Popescu este încântată de înfățișarea nostimă a lui Ionel când fumează : „Să-l vezi ce caraghios e cu țigara-n gură, să te prăpădești de râs... e ca un om mare.“ Încântată îl îndeamnă să-l servească pe maior cu foc în timp ce musafirul este foarte încurcat. Notația gestului întărește caracterul scenic și trădează complicitatea mamei cu actele de necuviință ale copilului.

Geniul de dramaturg al lui I.L. Caragiale se simte și în opera sa epică. Schița *Vizită* creează impresia unei comedii în care personajele își joacă rolul conform statutului atribuit de scriitor. Partitura prozatorului, în sensul atitudinii față de eroii săi, este vizibilă în notațiile ironice și în tonul adesea malițios.

EXERCIȚII DE FIXARE

1. Demonstrați că această operă este o schiță
2. Alcătuiți o compunere în care să vi-l imaginați pe Ionel după 25 de ani.

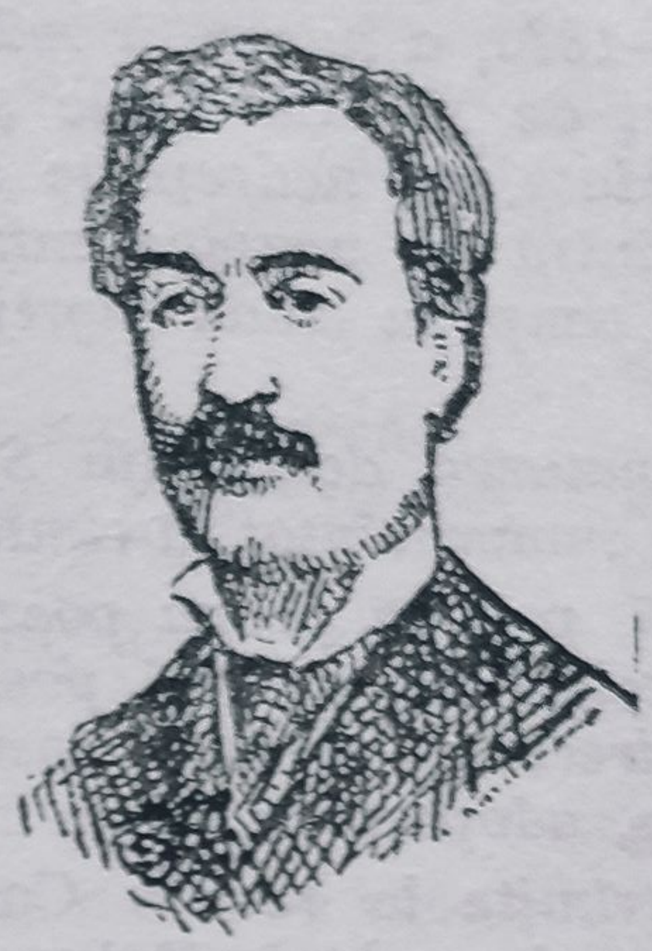

Mihai Eminescu

(1850–1889)

Poetul nepereche, Mihai Eminescu, s-a născut în Botoşani la 15 ianuarie 1850, fiind al şaptelea copil, din cei unsprezece, pe care i-au avut părinţii săi, Gheorghe Eminovici şi Raluca, născută Iuraşcu. Şi-a petrecut copilăria pe moşia părintească Ipoteşti, sat situat la 8 km depărtare de Botoşani. Aici a cunoscut farmecul pădurilor şi al izvoarelor, vraja folclorului, sufletul curat şi duios al românului, comoara amintirilor anilor luminoşi de la Ipoteşti purtând-o cu sine întreaga viaţă.

La vârsta de nouă ani (1859) este elev în clasa a treia primară la Cernăuţi şi în clasa a patra este clasificat al cincilea din 82 de elevi.

In 1860 se înscrie la gimnaziul din Cernăuţi frecventând doi ani, iar după o întrerupere de doi ani revine şi îşi continuă studiile. Stă în gazdă la Aron Pumnul, profesor de limba română, mare patriot, autor al antologiei Lepturariu românesc, *citită şi apreciată de Eminescu.*

Între anii 1860—1862, este student la Facultatea de Filozofie din Viena, unde se împrieteneşte cu scriitorul Ioan Slavici.

Din decembrie 1872 până în 1874 este student audient la Universitatea din Berlin şi urmează cursuri de filozofie, istorie, economie politică.

În luna septembrie 1874, vine la Iaşi unde este numit director al Bibliotecii centrale, post pe care îl părăseşte, în

urma unor neînțelegeri, apoi devine revizor școlar în județele Iași și Vaslui; în această perioadă se încheagă prietenia trainică dintre poet și Ion Creangă, institutor la Iași.

Între anii 1877—1883, a lucrat în redacția ziarului Timpul *din București alături de I.L. Caragiale și Ioan Slavici. După ani de muncă încordată, de nedreptate și de zbucium, la 28 iunie 1883, poetul intră în noaptea minții, din care nu va mai ieși decât puțin timp, în ciuda îngrijirilor primite în țară și la Viena.*

Se stinge în sanatoriul doctorului Șuțu din București la 15 iunie 1889 și este înmormântat la cimitirul Bellu.

În ianuarie 1866, publică prima poezie La mormântul lui Aron Pumnul. *În același an, publică poeziile* De-aș avea... *în revista* Familia *și directorul revistei, Iosif Vulcan îi schimbă numele în Eminescu, adoptat de acum încolo și de poet.*

În anul 1870, trimite la revista Convorbiri literare *din Iași poeziile:* Venere și madonă, Epigonii *și* Mortua est.

Într-o perioadă de nici două decenii, Eminescu a creat o operă monumentală, în proză și versuri, abordând genul liric, epic și dramatic.

Primul volum de versuri eminesciene este tipărit la sfârșitul anului 1883 (pe copertă apare 1884) din inițiativa lui Titu Maiorescu.

Scrisoarea III

(fragment)

1. *Realizați lectura intergrală a poeziei urmărind din câte părți este alcătuită.*

2. *Explicați sensul verbului* a elogia, *formați familia de cuvinte, alcătuiți propoziții, în care să folosiți un substantiv și un adjectiv din această familie lexicală.*

3. *Remarcați scopul utilizării enumerației în descrierea trecerii armatelor lui Baiazid.*

La un semn, un țărm de altul,
legând vas de vas se leagă
Și în sunet de fanfare trece oastea lui
întreagă;
Ieniceri, copii de suflet ai lui Alah și
spahii

Vin de-ntunecă pământul la Rovine în
câmpii ;
Răspândindu-se în roiuri
întind corturile mari...
Numa-n zarea depărtată sună codrul de
stejari.

Iată vine-un sol de pace c-o năframă-n
vârf de băț.

Baiazid, privind la dânsul, îl întreabă cu
dispreț :

— Ce vrei tu ?

— Noi ? Bună pace ! Și de n-o fi cu bănat,
Domnul nostru-ar vrea să vază
pe măritul împărat.

La un semn deschisă-i calea și s-apropie
de cort
Un bătrân atât de simplu, după vorbă,
după port,

— Tu ești Mircea ?
— Da-mpărate !
— Am venit să mi te-nchini,
De nu schimb a ta coroană într-o
ramură de spini.
— Orice gând ai, împărate, și oricum
vei fi sosit,
Cât suntem încă pe pace,
eu îți zic : Bine-ai venit !
Despre partea închinării însă, doamne,
să ne ierți ;
Dar acu vei vrea cu oaste și război
ca să ne cerți,
Ori vei vrea să faci întoarsă
de pe-acuma a ta cale,
Să ne dai un semn și nouă de mila
Măriei tale...

De-o fi una, de-o fi alta...
Ce e scris și pentru noi,
Bucuroși le-om duce toate, de e pace,
de-i război.
— Cum ? Când lumea mi-e deschisă,
a privi gândești că pot

4. *Ce realități referitoare la poporul român subliniază versul sintetic* Numa-n zarea depărtată sună codrul de stejari ?

5. *Ce rol au interjecția* iată *și dialogul în cadrul evocării trecutului istoric ?*

6. *Ce trăsătură dominantă a lui Baiazid se evidențiază prin atitudinea sa față de sol ?*

7. *Faceți o scurtă caracterizare a solului ținând seama de prezența interogației retorice, a exclamației retorice, a pronumelui personal noi și a adjectivului pronominal posesiv* nostru.

8. *Descoperiți elementele de limbaj artistic în secvența dialogului Mircea—Baiazid ilustrative pentru antiteza dintre cele două personaje (interogația retorică, exclamația retorică, personificarea naturii, construcții eliptice, limbaj popular).*

Ca întreg Aliotmanul să se-mpiedice
de-un ciot ?
O, tu nici visezi, bătrâne, câți în cale mi
s-au pus !
Toată floarea cea vestită a întregului
Apus,
Tot ce stă în umbra crucii, împărați și
regi s-adună
Să dea piept cu uraganul ridicat de
Semilună.
S-a-mbrăcat în zale lucii cavalerii de la
Malta,
Papa cu-a lui trei coroane, puse una
peste alta,
Fulgerele adunat-au contra
fulgerului care
În turbarea-i furtunoasă a cuprins
pământ și mare.
N-au avut decât cu ochiul ori cu mâna
semn a face
Și Apusul își împinse toate
neamurile-ncoace ;
Pentru-a crucii biruință se mișcară
râuri-râuri,
Ori din codri răscolite, ori stârnite din
pustiuri ;
Zguduind din pace-adâncă ale lumii
începuturi,
Înnegrind tot orizontul cu-a lor zeci de
mii de scuturi,
Se mișcau îngrozitoare ca păduri de
lănci și săbii,
Tremura înspăimântată marea de-ale lor
corăbii !...
La Nicopole văzut-ai câte tabere s-au
strâns
Ca să steie înainte-mi ca și zidul neînvins.
Când văzui a lor mulțime, câtă frunză,
câtă iarbă,
Cu o ură ne-mpăcată mi-am șoptit
atunci în barbă,
Am jurat ca peste dânșii să trec falnic,
fără păs,
Din pristolul de la Roma să dau calului
ovăz...
Și de crunta-mi vijelie tu te aperi
c-un toiag ?
Și, purtat de biruință, să mă-mpiedic
de-un moșneag ?
— De-un moșneag, da, împărate, căci
moșneagul ce privești

Nu e om de rând, el este domnul
Țării Românești.
Eu nu ți-aș dori vreodată să ajungi să
ne cunoști
Nici ca Dunărea să-nece spumegând
a tale oști.
După vremuri mulți veniră,
începând cu acel oaspe,
Ce din vechi se pomenește,
cu Dariu a lui Istaspe ;
Mulți durară, după vremuri,
peste Dunăre vreun pod,
De-au trecut cu spaima lumii
și mulțime de norod ;
Împărați pe care lumea nu putea
să-i mai încapă,
Au venit și-n țara noastră de-au cerut
pământ și apă
Și nu voi ca să mă laud, nici că voi să
te-nspăimânt,
Cum veniră, se făcură toți o apă ș-un
pământ.
Te fălești că înainte-ți răsturnat-ai
val vârtej
Oștile leite-n zale de-mpărați și de
viteji ?
Tu te lauzi că Apusul înainte ți s-a pus ?...
Ce-i mâna pe ei în luptă, ce-au voit acel
Apus ?
Laurii voiau să-i smulgă de pe fruntea
ta de fier,
A credinții biruință căta orice cavaler.
Eu ? Îmi apăr sărăcia și nevoile și
neamul...
Și de-aceea tot ce mișcă-n țara asta,
râul, ramul,
Mi-e prieten numai mie, iară ție
dușman este,
Dușmănit vei fi de toate, făr-a prinde
chiar de veste ;
N-avem oști, dară iubirea de moșie e
un zid
Care nu se-nfiorează de-a ta faimă,
Baiazid !

Și abia plecă bătrânul...
Ce mai freamăt, ce mai zbucium !
Codrul clocoti de zgomot și de arme și
de bucium,

9. *Remarcați convingerile opuse ale celor doi conducători despre istorie și despre relațiile dintre popoare.*

Iar la poala lui cea veche mii de capete
pletoase,
Mii de coifuri lucitoare ies din
umbra-ntunecoasă ;
Călăreții împlu câmpul și roiesc după
un semn
Și în caii lor sălbateci bat cu scările de
lemn,
Pe copite iau în fugă fața negrului
pământ,
Lănci scânteie lungi în soare, arcuri se
întind în vânt,
Și ca nouri de aramă și ca ropotul de
grindeni,
Orizontu-ntunecându-l, vin săgeți
de pretutindeni,
Vâjâind ca vijelia și ca plesnetul de
ploaie...
Urlă câmpul și de tropot și de strigăt
de bătaie.
În zadar flamura verde o ridică înspre
oaste,
Căci cuprinsă-i de pieire și în față și în
coaste,
Căci se clatină rărite șiruri lungi de
bătălie ;
Cad asabii ca și pâlcuri risipite pe
câmpie,
În genunchi cădeau pedeștrii, colo caii
se răstoarnă,
Când săgețile în valuri, care șuieră, se
toarnă,
Și, lovind în față,-n spate, ca și crivățul
și gerul,
Pe pământ lor li se pare că se năruie
tot cerul...
Mircea însuși mână-n luptă
vijelia-ngrozitoare,
Care vine, vine, vine, calcă totul în
picioare ;
Durduind soseau călării ca un zid
înalt de suliți,
Printre cetele păgâne trec rupându-și
large uliți ;
Risipite se-mprăștie a dușmanilor
șiraguri,
Și gonind biruitoare tot veneau a țării
steaguri,
Ca potop ce prăpădește, ca o mare
turburată —

10. *Căutați imaginile vizuale auditive și motorii, subliniind contribuția acestora la descrierea luptei.*

11. *Prin ce elemente de limbaj artistic se înfățișează comportarea lui Mircea și a lui Baiazid în timpul luptei de la Rovine ?*

12. *Imaginea hiperbolică a luptei dintre cele două armate oferă o viziune apocaliptică. Ce figuri de stil se folosesc pentru realizarea acestei perspective ?*

Peste-un ceas păgânătatea e ca pleava
vânturată.
Acea grindin-oțelită înspre Dunăre
o mână,
Iar în urma lor se-ntinde falnic armia
română.

13. *Comentați ultimile două versuri din fragment raportându-le la înțelepciunea și adevărul din răspunsurile date de Mircea lui Baiazid.*

Comentariu literar

Opera lui Eminescu este o comoară unică, de înaltă simțire și grai românesc. Marele poet s-a remarcat printr-o surprinzătoare forță de sinteză a izvoarelor autohtone și universale, prin profunzimea filozofică a gândirii, prin viziunea cosmică și mitologică și prin farmecul limbajului. Sufletul său a vibrat la marile idealuri ale poporului nostru: dorința de libertate și de dreptate.

Poezia *Scrisoarea III* face parte din creația eminesciană de meditație socială. A apărut la 1 mai 1881 în revista *Convorbiri literare* și a fost reprodusă de Eminescu în ziarul *Timpul* din 10 mai 1881. Unele versuri fuseseră compuse în anii 1872—1875, perioadă în care poetul își făcea studiile universitare la Viena și Berlin — poezia având destinația să încheie marele poem sociogonic *Memento mori*. O variantă anterioară celei publicate se intitula sugestiv *Patria și patrioții*. Prima parte a *Scrisorii III* este inspirată din opera cărturarului german Iosef von Hammer *Istoria Imperiului Otoman*. Aparține genului liric, prima parte este odă [1]; cea de a doua este satiră [2], cu elemente de pamflet [3].

Prima parte este alcătuită din următoarele secvențe: visul de mărire al unui sultan și cuprinde referiri la extinderea Imperiului Otoman până la Dunăre, în timpul lui Baiazid, trecerea fluviului de către armatele sale, întâlnirea dintre sol și Baiazid, dintre Mircea și Baiazid și descrierea luptei de la Rovine din 10 octombrie 1394.

Fragmentul analizat are ca temă evocarea trecutului istoric și elogierea patriotismului înflăcărat din timpul lui Mircea cel Bătrân.

Modalitățile de expunere folosite sunt descrierea, narațiunea și dialogul.

Prin intermediul enumerației, Eminescu descrie trecerea triumfală a armatelor lui Baiazid peste Dunăre pe un pod de vase:

La un semn un țărm de altul legând vas de vas se leagă
Și în sunet de fanfare trece oastea lui întreagă:
Ieniceri, copii de suflet ai lui Alah și spahii
Vin' de-ntunecă pământul la Rovine în câmpii.

---

[1] *Odă* — specie a genului liric în care sunt exprimate sentimente de admirație, pentru faptele unor eroi, pentru o persoană, față de patrie.

[2] *Satiră* — specie a poeziei lirice în care sunt ridiculizate moravuri, caractere, aspecte negative sau sociale.

[3] *Pamflet* — scriere satirică în care sunt înfierate atitudini, concepții, aspecte negative ale vieții.

Sub raport documentar se menționează denumirea corpurilor turcești de armată din secolul al XIV-lea ; ieniceri și spahii a căror forță numerică este sugerată printr-un șir de elemente : repetiția *vas de vas*, verbul *-ntunecă* și construcția metaforică *în roiuri*. Numărul de versuri dedicat descrierii armatei turcești este mai mare (cinci) și numai un singur vers sintetic sugerează prezența armatei române, subliniind patriotismul și înfățișarea cu natura, adevărate legi nescrise de la care, nu s-a abătut poporul nostru niciodată :

Numa-n zarea depărtată sună codrul de stejari.

Armata română este denumită prin metafora *codrul de stejari*, care exprimă ideea de forță și de permanență.

Următoarele secvențe ilustrează întâlnirea dintre solul român și Baiazid și dintre Mircea și sultan. Prin utilizarea interjecției *iată* cu valoare predicativă și a verbelor la prezent, se realizează prezentul istoric, creându-se impresia participării directe la derularea imaginii unuia din momentele de strălucită victorie din trecutul românilor. Dialogul reconstituie scenic cele două întâlniri și contribuie la caracterizarea personajelor. Baiazid se definește — de la început — prin infatuare. Întrebarea adresată solului este scurtă și tonul disprețuitor : „— Ce vrei tu ?“ Limbajul solului este ceremonios, de o adevărată distincție dar și de o simplitate cuceritoare.

Noi ? Bună pace ! Și de n-o fi cu bănat,
Domnul nostru-ar vrea să vază pe măritul împărat.

Interogația și exclamația retorică surprind mirarea omului din popor crescut în lumina unei etici sănătoase, care nu poate dori altceva decât pacea în fața unui agresor ca Baiazid. Pluralul pronumelui personal *noi* și adjectivul posesiv *nostru* întăresc ideea că solul vorbește în numele neamului.

Vorba și portul scot în evidență simplitatea și modestia voievodului român prin superlativul absolut (popular) *atât de simplu* :

La un semn deschisă-i calea și s-apropie de cort
Un bătrân atât de simplu, după vorbă, după port !

Baiazid i se adresează lui Mircea cu siguranța și cu aroganța cuceritorului conștient de puterea sa și stăpânit de convingerea că nimic nu-i poate sta în cale :

Am venit să mi te-nchini
De nu, schimb a ta coroană într-o ramură de spini.

Mircea nu se sperie de perspectiva cuceririi a cărei umilință este conturată de metafora *ramură de spini*. Așa cum cere ospitalitatea, îl primește pe Baiazid cu salutul străbun și numai după aceea vorbește despre problemele politice sugerând posibilitatea unei înțelegeri referitoare la pace dovedindu-se un bun diplomat dar respingând demn și hotărât ideea îngenuncherii :

Orice gând ai, împărate, și oricum vei fi sosit,
Cât suntem încă pe pace, eu îți zic : Bine-ai venit !

Prin limbajul popular se înfăţişează simplitatea domnitorului şi adânca lui înţelepciune care izvorăsc din experienţa de viaţă a poporului român, calităţi remarcate prin valoarea aforistică a expresiilor „de-o fi una, de-o fi alta... Ce e scris şi pentru noi. / Bucuroşi le-om duce toate, de e pace, de-i război.“

Baiazid este cuprins de mirare şi de indignare văzând că domnitorul unei ţărişoare îndrăzneşte să nu i se supună. Aceste sentimente sunt relevate de o dublă interogaţie şi de exclamaţie retorică :

Cum ? Când lumea mi-e deschisă, a privi gândeşti că pot
Ca întreg aliotmanul să se-mpiedice de-un ciot ?
O, tu nici visezi, bătrâne, câţi în cale mi s-au pus !

Sultanul vorbeşe cu mândrie despre victoriile sale strălucite obţinute împotriva cruciadelor organizate de papă, despre luptele de la Malta şi despre bătălia de la Nicopole. Metafore de mare plasticitate — *toată floarea cea vestită a întregului Apus, fulgerele, contra fulgerului* (Baiazid), *uraganul, râuri-râuri* —, repetiţia conjuncţiei *ori*, comparaţia *ca păduri de lănci şi săbii* şi personificarea mării prezintă viziunea hiperbolică a lui Baiazid privind izbânzile lui :

Tot ce stă în umbra crucii, împăraţi şi regi s-adună
Să dea piept cu uraganul ridicat de Semilună.
S-a-mbrăcat în zale lucii cavalerii de la Malta,
Papa cu-a lui trei coroane, puse una peste alta,
Fulgerele adunat-au contra fulgerului care
În turbarea-i furtunoasă a cuprins pământ şi mare.
N-au avut decât cu ochiul ori cu mâna semn a face
Şi Apusul îşi împinse toate neamurile-ncoace ;
Pentru-a crucii biruinţă se mişcară râuri-râuri
Ori din codri răscolite, ori stârnite din pustiuri.
Zguduind de pace-adâncă ale lumii începuturi,
Înnegrind tot orizontul cu-a lor zeci de mii de scuturi.
Se mişcau îngrozitoare ca păduri de lănci şi săbii,
Tremura înspăimântată marea de-ale lor corăbii !

Lupta de la Nicopole din anul 1396 este menţionată de poet înaintea celei de la Rovine din anul 1394 cu intenţia de a sublinia importanţa izbânzii românilor conduşi de Mircea Basarab împotriva unui duşman atât de puternic :

La Nicopole văzut-ai câte tabere s-au strâns
Ca să steie înainte-mi ca şi zidul neînvins.
Când văzui a lor mulţime, câtă frunză, câtă iarbă
Cu o ură ne-mpăcată mi-am şoptit atunci în barbă,
Am jurat ca peste dânşii să trec falnic, fără păs,
Din pristolul de la Roma să dau calului ovăz...

Învingătorul de la Nicopole vorbeşte cu dispreţ voievodului român :

Şi de crunta-mi vitejie tu te aperi cu-n toiag ?
Şi, purtat de biruinţă, să mă-mpiedic de-un moşneag ?

Replica lui Mircea exprimă demnitatea cu care respinge umilința și relevă calmul și mândria că este cârmuitorul unei provincii românești cu ale cărei idealuri se identifică :

De-un moșneag, da, împărate, dar moșneagul ce privești
Nu e om de rând, el este domnul Țării Românești.

Baiazid folosește în batjocură cuvântul *un moșneag*, dar pentru domnitor substantivul acesta simbolizează înțelepciunea și experiența de viață, elemente care dau omului forță morală. Vorbele voievodului parcă sunt desprinse din cronici. Ele reflectă concepția unui popor pașnic trăind în strânsă comuniune cu natura și fiind gata oricând să-și apere vatra străbună. Mircea nu se laudă ca Baiazid, ci face o sinteză a istoriei respectând adevărul care amintește că mulțimea dușmanilor veniți cu gânduri de cucerire a fost nimicită de români. Cotropitorii numeroși — anonimi pentru popor — sunt indicați prin cuvântul *mulți* cu vădită nuanță ironică.

Eu nu ți-aș dori vreodată să ajungi să ne cunoști,
Nici ca Dunărea să-nece spumegând a tale oști.
După vremuri mulți veniră, începând cu acel oaspe,
Ce din vechi se pomenește, cu Dariu a lui Istaspe ;
Mulți durară, după vremuri, peste Dunăre vrun pod,
De-au trecut cu spaima lumii și mulțime de norod ;
Împărați pe care lumea nu putea să-i mai încapă,
Au venit și-n țara noastră de-au cerut pământ și apă.

Dintre aceștia este menționat regele Darius, întemeietor al imperiului persan (522—486 î.e.n.) care a ajuns cu oștile pe pământul nostru și a suferit una din cele mai mari înfrângeri cunoscute în lumea antică. Construcția populară *nu putea să-i mai încapă* dă glas disprețului față de lăcomia dușmanilor neamului. Precizarea lui Mircea că cei care au venit să ne cotropească, cei care „au cerut pământ și apă" s-au făcut „toți o apă și-un pământ", are valoare de avertisment adresat oricui ar veni în țara noastră cu gânduri de cucerire. Domnitorul relevă faptul că Baiazid și-a învins adversarii pentru că urmăreau ca și dânsul puterea și mărirea :

Te fălești că înainte-ți răsturnat-ai val-vârtej
Oștile leite-n zale de-mpărțai și de viteji ?
Tu te lauzi că Apusul înainte ți s-a pus ?
Ce-i mâna pe ei în luptă, ce-au voit acel Apus ?

Prin verbele sinonime *te fălești, te lauzi* se insistă asupra trufiei sultanului.

Laurii voiau să-i smulgă de pe fruntea ta de fier,
A credinței biruință căta orice cavaler.

Ideea că potrivnicii urmăreau mărirea este evidențiată de metafora *fruntea ta de fier*, cu sensul de frunte încoronată ca simbol al forței. În antiteză cu „Apusul", Mircea duce un război de apărare, datorie sfântă formulată în cuvinte cu valoare de maxime privind dragostea de țară :

Eu ? Îmi apăr sărăcia şi nevoile şi neamul...
Şi de-aceea tot ce mişcă-n ţara asta, râul, ramul
Mi-e prieten numai mie, iară ţie duşman este,
Duşmănit vei fi de toate făr-a prinde chiar de veste ;
N-avem oşti, dară iubirea de moşie e un zid
Care nu se-nfioreză de-a ta faimă, Baiazid !

Substantivul *moşie* — cu sensul vechi de patrie — capătă o deosebită expresivitate în formularea *iubirea de moşie*, definită ca un zid de care se vor lovi şi se vor nimici duşmanii. Raportul sintactic adversativ relevă înfrăţirea cu natura care ne este pavăză în vremuri de restrişte.

Dialogului îi urmează descrierea încordării dinaintea luptei :

Şi abia plecă bătrânul... Ce mai freamăt, ce mai zbucium !
Codrul clocoti de zgomot şi de arme şi de bucium,
Iar la poala lui cea verde mii de capete pletoase,
Mii de coifuri lucitoare ies din umbra-ntunecoasă.

Tensiunea care precede bătălia este subliniată prin exclamaţii retorice din construcţiile eliptice : „Ce mai freamăt, ce mai zbucium !“ Prezenţa armatei române sugerată în versul „Numa-n zarea depărtată sună codrul de stejari“ este conturată de predicatul *clocoti* şi de complementele *de zgomot, de arme, de bucium*. Verbul *sună şi substantivul în zarea* schiţează un plan îndepărtat, iar verbele şi complementele amintite aduc imaginea pe planul prezentului însufleţind tabloul. Acelaşi rol au şi imaginile vizuale la realizarea cărora contribuie repetiţia numeralului *mii*.

Iar la poala lui cea verde mii de capete pletoase
Mii de coifuri lucitoare ies din umbra-ntunecoasă.

Lupta se descrie prin îmbinarea imaginilor vizuale, auditive şi motorii. În studiul *Note şi impresii* Garabet Ibrăileanu compara tabloul bătăliei cu o orchestraţie simfonică :

Călăreţii împlu câmpul şi roiesc după un semn
Şi în caii lor sălbatici bat cu scările de lemn,
Pe copite iau în fugă faţa negrului pământ,
Lănci scânteie lungi în soare, arcuri se întind în vânt,
Şi ca nouri de aramă şi ca ropotul de grindeni,
Orizontu-ntunecându-l vin săgeţi de pretutindeni.
Vâjâind ca vijelia şi ca plesnetul de ploaie...
Urlă câmpul şi de tropot şi de strigăt de bătaie.

Aglomerările verbale surprind dinamismul scenelor de luptă care se derulează cu rapiditate ca nişte secvenţe cinematografice. Comparaţiile cu forţele naturii dezlănţuite creează impresia de sfârşit de lume : *ca nouri de aramă, ca ropotul de grindeni, ca plesnetul de ploaie*. Acelaşi tablou se realizează prin imaginile auditive *vâjâind ca vijelia, urlă câmpul şi de tropot şi de strigăt de bătaie*. La efectul sonor contribuie nu numai sensul cuvintelor, ci şi prezenţa unor consoane cu o duritate aparte — *p, r, t, b* — în cuvintele *tropot, ropot, grindeni, plesnet, bătaie*.

Secvențele următoare accentuează antiteza dintre cei doi conducători înfățișând comportarea lor diferită pe câmpul de luptă. Sultanul este deznădăjduit când vede cum oastea lui care a trecut triumfală Dunărea cade pradă morții, în vreme ce Mircea vine falnic în fruntea armatei române. Repetiția adverbului *în zadar* și a adjectivului *mai mare* anunță înfrângerea iminentă a armatei turcești, iar comparația *ca și leul în turbare* subliniază disperarea sultanului a cărui intervenție nu este de nici un ajutor.

În zadar striga-mpăratul ca și leul în turbare,
Umbra morții se întinde tot mai mare și mai mare
În zadar flamura verde o ridică înspre oaste,
Căci cuprinsă-i de pieire și în față și în coaste.
Căci se clatină rărite șiruri lungi de bătălie ;
Cad asabii ca și pâlcuri risipite pe câmpie,
În genunchi cădeau pedeștri, colo caii se răstoarnă.

Imaginea apocaliptică se amplifică printr-o dublă comparație : *ca și crivățul și gerul* și prin verbul *se năruie :*

Și lovind în față-n spate, ca și crivățul și gerul...
Pe pământ lor li se pare că se năruie tot cerul.

Priceperea voievodului român de a-și îmbărbăta ostașii se relevă prin adjectivul pronominal de întărire *însuși*, iar iureșul luptei este evidențiat de metafora *vijelia*, de epitetul *-ngrozitoare* și de repetiția verbului *vine*.

Mircea însuși mână-n luptă vijelia-ngrozitoare,
Care vine, vine, vine, calcă totul în picioare ;

Românii fac dovada faptului că „iubirea de moșie e un zid" — călărețiii înaintează uniți „ca un zid înalt de suliți", croindu-și printre cetele păgâne large uliți". Descrierea tabolului apocaliptic se întregește prin trei comparații : *ca potop, ca o mare tulburată, ca o pleavă vânturată* aflate în versurile cu valoare de concluzie :

Ca potop se prăpădește, ca o mare tulburată —
Peste-un ceas păgânătatea e ca pleava vânturată.

În contrast cu dușmanii zdrobiți „steagurile" țării vin necontenit. Ideea de curgere năvalnică este susținută de verbul *veneau* la imperfect — timp al duratei și de adverbul *tot :*

Risipite se-mprăștie a dușmanilor șiraguri,
Și gonind biruitoare tot veneau a țării steaguri.

Versul final demonstrează adevărul vorbelor lui Mircea privind dragostea de țară. Din epitetul *falnic* transpare mândria națională a poetului, mesager al întregului popor. Ultimul vers este o concluzie privind aureola de legendă a lui Mircea, simbol al luptătorului care se identifică cu idealurile de libertate ale românilor. Totodată subliniază vitejia și spiritul de jertfă, atribute care ne-au asigurat permanența în spațiul carpato-dunărean :

Acea grindin-oțelită înspre Dunăre o mână,
Iar în urma lor se-ntinde falnic armia română.

Ca elemente de versificație se remarcă versul lung, cerut de bogăția de idei și de sentimente, ritmul este trohaic, rima împerecheată, gruparea numerică în strofe este făcută în funcție de conținutul de idei.

Criticul literar Titu Maiorescu aprecia că opera eminesciană este o sinteză și o amplă deschidere spre orizonturi nebănuite, este o veritabilă stea polară pentru întreaga dezvoltare ulterioară a scrisului românesc :

„Pe cât se poate omenește prevedea, literatura poetică română va începe secolul al XX-lea sub auspiciile geniului lui și forma limbei naționale, care și-a găsit în Eminescu cea mai frumoasă înfăptuire până astăzi, va fi punctul de plecare pentru toată dezvoltarea viitoare a vestmântului cugetării românești.“

EXERCIȚII DE FIXARE

1. Urmăriți în context sensul diferit al cuvântului *zid* folosit de trei ori în (descrierea bătăliei de la Nicopole de către Baiazid, de Mircea și de poet în descrierea luptei de la Rovine).
2. Alcătuiți propoziții în care cuvântul falnic să fie substantiv, adjectiv, adverb.
3. Căutați sinonimele cuvântului țară, alcătuiți patru propoziții în care cuvântul să aibă alt rol sintactic.
4. Utilizați în construcții diferite verbul *a mâna.*
5. G. Ibrăileanu în studiul *Note și impresii* compara tabloul bătăliei cu o orchestrație simfonică. Demonstrați aprecierea urmărind imaginile vizuale, auditive și motorii cuprinse într-o gradație ascendentă. [1]
6. Caracterizați cele două personaje — Mircea și Baiazid.

[1] *gradație ascendentă* — figură de stil constând în trecerea treptată, ascendentă sau descendentă, de la o idee la alta.

Alexe Mateevici

(1888–1917)

Alexe Mateevici, poet basarabean, s-a născut la 6 III 1888, în Căinan-Tighina; moare la 13 VIII 1917 pe frontul de la Mărășești, la vârsta de numai 29 de ani.

Versurile i-au fost adunate postum în volumul Poezii *editat și prefațat de P.V. Haneș în anul 1926.*

Limba noastră

Limba noastră-i o comoară
În adâncuri înfundată,
Un șirag de piatră rară
Pe moșie revărsată.

ÎNTREBĂRI ȘI EXERCIȚII

1. *Explicați semnificația titlului.*

2. *Selectați versurile în care apar definiții poetice ale limbii române; comentați fiecare definiție.*

3. *Care sunt însușirile fundamentale ale limbii noastre ilustrate de Alexe Mateevici în prima strofă și prin ce elemente artistice sunt înfățișate?*

Limba noastră-i foc ce arde
Într-un neam ce, fără veste
S-a trezit din somn de moarte,
Ca vitezaul din poveste.

4. *Ce trăsături ale limbii relevă metafora* foc ce arde ?

Limba noastră-i numai cântec,
Doina dorurilor noastre,
Roi de fulgere, ce spintec
Nouri negri, zări albastre.

5. *Descoperiți antiteza din strofa a III-a și precizați cu ce scop s-a folosit.*

Limba noastră-i graiul pânii
Când de vânt se mișcă vara ;
În rostirea ei bătrânii
Cu sudori sfințit-au țara.

6. *Comentați formulările* graiul pânii, vechi izvoade *și* graiul țării.

Limba noastră-i „frunză verde",
Zbuciumul din codrii veșnici,
Nistrul lin, ce-n valuri pierde
Ai luceferilor sfetnici.

Limba noastră-s vechi izvoade,
Povestiri din alte vremuri ;
Și, citindu-le-nșirate,
Te-nfiori adânc și tremuri.

7. *Ce sens are arhaismul* izvoade ? *Descoperiți alte arhaisme în poezie.*

Limba noastră îi aleasă
Să ridice slavă-n ceruri
Să ne spuie-n hram și-acasă
Veșnicele adevăruri.

Limba noastră-i limbă sfântă.
Limba vechilor cazanii,
Care-o plâng și care-o cântă
Pe la vatra lor țăranii.

Înviați-vă dar graiul
Ruginit de multă vreme,
Ștergeți slinul, mucegaiul
Al uitării care geme.

Strângeți piatra lucitoare
Ce din soare se aprinde,
Și-ți avea în revărsare
Un potop nou de cuvinte.

8. *Selectați verbele din ultimile trei strofe ale poeziei, precizați modul și timpul, explicând valoarea lor artistică.*

Nu veți plânge-atunci amarnic
Că vi-i limba prea săracă,
Și-ți vedea cât e de darnic
Graiul țării noastre dragă.

Răsări-va o comoară
În adâncuri înfundată,
Un șirag de piatră rară
Pe moșie revărsată.

(Trebuie citită totdeauna în picioare !)

9. *Cu ce cuvinte încep primele opt strofe și care este rolul acestora în comunicarea mesajului poeziei ?*
10. *Menționați cele două idei de bază ale poeziei, reflectând asupra celor opt strofe din prima parte și a celor trei din partea a doua.*

Comentariu literar

Despre valoarea lui Alexe Mateevici, criticul literar George Călinescu spunea : *„ar fi fost un mare poet, dacă trăia“* și îl situa alături de M. Eminescu pentru capacitatea de valorificare a folclorului, pentru expresivitatea și muzicalitatea limbii.

Poezia aparține genului liric, este o odă în care se preamăresc virtuțile limbii române și se subliniază importanța păstrării și îmbogățirii graiului strămoșesc de către fiecare generație.

Titlul este o sintagmă din care se desprinde mândria națională, sentiment copleșitor accentuat de prezența adjectivului posesiv *noastră* și prin reluarea sintagmei *limba noastră* de nouă ori pe parcursul poeziei.

Oda este realizată ca o amplă definiție poetică începând cu atributele fundamentale : bogăția, frumusețea, vechimea și unitatea. Bogăția este scoasă în evidență prin metafora *o comoară*, frumusețea prin sintagma *un șirag de piatră rară*, iar faptul că limba română este aceeași pe tot cuprinsul vetrei strămoșești este relevat de construcția *pe moșie revărsată*. Procesul de formare a limbii se identifică cu acel al nașterii poporului în vremuri străvechi, realitate ilustrată plastic printr-o imagine concretă *în adâncuri înfundată* :

Limba noastră-i o comoară
În adâncuri înfundată,
Un șirag de piatră rară
Pe moșie revărsată.

Rolul hotărâtor al limbii în formarea și consolidarea conștiinței naționale reiese din metafora *foc ce arde* — foc ce întreține existența unui popor, foc de care ard sufletele în momentele deșteptării unei națiuni. Prin înlocuirea substantivului popor cu formularea poetică *viteazul din poveste* se învăluie în aureolă de legendă lupta neamului împotriva cotropitorilor :

Limba noastră-i foc ce arde
Intr-un neam ce, fără veste,
S-a trezit din somn de moarte
Ca viteazul din poveste.

Definiția poetică *Limba noastră-i numai cântec* reflectă muzicalitatea limbii, idee completată de versul „Doina dorurilor noastre", semnificativă pentru faptul că doina, creație literară specifică spiritualității românești, cântă dorurile noastre : dor de neam și dor de țară, dorul *viteazului din poveste, dor de viață*, dor de muncă și dor de ființa iubită. Cuvântul românesc *dor* este intraductibil. Sintagma *roi de fulgere* și metaforele *nouri negri, zări albastre* aflate în raport antitetic, subliniază forța cu care limba română a străbătut întreaga istorie contribuind la păstrarea ființei naționale în vremurile întunecate și împlinindu-și menirea creatoare în clipele de liniște, de speranță și de lumină :

Limba noastră-i numai cântec,
Doina dorurilor noastre,
Roi de fulgere, ce spintec
Nouri negri, zări albastre.

Izvorul limbii noastre se află în „rostirea" țăranilor care, prin munca lor, au sfințit glia — plugarii fiind făuritori de comori materiale și spirituale. Metafora *graiul pânii* semnifică limba noastră, armonioasă ca și mlădierea holdei în adierea vântului de vară :

Limba noastră-i graiul pânii
Când de vânt se mișcă vara ;
În rostirea ei bătrânii
Cu sudori sfințit-au țara.

Limba noastră este limba operelor în care se consemnează lupta pentru libertate socială, este limba tuturor românilor și a celor de pe Nistru — este limba în care se exprimă înaltele aspirații denumite metaforic *și luceferilor sfetnici :*

Limba noastră-i frunză verde
Zbuciumul din codrii veșnici,
Limba noastră-s vechi izvoade
Ai luceferilor sfetnici.

Începând cu strofa a VI-a, verbul existenței este folosit la plural :

Limba noastră-i vechi izvoade,
Povestiri din alte vremuri ;
Și, citindu-le-nșirate
Te-nfiori adânc și tremuri.

În limba noastră s-au păstrat mărturii despre vremuri vechi caracterizate prin fapte strălucite, dar și prin încercări cumplite, la a căror lectură „te-nfiori“ și „tremuri.“ Din utilizarea celor două verbe determinate de adverbul *adânc* se deduce arta cu care Alexe Mateevici dezvăluie tensiunea emoțională de care ne simțim cuprinși prin cunoașterea trecutului.

În definițiile poetice din strofele a opta și a zecea se prezintă bogăția, frumusețea, unicitatea, vechimea, muzicalitatea și vigoarea limbii. Poetul ajunge la concluzia firească privind caracterul sacru al limbii vorbite și al celei scrise începând cu literatura religioasă, moment important pentru apariția literaturii culte românești :

Limba noastră-i limba sfântă
Limba vechilor cazanii,
Care-o plâng și care-o cântă
Pe la vatra lor țăranii.

Pronumele personal formă scurtă *o* înlocuiește sintagma *limba noastră*, reluarea acestui cuvânt conferind relief ideii fundamentale : Limba noastră se remarcă prin însușiri alese și exprimă complexitatea de trăiri ale neamului.

Partea a doua a poeziei este formată din trei strofe, ce conțin îndemnuri adresate contemporanilor și urmașilor să păstreze și să îmbogățească limba. Pornind de la ideea formulată în prima definiție poetică *Limba noastră-i o comoară* se adaugă metafora *piatră lucitoare* — piatră prețioasă ruptă din frumusețea și incandescența soarelui — și se face precizarea că limba trebuie să devină „un potop nou de cuvinte.“

Prin reluarea primei strofe în final se subliniază atributele fundamentale ale limbii române : frumusețea, vechimea și unicitatea. Singura modificare în utima strofă constă în folosirea verbului *răsări-va* — în locul sintagmei *limba noastră* — verb ce exprimă convingerea despre întinerirea veșnică a rostirii românești.

Vorbind în numele întregului popor, A. Mateevici exprimă dragostea și prețuirea față de limba română subliniind ideea că este elementul fundamental de etnicitate care asigură unitatea de neam pentru că reflectă sensibilitatea și înălțimea idealurilor noastre de-a lungul istoriei.

EXERCIȚII DE FIXARE

1. Alcătuiți propoziții cu sensul figurat al cuvântului *comoară*.
2. Formulați propoziții în care construcțiile *foc ce arde*, *roi de fulgere* să fie folosite cu sens propriu și cu sens figurat.
3. Indicați sinonimele substantivului *grai* și construiți propoziții cu ajutorul lor.
4. Găsiți omonime pentru cuvântul *limbă*.
5. Scrieți sinonimele pentru substantivul *țară* din poezia *Limba noastră* și alcătuiți propoziții prin care să se reflecte legătura dintre limbă și ființa națională.
6. Argumentați că poezia *Limba noastră* este o odă.

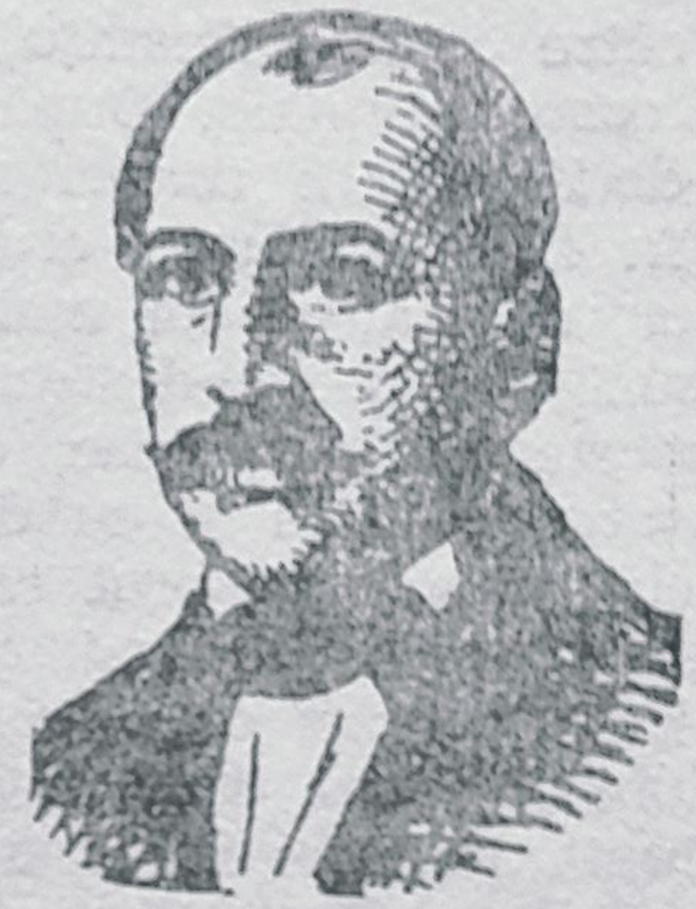

Costache Negruzzi

(1808–1868)

Costache Negruzzi s-a născut în anul 1808 la Trifeștii Vechi, județul Iași.

Tatăl său, paharnicul Dinu Negruț, iubitor de cultură, își alcătuise o bibliotecă bogată care cuprindea tipărituri și manuscrise rare.

Își însușește cunoștințele de limbă greacă și de limbă franceză în casa părintească sub supravegherea unor dascăli particulari, în limba română învață singur să citească, după cum mărturisește, cu mult umor, în schița Cum am învățat românește.

Citește cu pasiune literatură română, franceză și greacă însușindu-și o cultură deosebită.

Se încadrează în generația de la 1848 prin idealurile urmărite în creația sa artistică și prin activitatea culturală desfășurată.

În anul 1840, este director al Teatrului Național din Iași împreună cu Vasile Alecsandri și Mihail Kogălniceanu. În scopul îmbogățirii repertoriului dramatic, face traduceri, adaptări, prelucrări și scrie piese inspirate din realitățile românești.

Unirea din 1859 găsește în Costache Negruzzi un susținător însemnat. După 1859 este sfetnicul domnitorului Alexandru Ioan Cuza și membru al Societății academice.

Moare în anul 1868.

Sobieski și românii

Pe drumul ce duce către cetatea Neamțu, pe la sfârșitul lui septemvrie 1686, se vedea o oaste mergând. După un trup de lăncieri ce deschidea marșa, urmau douăsprezece tunuri mari trase de boi, apoi o ceată de ofițeri călări în fruntea cărora erau trei : unul în floarea vârstei, posomorât, gânditor, necăjit, și doi mai bătrâni. În sfârșit, venea duiumul oștei : trăsuri, bagaje, pedestrași, șleahtă pospolită, amestecați, în neregulă, cu steagurile strânse, cu capul plecat, cu armele răsturnate, cu întristarea pe față și cu durerea în inimă. Nu se auzeau nici surlă, nici dobă, numai ropotul cailor și pasul oamenilor ce abia se mișcau, pentru că de zece zile caii n-au mai ros decât coaja copacilor, și oamenii s-au hrănit numai cu poame.

Și însă această oaste, în stare așa de ticăloasă, e aceea ce a îngiosit de atâtea ori trufia Semilunii, iar acei fruntași ofițeri sunt hatmanii Iablonovski și Potoțki, și cel din mijlocul lor însuși Ion Sobieski, regele Poloniei.

Și cum să nu fie supărat și necăjit vestitul rege ? El, Sobieski, fala leșilor, eroul creștinătății, mântuitorul Vienii, să fie nevoit pentru a doua oară a da pas turcilor, a se trage dinaintea tătarilor și a moldovenilor ; a-și privi oastea ticăloșită de lipsa merindelor, horopsită de dușmanii carii îl urmează mișelește, fără a îndrăzni să-și deie pept fățiș cu el, și fac pradă tot ce cade, tot ce rămâne pe urmă ; a nu întâmpina în drumul său decât o fioroasă pustietate !

Cum am zis, mergea încet și gânditor. Hatmanii lângă dânsul păzeau tăcerea, respectând supărarea sa de care și ei se împărtășeau.

— Ce castel e acesta ? întreabă Sobieski când, rădicând capul, zări pe sprânceana dealului, înălțându-se trufașă dinaintea lui, cetățuia Neamțu. Cu bună seamă, vrun cuib a tâlharilor acestor de moldoveni !

— La vreme de război, aici domnii Moldovei obicinuiesc a-și trimite averile lor, răspunse Potoțki.

— Așa ! Să mergem dar să-l luăm...

— Eu aș zice să lăsăm cetatea aceasta, zise Iablonovski, și să ne urmăm drumul înainte. Avem tunuri de câmp, nu de asalt.

— Ba pre numele patronului meu ! Nu va zice lumea că o cetate s-a arătat dinaintea lui Sobieski fără a i se cuceri ? N-avem tunuri ? Vom lua-o doar cu mânile.

— Numele M(ăriei) tale e destul tun, zise Potoțki.

Trufia polonului măgulindu-se de această groasă lingușire, fața i se însenină la ideea unei izbânzi atât de lesnicioase și îndată dete poruncă să se înșire oastea către cetate.

În cetățuie se aflau optsprezece plăieși, trimiși de ispravnicul de Neamț pentru străjuire, în lipsa garnizoanei, care era la Fălcii pe lângă domnul Cantemir, unde tăbărâse armia turcească. Cu câteva ceasuri

mai nainte sosise încă un tânăr plăieș, al cărui cal asudat păștea înșeuat troscotul ce creștea pe lângă ziduri.

— Mai bea o dușcă, băiete, zise un bătrân de care se vedea că ascultă toți, și ne spune ce ai mai văzut la Iași ?

— Eu — știți că m-ați trimis la Iași să văd ce mai este. După ce s-au dus leșii, m-am luat cât colea pe urma lor până la Cornar... ș-apoi, după ce am văzut că dușmanii și-au luat drumul spre țara lor, am apucat de-a dreptul piste codri... Dar oare ce buciumă străjerul ?

— Fă-i semn să se coboare de pe zid și să vie încoace.

Nu trecu mult și plăieșul de strajă viind, spuse că o oaste mare se apropie de cetate.

Îndată toți alergară pe ziduri.

— Leșii sunt ! strigă tânărul ce venise de curând și pre care l-am auzit vorbind ; și-au schimbat drumul și vin aici...

— La porți, flăcăi ! zise bătrânul. Încuiați-le și grămădiți bolovani pe ziduri. Așezați-vă toți pe la metereze. Să nu zică leahul c-au intrat într-o cetate românească ca într-o țarină pustie.

— Dar noi suntem numai nouăsprezece și asta-i o oaste întreagă, observă unul ; cum se...

— Taci, mucosule ! îl curmă bătrânul. Te temi că-i peri ? Mare pagubă ! Un mișel mai puțin.

Vânătorul astfel înfruntat se trase rușinat și se suie pe ziduri.

În vremea aceasta, oastea se apropiase. Regele trimise un ofițer ca să vorbească cu cei din cetate.

Solul veni la poartă. Bătrânul îl salută de pe zid.

— Bine ai venit, domnule, ce poftești de la noi ?

— Măria sa regele Poloniei, mare duce de Lituania ș.c.l. (urmau titlurile), vă face cunoscut să vă închinați și să-i cuceriți cetatea împreună cu toate averile și merindele ; atunci garnizoana va fi slobodă a ieși cu arme și bagaje, fără a i se face nimică, iar cutezând a se împotrivi, cetatea se va cotropi, și garnizoana se va trece supt ascuțișul sabiei.

— Du răspuns M(ăriei) sale, zise bătrânul, că laude și îngroziri de astea am mai auzit noi, și tot nu ne-am spăriet. Mai bine M(ăria) sa și-ar căuta de drum și ar da pace unor oameni care nu i-au făcut nimică. Cetatea n-avem de gând să i-o dăm cu una, cu două, măcar că nu sunt în ea nici averi, nici merinde. Tot ce-i putem da este plumbul din pușce, pre care i-l vom trimite noi de pe ziduri, fără să se mai ostenească să vie înăuntru.

— Plecați-vă, zise trimisul, și nu vă puneți capul în primejdie.

— Nu purta grijă de capul nostru, domnule, Gândiți-vă mai bine la al vostru.

— Încă o dată vă întreb, vă închinați ori ba ?

— Ba.

Parlamentarul se duse.

Asaltul începu. Tunurile așezate pe scaune de lemn băteau necontenit cetatea. Plăieșii răspundeau cu gloanțe care nu făceau greș. Fiecare împușcătură dobora câte unul din vrăjmași și mai ales din ofițeri, asupra cărora erau țintite flintele lor. Leșii pereau fără a face spor.

În ziua dintâi, doi vânători pieriră. A doua zi şi a treia zi mai căzură cinci şi se răniră doi. A patra zi căzu împuşcat însuşi comandantul artileriei leşeşti, dar mai periră trei moldoveni. Numărul bravilor scădea pe toată ziua. Seara, adunându-se pe lângă foc, văzură că au sfârşit şi muniţiile şi merindele.

— Ce este de făcut, tată ? întrebă tânărul vânător pe bătrânul, care rănit la picior, sta întins pe o laviţă.

— Câţi au perit d-ai noştri ?

— Zece.

— Şi nu mai avem nici praf, nici merinde ?

— Nu.

— Dacă-i aşa, apoi mâni dimineaţă urcă-te pe poartă şi leagă în vârful sâneţii un steag alb ; spune că închinăm cetatea cu tocmeală să ne lase slobozi să ieşim şi să ne ducem unde vom voi.

Aşa se urmă. Leşii primiră toate condiţiile cerute. Oastea se înşiră în două rânduri, lăsând prin mijlocul ei loc ca să treacă garnizoana, şi poarta se deschise.

Atunci, în loc de o strajă numeroasă, se văzură ieşind şase oameni, din care trei duceau pe umerele lor pe alţi trei ce erau răniţi.

— Ce este aceasta ? strigă Sobieski răpezindu-se călare înaintea lor. Ce sunteţi voi ?

— Străjerii din cetate, răspunse bătrânul rănit, din spatele fiului său.

— Cum ! atâţia sunteţi ?

— Zece din noi au pierit din mila M(ăriei) tale.

— Voi aţi cutezat a vă împotrivi mie şi a-mi omorî atâţia viteji? zise regele. O, asta nu se va trece aşa ! urmă turbat de mânie ; trebuie o pildă pentru cei asemine vouă, şi pilda va fi groaznică şi vrednică de faptă. Nu meritaţi a muri de sabie, ci de streang. Spânzuraţi-i !

Pe loc ostaşii încungiurară pre plăieşi, carii, depunând jos răniţii, se uitau cu nepăsare la pregătirile ce se făceau pentru moartea lor. Ofiţerii priveau cu înduioşare această scenă.

— Fie-mi iertat, sire zise atunci Iablonovski, apropiindu-se cu respect de regele care şedea posomorât şi mânios, a arăta M(ăriei) tale că aceşti viteji n-au făcut decât datoria lor, datorie patriotică şi vrednică de toată lauda, şi că au avut norocirea a câştiga făgăduinţa manică de toată lauda, şi că au avut norocirea a câştiga făgăduinţa marelui Sobieski că vor fi slobozi şi nesupăraţi.

— Îţi mulţămesc, vrednice al meu tovarăş de arme — zise Sobieski ca deşteptat din somn, îţi mulţămesc că m-ai oprit a face o faptă defăimată. Ai cuvânt ; oamenii aceştia s-au purtat vitejeşte... Apoi, înturnându-se către români : „Voinicilor, zise, sunteţi slobozi ; mergeţi în pace şi spuneţi copiilor şi fraţilor voştri că aţi avut cinstea de a vă împotrivi cinci zile regelui de Polonia“.

Îndată se făcu loc moldovenilor, carii luându-şi răniţii, se îndreptară către munţi, în vreme ce oastea se cobora încet la vale ; iar cetatea cu porţile deschise, purtând pe zidurile sale urmele boambelor duştea cu porţile deschise, purtând pe zidurile sale urmele boambelor duştea rămase singură pe culmea înverzită, ca un mare schelet de mănăşti, rămase singură pe culmea înverzită, ca un mare schelet de uriaş.

ÎNTREBĂRI ŞI EXERCIŢII

1. Explicaţi titlul, raportându-l la conţinutul operei.
2. Prezentaţi momentele subiectului urmărind împletirea celor trei modalităţi de expunere (descrierea, naraţiunea şi dialogul).
3. Definiţi arhaismele, selectaţi-le făcând aprecieri privind scopul folosirii lor în text.
4. Ce trăsătură a bătrânului plăieş se conturează prin dialogul cu solul regelui Sobieski ?
5. Prin ce notaţii se realizează descrierea luptei ?
6. Comentaţi punctul culminant al operei urmărind reacţia plăieşilor şi a regelui Sobieski.
7. Ce semnificaţie are deznodământul povestirii şi ce simboluri descoperiţi privind permanenţa neamului ?

Comentariu literar

C. Negruzzi răspunde chemării adresate de M. Kogălniceanu în prefaţa revistei *Dacia literară* (editată în 1840) de a crea o literatură inspirată din realităţile româneşti.

Debutează în anul 1857 cu volumul intitulat *Păcatele tinereţilor* împărţit în patru cicluri. În ciclul al II-lea, numit *Fragmente istorice*, se găsesc scrieri inspirate din cronicile şi legendele Moldovei : *Aprodul Purice* — primul poem eroic din literatura română —, *Alexandru Lăpuşneanul* — prima nuvelă istorică românească — şi povestirile *Sobieski şi românii* şi *Regele Poloniei şi domnul Moldovei*.

Titlul povestirii indică cei doi factori ai acţiunii : un personaj individual — substantiv propriu, numele regelui polon — şi unul colectiv — românii, simbol al întregului popor. Asupra conflictului dintre cele două personaje se concentrează întreaga acţiune.

Costache Negruzzi a evocat cu îndreptăţită mândrie naţională un episod din lupta poporului nostru împotriva cotropitorilor poloni în secolul al XVII-lea.

Subiectul respectă în desfăşurarea sa momentele clasice. În expoziţiune se indică timpul acţiunii — sfârşitul lunii septembrie 1686, locul — cetatea Neamţului şi personajele colective şi individuale. Personajul colectiv armata poloneză şi plăieşii din cetate, iar personajele individuale sunt regele Ioan Sobieski, hatmanii Iablonovski şi Potoţki şi bătrânul conducător al plăieşilor. Din expoziţiune aflăm că regele şi armata sa se întorceau în ţara lor într-o stare jalnică deoarece fuseseră puşi în situaţia umilitoare de a se retrage „pentru a doua oară din faţa moldovenilor“ şi neavând hrană oamenii mâncaseră, timp de zece zile numai *poame*, iar caii roseseră coaja copacilor.

Intriga o constituie hotărârea pripită, pe care o ia orgoliosul rege de a cuceri cetatea Neamţ după ce solul trimis, pentru a cere plăieşilor să „închine cetatea“, se întoarce fără izbândă.

În desfăşurarea acţiunii se înfăţişează asediul cetăţii de către armata polonă şi eroica îndârjire cu care plăieşii o apără.

Punctul culminant se află în episodul pregătirii pentru spânzurarea plăieșilor fiindcă au îndrăznit să-l înfrunte pe marele Sobieski.

În deznodământ se arată că regele, ajutat de hatmanul Iablonovski, reușește să prețuiască așa cum se cuvine vitejia plăieșilor, lăsându-i să plece liberi.

De-a lungul povestirii, scriitorul îmbină cele trei modalități de expunere : *descrierea, narațiunea* și *dialogul*.

În expozițiune descrierea imprimă valoarea documentară prin consemnarea elementelor componente ale oștirii polone în secolul al XVII-lea : lăncieri, tunuri mari trase de boi, ofițeri călări, hatmani, trăsuri, bagaje, pedestrași, șleahtă pospolită. Descrierea surprinde starea de dezordine și de descurajare a oștirii poloneze. Aceasta venea „în neregulă cu capul plecat, cu armele răsturnate.“ Finețea observației constă atât în notarea elementelor exterioare ale tristeții, cât și în reliefarea profunzimii sentimentelor : „veneau cu întristarea pe față și cu durerea în inimă.“ Repetiția conjuncției *nici* subliniază atmosfera apăsătoare a retragerii polonilor și faptul că trecerea armatei se făcea în liniște. Antiteza între faima armatei poloneze care „a îngiosit de atâtea ori trufia Semilunei“ și starea „așa de ticăloasă“ justifică întristarea oștenilor, a celor doi hatmani și a regelui. Ritmul lent al expunerii, evidențiat de mențiunea „mergea încet și gânditor“, este dinamizat de dialogul dintre rege și cei doi demnitari militari în legătură cu Cetatea Neamț și cu hotărârea grabnică a regelui de a o cuceri. Aflând de la hatmanul Potoțki că domnii Moldovei își pun averile la adăpost în cetate la vreme de război, regele cel infatuat și lacom decide — fără discernământ — atacul cetății. Prin intervenția sa, hatmanul Iablonovski dovedește înțelepciune; el precizează : „Avem tunuri de câmp, nu de asalt“, subliniind astfel că nu sunt pregătiți pentru cucerirea cetății. Sfatul său este ineficient în fața trufiei regelui, trăsătură evidențiată cu fină ironie de scriitor printr-o reluare gradată a atributelor prin care acesta se autodefinea : „El, Sobieski, fala leșilor, eroul creștinătății, mântuitorul Vienii.“ Potoțki intervine lingușilor încurajându-i planul : „— Numele Măriei tale e destul tun.“ Atitudinea critică a prozatorului se remarcă prin observația ironică asupra reacției regelui : „Trufia polonului măgulindu-se de această groasă lingușire, fața i se înseninâ la ideea unei izbânzi atât de lesnicioasă.“ Dialogul imprimă caracter scenic povestirii și aduce tabloul în fața cititorului surprinzând trăsătura esențială a fiecărui personaj și poziția față de hotărârea de a cuceri cetatea.

Printr-o informație succintă, prezentată cu ajutorul descrierii, prozatorul introduce în universul lumii din cetate unde se aflau „19 plăieși trimiși de ispravnicul de Neamț pentru pază.“ Un tânăr plăieș plecat „să vadă ce mai este la Iași“ aduce vestea că leșii și-au luat drumul spre țara lor“, dar semnalul străjerului curmă bucuria plăieșilor. Revenirea la dialog imprimă un ritm alert care se menține până la sfârșitul povestirii :

„— Dar ce buciumă străjerul ?

— ... o oaste mare se apropie de cetate.“

Aflând că polonii și-au schimbat planurile, bătrânul conducător al plăieșilor dă poruncile necesare pentru pregătirile de apărare a cetății :

„— Grămădiți bolovani pe ziduri. Așezați-vă toți la metereze. Să nu zică leahul c-au intrat într-o cetate românească ca într-o țarină pustie.“

Asprimea bătrânului față de plăieșul care vorbește despre raportul inegal de forțe dintre ei și leși prefigurează demnitatea, trăsătură care capătă contur în dialogul cu solul regelui. Trimisul polon face cunoscute alternativele condițiilor puse de rege : închinând cetatea vor fi liberi, în caz contrar „cetatea se va cotropi și garnizoana se va trece sub ascuțișul sabiei.“

Bătrânul — simbol al poporului român — prin replica sa pune în lumină însușirile alese ale neamului nostru : curajul, înțelepciunea, caracterul pașnic, conștiința propriei valori. Limbajul popular, arhaic, fraza cronicărească, felul mucalit de exprimare dezvăluie atitudinea ironică a bătrânului și îi conferă o notă de superioritate : „Tot ce-i putem da este plumbul din puște pre care i-l vom trimite noi de pe ziduri, fără să se mai ostenească să vie înăuntru.“, „Nu purta de grijă de capul nostru, domnule. Gândiți mai bine la al vostru.“

În descrierea luptei, Costache Negruzzi folosește un stil concis și precis, concretizat prin notații scurte ce vizează esențialul : îndârjirea eroică și abilitatea plăieșilor „fiecare împușcătură dobora câte unul din vrăjmași, leșii pereau fără a face spor.“ Cercetând urmările luptei pe parcursul a cinci zile, bătrânul constată că au rămas în viață numai două plăieși, iar munițiile și merindele s-au sfârșit. În această situație limită, el hotărăște să închine cetatea cu condiția să li se dea libertatea : „Să ne lase slobozi să ieșim și să ne ducem unde vom voi.“ Este memorabilă scena descrierii celor șase plăieși „dintre care trei duceau pe umerele lor alți trei răniți“ trecând printre dușmanii înșirați pe două rânduri — leșii erau convinși că în cetate se afla o armată numeroasă cu care s-au luptat cinci zile. Atenția se oprește asupra luptătorilor caracterizați prin adjectivul substantivizat *bravilor*, sinonim în acest text cu substantivele *plăieși* și *români*.

Dialogul surprinde creșterea tensiunii emoționale conducând spre punctul culminant al povestirii și accentuând trăsăturile de caracter ale personajelor :

„— Ce este aceasta ? strigă Sobieski răpezindu-se călare înaintea lor. Ce sunteți voi ?

— Străjerii din cetate, răspunse bătrânul rănit, din spatele fiului său.

— Cum ! atâția sunteți ?

— Zece din noi au pierit din mila Măriei tale.

— Voi ați cutezat a vă împotrivi mie și a-mi omorî atâția viteji?“

Din răspunsul calm și sigur se deduce că bătrânul este demn și curajos, că nu se înspăimântă de mânia și brutalitatea regelui.

Personajele sunt caracterizate prin antiteză. Intervenția hatmanului Iablonovski îi întregește portretul moral. Înțelepciunii, — schițată în partea introductivă a povestirii — când spune regelui că nu sunt pregătiți să cucerească cetatea — i se adaugă judecata imparțială, un impresionant umanism și simțul onoarei concretizat aici prin res-

pectarea cu sfinţenie a cuvântului dat. Cu toate că şi-ar fi putut atrage ura şi răzbunarea lui Sobieski, nimic nu-l poate opri să nu-i atragă atenţia asupra adevărului :

„— Fie-mi iertat, sire, zise atunci Iablonovski, apropiindu-se cu respect de regele care şedea posomorât şi mânios, a arăta Măriei tale că aceşti viteji n-au făcut decât datoria lor, datorie patriotică şi vrednică de toată lauda şi că au avut norocirea a câştiga făgăduinţa marelui Sobieski că vor fi slobozi şi nesupăraţi.“

Epitetele *patriotică* şi *vrednică* şi substantivul *viteji* relevă superioritatea plăieşilor izvorâtă din dragostea de ţară.

Deznodământul nuvelei prezintă pe Sobieski într-o lumină favorabilă. El depăşeşte impulsivitatea, cruzimea, orgoliul nemăsurat şi acţionează ca un om drept : „Ai cuvânt ; oamenii aceştia s-au purtat vitejeşte.“ Apoi se întoarce către români : „Voinicilor, zise, sunteţi slobozi, mergeţi în pace şi spuneţi copiilor şi fraţilor voştri că aţi avut cinstea a vă împotrivi cinci zile regelui de Polonia.“ Eroismul plăieşilor este atât de impresionant încât smulge admiraţia sinceră chiar şi duşmanului, copleşit de înălţimea morală a unui pumn de oameni. Epitetul adverbial *vitejeşte*, substantivul *voinicilor* şi cuvintele de apreciere rostite de rege subliniază eroismul plăieşilor.

Ultima secvenţă a povestirii se desfăşoară într-o atmosferă solemnă. Moldovenii luându-şi răniţii se urcă spre munţi : „Îndată se făcu loc moldovenilor, carii, luându-şi răniţii se îndreptară către munţi în vreme ce oastea se cobora încet la vale ; iar cetatea cu porţile deschise, purtând pe zidurile sale urmele boambelor duşmăneşti, rămase singură pe culmea înverzită, ca un mare schelet de uriaş.“ Această imagine sugerează ascensiunea poporului nostru în istorie, accentuată prin descrierea cetăţii ca un simbol al rezistenţei şi luptelor legendare.

Prezentând momentele subiectului în succesiunea lor clasică, îmbinând cu artă cele trei modalităţi de expunere, introducând arhaismul în limbajul obişnuit, scriitorul realizează prin povestirea *Sobieski şi românii* o pagină memorabilă despre vitejia strămoşilor şi oferă o lecţie de patriotism contemporanilor şi urmaşilor. Ca şi M. Eminescu în *Scrisoarea III*, ca şi M. Sadoveanu în volumul al III-lea din *Fraţii Jderi*, C. Negruzzi subliniază ideea că în ciuda superiorităţii numerice şi a pregătirii militare a duşmanilor dragostea de ţară a românilor a constituit în toate timpurile chezăşia demnităţii şi a unităţii de idealuri asigurându-i izbânzile.

Costache Negruzzi, deschizător de drumuri în literatură, a cultivat diverse specii literare — poemul eroic, epistola literară, nuvela istorică recurgând în permanenţă la observaţia exactă a realităţii.

EXERCIŢII DE FIXARE

1. Caracterizaţi personajele subliniind complexitatea acestora raportând-o la conciziunea povestirii.
2. Alcătuiţi o compunere despre eroismul românilor pornind de la cuvintele adresate de Sobieski plăieşilor : „Voinicilor, zise, sunteţi slobozi ; mergeţi în pace şi spuneţi copiilor şi fraţilor voştri că aţi avut cinstea a vă împotrivi regelui de Polonia“ ; daţi-i un titlu potrivit.

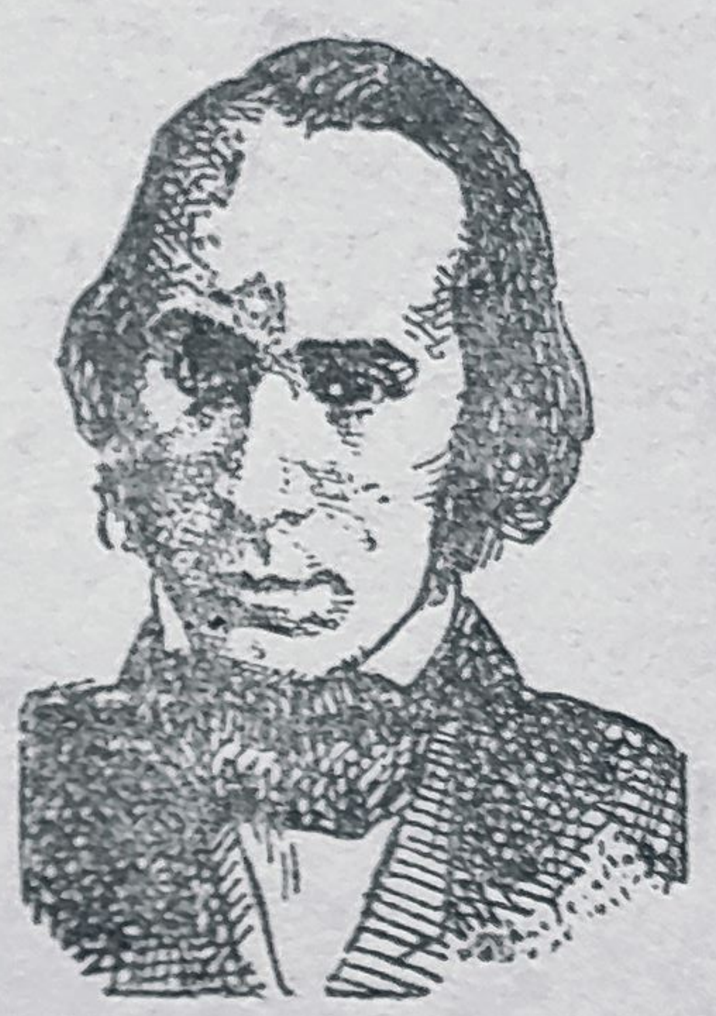

Nicolae Bălcescu

(1819–1852)

Nicolae Bălcescu s-a născut în București, în anul 1819, într-o familie de boiernași. Și-a petrecut copilăria la Bălcești județul Argeș. A fost crescut de mama sa, Zinca Bălcescu, deoarece a rămas orfan de tată de timpuriu.

A studiat acasă în limba greacă, apoi a fost trimis la liceul „Sf. Sava" din București unde a manifestat o pasiune aparte pentru istorie însușindu-și cunoștințe bogate despre istoria națională și universală.

După absolvirea școlii „Sf. Sava" a devenit iuncăr în armata națională.

În anul 1840, Bălcescu a luat parte la un complot organizat împotriva domniei (de revoluționarul Mitică Filipescu). Acțiunea revoluționară fiind descoperită, Bălcescu a fost arestat și trimis în închisoare (la Gorgoni și la Mărgineni): „Eu mi-am început viața aruncat în închisoare pentru revoluție și închisoarea obligă ca și noblețea" *a spus el.*

A fost capul Revoluției de la 1848 din Țara Românească dovedindu-și ideile avansate mai ales prin insistența de a se introduce în Proclamația de la Islaz articolul 13 referitor la împroprietărirea țăranilor.

După înăbușirea revoluției, Bălcescu a fost arestat, dar a reușit să evadeze și să pribegească în Transilvania unde s-a întâlnit cu Avram Iancu și cu revoluționarii săi, apoi și-a continuat activitatea la Paris scriind și popularizând proble-

mele fundamentale ale țărilor române: libertatea națională și emanciparea socială.

Sărac, mistuit de boală, chinuit de dorul de țară, Bălcescu se stinge la Palermo (în Sicilia) în noiembrie 1852.

Spiritul luminat al lui Bălcescu s-a concretizat în studiile: Puterea armată și arta militară de la întemeierea Principatului Valahiei până acum, Cuvânt preliminariu despre izvoarele istoriei românilor *și* Despre starea socială a muncitorilor plugari în Principatele Române.

Românii supt Mihai-Voievod Viteazul

CARTEA A PATRA

Unitatea națională

(aprilie 1599 — iulie 1600)

ÎNTREBĂRI ȘI EXERCIȚII

1. *Explicați semnificația titlului operei* Românii supt Mihai-Voievod Viteazul *având în vedere prezența celor două substantive* românii *și* Mihai-Voievod Viteazul.

Pe culmea cea mai înaltă a munților Carpați, se întinde o țară mândră și binecuvântată între toate țările semănate de domnul pre pământ. Ea seamănă a fi un măreț și întins palat, cap d-operă de arhitectură, unde sunt adunate și așezate cu măiestrie toate frumusețile naturale ce împodobesc celelalte ținuturi ale Europei, pe care cu plăcere ni le aduce aminte. Un brâu de munți ocolesc, precum zidul o cetate, toată această țară, și dintr-ânsul, ici-colea, se disfac, întinzându-se până în centrul ei, ca niște valuri proptitoare, mai multe șiruri de dealuri nalte și frumoase, mărețe pedes-

2. *De câte ori apare în text substantivul Europa și cu ce scop este folosit?*

3. *Ce forme de relief sunt descrise? La ce figuri de stil apelează prozatorul pentru a da plasticitate tablourilor înfățișate?*

4. *Explicați sensul construcțiilor:* mărețe pedesta-

taluri înverzite, care varsă urnele lor de zăpadă peste văi și peste lunci. Mai presus de acel brâu muntos, se înalță două piramide mari de munți, cu creștetele încununate de o vecinică diademă de ninsoare, care, ca doi uriași, stau la ambele capete ale țării, cătând unul în fața altuia. Păduri stufoase, în care ursul se plimbă în voie, ca un domn stăpânitor, umbresc culmea acelor munți. Și nu departe de aceste locuri, care îți aduc aminte natura țărilor de miazănoapte, dai, ca la porțile Romei, peste câmpii arse și văruite, unde bivolul dormitează alene. Astfel, miazănoapte și miazăzi trăiesc într-acest ținut alături una de alta și armonizând împreună. Aici stejarii, brazii și fagii trufași înalță capul lor spre cer ; alături te afunzi într-o mare de grâu și porumb, din care nu se mai vede calul și călărețul. Ori încotro te-i uita, vezi colori felurite ca un întins curcubeu și tabloul cel mai încântător farmecă vederea. Stânci prăpăstioase, munți uriași, a căror vârfuri mângâie norii, păduri întunecoase, lunci înverzite, livezi mirositoare, văi răcoroase, gârle a căror limpede apă lin curge printre acele amenințătoare stânci de piatră, care plac vederii și o spăimântează totdeauna. Apoi, în tot locul, dai de râuri mari, cu nume armonioase, a căror unde port aurul. În pântecele acestor munți zac comorile minerale cele mai bogate și mai felurite din Europa : sarea, ferul, argintul, arama, plumbul, mercurul, zincul, antimoniul, arsenicul, cobaltul, tuteaua, teluriul și, în sfârșit, metalul cel mai îmbelșugat decât toate, aurul, pe care îl vezi strălucind până și în noroiul drumurilor.

Astfel este țara Ardealului.

luri înverzite, vecinică diademă de ninsoare, câmpii arse și văruite, ca un întins curcubeu, te afunzi într-o mare de grâu și de porumb și ursul se plimbă în voie ca un domn stăpânitor.

5. *Rețineți elementele de faună și de floră care sporesc frumusețea și bogăția Ardealului. La ce procedee artistice apelează prozatorul pentru a le înfățișa ?*

6. *Selectați cuvinte care sugerează fascinația diversității cromatice.*

7. *Ce înțelegeți prin sublinierea* aurul, pe care îl vezi strălucind și prin noroiul drumurilor ?

8. *Comentați propoziția finală* Astfel este țara Ardealului.

Comentariu literar

Sinteză a concepției social-politice și istorice, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul* demonstrează legătura strânsă dintre creația artistică și activitatea politică a lui Bălcescu.

Istoric, ideolog şi conducător politic al revoluţiei de la 1848 din Ţara Românească, Nicolae Bălcescu a fost şi un talentat prozator.

Prozatorul foloseşte istoria pentru a trezi în sufletul contemporanilor dragostea de patrie, mândria naţională, dorinţa de libertate şi de unitate.

Compoziţional opera trebuia să cuprindă şase părţi *(Libertatea naţională, Călugărenii, Servagiu, Unitatea naţională, Mirăslău, Gorăslău)*. Scrierea se opreşte la capitolul al XXXIII-lea din cartea a V-a.

Titlul reflectă concepţia lui Bălcescu asupra poporului pe care îl consideră făuritorul istoriei naţionale.

Opera nu este gândită ca o biografie a marelui voievod, ci ca o evocare a luptei poporului pentru libertate şi unitate naţională.

Fragmentul studiat face parte din Cartea a IV-a *Unitate Naţională* şi este o descriere în proză. Titlul fragmentului indică provincia românească descrisă.

Scriitorul înfăţişează, cu un puternic sentiment de mândrie naţională, aşezarea geografică, formele de relief, vegetaţia, bogăţiile solului şi subsolului Transilvaniei.

Prezentarea începe prin sublinierea unicităţii Ardealului, între celelalte provincii româneşti, dar şi între toate ţările lumii : „Pe culmea cea mai naltă a munţilor Carpaţi, se întinde o ţară mândră şi binecuvântată între toate ţările semănate de domnul pre pământ.“

N. Bălcescu nu vorbeşte de pe poziţia unui entuziast, nu este un simplu contemplativ al frumuseţilor naturii, ci reflectă în mod permanent asupra elementelor înfăţişate stabilind conexiuni neaşteptate între realităţile diferite : natură şi arhitectură, natură şi univers uman, peisaj românesc şi peisaj european. Această corelaţie este urmărită în întregul fragment printr-un şir de comparaţii, enumeraţii şi epitete revelatoare pentru ideea că ţinutul românesc este atât de bogat şi atât de frumos, încât între hotarele lui se găseşte o uimitoare diversitate de forme de relief — munte, deal, câmpie, bogăţii ale solului şi comori ale subsolului întâlnite în ţara noastră şi deopotrivă în ţările Apusului şi ale Răsăritului : „Astfel miazănoapte şi miazăzi trăiesc într-acest ţinut alături una de alta şi armonizând împreună.“

Măreţia şi unicitatea locurilor înfăţişate se subliniază prin asemănarea cu „...un măreţ şi întins palat, cap d'operă de arhitectură, unde sunt adunate şi aşezate cu măiestrie toate frumuseţile naturale ce împodobesc celelalte ţinuturi ale Europei.“ Frumuseţea arcului carpatic hotarul natural al Ardealului, se relevă prin comparaţia cu zidul unei cetăţi : „Un brâu de munţi ocoleşte, precum zidul o cetate, toată această ţară“. Din lanţul muntos se distinge silueta masivă a două piramide atât de înalte, încât piscurile lor sunt în permanenţă acoperite de zăpadă : „Mai presus de acel brâu muntos se înalţă două piramide mari de munţi, cu crestele încununate de o vecinică diademă de ninsoare, care ca doi uriaşi stau la ambele capete ale ţării cătând unul în faţa altuia.“

Comparaţia *ca doi uriaşi* şi precizarea că un masiv muntos se află într-o extremă şi celălalt în extrema opusă contribuie la realizarea impresiei de grandoare şi de armonie a peisajului.

Peisajul zugrăvit este vast şi divers. Cadrul natural este văzut ca un imens amfiteatru construit din marile înălţimi ale munţilor coborând spre dealurile asemănate cu nişte măreţe piedestaluri înverzite apoi până la întinsul câmpiilor. Prin enumerarea substantivelor însoţite de diverse determinante se realizează o sinteză a peisajului insistându-se asupra pitorescului şi măreţiei : „Stânci prăpăstioase, munţi uriaşi, a căror vârfuri mângâie norii, păduri întunecoase, lunci înverzite, livezi mirositoare, văi răcoroase, gârle a căror limpede apă lin curge printre câmpiile înflorite, pâraie repezi, care mugind groaznic se prăvălesc în cataracte printre acele ameninţătoare stânci de piatră, care plac vederii şi o spăimântează totdeauna.“

De la imaginea de ansamblu se trece la înfăţişarea elementelor de faună şi de floră caracteristice fiecărui loc. Pădurile montane constituie cadrul natural specific pentru ursul „care se plimbă ca un domn stăpânitor“, iar în câmpiile văroase „bivolul dormitează alene.“ Enumeraţia subliniază varietatea şi frumuseţea pădurilor : „Aici stejarii, brazii şi fagii trufaşi înalţă capul lor spre cer ; alături te afunzi într-o mare de grâu şi porumb din care nu se mai vede calul şi călăreţul.“ Aceste însuşiri sunt puse în lumină de epitetul *trufaşi* şi de personificarea *înalţă capul lor*. Bogăţia holdelor ţării Ardealului este evidenţiată prin verbul *(te) afunzi* iar comparaţia *lanurilor cu o mare de grâu şi de porumb*.

Deşi scriitorul nu foloseşte o paletă coloristică bogată, sugerează fascinaţia diversităţii cromatice prin cuvinte cu mare forţă expresivă : epitetele *felurite, cel mai încântător* şi comparaţia *ca un întins curcubeu*.

Frumuseţea naturii este descrisă prin imagini vizuale, olfactive şi auditive, realizate cu ajutorul epitetelor ornante : *prăpăstioase, uriaşi, întunecoase, înverzite, mirositoare, înflorite*.

Pârâurile „a căror unde port aurul“ sporesc farmecul şi bogăţia Ardealului. De la menţiunea respectivă se trece la enumerarea bogăţiilor subsolului : „În pântecele acestor munţi zac comorile minerale cele mai bogate şi mai felurite din Europa : sarea, fierul, argintul, arama, plumbul, mercurul, zincul, antimoniul, arsenicul, cobaltul, tuteaua, teluriul.“ Precizarea că aurul se vede strălucind şi în noroiul drumurilor scoate în evidenţă ideea că Ţara Ardealului este provincia binecuvântată în care se găseşte din belşug acest metal preţios.

De mare efect în realizarea imaginii vizuale este verbul la modul gerunziu *strălucind*.

Viziunea unitară asupra Ţării Ardealului rezultă din simetria descrierii, care începe şi se termină cu sublinierea privind locul său unic în Europa. Propoziţia finală „Astfel este ţara Ardealului“ este o concluzie cu valoare de superlativ absolut ; din ea transpare mândria naţională a prozatorului.

N. Bălcescu a luat din vorbirea vie a poporului cuvinte de mare expresivitate cărora le-a adăugat arhaisme şi neologisme şi a creat o pagină de adevărată simţire românească (elemente populare — *binecuvântată, nalte, cătând* ; cuvinte cu formă veche — *vecinică, nourii, spăimântată* ; neologisme — *cap d'operă, arhitectură, naturale, centru, pedestaluri, urne, piramidă, diademă, cataracte, armonios, minerale*).

Autorul a integrat neologismele în țesătura limbii române contribuind la îmbogățirea ei în perioada de la 1848.

O dovadă a contribuției lui Bălcescu la dezvoltarea limbii literare românești este aprecierea făcută de poetul M. Eminescu într-un articol din ziarul *Timpul* (24 XI 1877) : „*Limba lui Bălcescu este culmea la care a ajuns românimea îndeobște până astăzi, este o limbă precum au scris-o Alecsandri, Costache Negruzzi, Donici...*“

EXERCIȚII DE FIXARE

1. Care este figura de stil frecvent folosită ?
2. Demonstrați că fragmentul *Ardealul* este o descriere.
3. Căutați cuvintele populare și neologismele din fragment.
4. Alcătuiți o descriere despre frumusețile țării folosind cuvinte populare, cuvinte vechi, neologisme și figuri de stil din fragmentul studiat.

Vasile Alecsandri

(1818 – 1890)

A fost cel mai important scriitor din perioada de la 1848, de aceea criticul literar Titu Maiorescu l-a numit „cap al poeziei noastre literare în generația trecută“ *(în studiul* Direcția nouă în poezia și proza română — *1872).*

S-a născut la Bacău în anul 1818, a avut o copilărie fericită pe moșia părintească de la Mircești.

A studiat acasă cu călugărul maramureșean Gherman Vida, bun cunoscător al istoriei naționale, apoi a fost trimis la Iași la institutul francezului Cuénim și de acolo la Paris în anul 1834 unde s-a împrietenit cu Alexandru Cuza — viitorul domn și cu scriitorul Ion Ghica.

În anul 1840 s-a întors în țară și a luat parte la viața politică și culturală românească. În anul 1840 a fost numit director al Teatrului Național din Iași împreună cu Costache Negruzzi și Mihail Kogălniceanu. A participat la pregătirea și desfășurarea revoluției de la 1848, a trăit momente grele de exil, a avut o contribuție remarcabilă în înfăptuirea Unirii Principatelor din 1859. După Unire a aevenit ministru de externe sub Cuza și agent diplomatic în Occident, a salutat cu entuziasm Războiul de Independență din 1877.

Ultimii ani de viață i-a petrecut în izolare la Mircești, unde a murit în august 1890 și își doarme somnul veșnic în mausoleul de pe moșia din acest sat.

Opera este alcătuită din poezii, proză, teatru.

În anul 1852 a realizat prima culegere de folclor din literatura română Poezii populare, *balade (cântece bătrânești) adunate și îndreptate de Vasile Alecsandri.*

În 1853, a scris — sub influența poeziei populare — volumul Doine *cu ciclurile* Suvenire *și* Lăcrămioare. *Volumul* Pasteluri *a pus bazele unei noi specii literare în scrisul românesc. Cele mai cunoscute pasteluri sunt :* Oaspeții primăverii, Serile la Mircești, Malul Siretului, Iarna.

Vasile Alecsandri a salutat eroismul poporului în Războiul de Independență în volumul Ostașii noștri.

Culegerea Legende *conține poezii epice dintre care cele mai importante sunt poemele* Dumbrava Roșie *și poemul* Dan, căpitan de plai.

Proza lui Alecsandri cuprinde Istoria unui galbân, Balta Albă, O plimbare la munți *și* O călătorie în Africa. *Alecsandri a îmbogățit repertoriul dramatic românesc prin comediile :* Rusaliile, Chirița în Iași sau Două fete și-o neneacă *și* Chirița în provincie.

Dan, căpitan de plai

(XV secul.)

Frunză verde de mălai,
Cine merge sus în rai ?
Merge Dan, șoiman de plai
C-a ucis el mulți dușmani,
Un vizir și patru hani.
Frunză verde lemn de brad
Cine merge gios în iad ?
Merg tatarii lui Murad,
C-au ucis în zi de mai
Pe Dan, căpitan de plai !

(Fragment de cântic popular)

I

Bătrânul Dan trăiește ca șoimul singuratic
În peșteră de stâncă, pe-un munte păduratic,
Privind cu veselie cum soarele răsare,
Dând viață luminoasă cu-o caldă sărutare,

Privind cu jale cum soarele apune...
Așa și el apus-au din zile mari și bune !
Vechi pustnic rămas singur din timpul său afară,
Ca pe un gol de munte o stâncă solitară,
Dincolo de morminte el trist acum privește
O tainică fantasmă ce-n zare s-adâncește.
E sabie în țară ! Au năvălit tatarii !
Ce fuge de răsuflu geroasei bătrâneți,
Și zice : „Timpul rece apas-umărul meu
Și, cât m-afund în zile, tot simt că e mai greu !
O ! lege-a nimicirei !, o ! lege nemiloasă !
Când, când s-a toci oare a vremei lungă coasă !“
Apoi el pleacă fruntea și cade în visare,
Iar munții, albi ca dânsul, se-nclină-n depărtare.
Ai timpilor eroici imagină augustă,
Pe când era el tânăr, lumea-i părea îngustă
Pentru bine, și largă, prea largă pentru rău !
El ar fi vrut-o bună ca bunul Dumnezeu.
Deci îi plăcea să-nfrunte cu dalba-i vitejie,
Pe cei care prin lume purtau bici de urgie,
Și mult iubea când țara striga : „La luptă, Dane !“
Să vânture ca pleava oștirile dușmane.
Atunci a lui mânie ca trăsnetul era.
În patru mari hotare tuna și fulgera.
Iar țara dormea-n pace pe timpii cei mai răi
Cât Dan veghea-n picioare la căpătâiul ei.
Ades el pleca singur prin codri fioroși,
În carii luceau noaptea oțeluri și ochi roși,
Și dacă murgu-i sprinten da-n lături sforăind,
Fantasma drăgălașă a verdei tinereți
„N-aibi grijă, măi șoimane ! eu am și duc cu mine
O vrajă rea de dușmani și bună pentru tine.
Și murgu-și lua calea în liniște deplină
Prin codri fără drumuri și fără de lumină.
Iar vulturii carpatici cu zborul îndrăzneț
Făceau un cortegi falnic eroului drumeț.
Încrederea-nflorește în inimile mari !

II

Bătrânul Dan ascultă grăind doi vechi stejari
Crescuți dintr-o tulpină pe culmea cea de munte
Ș-având ca o coroană un secul pe-a lor frunte.
„O ! frate, zice unul, un vânt în miez de noapte
Adusu-mi-au din vale lung vaiet, triste șoapte !
Viteazul cu blândețâ îl dismierda, grăind :
Ș-acum în bălți de sânge își joacă armăsarii !“
„Așa ! răspunde altul, colo în depărtare

Zărit-am astă-noapte pe cer lumină mare !
Ard satele române ! ard holdele-n câmpii !
Ard codrii !... sub robie cad fete și copii,
Și-n fumul ce se-nalță cu larme zgomotoase
Zbor suflete gonite, din trupuri sângeroase !“
Bătrânul Dan aude, suspină și nu crede !
Dar iată că pe ceruri din patru părți el vede
Trecând un stol de vulturi urmați de uli grămadă,
Atrași în orizonturi de-a morții rece pradă
Un fulger se aprinde în ochii lui pe loc.
„La luptă, Dane ! țara-i în jaf, țara-i în foc !“
Bătrânul Dan aude, suspină și nu crede !
Și paloșul lucește voios în mâna lui.
Bătrânul Dan pe sânu-i apasă a lui mână
Și simte că tot bate o inimă română.
El zice cu mândrie, nălțând privirea-n sus :
„Pe inimă și paloș rugina nu s-au pus.
O ! Doamne, Doamne sfinte, mai dă-mi zile de trai
Pân' ce-oi strivi toți lupii, toți șerpii de pe plai !
Fă tu să-mi pară numai atunci paloșul greu
Când inima-nceta-va să bată-n pieptul meu,
Ș-atunci inima numai de-a bate să încete
Când voi culca sub țărână a dușmanilor cete !“
. . . . . .

III

...Așa apare-n șesuri mărețul om de munte,
Călcând cu pași gigantici pe urme mai mărunte !
Nu știu de el copacii tineri, crescuți pe maluri,
Dar râul îl cunoaște și scade-a sale valuri,
Să treacă înainte viteazul Dan în luptă.
Și astfel tot el pasă pe calea nentreruptă
Pân' ce sosește-n seară în casa lui Ursan.

Om aspru care doarme culcat pe-un buzdugan,
Ursan, pletos ca zimbrul, cu peptul gros și lat,
Cu brațul de bărbat, cu pumnul apăsat,
E scurt la grai, năpraznic, la chip întunecos,
El e de peste Milcov pribeag misterios.
Toți carii știu de dânsul spun multe, dar șoptind,
Și cale de o zare îl ocrotesc grăbind,
Deși-i place să crească sirepe herghelii,
Răzlețe pe întinsul câmpiilor pustii.

Pe vremea lui, sub ochiul lui Ștefan, domn cel mare,
Intrând în dușmani singur ca vieru-n stuhul tare,
Au prins pe hanul Mîrza din fugă cu arcanul ;

Iar Ștefan, de la dânsul în schimb luând pe hanul,
I-au zis : „Ursane frate ! să-ți faci ochirea roată,
Și cât îi vedea zare, a ta să fie toată !“
De-atunci el stă de pază în mijlocul câmpiei
Și nime nu s-atinge de zmeii hergheliei.
Drumețul intră, zice : „Bine-am găsit, Ursane !...“
Un aspru glas răspunde : „Bine-ai venit, moș Dane !
Ce vânt te-aduse-aice ?“
„Vânt rău și de jălire !
Ne calc păgânii, frate, și țara-i la peire !“
Ursan tresare, geme, s-aprinde-n gândul său,
Dan zice : „De pe munte venit-am să te ieu.
Să mergem“.
„Dar ! să mergem !“ adauge Ursan
Și mult cu drag privește grozavu-i buzdugan.
Apoi un corn apucă și buciumă în vânt.

La chemarea din corn a lui Ursan se aude un tropot de copite. Fulga, fiica lui Ursan, aduce din urmă o herghelie de armăsari. La porunca tatălui său, fata alege un cal, neîncălecat până atunci, și, după ce-l domolește, i-l încredințează, exprimându-și totodată regretul că nu este luată și ea la luptă.

Dan și Ursan pornesc ca vântul și ca gândul spre locurile cotropite de dușmani. Din depărtare se vedea cum tătarii ardeau satele românești, cum alungau copiii, femeile și bătrânii. În zarea îndepărtată luceau arme și se mișcau brațe. Cei doi viteji se aruncă în luptă, unul dintr-o parte, altul din cealaltă.

Lui Ursan nu-i rezistă nimic, totu-i zboară-n cale. Dan face minuni de vitejie :

VI

. . . . . .

El intră și se-ndeasă în gloata tremurândă
Ca giunghiul cel de moarte în inima plăpândă,
Și palosu-i ce luce ca fulger de urgie
Tot cade-n dreapta, -n stânga, și taie-n carne vie...
Fug toți și per din cale-i !... El strigă : „Steie față
Cui place vitejia, cui s-au urât de viață !“

Dar Ursan este rănit. Dan nu-și părăsește prietenul în aceste clipe grele ; el stă...

„de pază la capul lui Ursan.
Cu calu-n mâna stângă, cu pala-n mâna dreaptă,
Amenințând cu ochii, tatarii, mi-l așteaptă
Precum așteaptă zimbrul de lupi încongiurat
Să-i zvârle cu-a lui coarne pe câmpul spăimântat
Dar nici gândesc păgânii să deie pept cu el,
Căci palosul neprasnic e vultur de oțel !“

ed. 40022 coala 6

Ca o vijelie apare Fulga şi-şi răpeşte părintele. În acelaşi timp sosesc şi arcaşii din Orhei, care pun pe duşmani pe fugă.

VII

Ghirai au trecut Nistrul înot pe calul său,
Luând pe Dan rănitul ca pradă şi trofeu.
El merge de se-nchide în cortu-i umilit,
Precum un lup din codri ce-au fost de câni gonit.
Trei zile, trei nopţi hanul nu gustă-n suflet pace,
Întins ca un cadavru gios, pe covor, el zace,
Dar când revine, palid, din lunga-i desperare,
În ochii lui trec fulgeri de cruntă răzbunare.
El strigă să-i aducă sub cort pe Dan bătrânul.

Deşi cuprins de lanţuri, măreţ intră românul !

„Ghiaur ! zice tatarul cu inima haină,
Ce simte firul ierbei când coasa e vecină ?
„Ea pleacă fruntea-n pace, răspunde căpitanul,
Căci are să renască mai fragedă la anul !“

Ghirai cade pe gânduri, lăsându-şi capu-n pept,
Şi, îmblânzindu-şi glasul : „O ! Dan, om înţelept !
Te ştiu de mult pe tine, cunosc al tău renume
Din graiul plin de lacrimi orfanilor din lume.
Pe mulţi tatari cuprins-ai de-ai morţii reci fiori !
Acum îţi vine rândul şi ţie ca să mori.
Priveşte ! lângă uşă călăul te pândeşte
Cu ştreangul şi cu pala ce-n mână-i zângăneşte.
Un semn şi capu-ţi zboară la câni şi la vulturi
Şi sufletu-ţi se pierde în lumea de ghiauri.
Dar însă îmi fac milă, de ani şi de-a ta minte,
Gândind la bătrâneţea ce-apasă-al meu părinte,
Şi vreu, cu daruri multe, pe tine-a te ierta
De vrei tu să te lepezi acum d e legea ta !“

Creştinul Dan, bătrânul cu suflet luminos,
Înalţă-a lui statură şi zice maiestuos :
„Ceahlăul sub furtună nu scade moşunoi !
Eu, Dan, sub vântul soartei să scad păgân, nu voi.
Deci nu-mi convine viaţa mişelnic câştigată,
Nici pata fărdelegei în fruntea mea săpată.
Ruşine-ai o rugină pe-o armă de viteaz,
Un verme ce mănâncă albeaţa din obraz,
Cui place să roşească, roşească... eu nu vreu

Nici pată pe-a mea armă, nici pe obrazul meu.
Alb am trăit un secul pe plaiul strămoşesc
Şi vreu cu faţa albă senin să mă sfârşesc,
Ca dup-o viaţă lungă, ferită de ruşine,
Mormântul meu să fie curat şi alb ca mine !
Aşa m-au deprins Ştefan, uşoară ţărâna-i fie !
La trei fără mustrare şi fără prihănie.
Nu-mi trebuie-a ta milă, nu vrau a tale daruri.
Tu îmi întinzi o cupă mult plină de amaruri,
Departe ea de mine !... mai drept e ca să mor !...
Iar dacă ai tu cuget şi-ţi pasă de-l meu dor,
Ghirai, mă lasă, lasă în ora morţii grele
Să mai sărut o dată pământul ţării mele !“

Uimit, Ghirai se scoală, cu mâna lui desface
Unealta de robie sub care leul zace,
Cumplitul lanţ ce-l leagă cu strânse noduri sute,
Şi zice grabnic : „Tată, ia calul meu şi du-te !“

Bătrânul Dan ferice se duce, Nistrul trece,
Şi-n aerul Moldovei se umflă pieptu-i rece,
Şi inima lui creşte, şi ochii-i plini de jale
Cu drag privesc prin lacrimi podoaba ţării sale.
Sărmanu-ngenunchează pe iarba ce străluce,
Îşi pleacă fruntea albă, smerit îşi face cruce
Şi pentru totdeauna sărută ca pe-o moaşte
Pământul ce tresare şi care-l recunoaşte...
Apoi el se întoarce la hanul, intr-n cort,
Suspină, şovăieşte şi, palid, cade mort !

Iar hanul, lung privindu-l, rosteşte cu durere :
„O ! Dan viteaz, ferice ca tine care pere,
Având o viaţă verde în timpul tinereţii !...
Şi albă ca zăpada în iarna bătrâneţii !...“

ÎNTREBĂRI ŞI EXERCIŢII

1. Lectura integrală a poemului.
2. Comentarea *motto*-ului prin raportarea la titlul poemului.
3. Indicaţi momentele subiectului.
4. Urmăriţi figurile de stil care înfăţişează comuniunea om-natură şi motivaţi utilizarea acestora.
5. Care este momentul de maximă tensiune emoţională din poem ?
6. Descoperiţi pasajele unde apare monologul interior, comentaţi versurile precizând ce rol au în caracterizarea personajelor.
7. Apreciaţi contribuţia dialogului în prezentarea personajelor.
8. Ce trăsături nobile ale lui Dan sunt evidenţiate de Ghirai ?

Comentariu literar

Mihai Eminescu l-a numit pe Vasile Alecsandri *„rege al poeziei“* deoarece a fost un deschizător de drumuri în cultura românească și pentru că a creat o operă completă și valoroasă dominând literatura națională aproape jumătate de veac.

Vasile Alecsandri a valorificat creația populară orală, a descris natura, a militat pentru dreptate socială, a evocat eroismul poporului în lupta pentru libertate națională de-a lungul istoriei, a pus bazele repertoriului dramatic românesc. Bardul de la Mircești a vibrat față de toate evenimentele istorice și sociale ale timpului său : dezrobirea țiganilor, Unirea principatelor, Războiul de Independență și răscoalele țărănești.

Poemul *Dan, căpitan de plai* face parte din ciclul de *Legende* în care istoria se împletește cu folclorul, realitatea cu fantasticul, exprimând sentimentul nobil al dragostei de țară.

Opera *Dan, căpitan de plai* aparține genului epic și este un poem în versuri pentru că evocă fapte legendare din trecutul poporului, punând în centrul atenției figura unor eroi excepționali.

Poemul este inspirat din creația folclorică, element de ge ează subliniat de motto-ul [1] :

Frunză verde de mălai,
Cine merge sus în rai ?
Merge Dan, șoiman de plai
C-a ucis el mulți dușmani,
Un vizir și patru hani.
Frunză verde lemn de brad
Cine merge gios în iad ?
Merg tătarii lui Murad,
C-au ucis în zi de mai
Pe Dan, căpitan de plai !

(fragment de cântec popular)

Aceste versuri schițează atmosfera de legendă a poemului și dau glas admirației poporului față de viteazul Dan care „a ucis mulți dușmani.“ Prin determinantul *mulți* se insistă asupra satisfacției privind numărul mare al celor răpuși. Finalul motto-ului exprimă mulțumirea poporului față de dreptatea divină care l-a răsplătit pe Dan trimițându-l în rai, iar pe tătari i-a condamnat focul veșnic.

Titlul este numele eroului principal al cărui portret — de o rară frumusețe morală — se definește pe parcursul poemului.

---

[1] *motto* (it. *motta* = cuvânt, vibrare), citat luat de obicei dintr-o operă de larg răsunet sau semnate de un autor celebru și pus la începutul unei lucrări, ori al unuia dintre capitolele ei, cu scopul de a releva ideea fundamentală a lucrării respective.

Tema o constituie evocarea eroismului luptei românilor pentru libertate națională din secolul al XVI-lea împotriva tătarilor.

În compoziția poemului remarcăm șapte capitole în care momentele subiectului se înscriu în succesiunea lor obișnuită.

Expoziționea — aflată la începutul primului capitol — prezintă pe bătrânul Dan în singurătatea munților, meditând asupra tinereții și a ireversibilității timpului.

Intriga o constituie dialogul dintre „... doi vechi stejari / Crescuți dintr-o tulpină pe culmea cea de munte / Și-având ca o coroană un secul pe-a lor frunte.“ Ei vorbesc despre năvălirile tătarilor, moment de cumpănă pentru țară care-l determină pe Dan să plece la luptă.

Desfășurarea acțiunii urmărește :

— drumul străbătut de „mărețul om de munte“ până la Ursan care trăia „pe întinsul câmpiilor pustii“ ;

— hotărârea lui Ursan de a pleca neîntârziat la luptă ;

— sosirea Fulgăi, fiica lui Ursan ;

— plecarea celor doi viteji ;

— proporțiile legendare ale luptei cu tătarii ;

— rănirea lui Ursan și apărarea sa de către Dan până când Fulga îl salvează ;

— sosirea arcașilor din Orhei, înfrângerea și alungarea tătarilor ;

— căderea lui Dan în robie ;

— încercarea lui Ghirai de a-l convinge să-și lepede credința strămoșească.

Punctul culminant este episodul înfruntării lui Ghirai de către Dan. Bătrânul se definește prin demnitate, neacceptând să treacă la credința păgână respingând darurile hanului.

În deznodământ se înfățișează moartea lui Dan, după ce și-a îndeplinit dorința sfântă de a săruta pentru ultima oară „pământul țării.“

În poem se îmbină narațiunea, dialogul și descrierea. În caracterizarea personajelor și în prezentarea luptei se folosește un bogat limbaj artistic în care predomină epitetul, comparația și metafora. Cadrul natural unde trăiește Dan se caracterizează prin izolare, măreție și permanență :

Bătrânul Dan trăiește ca șoimul singuratic
În peșteră de stâncă, pe-un munte păduratic.

Verbele *trăiește, răsare, apune, privește* folosite la indicativul prezent sugerează ideea că Dan este un personaj simbolic, o întruchipare a idealului de luptător român pentru libertate națională. Comparația *ca șoimul singuratic* relevă setea de libertate și cutezanța sa. Meditația asupra ireversibilității timpului aduce în prim-plan anii care s-au scurs punând în lumină măreția eroului în vremea tinereții, trăsătură care conferă unitate profilului acestui personaj.

Ca și soarele când apune, Dan se îndepărtează tot mai mult de zilele „mari și bune“ ale tinereții. Epitetul *rece*, determinant al substantivului timpul, accentuează sentimentul apăsării vremii : „...Timpul rece apasă umărul meu / Și, cât m-afund în zile, tot simt că e mai greu !“

Prin metafora *a vremii lungă coasă* se concretizează imaginea abstractă a timpului. Repetiţiile *O ! lege-a nimicirei, o ! lege nemiloasă !* şi a adverbului relativ *când* pun în lumină revolta şi neputinţa omului în faţa morţii. Comparaţia cu munţii *albi* reliefează puritatea şi măreţia lui Dan : „Iar munţii, albi ca dânsul, se-nclină-n depărtare.“ Munţii au fost martorii trecutului glorios când Dan era o pavăză pentru ţară atât în vremuri de pace cât şi de urgie :

Şi mult iubea când ţara striga : „La luptă, Dane !“
Să vânture ca pleava oştirile duşmane.
Atunci a lui mânie ca trăsnetul era
În patru mari hotare tuna şi fulgera
Iar ţara dormea-n pace pe timpii cei mai răi
Când Dan veghea-n pace la căpătâiul ei.

Vasile Alecsandri creează o imagine impresionantă a lui Dan, adevărat erou de baladă, care cutreieră codrii fără drumuri şi fără de lumină, înfruntând duşmanii şi fiarele pădurii :

Ades el pleca singur prin codrii fioroşi,
În carii luceau noaptea oţeluri şi ochi roşi,
Şi dacă murgu-i sprinten da-n lături sforăind,
Viteazul cu blândeţă îl dezmierda grăind :
N-aibi grijă, măi şoimane ! eu am şi duc cu mine
O vrajă rea de duşmani şi bună pentru tine.

Valorificând motivul popular al comuniunii om-natură, poetul subliniază măreţia eroului prin metafora *vulturii carpatici*, simbol al puterii, al dorinţei de libertate, aspiraţie raportată la spaţiul geografic românesc : „Iar vulturii carpatici cu zborul îndrăzneţ / Făceau un cortegi falnic eroului drumeţ.“ Substantivul *eroului* este un element edificator în aprecierea vitejiei personajului. Versul „Încrederea-nfloreşte în inimile mari !“ este o concluzie privind optimismul lui Dan — trăsătură definitorie a poporului român.

Desfăşurarea poemului în capitolele următoare concretizează — prin factori multipli — măreţia poporului, izvorâtă din dragostea de ţară, curaj, vitejie, demnitate, însuşiri întruchipate în poem de Dan şi de Ursan.

Elementele succinte ale descrierii, dialogul şi naraţiunea din intriga poemului înfăţişează natura părtaşă la timpurile de înălţare şi la vremurile de restrişte.

Cei doi stejari sunt simboluri grăitoare ale permanenţei pământului românesc.

Discuţia stejarilor personificaţi prezintă o succesiune rapidă de secvenţe ilustrând fărădelegile săvârşite de duşmani :

E sabie în ţară : au năvălit tătarii !
Şi-acum în bălţi de sânge îşi joacă armăsarii !
— Aşa ! răspunde altul, colo în depărtare
Zărit-am astă-noapte pe cer lumină mare !
Ard satele române ! ard holdele-n câmpii !
Ard codrii !... sub robie cad fete şi copii !

Dramatismul momentului este surprins de metonimia *sabie*, repetiția verbului *ard*, enumerația (satele, câmpii, codri) și prin hiperbola *bălți de sânge*. Observația asupra tabloului se extinde cuprinzând întreaga zare unde oamenii cad victime cruzimii tătarilor :

Și-n fumul ce se-nalță cu larme zgomotoase
Zbor suflete gonite, din trupuri sângeroase !

Scurte note descriptive înfățișează reacția eroului îndurerat de chinurile țării : „aude, suspină și nu crede“ și „Un fulger se aprinde în ochii lui pe loc“ când înțelege că moartea amenință întreaga Moldovă. Ecoul gândurilor sale este exprimat prin formulări scurte, imperative :

La luptă, Dane ! țara-i în joc, țara-i în foc !

Gândul devine grabnic faptă, cerută de starea critică a țării :

Bătrânul Dan desprinde un paloș vechi din cui
Și paloșul lucește voios în mâna lui.
Bătrânul Dan pe sânu-i apasă a lui mână
Și simte că tot bate o inimă română.

Epitetele *vechi, voios*, metafora *inimă română* sugerează faptul că dragostea de neam este miracolul „tinereții fără bătrânețe.“

Emoționanta invocație adresată de Dan divinității exprimă dorința de a trăi până când va nimici pe toți dușmanii țării, numiți metoforic *lupii, șerpii* :

O ! Doamne, Doamne sfinte, mai dă-mi zile de trai,
Pân' ce-oi strivi toți lupii, toți șerpii de pe plai !

Capitolul al III-lea, care începe cu adverbul de mod *așa* subliniază măreția lui Dan — văzut ca un simbol al trecutului legendar — prin intermediul epitetelor *mărețul, om de munte, pași gigantici, viteazul Dan.* Construcția metaforică *călcând pe urme mai mărunte* și personificarea naturii — care îl venerează — întregesc imaginea de legendă a eroului :

Așa apare-n șesuri mărețul om de munte,
Călcând cu pași gigantici pe urme mai mărunte !
Nu știu de el copacii tineri, crescuți pe maluri,
Dar râul îl cunoaște și scade-a sale valuri,
Să treacă înainte viteazul Dan la luptă

Caracterizarea lui Ursan se realizează prin intermediul descrierii :

Om aspru care doarme culcat pe-un buzdugan,
Ursan, pletos ca zimbrul, cu peptul gros și lat,
Cu brațul de bărbat, cu pumnul apăsat,
E scurt la grai, năpraznic, la chip întunecos,
El e de peste Milcov pribeag misterios.
Toți carii știu de dânsul spun multe, dar șoptind,
Și cale, de o zare îl ocolesc grăbind.

Epitetele *om aspru, brațul de bărbat, pumnul apăsat, la chip întunecos, scurt la grai, năpraznic, pribeag, misterios* și comparația *ca*

zimbrul conturează portretul fizic și moral. Expresia populară din versul „Și cale de o zare îl ocolesc grăbind“ atrage atenția cât de mult se temeau potrivnicii lui Ursan de el. Incursiunea în istorie subliniază vitejia eroului, prețuirea și generozitatea cu care Ștefan cel Mare răsplătea virtuțile luptătorilor săi :

Pe vremea lui, sub ochiul lui Ștefan, domn cel mare,
Intrând în dușmani singur ca vieru-n stuhul tare,
Au prins pe hanul Mîrza din fugă cu arcanul ;
Iar Ștefan, de la dânsul în schimb luând pe hanul,
I-au zis „Ursane frate ! să-ți faci ochirea roată,
Și cât îi vedea zarea, a ta să fie toată !

La fel ca Dan, Ursan a rămas credincios voievodului apărând libertatea vetrei străbune :

De-atunci el stă de pază în mijlocul câmpiei
Și nimeni nu s-atinge de zmeii hergheliei.

Firul epic continuat de dialogul dintre Dan și Ursan, dezvăluie ceasul de cumpănă în care se află țara și consemnează hotărârea celor doi viteji de a porni neîntârziat la luptă. Propozițiile scurte, exclamative, cu verbele la modul conjunctiv exprimă necesitatea plecării imediate :

Să mergem.
Dar ! să mergem ! adaugă Ursan.

În partea a VI-a este descrisă bătălia cu tătarii printr-o derulare rapidă ca de secvențe cinematografice. Dar apare în aureolă de legendă. Luptătorul seamănă atâta groază și moarte în dușmani, încât nimeni nu îndrăznește să-i stea împotrivă. Epitetul *tremurând* provenit din verb la gerunziu, comparațiile *ca giunghiul cel de moarte, ca fulger de urgie*, verbele *cade, pier, taie, fug* și pronumele nehotărât *toți* subliniază vitejia eroului și spaima tătarilor :

El intră și se-ndeasă în gloata tremurândă
Ca giunghiul cel de moarte în inima plăpândă,
Și paloșu-i ce luce ca fulger de urgie
Tot cade-n dreapta-n stânga, și taie-n carne vie...
Fug toți și per din cale-i !... El strigă : Steie față
Cui place vitejia, cui s-au urât de viață !

Când Ursan este rănit, Dan rămâne cu el. Dativul etic exprimă admirația pentru Dan care își apără cu înverșunare prietenul. Adverbul comparativ *precum* imprimă o notă de arhaicitate și sporește puterea de sugestie :

Cu calu-n mâna stângă, cu pala-n mâna dreaptă,
Amenințând cu ochii tătarii mi-i așteaptă
Precum așteaptă zimbrul de lupi încongiurat
Să-i zvârle cu-a lui coarne pe câmpul spăimântat
Dar nici gândesc păgânii să deie piept cu el
Căci paloșu-i năpraznic, e vultur de oțel.

Descrierea și dialogul din partea a VII-a ilustrează apoteoza eroului demn și neînfricat, a cărui rațiune de a fi este dragostea de țară. Dan este privit în antiteză cu Ghirai, om „cu inimă haină“, care se străduiește să-l convingă să săvârșească fărădelegea de a părăsi credința strămoșească. Ghirai este tipul cuceritorului convins că poate domni prin forță și prin încercarea de a-i determina pe învinși să se lepede de legea străbună. La întregarea „Ce simte firul ierbei când coasa e vecină ?“, Dan răspunde cu înțelepciune și cutezanță : „Ea pleacă fruntea-n pace / Căci are să răsară mai fragedă la anul“, fiind convins de puterea miraculoasă a renașterii poporului român.

Dan respinge cu demnitate făgăduiala de a fi răsplătit „cu daruri multe“ dacă se leapădă de legea creștinească. Răspunsul începe cu sugestiva metaforă a Ceahlăului, simbol al înălțimii reliefului Moldovei, ilustrând măreția morală a eroului. Construcția metaforică *nu scade mușunoi* reflectă imposibilitatea de a accepta fărădelegea părăsirii credinței creștine :

Ceahlăul sub furtună nu scade mușunoi !
Eu, Dan, sub vântul soartei să scad păgân nu voi.

Ideea este subliniată printr-un șir de construcții metaforice, dispuse într-o gradație ascendentă care simbolizează demnitatea :

Deci nu-mi convine viața mișelnic câștigată,
Nici pata fărdelegei în fruntea mea săpată.
Rușinea-i o rugină pe-o armă de viteaz
Un verme ce mănâncă albeața în obraz.

Justificarea atitudinii sale se înscrie în normele morale ale poporului român, la respectarea cărora au vegheat oameni mari ai neamului în toate timpurile. Repetiția cuvântului *alb* — folosit cu sens metaforic — subliniază faptul că puritatea este o permanență a profilului său moral, verbul *am trăit* semnifică trecutul, construcția metaforică *cu fața albă senin să mă sfârșesc* se referă la prezent, iar metafora *mormântul meu să fie curat și alb ca mine* exprimă dorința ca numele său să fie neîntinat și după moarte : „Alb am trăit un secul pe plaiul strămoșesc / Și vreau cu fața albă senin să mă sfârșesc.“

Probitatea morală a eroului se evidențiază prin repetiția negației *nu — nu-mi trebuie, nu voi* și prin metafora *o cupă mult plină de amaruri.*“

Singura dorință a lui Dan este de a săruta pământul țării înainte de a se sfârși. Dragostea de țară este ilustrată de repetiția verbului *lasă* la imperativ și de adjectivul pronominal *mele* determinant al substantivului *țară.*

Ghirai, mă lasă, lasă în ora morții grele
Să mai sărut o dată pământul țării mele !

Superioritatea morală a lui Dan stârnește uimire și admirație în sufletul hanului care desface „Unealta de robie sub care leul zace“ „Cumplitul lanț ce-l leagă cu strânse noduri sute“ și i se adresează cu afecțiune : „Tată, ia calul meu și du-te.“ Metafora *leul* scoate în evidență măreția lui Dan și atunci când se află în robie.

Legătura dintre erou și țară este înfățișată prin gesturi emoționante subliniate prin verbe și determinante cu mare încărcătură afectivă :

Bătrânul Dan ferice, se duce, Nistrul trece,
Și-n aerul Moldovei se umflă peptu-i rece,
Și inima lui crește, și ochii-i plini de jale
Cu drag privesc prin lacrimi podoaba țării sale.
Sărmanu-ngenunchează pe iarba ce străluce,
Își pleacă fruntea albă, smerit își face cruce
Și pentru totdeauna sărută ca pe-o moaște
Pământul ce tresare și care-l recunoaște...

Vasile Alecsandri a creat în acest episod cele mai tulburătoare versuri din literatura noastră cultă despre comuniunea om-natură bazată pe dragostea sfântă de țară.

Bătrânul, întors în cortul lui Ghirai, se stinge liniștit și fericit că a sărutat glia străbună în semn de rămas bun înaintea morții.

Apoteoza [1] eroului este întregită prin cuvintele lui Ghirai din finalul poemului :

O ! Dan viteaz, ferice ca tine care pere,
Având o viață verde în timpul tinereții !
Și albă ca zăpada în iarna bătrâneții !...

Elementele de versificație din poezie sunt : versul lung (13—14 silabe), rimă împerecheată, ritm iambic.

Valoarea poemului *Dan, căpitan de plai* rezultă din arta cu care Vasile Alecsandri împletește folclorul cu realitatea și cu fantasticul, exprimând sentimentul nobil al dragostei de țară întruchipată în legendarul căpitan de plai, de prietenul său Ursan și de amintirea lui Ștefan cel Mare, domn care simbolizează eternitatea istorică românească.

Criticul literar Titu Maiorescu conturează complexitatea personalității lui Vasile Alecsandri prin aprecierea : *„Farmecul limbei române în poezia populară — el ni l-a deschis ; iubirea omenească și dorul de patrie... el le-a întrupat, frumusețea proprie a pământului nostru natal și a aerului nostru — el a descris-o (...) ...când a fost chemat poporul să-și jertfească viața în războiul din urmă — el singur a încălzit ostașii noștri cu raza poeziei.“*

EXERCIȚII DE FIXARE

1. Caracterizați personajele din poem, evidențiind modalitățile folosite.
2. Selectați versurile în care se folosește vorbirea directă, urmăriți cum contribuie la înviorarea acțiunii.

---

[1] *apoteoză* — substantiv feminin = preamărire, slăvire, glorificare.

George Coşbuc

(1866–1918)

George Coşbuc, fiul preotului Sebastian Coşbuc, s-a născut la 8 septembrie 1866 în satul Hordou în apropierea oraşului Năsăud. Mama sa, Maria, era înzestrată cu sensibilitate, cunoştea numeroase doine, hore, strigături satirice pe care le completa cu improvizaţii proprii.

A urmat şapte clase primare la Hordou şi Telciu, liceul la Năsăud şi Facultatea de Filozofie la Cluj, fiind silit să-şi întrerupă studiile din cauza lipsurilor materiale.

A început de timpuriu să compună cu uşurinţă versuri apropiate de spiritul poeziei populare.

În anul 1887, Ion Slavici îl cheamă la redacţia revistei Tribuna, *perioada tribunistă fiind cea mai rodnică din creaţia lui Coşbuc.*

Împreună cu I.L. Caragiale şi Slavici editează revista Vatra *în anul 1894.*

Poeziile sale au fost adunate în volumele: Balade şi idile *(1893),* Fire de tort *(1893),* Ziarul unui pierde-vară *(1902) şi* Cântece de vitejie *(1904).*

Poetul năsăudean a realizat traduceri valoroase din literatura universală: Georgicele *şi* Eneida *de Vergiliu,* Divina Comedie *de Dante Alighieri,* Don Carlos *de Schiller,* Mazepa *de Byron.*

Pașa Hassan

Pe vodă-l zărește călare trecând
Prin șiruri, cu fulgeru-n mână.
În lături s-azvârle oștirea păgână,
Căci vodă o-mparte, cărare făcând,
Și-n urmă-i se-ndeasă cu vuiet curgând
Oștirea română.

Cu tropote roibii de spaimă pe mal
Rup frânele-n zbucium și saltă ;
Turcimea-nvrăjbită se rupe deolaltă
Și cade-n mocirlă, un val după val,
Iar fulgerul Sinan, izbit de pe cal,
Se-nchină prin baltă.

Hassan de sub poala pădurii acum
Lui Mihnea-i trimite-o poruncă ;
În spatele-oștirii muntene s-aruncă
Urlând ianicerii, prin flinte și fum, —
Dar pașa rămâne alături de drum,
Departe de luncă.

Mihai îl zărește și-alege vro doi,
Se-ntoarce și pleacă spre gloată,
Ca volbura toamnei se-nvârte el roată
Și intră-n urdie ca lupu-ntre oi,
Și-o frânge degrabă și-o bate-napoi
Și-o vântură toată.

Hassan, de mirare, e negru-pământ ;
Nu știe de-i vis, ori aieve-i,
El vede cum zboară flăcăii Sucevei,
El vede că ~~Bog~~dan e suflet de vânt
Și-n față-i puterile turcilor sunt
Tăriile plevei.

Dar iată-l ! E vodă, ghiaurul Mihai !
Aleargă năvală nebună.
Împrăștie singur pe câți îi adună,

ÎNTREBĂRI ȘI EXERCIȚII

1 *Comentați prima strofă a poeziei.*

2. *Căutați verbele la gerunziu, remarcați poziția lor în vers și precizați ce fel de imagini se creează cu ajutorul lor.*

3. *Selectați cuvinte și expresii care surprind starea jalnică a armatelor dușmane.*

4. *Prin ce cuvinte se înfățișează iureșul luptei ? Ce rol au adverbele* alături *și* departe *în caracterizarea personajelor ?*

5. *Căutați comparațiile din strofa a IV-a și apreciați puterea lor de sugestie.*

6. *Ce fel de imagini se realizează cu ajutorul verbelor în strofa a IV-a ?*

7. *Prin ce elemente de limbaj se subliniază sentimentul de groază al pașei ?*

8. *Raportați construcțiile* e negru-pământ, e suflet de vânt *la conținutul de idei al strofei a V-a.*

9. *În ce scop sunt folosite acumulările verbale, interjecția* iată *cu valoare predi-*

Cutreieră câmpul, tăind de pe cai —
El vine spre pașă : e groază și vai,
Că vine furtună.

— Stăi, pașă, o vorbă de-aproape să-ți spun
Că nu te-am găsit nicăirea —
Dar pașa-și pierduse și calul și firea !
Cu frâul pe coamă el fuge nebun,
Că-n gheară de fiară și-n gură de tun
Mai dulce-i pieirea.

Sălbatecul vodă e-n zale și-n fier,
Și zalele-i zuruie crunte,
Gigantică poart-o cupolă pe frunte,
Și vorba-i e tunet, răsufletul ger,
Iar barda-i din stânga ajunge la cer,
Și vodă-i un munte.

Stăi pașă ! Să piară azi unul din noi !
Dar pașa mai tare zorește ;
Cu scările-n coapse fugaru-și lovește
Și gâtul i-l bate cu pumnii-amândoi ;
Cu ochii de sânge, cu barba vâlvoi,
El zboară șoimește.

Turbanul îi cade și-l lasă căzut ;
Își rupe cu mâna vestmântul,
Că-n largile-i haine se-mpiedică vântul
Și lui i se pare că-n loc e ținut ;
Aleargă de groaza pieirii bătut,
Mănâncă pământul.

Și-i dârdâie dinții, și-i galben perit !
Datt Alah din ceruri e mare !
Și Alah scurtează grozava-i cărare,
Căci pașa-i de taberi aproape sosit,
Spahii din corturi se-ndeasă grăbit,
Să-i deie scăpare.

cativă, interjecția vai *cu valoare substantivală ?*

10. *Interpretați ultimul vers al strofei, ținând seama că în poezia lui Coșbuc versul scurt (final) constituie concluzia strofei respective.*

11. *Cum reacționează pașa Hassan când Mihai îl cheamă la luptă dreaptă ?*

12. *Care sunt elementele componente ale hiperbolei cu ajutorul căreia este zugrăvită figura lui Mihai ?*

13. *Prin ce figură de stil sunt surprinse reacțiile pașei îngrozit de gândul confruntării cu Mihai ?*

14. *Căutați epitetul adverbial prin care se exprimă disprețul față de lașitatea pașei.*

15. *Selectați cuvinte și expresii prin care se încheagă imaginea ridicolă a pașei.*

16. *Ce locuțiune verbală din strofa a X-a contribuie la ilustrarea punctului culminant al spaimei lui Hassan ?*

17. *Ce idee se subliniază prin asocierea imaginilor* Și-i dârdâie dinții, și-i galben-perit ! *prin repetiția substantivului Alah și prin exclamațiile retorice din penultima strofă ?*

Şi-n ceasul acela Hassan a jurat
Să zacă de spaimă o lună,
Văzut-au şi beii că fuga e bună
Şi bietului paşă dreptate i-au dat,
Căci vodă ghiaurul în toţi a băgat
O groază nebună.

18. *Ce sentimente ale poetului se desprind din strofa finală (deznodământ) faţă de paşa Hassan şi faţă de voievodul muntean?*

Comentariu literar

George Coşbuc este un rapsod al istoriei naţionale, deoarece a ilustrat în poezia sa momente cheie din lupta poporului român pentru libertate. Evenimentele evocate încep cu îndepărtatele vremuri dacice şi sunt urmărite cronologic până în contemporaneitatea poetului. Demnitatea, dragostea de ţară a dacilor, concepţia lor despre viaţă şi moarte constituie tema poeziei *Decebal către popor*. Lupta românilor transilvăneni în secolul al X-lea împotriva ungurilor în timpul consolidării voievodatelor este prezentată emoţionant în balada *Moartea lui Gelu*. Lupta antiotomană este urmărită de-a lungul mai multor etape : în epoca voievozilor din secolul al XVI-lea, înfăţişată prin poezia *Paşa Hassan*, în timpul revoluţiei de la 1821 despre care scrie *Oltenii lui Tudor* şi Războiul de Independenţă, eveniment căruia îi închină volumul *Cântece de vitejie*.

Poezia *Paşa Hassan* aparţine genului epic şi este o baladă. A fost publicată în 1894, realizată sub influenţa Războiului de Independenţă, apoi inclusă în volumul *Cântece de vitejie*. Poetul a folosit ca sursă de documentare opera lui N. Bălcescu *Românii supt Mihai-voievod Viteazul*, capitolul *Călugărenii*, referindu-se doar la momentul în care Mihai se avântă pe câmpul de bătălie, provocându-l pe Hassan la luptă deschisă.

Este o baladă deoarece ilustrează faptele de eroism ale unui personaj istoric cu însuşiri excepţionale.

Balada evocă bătălia de la Călugăreni din anul 1595, elogiază eroismul ostaşilor români sub conducerea lui Mihai Viteazul şi satirizează laşitatea turcilor şi a conducătorilor acestora.

Titlul este numele unui conducător al armatei otomane ; prin intermediul stărilor lui sufleteşti se încheagă tabloul bătăliei şi mai ales imaginea neînfricatului domn muntean.

La începutul poeziei se înfăţişează figura impunătoare a lui Mihai care pătrunde vijelios printre duşmani urmat de vitejii săi. Măreţia eroului este evidenţiată prin construcţia metaforică *cu fulgeru-n mână*, iar tumultul luptei se relevă prin imagini vizuale, auditive şi motorii. Un rol important în cadrul elementelor auditive îl au verbele la gerunziu *trecând, făcând, curgând* aşezate la sfârşitul versurilor, poziţie care impune accentuarea lor, sugerând o muzică gravă ca un glas de pierzanie. Această secvenţă emoţionează prin arta cu care Coşbuc dă viaţă tabloului bătăliei şi prin subtilitatea cu care imaginează perspectiva victoriei românilor :

Pe vodă-l zăreşte călare trecând
Prin şiruri, cu fulgeru-n mână
În lături s-azvârle oştirea păgână,
Căci vodă o-mparte cărare făcând,
Şi-n urmă-i se-ndeasă cu vuiet curgând,
Oştirea română.

Avântul eroic al românilor contrastează cu spaima şi dezordinea din oştirea turcilor. Aglomerările verbale, epitetul adverbial *deolaltă* şi repetiţia *un val după val* surprind starea jalnică a armatelor duşmane. Îmbulzindu-se să treacă podul de peste Neajlov, cea mai mare parte a turcilor şi-a găsit moartea în apele râului unde căzuse însuşi Sinan-paşa — salvat cu greu de un ostaş al său. Metafora *fulgerul Sinan* şi verbul *se-nchină* relevă situaţia ridicolă în care se află cunoscutul comandant al armatei otomane :

Cu tropote roibii de spaimă pe mal
Rup frâiele-n zbucium şi saltă ;
Turcimea-nvrăjbită se rupe deolaltă
Şi cade-n mocirlă, un val după val,
Iar fulgerul Sinan izbit de pe cal
Se-nchină prin baltă.

Antiteza sugerează două planuri : al înălţării românilor în perspectiva istoriei şi al prăbuşirii păgânilor.

O altă secvenţă a încleştării dramatice de la Călugăreni o constituie intrarea în luptă a ienicerilor conduşi de Mihnea Turcitul[1] împotriva muntenilor pe care îi trădase. Prin intermediul acestui personaj, Coşbuc condamnă pe vânzătorii de ţară din toate timpurile.

Iureşul luptei este surprins prin verbele *urlând, s-arunca* şi prin substantivele *flinte* şi *fum*. În această parte a baladei este înfăţişat Paşa Hassan caracterizat de la început prin laşitate, element negativ subliniat de verbul *rămâne* şi adverbele *departe* şi *alături :*

Hassan de sub poala pădurii acum
Lui Mihnea-i trimite-o poruncă ;
În spatele-oştirii muntene s-aruncă
Urlând ienicerii prin flinte şi fum, —
Dar paşa rămâne alături de drum
Departe de luncă.

În contrast cu paşa care se mulţumeşte să dea porunci, rămânând departe de primejdii, domnitorul românilor se avântă asupra păgânilor, încurajându-şi ostaşii prin fapte. Comparaţiile *ca volbura toamnei, ca lupu-ntre oi,* verbele *frânge, bate, vântură,* adverbele *degrabă, înapoi* pun în lumină vitejia legendarului Mihai :

Ca volbura toamnei se-nvârte el roată
Şi intră-n urdie ca lupu-ntre oi,
Şi-o frânge degrabă şi-o bate-napoi
Şi-o vântură toată.

---

[1] *Mihnea Turcitul*, domn al Ţării Româneşti (1577—1583) şi 1585—1891 ; mazilit în 1591, a trecut la mahomedanism devenind guvernator al oraşului Nicopole.

Antiteza se adâncește în versurile „Hassan de mirare e negru-pământ", „Bogdan e suflet de vânt" ; metafora inedită — *suflet de vânt* scoate în evidență faptul că voievodul apare în bătălie înfricoșător ca și stihiile care mătură totul în calea lor. Groaza pașei se subliniază prin acumulări verbale, prin imagini vizuale și motorii, prin exclamații retorice, cu ajutorul epitetului *nebună*, determinant al substantivului *groază* și prin interjecția *vai* cu valoare substantivală :

Dar iată-l ! E vodă ghiaurul Mihai !
Aleargă năvală nebună,
Împrăștie singur pe câți îi adună,
Cutreieră câmpul tăind de pe cai —
El vine spre pașă ; e groază și vai,
Că vine furtună.

Provocat la luptă deschisă de către domnitor, pașa aleargă îngrozit pierzându-și demnitatea de conducător gândind că orice moarte este mai ușoară decât cea survenită de confruntarea cu „ghiaurul Mihai" :

Stăi, pașă, o vorbă de-aproape să-ți spun,
Că nu te-am găsit nicăirea —
Dar pașa-și pierduse și capul și firea !
Cu frâul pe coamă el fuge nebun,
Că-n ghiară de fiară și-n gură de tun
Mai dulce-i pieirea !

Hassan îl vede pe neînfricatul domn ca pe un uriaș, imagine halucinantă realizată printr-un șir de hiperbole care au la bază epitetele *crunte*, *gigantică* și comparațiile *-i un munte, e tunet, e ger* :

Sălbatecul vodă e-n zale și-n fier,
Și zalele-i zuruie crunte,
Gigantică poartă-o cupolă pe frunte,
Și vorba-i e tunet, răsufletul ger,
Iar barda-i din stânga ajunge la cer,
Și vodă-i un munte.

Gesturile și stările sufletești ale pașei îl prezintă ca pe un om înnebunit de frică :

Cu scările-n coapse fugaru-și lovește
Și gâtul i-l bate cu pumnii amândoi
Cu ochii de sânge, cu barba vâlvoi
El zboară șoimește.

Adverbul *șoimește* dă glas disprețului față de lașitatea lui Hassan — cuvântul *șoimește*, care exprimă cutezanța, avântul și setea de libertate având în context semnificații ironice.

Lipsit de orice control, pașa lasă turbanul să-i cadă și nu-l ridică, își sfâșie veșmintele în fuga lui desperată spre tabăra turcească unde nădăjduiește să găsească salvarea :

Aleargă de groaza pieirii, bătut,
Mănâncă pământul.

Finalul accentuează disprețul poetului atât față de pașă, cât și față de bei, îngroziți deopotrivă de către Mihai :

Și-n ceasul acela Hassan a jurat
Să zacă de spaimă o lună,
Văzut-au și beii că fuga e bună
Și bietului pașă dreptate i-au dat
Căci vodă ghiaurul în toți a băgat
O groază nebună.

Versul lung de 11 silabe, versul scurt cu valoare de concluzie — așezat la sfârșitul strofei, contribuie la crearea imaginii unui episod istoric grandios din istoria națională : victoria de la Călugăreni din anul 1595.

George Coșbuc realizează tehnica basoreliefului prin alternarea prim-planului cu planurile secundare, prin utilizarea prezentului istoric, prin conturarea unor personaje și schițarea altora.

Coșbuc așează pe Mihai în rândul domnitorilor care au devenit eroi populari încă din timpul vieții deoarece au înțeles să se angajeze în lupta neîntreruptă pentru libertate națională.

Frumusețea sentimentelor exprimate și valoarea artistică fac din această poezie un model de baladă istorică.

Poetul dovedește că este *„suflet în sufletul neamului său“* prin entuziasmul cu care evocă istoria, prin dragostea cu care înfățișează lumea satului și prin delicatețea cu care cântă dragostea oamenilor simpli și frumusețea plaiului românesc.

EXERCIȚII DE FIXARE

1. Realizați o descriere în care să înfățișați imaginea de ansamblu a celor două armate, folosind figurile de stil din primele două strofe ale poeziei.
2. Caracterizați prin antiteză cele două personaje ale baladei.

Ion Creangă

(1839–1889)

Ion Creaangă s-a născut la 10 iunie 1839, în satul Humulești din județul Neamț, fiind fiul lui Ștefan a Petrei și al Smarandei, fiinca lui David Creangă din satul Pipirig.

Între anii 1846—1855 urmează școala primară la Humulești, la Broșteni, școala domnească de la Târgu-Neamț și școala de la Fălticeni. Între anii 1855—1858 frecventează cursurile Seminarului de la Socola din Iași, apoi studiază la Școala normală din Iași, după absolvire fiind numit institutor în orașul respectiv.

În 1857 îl cunoaște pe Eminescu, poetul îl introduce la Junimea *(societate literară de prestigiu care și-a desfășurat activitatea la Iași) și îl ajută să debuteze în* Convorbiri literare *(la 1 octombrie 1875 cu* Soacra cu trei nurori), *unde își va publica și celelalte povestiri și povești.*

După mai mulți ani de boală, se stinge la 31 decembrie 1889 și este înmormântat la Iași în cimitirul Eternitatea.

În 1890—1892 apar Scrierile lui Ion Creangă în două volume (cu o prefață de A. D. Xenopol).

Bojdeuca din Iași — devenită muzeu — este mărturia trecerii lui Creangă prin această veche așezare de cultură românească, unde el însuși a scris pagini nemuritoare și s-a pătruns de strălucirea geniului eminescian.

Creația literară a lui Ion Creangă se compune din povești, povestiri și Amintiri din copilărie. *Cele mai cunoscute*

poveşti ale scriitorului sunt: Povestea lui Harap-Alb, Povestea porcului, Dănilă Prepeleac, Povestea lui Stan Păţitul, Fata babei şi fata moşneagului, Punguţa cu doi bani, Capra cu trei iezi. *Dintre povestiri amintim*: Cinci pâini, Acul şi barosul, Povestea unui om leneş, Soacra cu trei nurori. *Un loc aparte ocupă în cadrul povestirilor* Moş Ion Roată şi Unirea, Moş Ion Roată şi Vodă Cuza, Moş Nichifor Coţcariul *şi* Popa Duhu — *povestea (basmul) cuprinde elemente fantastice, povestirea prezintă întâmplări reale din domeniul istoriei sau din viaţa de toate zilele.*

Amintiri din copilărie

II

(fragment)

INTREBARI ŞI EXERCIŢII

1. *Scriitorul este prezent în povestire în postura omului matur şi a personajului Nică. Descoperiţi cum se conturează cu ajutorul timpului verbelor şi al adverbului* acum *cele două ipostaze în care se află prozatorul.*

2. *Apreciaţi scopul folosirii enumeraţiei.*

3. *Descoperiţi procedeele artistice utilizate în autocaracterizare.*

4. *Prin ce modalităţi este zugrăvită imaginea mamei?*

Nu ştiu alţii cum sunt, dar eu, când mă gândesc la locul naşterii mele, la casa părintească din Humuleşti, la stâlpul hornului unde lega mama o sfară cu motocei la capăt, de crăpau mâţele jucându-se cu ei, la prichiciul vetrei cel humuit de care mă ţineam când începusem a merge copăcel, la cuptiorul pe care mă ascundeam, când ne jucam noi, băieţii, de-a mijoarca, şi la alte jocuri şi jucării pline de hazul şi farmecul copilăresc, parcă-mi saltă şi acum inima de bucurie! Şi, Doamne, frumos era pe atunci căci şi părinţii şi fraţii, şi surorile îmi erau sănătoşi, şi casa ni era îndestulată, şi copiii şi copilele megieşilor erau de-a pururea în petrecere cu noi, şi toate îmi mergeau după plac, fără leac de supărare, de parcă era toată lumea a mea!

Şi eu eram vesel ca vremea cea bună şi şturlubatic şi copilăros ca vântul în tulburarea sa.

Şi mama, care era vestită pentru năzdrăvăniile sale îmi zicea cu zâmbet uneori, când începea a se ivi soarele între nori după o ploaie îndelungată. „Ieşi, copile cu părul bălan, afară

și râde la soare, doar s-a îndrepta vremea.“ Și vremea se îndrepta după râsul meu...

Știa, vezi bine, soarele cu cine are de-a face, căci eram feciorul mamei, care și ea cu adevărat că știa a face multe și mari minunății : alunga nourii cei negri de pe deasupra satului nostru și abătea grindina în alte părți, înfigând toporul în pământ, afară, dinaintea ușii ; închega apa numai cu două picioare de vacă, de se încrucea lumea de mirare ; bătea pământul sau păretele sau vrun lemn, de care mă păleam la cap, la mână sau la picior zicând : „Na, na !“ și îndată-mi trecea durerea... Când vuia în sobă tăciunele aprins, care se zice că face a vânt și vremea rea, sau când țiuia tăciunele, despre care se zice că te vorbește cineva de rău, mama îl mustra acolo, în vatra focului, și-l buchisa cu cleștele, să se mai potolească dușmanul. Și mai mult decât atâta : oleacă ce nu-i venea mamei la socoteală căutătura mea, îndată pregătea, cu degetul îmbălat, puțină tină din colbul adunat pe opsasul încălțării ; ori mai în grabă lua funingenă de la gura sobei, zicând : „Cum nu se dioache călcâiul sau gura sobei, așa să nu mi se dioache copilașul !“ Și-mi făcea apoi câte un benchi boghet în frunte, ca să nu-și prăpădească odorul !... Și altele multe încă făcea.

Așa era mama în vremea copilăriei mele, plină de minunății, pe cât mi-aduc aminte ; și-mi aduc bine aminte căci brațele ei m-au legănat, când îi sugeam țâța cea dulce și mă alinta la sânu-i gângurind și uitându-mă în ochii ei cu drag ! Și din sângele ei și din carnea ei am împrumutat, și a vorbi de la dânsa am învățat...

Dar vremea trece cu amăgele și eu creșteam pe nesimțite, și tot alte gânduri îmi zburau prin cap și alte plăceri mi se deșteptau în suflet, și în loc de înțelepciune, mă făceam tot mai neastâmpărat și dorul meu era acum nemărginit ; căci sprințar și înșelător era gândul omului, pe ale cărui aripi te poartă dorul necontenit și nu te lasă în pace, până ce intri în mormânt !

Însă vai de omul care se ia pe gânduri ! Uite cum te trage pe furiș apa la adânc, și din veselia cea mai mare cazi deodată în uricioasa întristare !

5. Din ce motive își închipuie copilul că mama era înzestrată cu puteri neobișnuite ?

6. Arătați rolul propoziției subordonate consecutive în cadrul caracterizării Smarandei.

7. Selectați credințele populare consemnate în text.

8. Ce sugerează adverbele oleacă *și* îndată *cu privire la dragostea Smarandei față de Nică ?*

9. În ce constă caracterul liric al evocării mamei ?

10. La ce se referă meditațiile din alineatul alăturat ?

11. Cum consideră prozatorul că poate fi depășită întristarea ?

Hai mai bine despre copilărie să povestim, căci ea singură este veselă și nevinovată. Și, drept vorbind, acesta-i adevărul.

Ce-i pasă copilului, când mama și tata se gândesc la neajunsurile vieții, la ce poate să le aducă ziua de mâne, sau că-i frământă alte gânduri pline de îngrijire! Copilul, încălecat pe bățul său, gândește că, se află călare pe un cal de cei mai strașnici pe care aleargă cu voie bună, și-l bate cu biciul și-l strunește cu tot dinadinsul, și răcnește la el din toată inima, de-ți ia auzul; și de cade jos, crede că l-a trântit calul, și pe băț își descarcă mânia în toată puterea cuvântului.

Așa eram eu la vârsta cea fericită, și așa cred că au fost toți copiii, de când îi lumea asta și pământul, măcar să zică cine ce-a zice.

Când mama nu mai putea de obosită și se lăsa câte oleacă ziua să se hodinească, noi, băieții, tocmai atunci rădicam casa în slavă. Când venea tata noaptea de la pădure din Dumesnicu, înghețat de frig și plin de promoroacă, noi îl spăriam sărindu-i în spate pe întuneric, și el, cât era de ostenit, ne prindea câte pe unul, ca la baba-oarba, ne ridica în grindă zicând: „Tâta mare!“ și ne săruta mereu pe fiecare, iar după ce aprindea opaițul și tata se punea să mănânce, noi scoteam mâțele de prin ocnițe și cotruțe și le flocăiam și le șmotream dinaintea lui, de la mergea colbul, și nu puteau scăpa bietele mâțe din mânile noastre, până ce nu ne zgâriau și ne stupeau ca pe noi.

Încă te uiți la ei, bărbate — zicea mama — și le dai paiele! Așa-i? Ha, ha! bine v-au mai făcut, pughibele spurcate ce sunteți! Că nici o lighioaie nu se poate aciua pe lângă casă de răul vostru. Iaca, dacă nu v-am săcelat astăzi, faceți otrocol prin cele mâțe și dați la om ca câniii prin băț. Aha! d-apoi aveți la știință că vă prea întreceți cu dediochiul. Acuș iau varga din coardă și vă croiesc de vă merg peticile.

— Ia lasă-i și tu, măi nevastă, lasă-i că se bucură și ei de venirea mea, zicea tata, dându-ne huța. Ce le pasă: lemne la trunchi sunt; slănină și făină în pod este deavoalna, brânză în putină, aseminea; curechi în poloboc slavă domnului! Numai de-ar fi sănătoși să mă-

12. *Care sunt izvoarele fericirii copilului?*

13. *Ce considerații face I. Creangă despre vârsta copilăriei? (În răspunsul vostru aveți în vedere opinia criticului literar George Călinescu).*

14. *Ce relații dintre părinți și copii sunt ilustrate prin descrierea serilor petrecute în familie?*

15. *Selectați elemente de limbaj popular din acest paragraf.*

16. *Prin ce considerații se înfățișează mândria țăranului că are casa îndestulată și bucuria că îi sunt sănătoși copiii?*

nânce şi să se joace acu cât sunt mititei, că le-a trece lor zburdăciunea, când or fi mai mari şi i-or lua grijile înainte ; nu te teme, că n-o scăpa de asta. Ş-apoi nu ştii că este o vorbă : dacă-i copil, să se joace, dacă-i cal, să tragă ; dacă-i popă, să cetească...

— Ţie, omule, — zice mama — aşa ţi-i a zice, că nu şezi cu dânşii în casă toată ziulica, să-ţi scoată peri albi, mânca-i-ar pământul să-i mănânce, Doamne, iartă-mă ; De-ar mai veni vara să se mai joace şi pe afară, că m-am săturat de ei ca de mere pădureţe. Câte drăcării le vin în cap, toate le fac. Când începe a toca la biserică, Zahei al tău cel cuminte fuga şi el afară şi începe a toca în stative, de pârâie păreţii casei şi duduie ferestile. Iar stropşitul de Ion, cu talanca de la oi, cu cleştele şi cu vătraiul, face o hodorogeală şi un tărăboi, de-ţi ie auzul ; apoi îşi pun câte-o ţoală în spate şi câte-un coif de hârtie în cap şi cântă „aliluiia şi Doamne miluieşte, popa prinde peşte“, de te scot din casă. Şi asta în toate zilele de câte două-trei ori, de-ţi vine câteodată să-i coseşti în bătaie, dac-ai sta să te potriveşti lor.

— ... „Poi, dă, măi femeie, tot eşti tu bisericoasă, de s-a dus vestea ; încaltea ţi-au făcut şi băieţii biserică aici pe loc, după cheful tău...

— Ei, apoi ! minte ai, omule ! Mă miram eu, de ce-s şi ei aşa de cuminţi, mititeii, că tu le dai nas şi le ţii hangul. Ia priveşte-i cum stau toţi treji şi se uită ţintă în ochii noştri, parcă au de gând să ne zugrăvească. Ian să-i fi sculat la treabă, ş-apoi să-i vezi cum se codesc, se drâmboiesc şi se sclifosesc, zice mama. Hai ! la culcat, băieţi, că trece noaptea ; vouă ce vă pasă că aveţi mâncare sub nas !

Şi după ce ne culcăm cu toţii, noi băieţii, ca băieţiii, ne luam la hârjoană şi nu puteam adormi de incuri, până ce era nevoită biata mamă să ne facă musai câte un şurub-două prin cap, şi să ne deie câteva tapangele la spinare. Şi tata, săturându-se câteodată de atâta gălăgie, zicea mamei :

— Ei, taci, taci ! ajungă-ţi de-amu herhgelie ! Ştiu că doar nu-s babe, să chirotească în picioare.

Însă mama ne mai da atunci câteva deasupra şi mai îndesate, zicând :

17. *Remarcaţi rolul dialogului în reînvierea unor icoane din trecut şi în realizarea dinamismului povestirii.*

18. *Descoperiţi elementele comicului de limbaj şi de situaţie din întregul fragment.*

19. *La ce se referă ironia tatălui când vorbeşte despre neastâmpărul copiilor ?*

20. *Ce exprimă interjecţiile şi propoziţiile exclamative din vorbirea mamei ?*

21. *Cum îşi manifestă Smaranda nemulţumirea pricinuită de obrăzniciile şi de lenea băieţilor ?*

— Na-vă de cheltuială, ghiavoli ce sunteţi ! Nici noaptea nu mă pot hodini de încotele voastre ?

Şi numai aşa se putea linişti biata mamă de răul nostru, biată să fie de păcate ! Ş-apoi socotiţi că se mântuia numai cu atâta ? Ţi-ai găsit ! A doua zi des-dimineaţă le începeam din capăt ; şi iar lua mama nănaşa din coardă şi iar ne jnăpăia, dar noi parcă bindişeam din asta ?... Vorba aceea :

„Pielea rea şi răpănoasă,
Ori o bate, ori o lasă.“

22. Prin ce formulări se exprimă duioşia şi înţelegerea omului matur faţă de mamă ?

Şi câte nu ne venea în cap, şi câte nu făceam cu vârf şi îndesat, mi-aduc aminte, de parcă acum mi se întâmplă.

Mai pasă de ţine minte toate cele şi acum aşa, dacă te slujeşte capul, bade Ioane !

23. Ce rol au în cadrul evocării pronumele câte *şi adverbul* acum ?

Comentariu literar

Criticul literar Garabet Ibrăileanu a definit specificul clasicului român astfel : *„Creangă este un reprezentant perfect al sufletuiui românesc între popoare ; al sufletului moldovenesc între români ; al sufletului ţărănesc între moldoveni ; al sufletului omului de la munte între ţăranii moldoveni“ (Note şi impresii.)*

În opera sa fundamentală *Amintiri din copilărie* se cristalizează imaginea vieţii materiale şi spirituale a satului românesc de la munte în a doua jumătate a secolului trecut.

Primele trei părţi din *Amintiri din copilărie* apar în revista *Convorbiri literare* (1881—1882), iar partea a IV-a este publicată postum de către prietenii scriitorului (1892).

În anii maturităţii, când norii tristeţilor şi ai grijilor se abat asupra existenţei sale, *„Creangă scrie «Amintirile din copilărie» cu un sentiment de profundă melancolie după timpurile minunate ale copilăriei, dar şi cu plăcerea neasemuită de a se cufunda în primele impresii luminoase şi trainice şi de a zugrăvi, aşa cum îi vede cu ochii maturităţii, oamenii primului său univers“* (Zoe Dumitrescu-Buşulenga).

Retrăind farmecul copilăriei, prozatorul se revede în mijlocul prietenilor şi al jocurilor vârstei fericite, într-un cadru natural îndrăgit, locuit de comunitatea rurală apropiată sufletului său. Astfel se explică faptul că fiecare din cele patru părţi începe cu evocarea satului.

Din partea întâi se desprinde mândria cu care vorbeşte despre „satul vechi răzăşesc“ şi despre oamenii lui : „Stau câteodată şi-mi aduc aminte ce vremi şi ce oameni mai erau prin părţile noastre, pe când începusem şi eu, drăgăliţă-Doamne, a mă ridica, băieţaş la casa părinţilor mei, din satul Humuleşti din târg, drept peste apa Neamţului, sat mare şi vesel...“

Imaginea satului natal reapare zugrăvită cu acelaşi sentiment la începutul părţii a doua, iar la începutul celei de a treia, Creangă îşi

— Na-vă de cheltuială, ghiavoli ce sunteţi ! Nici noaptea nu mă pot hodini de incotele voastre ?

Şi numai aşa se putea linişti biata mamă de răul nostru, biată să fie de păcate ! Ş-apoi socotiţi că se mântuia numai cu atâta ? Ţi-ai găsit ! A doua zi des-dimineaţă le începeam din capăt ; şi iar lua mama nănaşa din coardă şi iar ne jnăpăia, dar noi parcă bindişeam din asta ?... Vorba aceea :

„Pielea rea şi răpănoasă,
Ori o bate, ori o lasă.“

Şi câte nu ne venea în cap, şi câte nu făceam cu vârf şi îndesat, mi-aduc aminte, de parcă acum mi se întâmplă.

Mai pasă de ţine minte toate cele şi acum aşa, dacă te slujeşte capul, bade Ioane !

22. Prin ce formulări se exprimă duioşia şi înţelegerea omului matur faţă de mamă ?

23. Ce rol au în cadrul evocării pronumele câte *şi adverbul* acum ?

Comentariu literar

Criticul literar Garabet Ibrăileanu a definit specificul clasicului român astfel : *„Creangă este un reprezentant perfect al sufletului românesc între popoare ; al sufletului moldovenesc între români ; al sufletului ţărănesc între moldoveni ; al sufletului omului de la munte între ţăranii moldoveni“ (Note şi impresii.)*

În opera sa fundamentală *Amintiri din copilărie* se cristalizează imaginea vieţii materiale şi spirituale a satului românesc de la munte în a doua jumătate a secolului trecut.

Primele trei părţi din *Amintiri din copilărie* apar în revista *Convorbiri literare* (1881—1882), iar partea a IV-a este publicată postum de către prietenii scriitorului (1892).

În anii maturităţii, când norii tristeţilor şi ai grijilor se abat asupra existenţei sale, *„Creangă scrie «Amintirile din copilărie» cu un sentiment de profundă melancolie după timpurile minunate ale copilăriei, dar şi cu plăcerea neasemuită de a se cufunda în primele impresii luminoase şi trainice şi de a zugrăvi, aşa cum îi vede cu ochii maturităţii, oamenii primului său univers“* (Zoe Dumitrescu-Buşulenga).

Retrăind farmecul copilăriei, prozatorul se revede în mijlocul prietenilor şi al jocurilor vârstei fericite, într-un cadru natural îndrăgit, locuit de comunitatea rurală apropiată sufletului său. Astfel se explică faptul că fiecare din cele patru părţi începe cu evocarea satului.

Din partea întâi se desprinde mândria cu care vorbeşte despre „satul vechi răzăşesc“ şi despre oamenii lui : „Stau câteodată şi-mi aduc aminte ce vremi şi ce oameni mai erau prin părţile noastre, pe când începusem şi eu, drăgăliţă-Doamne, a mă ridica, băieţaş la casa părinţilor mei, din satul Humuleşti din târg, drept peste apa Neamţului, sat mare şi vesel...“

Imaginea satului natal reapare zugrăvită cu acelaşi sentiment la începutul părţii a doua, iar la începutul celei de a treia, Creangă îşi

îndreaptă privirile asupra împrejurimilor, descriind *„deschiderea satului spre lume“* — după aprecierea criticului literar G. Călinescu : „...satul Humulești, în care m-am trezit, nu-i un sat lăturalnic, mocnit și lipsit de privelișteа lumii ca alte sate.“

În fragmentul de la începutul părții a doua, scriitorul matur aduce în prim-plan icoane ale copilăriei.

Evocarea nostalgică, făcută la persoana I cu ajutorul verbelor *mă gândesc, nu știu, mă țineam, mă ascundeam* imprimă un lirism emoționant operei.

Adverbul de timp *acum* din propoziția exclamativă „...parcă-mi saltă și acum inima de bucurie“ subliniază faptul că în planul prezentului vorbește omul matur — scriitorul —, iar în planul trecutului scriitorul este personajul Nică. Rememorarea locurilor de care se leagă cele mai vechi amintiri ale copilăriei se face prin enumerație, sfera îngustându-se treptat de la „locul nașterii“, „casa părintească din Humulești“, „stâlpul hornului“, „cuptiorul“, la „prichiciul vetrei“, despre fiecare element dându-se câte un detaliu care evidențiază bucuria și farmecul copilăriei unui fiu de țărani : „Nu știu alții cum sunt, dar eu, când mă gândesc la locul nașterii mele, la casa părintească din Humulești, la stâlpul hornului unde lega mama o șfară cu motocei la capăt, de crăpau mâțele jucându-se cu ei, la prichiciul vetrei cel humuit, de care mă țineam când începusem a merge copăcel, la cuptiorul pe care mă ascundeam, când ne jucam noi, băieții, de-a mijoarca, și la alte jocuri și jucării pline de hazul și farmecul copilăresc, parcă-mi saltă și acum inima de bucurie.“

Copilul simte că trăiește într-un timp al fericirii necurmate și într-un spațiu al belșugului rural, într-o familie de oameni sănătoși aflați în bună înțelegere cu vecinii, stare de spirit subliniată de numărul mare al verbelor la imperfect : „Și, Doamne, frumos era pe atunci, căci și părinții și frații și surorile îmi erau sănătoși și casa ni era îndestulată și copiii și copilele megieșilor erau de-a pururea în petrecere cu noi.“ Repetiția conjuncției *și* sugerează mulțimea celor dragi scriitorului, iar intensitatea sentimentelor față de fiecare se deduce din ordinea în care sunt enumerate substantivele. Nică are convingerea că aparține unei lumi fericite care i se supune în întregime : „... și toate îmi mergeau după plac, fără leac de supărare, de parcă era toată lumea a mea.“

Într-un astfel de univers lipsit de griji, este firească autocaracterizarea : „Și eu eram vesel ca vremea cea bună și șturlubatic și copilăros ca vântul în tulburarea sa.“ Cele două trăsături, seninătatea și neastâmpărul devin reprezentări plastice prin comparații cu elemente concrete din natură.

În acest fragment domină figura mamei a cărei imagine se încheagă prin prezentarea directă a unor trăsături, prin surprinderea unor gesturi, atitudini, sentimente, precum și prin intermediul limbajului. Pentru copilul care își iubea nespus mama, situând-o mai presus de oricine, chipul ei este învăluit de mister, deși argumentele prin care Nică motivează viziunea miraculoasă sunt cunoștințe, practici și credințe obișnuite în lumea satului, păstrate până astăzi : descântecul, alungarea norilor cu grindină, prepararea răciturilor. Subiectivismul

se datorează fascinației exercitate asupra copilului naiv : „...și ea cu adevărat că știa a face multe și mari minunății : alunga norii cei negri de deasupra satului nostru și abătea grindina în alte părți, înfigând toporul în pământ afară..., închega apa numai cu două picioare de vacă, de se încrucea lumea de mirare, ...buchisea focul cu cleștele să se mai potolească dușmanii... Și altele multe încă făcea“, încheie admirativ privindu-și mama cu ochii copilului copleșit de uimire.

Admirația atinge intensitatea maximă când Nică vede cum mama își folosește „puterile magice“ ca să-l smulgă de sub influența deochiului, pentru ca să fie mereu sănătos și vesel : admirație relevată de notația „Și mai mult decât atâta“. Evocarea nostalgică emoționează prin căldura și duioșia cu care zugrăvește icoana mamei ce i-a dat viață din ființa ei, l-a ocrotit și l-a călăuzit până la vârsta înțelepciunii : „Așa era mama în vremea copilăriei mele, plină de minunății, pe cât mi-aduc aminte ; și-mi aduc bine aminte căci brațele ei m-au legănat, când îi sugeam țâța cea dulce și mă alintam la sânu-i gângurind și uitându-mă în ochii ei cu drag ! Și sânge din sângele ei și carne din carnea ei am împrumutat, și a vorbi de la dânsa am învățat...“ Locuțiunea verbală *mi-aduc aminte* repetată și însoțită de adverb *și-mi aduc bine aminte* motivează faptul că amintirea este vie deoarece izvorăște din dragoste și recunoștință adâncă față de mamă.

Evocarea continuă printr-un șir de verbe la imperfect sugerând curgerea necontenită a timpului și evoluția lui Nică de la copilul cel „șturlubatic“, la tânărul în al cărui suflet încolțesc trăiri necunoscute : „Dar vremea trecea cu amăgele și eu creșteam pe nesimțite, și tot alte gânduri îmi zburau prin cap și alte plăceri mi se deșteptau în suflet, și în loc de înțelepciune, mă făceam tot mai neastâmpărat și dorul meu era acum nemărginit.“ Prozatorul meditează asupra gândurilor negre care amărăsc pe om, și asupra optimismului, expresie a vitalității poporului nostru, care ne ajută să alungăm întristarea prin întoarcerea la lumea copilăriei „...căci ea singură este veselă și nevinovată.“ Atât din reflecția : „Însă vai de omul care se ia pe gânduri ! Uite cum te trage pe furiș apa la adânc, și din veselia cea mai mare cazi deodată în urâcioasa întristare“, cât și din îndemnul : „Hai mai bine despre copilărie să povestim“, scriitorul apare în postura unui prieten care își alungă și ne alungă tristețea.

Prin considerațiile asupra copilăriei se precizează că fericirea acestei vârste se datorează lipsei de griji : „Ce-i pasă copilului, când tata și mama se gândesc la neajunsurile vieții.“ Nică este fericit și pentru că trăiește într-o lume imaginară despre care crede că există aievea. Astfel bățul pe care încalecă devine — în închipuirea sa — unul din caii „cei mai strașnici“, jocul transformându-se în realitate trăită din tot sufletul : „...aleargă cu voie bună, și-l bate cu biciul, și-l strunește cu tot dinadinsul și răcnește la el din toată inima de-ți ie auzul...“ Aglomerările verbale relevă dinamismul jocului și intensitatea bucuriei. De la apreciere despre farmecul propriei copilării, Creangă ajunge la concluzii privind *„copilăria copilului universal“* (G. Călinescu) : „Așa eram eu la vârsta cea fericită, și așa cred că au fost toți copiiii, de când îi lumea și pământul, măcar să zică cine ce-a zice.

Descrierea serilor petrecute în familie ilustrează relaţiile dintre părinţi şi copii şi completează portretul lor şi al lui Nică.

Tatăl, care lipsea toată ziua de acasă, era îngăduitor cu năzbâtiile copiilor. Deşi venea „noaptea de la pădure din Dumesnicu îngheţat şi plin de promoroacă", nu se supăra când îi săreau în spate, nici când şmotreau mâţele „de le mergea colbul", ci îi ridica „în grindă", îi săruta şi le lua apărarea împotriva asprimii mamei. Această atitudine este conturată prin repetiţia verbului la imperativ: „Ia, lasă-i şi tu, măi nevastă, lasă-i să se bucure de venirea mea." Căldura sufletească a tatei izvorăşte din înţelegerea psihologiei copilului sănătos şi lipsit de griji: „Ce le pasă: lemne la trunchi sunt, slănină şi făină în pod este deavolna, brânză în putină asemenea, curechi în poloboc slavă domnului." Din enumeraţiile cuprinse în textul citat transpare mândria ţăranului că are casa îndestulată şi copiii îşi pot trăi din plin vârsta de aur.

Severitatea Smarandei se justifică prin faptul că stătea ziua întreagă acasă cu băieţii şi că ea ducea toată grija gospodăriei. În asemenea condiţii sunt firești ameninţarea, cuvintele de ocară: „pughibale spurcate"; „ghiavoli" şi chiar pedeapsa.

Scriitorul manifestă duioşie şi înţelegere faţă de mama sa care muncea din greu şi nu avea parte de liniște pentru odihnă: „Când mama nu mai putea de ostenită şi se lăsa câte oleacă ziua să se hodinească, noi, băieţii, tocmai atunci rădicam casa în slavă."

Dialogul reconstituie scenic momentul, iar ironia dă naştere comicului de limbaj şi de situaţie destinzând atmosfera: „...Zahei al tău cel cuminte începe a toca din stative de pârâie păreţii casei şi duduie fereştile. Iar stropşitul de Ion, cu talanca de la oi, cu cleştele şi cu vătraiul, face o hodorogeală şi un tărăboi de-ţi ie auzul..." „Ia priveşte-i cum stau treji şi se uită ţintă în ochii noştri parcă au de gând să ne zugrăvească..."

Verbele *se codesc, se drâmboiesc, se sclifosesc* exprimă nemulţumirea mamei că băieţii erau leneşi, nu se dădeau la treabă nici în ruptul capului. Nică şi fraţii lui o ţineau toată ziua într-un joc şi nu se potoleau nici după ce se culcau, de aceea Smaranda se vedea obligată să intervină cu severitate: „Şi după ce ne culcam cu toţii, noi băieţii, ca băieţii, ne luam la hârjoană şi nu puteam adormi de incuri, până ce era nevoită biata mamă să ne facă musai câte un şurub prin cap", dar a doua zi hârjoana reînceperea şi nu puteau fi cuminţiţi nici când femeia lua „nănaşa din coardă."

Frecvenţa formelor de plural ale prenumelui personal se justifică prin faptul că Nică nu este un însingurat, el apare în permanenţă fie în sânul familiei, fie în comunitatea satului: *noi (socoteam), ne (săruta), nu v-(am săcelat), vi-i (voia), să-i (vezi), le-a (trece).*

Repetiţia pronumelui *câte* şi adverbului *acum* din finalul fragmentului evidenţiază nostalgia pentru paradisul pierdut al căruia farmec a rămas întreg în mintea omului matur: „Şi câte nu ne veneau în cap, şi câte nu făceam cu vârf şi îndesat, mi-aduc aminte, de parcă acum mi se întâmplă."

În plan compoziţional se remarcă simetria fragmentului realizată prin repetiţia adverbului *acum* care arată că trecutul este viu în su-

fletul lui : „...parcă-mi saltă și acum inima de bucurie“ ; „...și-mi aduc aminte de parcă acum mi se întâmplă.“

Înfățișând realitățile concrete ale satului moldovenesc din a doua jumătate a secolului al XIX-lea era firesc să se apeleze la un limbaj autentic popular cunoscut de prozator și utilizat cu artă: „*Creangă folosește cuvintele în mod firesc, fără efort, deoarece el evocă întâmplările copilăriei sale cu cuvinte pe care le folosea când era copil. Iată de ce se poate spune despre vocabularul folosit de scriitorul moldovean că este autentic popular.*“ (Nicolescu, *Observații asupra limbii scriitorilor români*).

Caracterul popular al lexicului *Amintirilor* este pus în evidență prin oralitate, principala trăsătură a limbii vii a poporului. Verbele la persoana a II-a sunt un element specific de oralitate : „Ș-apoi socotiți că se mântuia numai cu atâta ?“, „Știa, vezi bine, soarele cu cine are de-a face“, „Ți-ai găsit !“

Intenția scriitorului de a face din cititor nu numai un interlocutor, ci și un martor alături de el se realizează prin verbul *a povesti* la persoana I plural : „Hai mai bine despre copilărie să povestim !“

Prozatorul ia din vorbirea populară locuțiunile verbale preferându-le verbelor corespunzătoare pentru caracterul lor concret și expresiv : *își descarcă mânia* — se mânie, *îți ie auzul* — asurzește, *frământă gânduri* se gândește.

Locuțiunile adverbiale cu ajutorul cărora se determină — mai ales verbele — contribuie atât la oralitate, cât și la sporirea puterii de sugestie a evocării : *drept vorbind* — de fapt, în realitate, *cu voie bună* — voios, *din toată inima* — din plin.

Interjecțiile : *Na, na !, Însă vai de omul..., Ha, Ha !, Ara, Ia lasă-i, Ei, apoi, Ia privește-i, Hai !* (la culcat, băieți), cuvintele și expresiile populare *Ce-i pasă ? Știa cu cine are de-a face (soarele), Îl mustra acolo în vatra focului și-l buchisea*, precum și adverbul *încaltea ți-au făcut și băieții biserică...* dau impresia comunicării directe.

Caracterul vorbit al limbii lui Creangă izvorăște și din proverbe și zicători : „Pielea rea și răpănoasă / Ori o bate, ori o lasă“, „Ș-apoi nu știi că este o vorbă : Dacă-i copil să se joace ; dacă-i cal să tragă ; dacă-i popă să cetească...“

Din punct de vedere sintactic sunt specifice oralității propozițiile temporale așezate înaintea regentei. Acest procedeu sugerează desfășurarea rapidă a firului epic : „Când mama nu mai putea de obosită și se lăsa câte oleacă ziua să se hodinească, noi băieții tocmai atunci răsdicam casa în slavă“, „Când venea tata noaptea de la pădure din Dumesnicu, înghețat de frig și plin de promoroacă, noi îl spăriam sărindu-i în spate pe întuneric.“

Numărul mare de substantive și de verbe este cerut de apartenența operei la genul epic, în ciuda bogatelor elemente lirice pe care le conține.

După opinia lui George Călinescu, adevăratul autor al operei lui I. Creangă este poporul de la care a moștenit geniul de povestitor : „Creangă este o expresie monumentală a naturii umane în ipostaza ei istorică ce se numește poporul român, sau, mai simplu, e poporul român însuși, surprins într-un moment de genială expansiune.“

EXERCIȚII DE FIXARE

1. Treceți din vorbirea directă în vorbirea indirecă fragmentul : „Și eu eram vesel ca vremea cea bună și șturlubatic și copilăros ca vântul în tulburarea sa. Și mama, care era vestită pentru năzdrăvăniile sale îmi zicea cu zâmbet uneori, când începea a se ivi soarele dintre nori după o ploaie îndelungată...“
2. De câte ori este folosit adverbul acum și cu ce scop ?
3. Selectați trei locuțiuni verbale din text, construiți propoziții cu ajutorul acestora și indicați verbele corespunzătoare.
4. Selectați cinci interjecții și precizați rolul lor în context.

Călin

(file din poveste)

de Mihai Eminescu

(fragment)

VIII

De treci codri de aramă, de departe vezi albind
Ș-auzi mândra glăsuire a pădurii de argint.
Acolo, lângă izvoară, iarba pare de omăt,
Flori albastre tremur ude în văzduhul tămâiet :
Pare-că și trunchii vecinici poartă suflete sub coajă,

Ce suspină printre ramuri cu a glasului lor vrajă.
Iar prin mândrul întuneric al pădurii de argint
Vezi izvoare zdrumicate peste pietre licurind ;
Ele trec cu harnici unde și suspină-n flori molatic,

Când coboară-n ropot dulce din tăpșanul prăvălatic,

Ele sar în bulgăr fluizi peste prundul din răstoace,

În cuibar rotind de ape, peste care luna zace.
Mii de fluturi mici albaștri, mii de roiuri de albine

Curg în râuri sclipitoare peste flori de miere pline,
Împlu aerul văratic de mireasmă și răcoare
A popoarelor de muște sărbători murmuitoare.

ÎNTREBĂRI ȘI EXERCIȚII

1. *Realizați lectura integrală a poemului și observați din câte părți este alcătuit.*

2. *Ce aspecte cuprinde partea a VIII-a a poeziei ?*

3. *Cum contribuie epitetul la realizarea cadrului de natură ?*

Lângă lacul care-n tremur somnoros și lin se bate,
Vezi o masă mare-ntinsă cu făclii prealuminate
Căci din patru părți a lumii împărați și-mpărătese
Au venit ca să serbeze nunta gingașei mirese !
Feți-Frumoși cu păr de aur, zmei cu solzii de oțele,
Cititorii cei de zodii și șăgalnicul Pepele.
Iată craiul, socru mare, rezemat în jilț cu spată,
El pe capu-i poartă mitră și-i cu barba pieptănată ;
Țapăn, drept, cu scriptu-n mână, șede-n perine de puf
Și cu crengi îl apăr pagii de muscuțe și zăduf...
Acum iată că din codru și Călin mirele iese,
Care ține-n a lui mână mâna gingașei mirese.
Îi foșnea uscat pe frunze poala lung-a albei rochii,
Fața-i roșie ca mărul, de noroc i-s umezi ochii ;
La pământ mai că ajunge al ei păr de aur moale,
Care-i cade peste brațe, peste umerele goale.
Astfel vine mlădioasă, trupul ei frumos îl poartă.
Flori albastre are-n păru-i și o stea în frunte poartă.
Socrul roagă-n capul mesei să poftească să se pună
Nunul mare, mândrul soare, și pe nună, mândra lună.
Și s-așează toți la masă, cum li-s anii, cum li-i rangul,
Lin vioarele răsună, iară cobza ține hangul.
Dar ce zgomot se aude ? Bâzâit ca de albine ?
Toți se uită cu mirare și nu știu de unde vine,
Până văd păienjenișul între tufe ca un pod
Peste care trece-n zgomot o mulțime de norod.
Trec furnici ducând în gură de făină marii saci,
Ca să coacă pentru nuntă și plăcinte, și colaci ;
Și albinele-aduc miere, aduc colb mărunt de aur,
Ca cercei din el să facă cariul, care-i meșter faur,
Iată vine nunta-ntreagă — vornicel e-un greierel,
Îi sar purici înainte cu potcoave de oțel ;
În veșmânt de catifele, un bondar rotund în pântec
Somnoros pe nas ca popii glăsuiește-ncet un cântec :

O cojiță de alună trag lăcuste, podu-l scutur.
Cu musteața răsucită șede-n ea un mire flutur ;
Fluturi mulți, de multe neamuri, vin în urma lui în lanț,
Toți cu inime ușoare, toți șăgalnici și berbanți.
Vin țânțarii lăutarii, gândăceii, cărăbușii,
Iar mireasa viorică i-aștepta-ndărătul ușii.
Și pe masa-mpărătească sare-un greier, crainic sprinten,
Ridicat în două labe, s-a-nchinat bătând din pinten ;

1. *Ce impresie se realizează prin repetiția verbului* vezi ?

5. *Descoperiți elementele reale și cele fabuloase utilizate în descrierea peisajului, în caracterizarea personajelor și în prezentarea nunții.*

6. *Într-o operă literară se pot folosi imagini vizuale, auditive, motorii, olfactive ; indicați versurile în care sunt prezente aceste imagini, subliniind scopul utilizării lor.*

7. *Prin ce procedee artistice se realizează portretul miresei ? Dar al craiului ?*

8. *Care sunt momentele nunții micilor viețuitoare și ce corespondență au în planul realității ?*

El tuşeşte, îşi încheie haina plină de şireturi :
— „Să iertaţi, boieri, ca nunta s-o pornim şi noi alături".

Comentariu literar

Nemuritorul Eminescu a preţuit poezia populară menţionând că marea artă nu se poate întemeia decât pe geniul popular, demonstrând prin propria creaţie acest adevăr incontestabil. Despre legătura dintre poezia sa şi folclor nota : *„Dumnezeul geniului m-a sorbit din popor, cum soarele soarbe un nour de aur din marea de amar"*.

În anul 1869, înaintea plecării la studii universitare la Viena, Eminescu devine membru al societăţii folclorice *Orientul* şi în această calitate are şi misiunea de a culege creaţii populare. Contactul său cu folclorul s-a concretizat prin culegeri de creaţii populare, prin prelucrări — exemple *Ce te legeni...* şi *Revedere* — şi prin valorificarea unor motive populare în poemele *Strigoii* şi *Călin (file din poveste)*.

Poemul a fost publicat în 1876 şi are la bază mitul [1] zburătorului, considerat de criticul literar George Călinescu unul din cele patru mituri fundamentale ale literaturii române, alături de mitul transhumanţei, al etnogenezei şi de cel al jertfei pentru creaţie.

Mitul zburătorului izvorăşte din credinţa că visarea, neliniştea şi suferinţa primei iubiri sunt pricinuite de o fiinţă supranaturală numită zburător.

Titlul alcătuit din substantivul propriu *Călin* — numele personajului principal care participă la acţiunea poemului — şi menţiunea *File din poveste* sugerează îmbinarea planului real cu cel fabulos.

Din punct de vedere al compoziţiei se remarcă alcătuirea din opt părţi — cea din manual fiind ultima.

Poemul îşi are originea în basmul popular *Călin Nebunul* din care reţine numai episodul iubirii dintre Călin şi fiica de împărat, prezintă bucuriile şi suferinţele dragostei lor şi deznodământul fericit : nunta celor doi tineri.

Partea a VIII-a fixează cadrul în natură, descrie nunta împărătească şi nunta gâzelor, îmbinând realul cu fabulosul. Pitorescul naturii este ilustrat printr-o măiestrită împletire de imagini vizuale, auditive, olfactive şi motorii. Figura de stil predominantă este epitetul. Epitetele cromatice *de aramă, de argint* proiectează în fantastic elemente reale — codri de stejar şi pădurea de mesteceni :

De treci codri de aramă, de departe vezi albind
Şi-auzi mândra glăsuire a pădurii de argint.

Conturul peisajului este dat de o suită de imagini vizuale la baza cărora se află epitetele cromatice *flori albastre, mii de fluturi mici albaştri, râuri sclipitoare, iarba pare de omăt*. Repetiţia verbului *vezi* — „vezi mândrul întuneric al pădurii de argint", „vezi izvoare zdrumicate

[1] *mit* — povestire fabuloasă care cuprinde credinţele populare despre originea universului şi a fenomenelor naturii şi eroi legendari.

El tuşeşte, îşi încheie haina plină de şireturi :
— „Să iertaţi, boieri, ca nunta s-o pornim şi noi alături".

Comentariu literar

Nemuritorul Eminescu a preţuit poezia populară menţionând că marea artă nu se poate întemeia decât pe geniul popular, demonstrând prin propria creaţie acest adevăr incontestabil. Despre legătura dintre poezia sa şi folclor nota : *„Dumnezeul geniului m-a sorbit din popor, cum soarele soarbe un nour de aur din marea de amar"*.

În anul 1869, înaintea plecării la studii universitare la Viena, Eminescu devine membru al societăţii folclorice *Orientul* şi în această calitate are şi misiunea de a culege creaţii populare. Contactul său cu folclorul s-a concretizat prin culegeri de creaţii populare, prin prelucrări — exemple *Ce te legeni...* şi *Revedere* — şi prin valorificarea unor motive populare în poemele *Strigoii* şi *Călin (file din poveste)*.

Poemul a fost publicat în 1876 şi are la bază mitul [1] zburătorului, considerat de criticul literar George Călinescu unul din cele patru mituri fundamentale ale literaturii române, alături de mitul transhumanţei, al etnogenezei şi de cel al jertfei pentru creaţie.

Mitul zburătorului izvorăşte din credinţa că visarea, neliniştea şi suferinţa primei iubiri sunt pricinuite de o fiinţă supranaturală numită zburător.

Titlul alcătuit din substantivul propriu *Călin* — numele personajului principal care participă la acţiunea poemului — şi menţiunea *File din poveste* sugerează îmbinarea planului real cu cel fabulos.

Din punct de vedere al compoziţiei se remarcă alcătuirea din opt părţi — cea din manual fiind ultima.

Poemul îşi are originea în basmul popular *Călin Nebunul* din care reţine numai episodul iubirii dintre Călin şi fiica de împărat, prezintă bucuriile şi suferinţele dragostei lor şi deznodământul fericit : nunta celor doi tineri.

Partea a VIII-a fixează cadrul în natură, descrie nunta împărătească şi nunta gâzelor, îmbinând realul cu fabulosul. Pitorescul naturii este ilustrat printr-o măiestrită împletire de imagini vizuale, auditive, olfactive şi motorii. Figura de stil predominantă este epitetul. Epitetele cromatice *de aramă, de argint* proiectează în fantastic elemente reale — codri de stejar şi pădurea de mesteceni :

De treci codri de aramă, de departe vezi albind
Şi-auzi mândra glăsuire a pădurii de argint.

Conturul peisajului este dat de o suită de imagini vizuale la baza cărora se află epitetele cromatice *flori albastre, mii de fluturi mici albaştri, râuri sclipitoare, iarba pare de omăt*. Repetiţia verbului *vezi* — „vezi mândrul întuneric al pădurii de argint", „vezi izvoare zdrumicate

[1] *mit* — povestire fabuloasă care cuprinde credinţele populare despre originea universului şi a fenomenelor naturii şi eroi legendari.

peste pietre licurind", „vezi o masă mare-ntinsă" — are rolul de a transpune într-o lume feerică, plăsmuită de imaginația poetului, contribuind la sublinierea unei strânse legături afective între poet și cititor. Impresia de fabulos este accentuată și prin utilizarea majorității verbelor la prezent pe tot parcursul poemului. Anumite elemente de limbaj popular — fonetismul din substantivul *vioarele* — locuțiunea verbală din versul „iară cobza ține hangul" și substantivele *vornicel, nunul mare, răstoace, omăt* demonstrează că factorul supranatural este folosit pentru a sublinia farmecul nunții țărănești și pentru a accentua atmosfera de mister a poemului. Eminescu realizează un fascinant joc de umbre și lumini cu ajutorul epitetului *mândru*, determinant al substantivului „întuneric", și al imaginii „izvoare zdrumicate peste pietre licurind." Este o lumină difuză misterioasă, firească pentru o noapte de vară în care astrul nopții domină întreaga fire. Imaginile de mișcare, create de verbele *trec, coboară, sar, curg, se bate*, sporesc vraja peisajului nocturn. Sunetul și mișcarea se armonizează cu feeria de umbre și lumini accentuând farmecul nopții. Totul pare a fi șoaptă tainică, impresie sugerată de verbul *suspină*, de epitetele *dulce, lin* și de construcția metaforică *sărbători murmuitoare*. Natura este părtașă la solemnitatea și la emoția nunții, fapt subliniat prin personificare :

Pare-că și trunchii vecinici poartă suflete sub coajă,
Ce suspină printre ramuri cu a glasului lor vrajă.

Cadrul de natură este alcătuit din elemente care simbolizează permanența ; exemplu : epitetul *vecinici*, substantivele izvorul, prundul, luna, cărora li se adaugă fluturi, albine, flori, simboluri ale perisabilității :

Mii de fluturi mici albaștri, mii de roiuri de albine
Curg în râuri sclipitoare peste flori de miere pline,
Împlu aerul văratic de mireasmă și răcoare
A popoarelor de muște sărbători murmuitoare.

Verbele *curg, împlu* și numeralul *mii* contribuie la impresia de mare prospețime și de însuflețire a peisajului. Lumea delicată a miniaturalului anticipează imaginea nunții viețuitoarelor din finalul poemului. În acest decor plin de poezie și de vrajă se desfășoară nunta împărătească în descrierea căreia se îmbină elemente reale și fantastice. Lumea fabuloasă este alcătuită din „Feți-Frumoși cu păr de aur", „zmei cu solzii de oțele", „nunul mare, mândrul soare" și „nuna, mândra lună", invitații vin „din patru părți ale lumii." Construcția conține o notă hiperbolică prin nedeterminarea spațiului, fapt care oferă libertate imaginației să dilate oricât proporțiile lumilor din care vin oaspeții :

Lângă lacul care-n tremur somnoros și lin se bate,
Vezi o masă mare-ntinsă, cu făclii prea luminate,
Căci din patru părți a lumii împărați și-mpărătese
Au venit ca să serbeze nunta gingașei mirese ;
Feți-Frumoși cu păr de aur, zmei cu solzii de oțele,
Cititorii cei de zodii și șăgalnicul Pepele.

peste pietre licurind", „vezi o masă mare-ntinsă" — are rolul de a transpune într-o lume feerică, plăsmuită de imaginația poetului, contribuind la sublinierea unei strânse legături afective între poet și cititor. Impresia de fabulos este accentuată și prin utilizarea majorității verbelor la prezent pe tot parcursul poemului. Anumite elemente de limbaj popular — fonetismul din substantivul *vioarele* — locuțiunea verbală din versul „iară cobza ține hangul" și substantivele *vornicel, nunul mare, răstoace, omăt* demonstrează că factorul supranatural este folosit pentru a sublinia farmecul nunții țărănești și pentru a accentua atmosfera de mister a poemului. Eminescu realizează un fascinant joc de umbre și lumini cu ajutorul epitetului *mândru,* determinant al substantivului „întuneric", și al imaginii „izvoare zdrumicate peste pietre licurind." Este o lumină difuză misterioasă, firească pentru o noapte de vară în care astrul nopții domină întreaga fire. Imaginile de mișcare, create de verbele *trec, coboară, sar, curg, se bate,* sporesc vraja peisajului nocturn. Sunetul și mișcarea se armonizează cu feeria de umbre și lumini accentuând farmecul nopții. Totul pare a fi șoaptă tainică, impresie sugerată de verbul *suspină,* de epitetele *dulce, lin* și de construcția metaforică *sărbători murmuitoare.* Natura este părtașă la solemnitatea și la emoția nunții, fapt subliniat prin personificare :

Pare-că și trunchii vecinici poartă suflete sub coajă,
Ce suspină printre ramuri cu a glasului lor vrajă.

Cadrul de natură este alcătuit din elemente care simbolizează permanența ; exemplu : epitetul *vecinici,* substantivele izvorul, prundul, luna, cărora li se adaugă fluturi, albine, flori, simboluri ale perisabilității :

Mii de fluturi mici albaștri, mii de roiuri de albine
Curg în râuri sclipitoare peste flori de miere pline,
Împlu aerul văratic de mireasmă și răcoare
A popoarelor de muște sărbători murmuitoare.

Verbele *curg, împlu* și numeralul *mii* contribuie la impresia de mare prospețime și de însuflețire a peisajului. Lumea delicată a miniaturalului anticipează imaginea nunții viețuitoarelor din finalul poemului. În acest decor plin de poezie și de vrajă se desfășoară nunta împărătească în descrierea căreia se îmbină elemente reale și fantastice. Lumea fabuloasă este alcătuită din „Feți-Frumoși cu păr de aur", „zmei cu solzii de oțele", „nunul mare, mândrul soare" și „nuna, mândra lună", invitații vin „din patru părți ale lumii." Construcția conține o notă hiperbolică prin nedeterminarea spațiului, fapt care oferă libertate imaginației să dilate oricât proporțiile lumilor din care vin oaspeții :

Lângă lacul care-n tremur somnoros și lin se bate,
Vezi o masă mare-ntinsă, cu făclii prea luminate,
Căci din patru părți a lumii împărați și-mpărătese
Au venit ca să serbeze nunta gingașei mirese ;
Feți-Frumoși cu păr de aur, zmei cu solzii de oțele,
Cititorii cei de zodii și șăgalnicul Pepele.

Personajele reale sunt : craiul, șăgalnicul Pepele, împărați, împărătese și cititorii de zodii. Portretul craiului este schițat printr-o fină notă de ironie care rezultă din înfățișarea plină de importanță în contrast cu felul cum este apărat de paji :

Iată craiul, socru mare, rezemat în jilț cu spată,
El pe capu-i poartă mitră și-i cu barba pieptănată ;
Țapăn, drept, cu scriptu-n mână, șade-n perine de puf
Și cu crengi îl apăr pagii de muscuțe și zăduf...

În planul realului se urmăresc momentele unei nunți obișnuite : întâlnirea mirelui și a miresei, invitația adresată de socru nunilor de a se așeza „în capul mesei“ conform tradiției, ceilalți ocupându-se locurile după vârstă și importanță socială :

Și s-așează toți la masă, cum li-s anii, cum li-i rangul
Lin vioarele răsună, iară cobza ține hangul

Prin versurile citate se subliniază faptul că M. Eminescu a descris o nuntă țărănească — elementele fantastice îi servesc pentru a reliefa frumusețea datinilor legate de acest mare eveniment din viața omului.

Un loc aparte în poem îl ocupă portretul miresei care se remarcă prin grație, puritate și frumusețe, atribute relevate de epitetele *gingașei* („*gingașei* mirese“), *albei* („poala lungă-a albii rochii“), *de aur* („păr de aur moale“), *mlădioasă* („Astfel vine mlădioasă“), *frumos* („trupul ei frumos îl poartă“) :

Acum iată că din codru și Călin mirele iese,
Care ține-n a lui mână, mâna gingașei mirese
Îi foșnea uscat pe frunze poala lungă-a albei rochii,
Fața-i roșie ca mărul, de noroc i-s umezi ochii ;
La pământ mai că ajunge al ei păr de aur moale,
Care cade peste brațe, peste umerele goale.
Astfel vine mlădioasă, trupul ei frumos îl poartă,
Flori albastre are-n păru-i și o stea în frunte poartă.

Flori albastre pot simboliza puritatea iubirii, speranța și fericirea. Motivul florii albastre, aparținând poeziei romantice universale, are multiple semnificații în opera lui M. Eminescu. Mențiunea „și o stea în frunte poartă“ sugerează concepția populară despre unicitate (om cu stea în frunte), precum și credința despre steaua norocului, sensul ultim dezvăluindu-se complet prin raportarea la precizarea „de noroc i-z umezi ochii.“ Poetul schițează un portret în mișcare prin verbele *iese*, *vine*, *poartă* creând impresia unei apariții de vis.

Ultimul tablou îl constituie nunta gâzelor. Anumite amănunte în prezentarea nunții micilor viețuitoare întăresc latura realistă a poemului, de exemplu secvența privind pregătirile pentru nuntă :

Trec furnici ducând în gură de făină marii saci
Ca să coacă pentru nuntă și plăcinte și colaci ;
Și-albinele-aduc miere, aduc colb mărunt de aur,
Ca cercei din el să facă cariul, care-i meșter faur.

Furnicile și albinele — simbol al hărniciei — sunt în realitate gospodine care se preocupă să pregătească bunătăți pentru ospăț, iar cariul este bijutierul care face podoabe de aur pentru mireasă.

Potrivit datinei, în fruntea nuntașilor se află vornicelul, „un greierel“ și preotul, un bondar care „Somnoros pe nas ca popii glăsuiește-ncet un cântec“, apoi vine echipajul delicat al mirelui prezentat printr-o comparație și un diminutiv :

Până văd păienjenișul între tufe ca un pod,
Peste care trece-n zgomot o mulțime de norod
. . . . . .
O cojiță de alună trag locuste, podu-l scutur.

Anumite trăsături din planul existenței umane sunt surprinse cu ironie, nu cu intenție critică, ci pentru a crea atmosfera de veselie specifică nunții :

Cu mustața răsucită șede-n ea un mire flutur ;
Fluturi mulți, de multe neamuri, vin în urma lui un lanț
Toți cu inime ușoare, toți șăgalnici și berbanți.

Deși mireasa este prezentată printr-un singur vers : „Iar mireasa Viorică i-aștepta-ndărătul ușii“, este suficientă utilizarea substantivului „viorică“ — nume de floare de primăvară — și precizarea „i-aștepta-ndărătul ușii“ ca să sublinieze inocența și prospețimea.

Intervenția greierului în postura crainicului sprinten realizează unitatea celor două planuri — „nunta împărătească“ și „nunta micilor viețuitoare.“

Personificarea din cuvintele greierului crainic „Să iertați, boieri, ca nunta s-o pornim și noi alături“, echivalează cu formula de încheiere a basmului.

Dacă primele versuri introduc în fantastic, ultimul vers readuce în planul realității.

Ritmul trohaic este cerut de tonalitatea optimistă a poeziei, versurile sunt ample, alcătuite din 14-15 silabe iar rima este complexă. Se remarcă prezența *„rimelor de lux“* (numite astfel de criticul Titu Maiorescu) realizate între un substantiv comun *oțele* și un substantiv propriu *Pepele* ; între un substantiv comun *răstoace* și un verb *zace*, între un substantiv *albine* și un adjectiv *pline*.

Călin, file din poveste este cea mai înaltă expresie artistică a valorificării mitului zburătorului în literatura cultă românească datorită artei cu care poetul împletește elementele reale cu cele fabuloase pentru a sublinia frumusețea nunții țărănești, datorită măiestriei îmbinării imaginilor vizuale, auditive, olfactive și motorii în descrierile din natură și prin arta portretului.

Nimeni altul nu a văzut ca George Călinescu unicitatea lui M. Eminescu în cultura națională :

„Ape vor seca în albie și peste locul îngropării sale va răsări pădure sau cetate, și câte o stea va vesteji pe cer în depărtări, până când acest pământ să-și strângă toate sevele și să le ridice în țeava subțire a altui crin de tăria parfumurilor sale.“

EXERCIȚII DE FIXARE

1. Urmăriți în poem momentele nunții țărănești observând semnificația și frumusețea lor.
2. Construiți trei propoziții cu ajutorul sinonimelor adjectivului *mândru*. Menționați alte valori morfologice ale acestui cuvânt.
3. Realizați descrierea unui colț de natură feerică folosind imagini vizuale, auditive și motorii în care locul preponderent să-l aibă epitetul.

Miorița

Pe-un picior de plai,
Pe-o gură de rai,
Iată vin în cale,
Se cobor la vale
Trei turme de miei
Cu trei ciobănei,
Unu-i moldovan,
Unu-i ungurean
Și unu-i vrâncean.
Iar cel ungurean
Și cu cel vrâncean,
Mări, se vorbiră,
Ei se sfătuiră
Pe l-apus de soare
Ca să mi-l omoare
Pe cel moldovan
Că-i mai ortoman
Ș-are oi mai multe,
Mândre și cornute,
Și cai învățați,
Și câni mai bărbați !...
Dar cea mioriță
Cu lâna plăviță
De trei zile-ncoace
Gura nu-i mai tace,
Iarba nu-i mai place.
„ — Mioriță laie,
Laie, bucălaie,
De trei zile-ncoace
Gura nu-ți mai tace !
Ori iarba nu-ți place,
Ori ești bolnăvioară,

ÎNTREBĂRI ȘI EXERCIȚII

1. *Menționați versurile care alcătuiesc expozițiunea poeziei și elementele artistice folosite pentru a se înfățișa timpul, locul și personajele.*

2. *Alcătuiți planul simplu de idei al baladei.*

3. *Ce realitate etnică*[1] *evidențiază originea celor trei ciobani ?*

4 *Căutați în dicționar explicarea cuvântului transhumanță. Ce cuvinte din poezie se referă la acest fenomen ?*

5. *Care sunt cele trei părți ale poeziei și modalitățile de expunere corespunzătoare fiecăruia ?*

6. *Ce momente ale subiectului reprezintă complotul în cadrul baladei ? Ce sentiment exprimă dativul etic din versul :* Ca să mi-l omoare. ?

7. *Ce motiv introduce conjuncția* dar ? *Care este rolul personificării și cum contribuie dialogul la realizarea acestui motiv ?*

[1] *etnic* — legat de apartenența la un popor ; privitor la formele de cultură și de civilizație specifice unui popor.

Drăguță mioară ?
„ — Drăguțule bace !
Dă-ți oile-ncoace
La negru zăvoi,
Că-i iarbă de noi
Și umbră de voi.
Stăpâne, stăpâne,
Îți cheamă ș-un câne,
Cel mai bărbătesc
Și cel mai frățesc,
Că l-apus de soare
Vreau să mi te-omoare
Baciul ungurean
Și cu cel vrâncean !“
„ — Oiță bârsană
De ești năzdrăvană
Și de-a fi să mor
În câmp de mohor,
Să-i spui lui vrâncean
Și lui ungurean
Ca să mă îngroape
Aice pe-aproape,
În strunga de oi,
Să fiu tot cu voi ;
În dosul stânii,
Să-mi aud cânii,
Aste să le spui,
Iar la cap să-mi pui
Fluieraș de fag,
Mult zice cu drag.
Fluieraș de os,
Mult zice duios !
Fluieraș de soc,
Mult zice cu foc !
Vântul când a bate
Prin ele-a răzbate
Ș-oile s-or strânge,
Pe mine m-or plânge
Cu lacrimi de sânge !
Iar tu de omor
Să nu le spui lor,
Să le spui curat
Că m-am însurat
C-o mândră crăiasă,
A lumii mireasă ;
Că la nunta mea,
A căzut o stea ;
Soarele și luna
Mi-au ținut cununa.
Brazi și păltinași
I-am avut nuntași,

8. *Argumentați că motivul mioarei înscrie balada în registru fantastic și îi imprimă un pronunțat caracter dramatic.*

9. *Urmăriți prezentarea gradată a perspectivei primejdiei.*

10. *Ce dezvăluie diminutivele, repetițiile și dativul etic în dialogul dintre mioriță și ciobănaș ?*

11. *Precizați relația sintactică stabilită prin conjuncția* de *în versurile :* De ești năzdrăvană / Și de-o fi să mor *și indicați motivul cu care încep aceste versuri.*

12. *Ce idei și sentimente exprimă monologul ciobănașului ?*

13. *Cum se caracterizează motivul comuniunii om-natură în această baladă ?*

14. *Ce simbolizează fluierașele pe care ciobanul și le dorește la căpătîi ?*

15. *Moartea este prezentată alegoric (ca o nuntă de proporții cosmice). Descoperiți figurile de stil prin care se prezintă elementele naturii terestre și cosmice substituite planului uman în alegoria moarte-nuntă.*

16. *Comentați sensurile metaforei din versurile :* Că m-am însurat / C-o mândră crăiasă / A lumii mireasă ;

Preoți, munții mari,
Paseri, lăutari,
Păsărele mii
Și stele făclii !
Iar dacă-i zări,
Dacă-i întâlni
Măicuță bătrână
Cu brâul de lână,
Din ochi lăcrimând,
Pe câmpi alergând,
Pe toți întrebând
Și la toți zicând :
Cine-au cunoscut,
Cine mi-au văzut
Mândru ciobănel
Tras printr-un inel ?
Fețișoara lui,
Spuma laptelui ;
Mustăcioara lui,
Spicul grâului,
Perișorul lui,
Pana corbului ;
Ochișorii lui,
Mura câmpului !...
Tu, mioara mea,
Să te-nduri de ea
Și-i spune curat
Că m-am însurat
C-o fată de crai
Pe-o gură de rai,
Iar la cea măicuță
Să nu-i spui, drăguță,
Că la nunta mea
A căzut o stea,
C-am avut nuntași
Brazi și păltinași,
Preoți, munții mari,
Paseri, lăutari,
Păsărele mii
Și stele făclii !...“

17. *Prin ce procedee artistice se conturează portretul măicuței, simbol al mamei eterne ? Cum se accentuează tragismul în această secvență ?*

18. *Consemnați complexitatea factorilor prin care se realizează portretul ciobănașului.*

Comentariu literar

Balada *Miorița*, capodoperă a poeziei populare românești, a fost descoperită de scriitorul Alecu Russo în Munții Vrancei, la Soveja, și încredințată prietenului său, Vasile Alecsandri, care a publicat-o în volumul intitulat *Poezii poporale, balade (cântece bătrânești) adunate și îndreptate de Vasile Alecsandri, în anul 1852*. Creată în vremuri îndepărtate ale existenței poporului nostru, a fost transmisă din genera-

ție în generație, pe cale orală, cunoscând peste 900 de variante cu răspândire în toate regiunile țării, ceea ce dovedește valoarea creației. Cea mai frumoasă și cea mai cunoscută este varianta reprodusă de Vasile Alecsandri. Alecu Russo socotește *Miorița „cea mai frumoasă epopee pastorală din lume, cu care poeți ca Virgiliu și Ovidiu s-ar mândri, cu drept cuvânt, dacă ar fi compus această minune poetică.“*

Miorița exprimă concepția poporului despre viață și moarte, pornind de la mitul pastoral, considerat de criticul literar George Călinescu unul din cele patru mituri fundamentale din literatura noastră.

Poezia este alcătuită din trei părți și urmărește cinci motive : motivul complotului, al mioarei năzdrăvane, al testamentului, al alegoriei moarte-nuntă și al măicuței bătrâne.

Tabloul inițial are rol de expozițiune deoarece menționează timpul, locul și personajele. Metaforele *Pe-un picior de plai, / Pe-o gură de rai* înfățișează un peisaj feeric al spațiului geografic românesc ; verbele *vin, se cobor*, substantivul *la vale* sugerează momentul transhumanței când turmele coboară la iernat. Personajele sunt trei ciobani din provincii diferite : Moldova, Muntenia, Ardeal. Atmosfera de calm, de seninătate și echilibru se accentuează prin repetiția cifrei trei : „Trei turme de miei / Cu trei ciobănei / Unu-i moldovan, Unu-i ungurean / Și unu-i vrâncean“. Menționarea originii celor trei ciobani confirmă faptul că transhumanța ar contribui la păstrarea unității de neam a românilor. Interjecția *iată* — element de oralitate cu valoare predicativă — aduce acțiunea în planul prezentului.

Armonia este amenințată de complotul baciului ungurean și a celui vrâncean împotriva ciobanului moldovean. Complotul constituie intriga baladei deoarece declanșează dramatismul privind moartea posibilă a baciului moldovean. Contrastul dintre cele două aspecte este marcat de conjuncția *iar*.

Dativul etic dezvăluie compasiunea poetului anonim față de cel sortit morții și dezaprobarea crimei generată de lăcomie și invidie. Prin versul „L-apus de soare“ se sugerează motivul comuniunii om-natură, în sensul că moartea ciobănașului este tocmai sfârșitul zilei.

Uneltirea este auzită de mioară și dezvăluită stăpânului. Motivul mioarei năzdrăvane înscrie balada în registrul fantastic, imprimându-i un profund caracter dramatic în dublu sens : exprimă frământări sufletești de maximă intensitate și utilizează dialogul ca modalitate de expunere — este un dramatism de substanță și de expresie.

Întrebată despre cauza neliniștii, miorița prezintă gradat ciobănașului perspectiva primejdiei. La început îl sfătuiește să se ferească din calea răufăcătorilor adăpostindu-se „La negru zăvoi“, apoi îl îndeamnă să-și ia în preajmă un câine apropiat și de nădejde, iar când consideră că a înțeles gravitatea pericolului care îl amenință, îi vorbește despre moarte. Dialogul impresionează prin delicatețea dragostei reciproce dintre cioban și mioară, sentiment relevat cu ajutorul diminutivelor și al repetițiilor *mioriță, drăguțule, mioară, laie-laie bucălaie, stăpâne, stăpâne.*

Balada emoționează prin simplitatea gravă a momentului pe care-l anunță : „Drăguțule bace ! / Dă-ți oile-ncoace / La negru zăvoi, / Că-i iarbă de noi / Și umbră de voi. / Stăpâne, stăpâne, / Îți cheamă ș-un

câne, / Cel mai bărbătesc / Și cel mai frățesc". Implicarea afectivă a oiței este subliniată de dativul etic din versul „Vor să mi te-omoare." Epitetul *negru zăvoi* sugerează perspectiva morții.

În cazul în care va fi răpus, ciobănașul încredințează mioarei ultimele dorințe. Moartea este ipotetică — fapt dedus din condiționala „de-o fi să mor" — *(de* având sensul de *dacă)*. Monologul prin care se prezintă testamentul ciobănașului scoate în evidență curajul omului din popor în confruntarea cu sfârșitul și concepția că moartea este o formă de integrare a vieții în cosmos (un alt mod de continuare a existenței în natură), o expresie a legăturii omului cu mediul în care trăiește. Din această cauză moartea posibilă este înfățișată ca o nuntă de proporții cosmice. Motivul popular al legăturii dintre om și natură, trăsătură caracteristică a simțirii neamului nostru, este exprimat cu ajutorul personificării, repetiției și epitetelor.

Vestea cumplită nu umbrește tăria morală a ciobănașului. Dragostea sa față de viață și față de natură este exprimată prin părerea de rău că trebuie să părăsească oile, îndeletnicirea lui, că nu va mai putea contempla măreția peisajului : splendoarea munților, cântecul păsărilor, lumina stelelor : „Oiță bârsană, / De ești năzdrăvană / Și de-a fi să mor / În câmp de mohor, / Să-i spui lui vrânceanu / Și lui ungureanu / Ca să mă îngroape / Aice pe-aproape, / În strunga de oi / Să fiu tot cu voi ; / În dosul stânii, / Să-mi aud cânii." Motivația dorinței de a fi îngropat „În strunga de oi" este susținută de adverbele *Aice pe-aproape* și de pronumele *cu voi* conturând universul existenței sale de păstor de care nu se poate despărți nici prin moarte. Rugămintea de a i se pune la cap cele trei fluiere înseamnă că și după moarte vrea să rămână în contact cu elementele spirituale de care a fost legat : „Iar la cap să-mi pui / Fluieraș de fag / Mult zice cu drag ! / Fluieraș de os / Mult zice duios ! / Fluieraș de soc, / Mult zice cu foc ! / Vântul când a bate / Prin ele-a răzbate / Și oile s-or strânge, / Pe mine m-or plânge / Cu lacrimi de sânge !" Paralelismul sintactic și repetiția exprimă sentimentul dorului, specific poporului nostru, diversitatea și intensitatea altor trăiri cărora le dă glas cântecul popular : duioșie *(duios)*, dragoste *(cu drag)* și pasiunile răscolitoare *(cu foc)*. Motivul testamentului este alcătuit în întregime din elemente lirice.

Înfățișarea alegorică a morții trebuie pusă în legătură cu un anumit ritual raportat la înmormântarea tinerilor nenuntiți. În aceste condiții, mortului i se face o nuntă aparentă, introducându-se în ceremonialul funerar unele elemente ale ritualului nunții. Obiceiul menționat decurge din credința poporului că omul trebuie să parcurgă trei elemente fundamentale ale existenței : nașterea, nunta și înmormântarea.

Moartea este înfățișată ca o nuntă de proporții cosmice într-un impresionant tablou, în care elementele naturii terestre (brazi, paltini, munți, paseri) și ale celei cosmice (soarele, luna, stelele) înlocuiesc universul uman, subliniind tragismul cu care întreaga fire va împărtăși moartea ciobanului, dacă gândul ucigaș va fi dus la îndeplinire. Testamentul dă glas dragostei față de viață, de natură și de animalele credincioase. Oile vor fi atât de îndurerate încât îl vor jeli „cu lacrimi de

sânge" ; sintagmă [1] metaforică ce relevă suferința mioarelor la moartea prietenului și stăpânului lor. Alegoria moarte-nuntă este cea mai frumoasă și emoționantă expresie a motivului comuniunii omului cu natura, imagine prin care se întărește ideea că această legătură este atât de puternică, încât nici moartea nu o poate întrerupe. Metafora *a lumii mireasă* exprimă faptul că moartea este legea implacabilă a existenței (fiecare se confruntă cu moartea).

Portretul măicuței bătrâne — prezentat în ultimul motiv — este surprins în mișcare (imagine determinată de dramatismul trăirilor mamei care își caută cu deznădejde fiul), zbuciumul măicuței fiind evidențiat prin cele patru gerunzii *lăcrimând, alergând, întrebând, zicând:*

Măicuță bătrână,
Cu brâul de lână,
Din ochi lăcrimând,
Pe câmp alergând,
Pe toți întrebând
Și la toți zicând.

Concentrarea maximă în descrierea portretului este dovada geniului popular creator. Caracterul de generalitate decurge din faptul că măicuța este un simbol al mamei eterne ; epitetul *bătrână* indică vârsta, iar epitetul *de lână* sugerează apartenența la lumea oierilor.

Elementele prin care se realizează portretul ciobanului sunt de natură rustică, mediul de viață al personajului. Repetiția pronumelui interogativ *cine*, dativul etic *mi-au văzut* și diminutivele *fețișoara, mustăcioara, perișorul, ochișorii* reliefează dragostea nețărmurită a măicuței. Din punct de vedere estetic, *portretul ciobanului* închegat în imaginația plină de dor a mamei este prezentat prin paralelism sintactic și prin metaforă descifrată.

Cine-au cunoscut,
Cine mi-au văzut
Mândru ciobănel
Tras printr-un inel ?
Fețișoara lui,
Spuma laptelui ;
Mustăcioara lui
Spicul grâului ;
Perișorul lui,
Pana corbului ;
Ochișorii lui,
Mura câmpului !...

Poetul anonim a ilustrat prin imagini de mare plasticitate chipul ciobănașului, idealul de frumusețe tinerească și de cuceritoare bărbăție.

El dovedește o profundă delicatețe sufletească față de mama sa, pentru că în concepția poporului sentimentul filial este considerat sfânt. Nu dorește să-i întunece anii târzii cu vestea morții, de aceea

[1] *sintagmă* — unitate sintactică stabilă, formată din mai multe cuvinte sau dintr-o locuțiune, constituind o parte a unei propoziții sau a unei fraze.

roagă pe mioară să nu pomenească de căderea stelei, deoarece în credința populară aceasta semnifică moartea unui om și subliniază faptul ca vestea nunții trebuie să fie atât de clară, încât să nu planeze nici un fel de îndoială asupra fericirii lui de a fi vrăjit inima unei fete de crai și de a-și fi unit viața cu ea : „Iar la cea măicuță / Să nu-i spui, drăguță, / Că la nunta mea / A căzut o stea."

Pentru comunicarea emoționantului conținut de idei și de sentimente, poetul anonim a folosit elemente specifice vorbirii populare. Sub raport lexical remarcăm prezența următoarelor cuvinte : *ortoman, bârsană, plăviță, bucălaie* ; fonetismele populare se află în cuvintele *aice, câmii, paseri,* iar ca elemente morfologice se disting : dativul etic : *să mi-l omoare, să mi te-omoare, și mi-au cunoscut* și viitorul popular : *s-or strânge, m-or plânge, a bate, a răzbate.*

Din punct de vedere al versificației se constată versul scurt cu măsura de 5—6 silabe, ritmul trohaic, rima împerecheată și monorima în realizarea portretului mamei și al ciobănelului.

Apreciind locul unic al baladei în literatura română, Tudor Arghezi afirma : „...*poezia cultă încă n-a putut ajunge la înălțimea Mioriței decât, poate, cu Luceafărul marelui Eminescu.*"

Filozofia populară despre moarte se află și la baza elegiei eminesciene *Mai am un singur dor*, ceea ce l-a îndreptățit pe criticul literar G. Călinescu să afirme : „*«Mai am un singur dor» e Miorița lui Eminescu. În vestita baladă moartea e concepută ca o rămânere veșnică în spațiul terestru printre oi, câini. Poporul nu-și poate închipui extincția. Eminescu se așează pe marginile neantului, la mare.*"

Miorița este o sinteză a sufletului românesc în care se cristalizează felul de a fi al poporului, concepția sa despre moarte, motivul comuniunii om-natură, dragostea maternă și sentimentul filial. Desăvârșirea artistică — dovadă a geniului popular creator românesc — este concretizată prin echilibrul perfect al compoziției, prin stăpânirea deplină a limbii, prin plasticitatea și bogăția imaginilor artistice, prin împletirea modalităților de expunere și prin îmbinarea armonioasă a elementelor lirice, epice și dramatice.

EXERCIȚII DE FIXARE

1. Întocmiți planul simplu de idei al poeziei.
2. Demonstrați că *Miorița* este o baladă.
3. Comentați elementele de limbaj popular :
   — de lexic ;
   — fonetice ;
   — morfologice.
4. Menționați elementele de versificație din baladă.
5. Alcătuiți o compunere în care să prezentați atitudinea ciobanului în fața morții, așa cum se desprinde din balada *Miorița* (valorificând indicațiile din manualul școlar clasa a VIII-a, întrebarea nr. 10).

Vara

de George Coşbuc

Priveam fără de ţintă-n sus —
Într-o sălbatică splendoare
Vedeam Ceahlăul la apus,
Departe-n zări albastre dus,
Un uriaş cu fruntea-n soare,
De pază ţării noastre pus.
Şi ca o taină călătoare,
Un nor cu muntele vecin
Plutea-ntr-acest imens senin
Şi n-avea aripi să mai zboare!
Şi tot văzduhul era plin
De cântece ciripitoare.

Privirile de farmec bete
Mi le-am întors către pământ
Iar spicele jucau în vânt,
Ca-n horă dup-un vesel cânt
Copilele cu blonde plete,
Când saltă largul lor vestmânt
În lan erau feciori şi fete,
Şi ei cântau o doină-n cor.
Juca viaţa-n ochii lor
Şi vântul le juca prin plete.
Miei albi fugeau către izvor
Şi grauri suri zburau în cete.

Cât de frumoasă te-ai gătit,
Naturo, tu! Ca o virgină
Cu umblet drag, cu chip iubit!
Aş vrea să plâng de fericit,
Că simt suflarea ta divină,
Că pot să văd ce-ai plăsmuit!

ÎNTREBĂRI ŞI EXERCIŢII

1. *Prin ce figuri de stil se realizează descrierea muntelui Ceahlău în prima strofă?*

2. *Căror planuri aparţin elementele de natură destinate să ilustreze măreţia tabloului iniţial?*

3. *Subliniaţi verbele din prima strofă, precizaţi modul şi timpul cerut de ideea fundamentală.*

4. *De ce sentimente este stăpânit poetul când contemplă cadrul terestru?*

5. *Prin ce elemente artistice se exprimă comuniunea om-natură din strofa a II-a?*

6. *Demonstraţi că prin conţinutul noţional şi prin modul şi timpul la care sunt folosite verbele din strofa a II-a sublinază bucuria neîntreruptă de a trăi.*

7. *Cum contribuie epitetul cromatic la reliefarea vitalismului?*

Mi-e inima de lacrimi plină,
Că-n ea s-au îngropat mereu
Ai mei, și-o să mă-ngrop și eu!
O mare e, dar mare lină —
Natură, în mormântul meu,
E totul cald, că e lumină!

8. *Care este concepția filozofică despre moarte exprimată în ultima strofă a poeziei? În ce operă literară ați mai întâlnit această concepție?*

Comentariu literar

Pitorescul naturii patriei a constituit întotdeauna un bogat izvor de inspirație pentru literatura populară și pentru cea cultă românească. Aflat la Mircești, când se credea că se va retrage din viața culturală a țării, Vasile Alecsandri a dat scrisului românesc o specie nouă: pastelul. Drumul peisagisticii a fost continuat de George Coșbuc, Ștefan Octavian Iosif, Ion Pillat, George Topârceanu, Otilia Cazimir, Tudor Arghezi.

Pastelurile lui Coșbuc sunt solare, înfățișează tablouri dinamice cu o cromatică bogată și luminoasă, în concordanță cu vitalitatea țăranului (ca în poeziile *Primăvara, Vestitorii primăverii).* Anotimpul îndrăgit de poetul năsăudean este vara pe care o cântă în poeziile *Faptul zilei, Vara, În miezul verii, Pastel, Noapte de vară* care surprind imaginea unei zile de vară începând cu zorile și terminând cu noaptea când liniștea pune stăpânire deplină asupra firii.

Poezia *Vara*, încadrată în volomul *Balade și idile* (1893), este un pastel pentru că aparține genului liric în versuri și descrie un peisaj prin intermediul căruia sunt exprimate, cu discreție, sentimentele poetului.

Criticul literar Garabet Ibrăileanu în studiul *Vara — considerații tehnice*, afirma că: *„Vara" este triumful soarelui în poezia lui George Coșbuc și în poezia românească... este poezia cea mai lirică din toată opera lui George Coșbuc."*

Ceahlăul care urmărește pe călător cu silueta lui îndepărtată și misterioasă, muntele moldovenesc, care a inspirat pe Gheorghe Asachi, Alecu Russo, Al. Vlahuță, Calistrat Hogaș l-a fascinat și pe George Coșbuc.

În primul tablou se schițează imaginea muntelui copleșiotare prin măreție și farmec. Metafora *Un uriaș cu fruntea-n soare* relevă grandoarea muntelui. Planul vast al orizontului este sugerat de substantivele *zări, senin, văzduhul,* de epitetele *albastre, imens* ca și de adverbele *în sus* și *departe.* În construcția „Într-o sălbatecă splendoare" epitetul *sălbatecă* schițează un cadru de natură cu farmecul ei primar. Substantivul *splendoare,* comunică ideea de frumusețe deplină, evidențiată și prin inversiunea *sălbatecă splendoare* (adjectivul este antepus substantivului ca și în cazul epitetului *imens).*

Primul tablou static, alcătuit din planuri vaste și luminoase cu elemente ale naturii terestre și cosmice, este realizat prin imagini vizuale cărora li se adaugă în ultimele două versuri imagini auditive ca expresie a vitalismului. Totodată ultimile versuri fac trecerea la uni-

versul terestru din strofa următoare. Aspectul surprins este cel al vieţii trăite intens de om şi de fiecare element al naturii. Verbele la imperfect *priveam, vedeam, plutea, n-avea, era,* sublinază eternitatea naturii şi admiraţia faţă de măreţia şi splendoarea muntelui. Substantivul *farmec* şi epitetul *bate* pun în lumină extazul de care este cuprins poetul, martor al bucuriei omului şi al vitalităţii naturii. Sentimentul tonic al setei de viaţă este exprimat prin personificarea naturii : spicele jucau întocmai unor fete prinse în horă :

Iar spicele jucau în vânt,
Ca-n horă dup-un vesel cânt
Copilele cu blonde plete
Când saltă largul lor vestmânt

Fericirea omului care se simte o părticică din natura măreaţă, misterioasă şi plină de viaţă se relevă prin verbele : *cântau, juca* repetat de două ori, imagine completată de verbul *saltă* (raportat la planul uman) şi prin substantivele *(vesel) cânt, doină, cor* şi epitetul *vesel (cânt).* Epitetele cromatice întăresc impresia de fericire *blonde plete, miei albi, grauri suri.* Verbele la imperfect : *jucau, erau, cântau, fugeau, zburau* scot în evidenţă veselia deplină şi contribuie la dinamismul imaginii :

Privirile de farmec bete
Mi le-am întors către pământ
Iar spicele jucau în vânt,
Ca-n horă dup-un vesel cânt
Copilele cu blonde plete,
Când saltă largul lor vestmânt.
În lan erau feciori şi fete,
Şi ei cântau o doină-n cor,
Juca viaţa-n ochii lor
Şi vântul le juca prin plete,
Mieî albi fugeau către izvor
Şi grauri suri zburau în cete.

Impresia că viaţa este trăită plenar atât de om, cât şi de toate elementele naturii, se subliniază prin pluralul substantivelor *(privirile, spicele, copilele, feciori, fete, miei, grauri)* şi prin cele care implică ideea de colectivitate *(horă, cor, cete).*

Referirile la muntele Ceahlău şi la cântecul doinei conturează cu discreţie faptul că este un peisaj românesc şi dezvăluie mândria poetului pentru frumuseţea pământului nostru şi pentru unicitatea doinei.

Propoziţiile exclamative şi adresarea directă realizată prin vocativele *Natură, tu* dau glas încântării care îl copleşeşte pe poet :

Cât de frumoasă te-ai gătit,
Naturo, tu ! Ca o virgină
Cu umblet drag, cu chip iubit !
Aş vrea să plâng de fericit,
Că simt suflarea ta divină,
Că pot să văd ce-ai plăsmuit.

Puritatea și sacralitatea naturii, față de care poetul are puternice sentimente de dragoste și admirație, este evidențiată și prin epitetele *drag, iubit, fericit.*

Stăpânit de o fericire fără margini, privește moartea cu seninătate deoarece consideră sfârșitul ca o formă de integrare în cosmos, ca pe un alt mod de continuare a existenței în natură.

Referindu-se la atitudinea poetului în fața morții, criticul literar Garabet Ibrăileanu face următoarea precizare : *„Vara are un caracter aparte în opera lui... Aici e altceva ; e sentimentul de comuniune recunoscătoare cu natura, comuniune în viață și în moarte, e (dacă putem da acest nume unei astfel de stări sufletești) optimismul unui om care se simte o parte din natură."*

Poetul dorește să-și doarmă somnul veșnic în mijlocul naturii la fel ca generațiile anterioare :

Mi-e inima de lacrimi plină,
Că-n ea s-au îngropat mereu
Ai mei și-o să mă-ngrop și eu !
O mare e, dar mare lină —
Natură, în mormântul meu,
E totul cald, că e lumină.

Epitetul *lină*, determinantul substantival *mare*, metafora *lumină* și adjectivul *cald* exprimă imaginea luminoasă a morții care nu-l înspăimântă pe poet.

Caracterul descriptiv al poeziei impune realizarea rimei cu ajutorul substantivelor și al adjectivelor, element care contribuie la exprimarea optimismului.

Poezia este alcătuită din trei strofe ample, din câte 12 versuri, cu măsura de 8—9 silabe și cu ritm iambic.

Înaltul sentiment patriotic exprimat de Coșbuc în acest pastel se desprinde din arta cu care face din Ceahlău un simbol al măreției și al eternității pământului românesc.

Poezia *Vara* este de o frumsețe clasică revelatoare pentru comuniunea omului cu natura, pentru optimismul românesc, pentru înțelepciunea cu care poporul nostru privește viața și moartea.

EXERCIȚII DE FIXARE

1. Identificați planurile descrierii din primele două strofe, apreciind plasticitatea imaginilor poetice.
2. Realizați o paralelă între balada *Miorița* și pastelul *Vara* urmărind comuniunea om-natură și atitudinea în fața morții.
3. Explicați semnele de punctuație și de ortografie din ultima strofă a poezie.

Amintiri din copilărie

(fragment)

de Ion Creangă

Cum nu se dă scos ursul din bârlog, țăranul de la munte strămutat la câmp, și pruncul, dezlipit de la sânul mamei sale, așa nu mă dam eu dus din Humulești în toamna anului 1855, când veni vremea să plec la Socola, după stăruința mamei. Și oare de ce nu m-aș fi dat dus din Humulești, nici în ruptul capului, când mereu îmi spunea mama că pentru folosul mieu este aceasta? Iaca de ce nu: drăgăliță Doamne, eram și eu acum holtei, din păcate! Și Iașii, pe care nu-i văzusem niciodată, nu erau aproape de Neamț, ca Fălticenii, de unde, toamna târziu și mai ales prin câșlegile de iarnă, fiind nopțile mari, mă puteam repezi din când în cânt, pâșlind-o așa cam de după toacă, și tot înainte, sara pe lună, cu tovarășii mei la clăci în Humulești, pe unde știam noi, ținând tot o fugă, ca telegarii. Și după ce jucam cât jucam, furam câte-un sărutat de la cele copile sprințare, și până-n ziuă fiind ieșiți din sat, cam pe la prânzul cel mare ne-aflam iar în Fălticeni, trecând desculți prin vad, în dreptul Baei, Moldova înghețată pe margini, și la dus și la întors, de ne degera măduva-n oase de frig! Inima însă ne era fierbinte, că ce gândeam și izbândeam. De la Neamț la Fălticeni și de la Fălticeni la Neamț era pentru noi atunci o palmă de loc. Dar acum se schimba vorba: o cale scurtă de două poște, de la Fălticeni la Neamț, nu se potriveste c-o întindere de șese poște, lungi și obositoare, de la Iași până la Neamț. Căci nu vă pară șagă: de la Neamț până la Iași e câtu-i de la Iași până a Neamț, nici mai mult, nici mai puțin. Și mai bine să rămâi pe loc, Ioane, chiteam în min-

ÎNTREBĂRI ȘI EXERCIȚII

1. *Ce evidențiază tripla comparație de la începutul părții a patra?*

2. *Cum se autocaracterizează Nică?*

3. *La ce mod și timp sunt verbele din secvența în care se consemnează reflecțiile despre distanța de la Humulești la Iași?*

tea mea cea proastă, decât să plângi nemângâiat și să te usuci, de dorul cui știu eu, văzând cu ochii !... Dar vorba aceea : „Ursul nu joacă de bunăvoie“. Mort-copt, trebui să fac pe cheful mamei, să plec fără voință și să las ce-mi era drag !

Dragu-mi era satul nostru cu Ozana cea frumos curgătoare și limpede ca cristalul, în care se oglindește cu mâhnire Cetatea Neamțului de atâtea veacuri ! Dragi-mi erau tata și mama, frații și surorile, și băieții satului, tovarășii mei din copilărie, cu cari, în zilele geroase de iarnă, mă desfătam pe gheață și la săniuș, iar vara, în zile frumoase de sărbători, cântând și chiuind, cutreieram dumbrăvile și luncile umbroase, prundul cu știoalnele, țarinile cu holdele, câmpul cu florile și mândrele dealuri, de după car-mi zâmbeau zorile în zburdalnica vârstă a tinereței !

Asemenea, dragi-mi erau șezătorile, clăcile, horile și toate petrecerile din sat, la care luam parte cu cea mai mare însuflețire ! De piatră de-ai fi fost, și nu se putea să nu-ți salte inima de bucurie când auzeai uneori în puterea nopții pe Mihai scripcariul din Humulești umblând tot satul câte c-o droaie de flăcăi după dânsul și cântând :

Frunză verde de cicoare,
Astă noapte pe răcoare
Cânta o privighetoare
Cu viersul de fată mare.
Și cânta cu glas duios,
De picau frunzele jos ;
Și cânta cu glas subțire
Pentru-a noastră despărțire ;
Și ofta și ciripea,
Inima de ț-o rupea !

Și câte și mai câte nu cânta Mihai lăutariul din gură și din scripca sa răsunătoare, și câte alte petreceri pline de veselie nu se făceau pe la noi, de-ți părea tot anul zi de sărbătoare ! Vorba unei babe : „Să dea D-zeu tot anul să fie sărbători și numai o zi de lucru, și atunci să fie praznic și nuntă“.

Apoi lasă-ți băiete, satul, cu tot farmecul frumuseților lui, și pasă de te du în loc strein și așa depărtat, dacă te lasă pârdalnica de inimă. Și doar mă și sileam eu, într-o părere, s-o fac a înțălege pe mama că pot să mă bolnăvesc de dorul ei... și să mor printre streini !

4. *Cum schițează scriitorul universul uman din Humulești, în funcție cu sentimentele care îl stăpânesc ?*

5. *Menționați elementele de limbaj artistic care sublinază legătura dintre Nică și satul natal privit sub raport geografic, uman și spiritual.*

6. *Deși holtei, Nică gândește și acționează ca un copil când încearcă să-și înduplece mama să nu-l mai trimită la seminarul de la Socola. Argumentați această realitate.*

că văru-mieu Ion Mogorogea, Gheorghe Trăsnea, Nică Oşlobanu şi alţii s-au lăsat de învăţat şi, despre asta, tot mănâncă pâne pe lângă părinţii lor. Dar zadarnică trudă! Mama avea alte gânduri; ea îmi pregătea cu îngrijire cele trebuitoare, zicându-mi de la o vreme cu asprime:

— Ioane, cată să nu dăm cinstea pe rușine și pacea pe gâlceavă!... Ai să pleci unde zic eu. Și Zaharia lui Gîtlan merge cu tine. Luca Moșneagu, megieșul nostru, vă duce cu căruța cu doi cai ca niște zmei. Ia, mai bine, răpezi-te până la el de vezi, gata-i de drum? Că mâne dez-dimineață, cu ajutorul Domnului, plecați.

— Nu mă duc, mamă, nu mă duc la Socola, măcar să mă omori! ziceam eu, plângând cu zece rânduri de lacrimi. Mai trăiesc ei oamenii și fără popie.

— Degeaba te mai sclifosești, Ioane, răspunse mama cu nepăsare! la mine nu se trec acestea... Pare-mi-se că știi tu moarea mea... Să nu mă faci, ia acuș, să ieu culeșerul din ocniță și să te dezmierd, cât ești de mare!

Apoi chemă pe tata și-i zice hotărâtor:

— Spune-i și d-ta băietului, omule, ce se cuvine, ca să-și ieie nădejdea și să-și caute de drum.

— Mai rămâne vorbă despre asta? zise tata posomorât. Are să urmeze cum știm noi, nu cum vrea el, că doar nu-i de capul său. Când m-ar bate numai atâta grijă, măi femeie, ce mi-ar fi? Dar eu mă lupt cu gândul cum să-i port de cheltuială, căci banii nu se culeg de la trunchi, ca surcelele. Și la iști vro șase, afară de dânsul, dacă rămân acasă, nu li mai trebuie nimica? Dar fiind el cel mai mare, norocul său; trebuie să căutăm a-l zburătăci, căci nu se știu zilele omului! Și poate vreodată să fie și el sprijin pentru ișilalți.

Văzând eu că nu-i chip de stat împotriva părinților, începui a mă gândi la pornire, zicând în sine-mi cu amărăciune: „Ce năcaz pe capul mieu! Preuții noștri din sat n-au mai trepădat pe la Socola, și, mila sfântului! nu-i încape cureaua de pântecoși ce sunt. D-apoi călugării, o adunătură de zamparagii duglișI, din toată lumea, cuibăriți prin mânăstire, ce nu ajung? Și eu să înșir atâtea școli: în Humulești, la Broșteni în crierii munților, în Neamț, la Fălticeni, și acum la Socola, pentru a căpăta voie să mă fac, ia, acolo, un popă

7. *Indicați expresiile populare din vorbirea Smarandei și arătați cum contribuie aceasta la accentuarea notei de umor și la expresivitatea limbajului.*

8. *Prin ce procedee artistice și elemente sintactice se înfățișează împotrivirea lui Nică privind plecarea la Iași?*

9. *Ce problemă evidențiază intervenția tatei?*

10. *Comentați observațiile critice din monologul interior al lui Nică în legătură cu viața monahală.*

prost, cu preuteasă și copii ; prea mult mi se cere !“

Acuș îi spun mamei că mă duc la călugărie, în Neamț, ori la Secu. Și cu câtă carte știu, cu câtă nu știu peste câțiva ani pot s-ajung dichiu la vrun mitoo și să strâng un știubei plin de galbeni, ca părintele Chirilaș, de la jugărit, din Vînătorii Neamțului. Ș-apoi atunci... pune-ți, cuvioase Ilarie, plosca cu rachiu la șold, icrișoare moi cât se poate de multe și altceva de gustare în buzunările dulamei, pistoalele în brâu, pe sub rasă, comanacul pe-o ureche și, cu sabia Duhului în mână și pletele în vânt, ia-o la papuc, peste „Piciorul Rău“, spre „Cărarea Afurisită“ dintre Secu și Agapia din deal. (...)

În sfârșit, ca să nu-mi uit vorba, toată noaptea cea dinainte de plecare, până s-au revărsat zorile, m-am frământat cu gândul, feliu și chip, cum aș putea îndupleca pe mama să mă deie mai bine la mânăstire ; și tocmai când eram hotărât a spune mamei aceste, iaca și soarele răsare, vestind o zi frumoasă, și Luca Moșneagu, însurățel de-al doilea, a cărui tânără nevastă avusese grijă să-l trezească la timp și să-l pregătească de pornire..., se și aude strigând afară : „Gata sunteți ? Haidem ! că eu vă aștept cu caii înhămați“. Mama atunci mă și ia răpede-răpede la pornit, fără să nu am când îi spune de călugărie.

Si, scurtă vorbă, ne adunăm, cu rudele lui Zaharia, cu ale mele, în ogradă la moș Luca, sărutăm noi mâna părinților, luându-ne rămas-bun cu ochii înecați de lacrâmi, și, după ce ne suim în căruță, supărați si plânși, ca vai de noi, Luca Moșneagu, harabagiul nostru, dă bici cailor...

Era dimineața, în ziua de Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul, când ieșeam din Humulești, și fetele și flăcăii, gătiți frumos, ca în zi de sărbătoare, foiau prin sat în toate părțile, cu bucurie zugrăvită pe fețe ! Numai eu cu Zaharia, ghemuiți în căruța lui mos Luca, ne duceam surgun, dracului pomană, că mai bine n-oi putea zice.

— Rogu-te, mână mai tare, moș Luca, zic eu, să nu se mai uite satul ca la urs la noi ! Luca Moșneagu însă mâna cum știa el, căci smârțoagele lui de cai erau vlăguiți din calea-afară, și slabi, și ogârjiți ca niște mâți de cei

11. *Cum este descris satul în dimineața plecării lui Nică și a lui Zaharia ?*

leşinaţi, nu zmei, cum zicea mama, care nu ştia cum să mă urnească mai degrabă din casă.

— Fire-ar afurisit să fie cine a mai desfiinţat şi catiheţiile cele, tocmai acum în vremea noastră ! zise Zaharia lui Gâtlan, plin de năduh, după ce-am ieşit la drum, afară. Când să-ţi petreci şi tu tinereţea, apucă-te de cărturărie ; parcă are omul zece vieţi ! Tot umblând noi din şcoală în şcoală, mai mult, ia, aşa „De frunza frăsinelului“, mâne, poimâne avem să ne trezim nişte babalâci gubavi şi oftigoşi — numai buni de făcut popi, ieşiţi din Socola.

— Ce zici dumneata, moş Luca, despre unele ca acestea ?

— Ce să zic, dascăle Zaharia ; ştim noi cum vi-s formele ? Eu trebuie să vă duc la locul hotărât, şi, de-aci încolo, cum v-a sluji capul. Hi, căluţii tatei, să ne întoarcem cât mai degrabă acasă !

Când auzeam noi pe moş Luca pomenind cu drag de acasă şi când mai vedeam cum rămân satele şi locurile frumoase în urmă, şi tot altele necunoscute se înfăţoşează înainte-ne, supărarea noastră creştea la culme ! Pentru fiecare fântână, pârâu, vâlcică, dumbravă şi alte locuri drăgălaşe ce lăsam în urmă-ne scoteam câte-un suspin adânc din piepturile noastre ! Şi, după mintea ce-o aveam, ne-am fi întors înapoi chiar atunci, de nu eram daţi în sama lui moş Luca, de care ne ruşinam ca şi de părinţii noştri.

După un scurt popas, făcut la podul de la Timişeşti, de pe Moldova, pornim înainte spre Moţca şi suim încet-încet codrul Păşcanilor. Apoi, din vârful acestui codru, mai aruncăm, nimernicii de noi, câte-o căutătură jalnică spre munţii Neamţului : urieşii munţi, cu vârfurile ascunse în nouri, de unde purced izvoarele şi se revarsă pârăile cu răpejune, şopotind tainic, în mersul lor neîncetat, şi, ducând, poate, cu sine multe-multe patimi şi ahturi omeneşti, să le înece în Dunărea măreaţă !

— Ei, ei ! măi Zaharie, zic eu, coborându-ne în vale spre Păşcani ; de-acum şi munţii i-am pierdut din vedere, şi înstrăinarea noastră este hotărâtă cine ştie pentru câtă vreme !

— Cum ni-a fi scris de la Dumnezeu sfântul, zise Zaharia, cu glasul aproape stins, ş-apoi rămase dus pe gânduri tot drumul, până la Blăgeşti, peste Siretiu, unde ni-a fost şi magul în noaptea aceea.

Dar vai de masul nostru ! Aici, pe prispa unui rotariu, puțin de nu era să rămânem chiori. De cu sară și până după miezul nopței am stat numai într-o fumăraie de baligi, ca la carantină, și tot ne-au coșit țânțarii.

— Așa-i viața câmpenească, zise moș Luca, cioșmălându-se și învârtindu-se ca pe jăratic, de răul țânțărimei. Cum treci Siretul, apa-i rea și lemnele pe sponci ; iar vara te înăduși de căldură, și țânțarii te chinuiesc amarnic. N-aș trăi la câmp, Doamne ferește ! Halal pe la noi ! Apele-s dulci, limpezi ca cristalul și reci ca gheața ; lemne de-ajuns ; vara, umbră și răcoare în toate părțile ; oamenii, mai sănătoși, mai puternici, mai voinici și mai voioși, iar nu ca iști de la câmp : sarbezi la față și zbârciți, de parcă se hrănesc numai cu ciuperci fripte, în toată viața lor.

— Știi una, moș Luca, zise Zaharia de la o vreme. Găinușa-i spre asfințit, rariții de-asemine, și Luceafărul-de-Ziuă de-acum trebuie să răsară ; haidem să pornim la drum !

— Că bine zici, dascăle Zaharie ! parcă ț-a ieșit un sfânt din gură ! Decât ne-om tot învârti și cioșmoli pe iastă prispă, mai bine să scurtăm din cale. Căci mare-i Dumnezeu, ne-a feri el de întâmplări !

Și așa, luându-ne rămas-bun de la gazdă, care era tot afară culcat, pe altă prispă, plecăm. Și cum ieșim în șleah, părerea noastră de bine : întâlnim câțiva oameni, cu niște cară cu draniță, mergând spre Iași. Ne întovărășim cu dânșii, de frica lăeșilor din Ruginoasa, și hai-hai, hai-hai, până-n ziuă, iacă-tă-ne în Târgul Frumos, unde-am și înjunghiat câțiva harbuji într-ales, de ni-am potolit, deocamdată, și foamea, și setea. Apoi, după ce s-au hodinit caii, am pornit înainte, spre Podu-Leloaie ; și, de aici, tot înainte spre Iași, mai mult pe jos decât în căruță, căci zmeii lui moș Luca se muiase de tot, și țăranii noștri, glumeți cum sunt ei, ne tot șfichiuiau, în treacăt, care dincotro, de ni-era mai mare rușinea, de rușinea lui moș Luca. Iar, mai ales, pe la asfințitul soarelui, tocmai când intram în Iași, pe rohatca Păcurari, un flăcăoan al dracului ne-a luat în râs cum se cade, zicând :

— Moșule, ie sama de ține bine telegarii ceia, să nu ieie vânt ; că Iașul ista-i mare și, Doamne ferește, să nu faci vreo primejdie !...

12. *În ce constă antiteza dintre viața oamenilor de la munte și a celor de la șes ?*

13. *Cum contribuie contactul cu noile realități la risipirea mâhnirii celor doi băieți ?*

Atâta i-a trebuit lui moș Luca, ș-apoi lasă pe dânsul ! câte parastase și panaghii, toate i le-a rădicat...

— I-auzi, măi ! Dac-ar ști el, chiolhănosul și ticăitul, de unde-am pornit astă-noapte, s-ar strânge lioarba acasă, n-ar mai dârdâi degeaba asupra căișorilor mei ! Ș-apoi doar nu vin eu acum întâiași dată la Iași, să-mi deie povăț unul ca dânsul ce rânduială trebuie să păzesc. Patruzecile mâne-sa de golan ! Dacă n-a stat oleacă, să-l învăț eu a mai lua de altă dată drumeții în râs !

Văzând noi că ne ieu oamenii tot peste picior și pe moș Luca tulburat din cale-afară, cum eram în căruță, ne acoperim peste tot cu-n țol, zicând eu, cam cu sfială :

— Moș Luca, de te-a întreba cineva, deacum înainte, de ce trag caii așa de greu, să-i spui că aduci niște drobi de sare de la Ocnă, și las' dacă nu te-a crede fiecare !...

— Ei, apoi ?! Știutu-v-am eu că și voi mi-ați fost de-aceștia, zise moș Luca, mergând pe lângă cai, plin de năduh ; nu mă faceți, că ia acuș vă ard câteva jordii prin țolul cela, de v-a trece spurcatul !

Auzind noi ce ni se pregătește, ghiontindu-ne-am unul pe altul, chicotind înăbușit, și ca mai ba să zicem nici cârc ! În sfârșit, după multe șfichiuiri ce-a primit moș Luca de la unii-alții, cum e lumea a dracului, mergând noi în pasul cailor, din hop în hop, tot înainte prin rătăcănile de pe ulițile Iașilor, am ajuns într-un târziu noaptea, în cieriul Socolei și am tras cu căruța sub un plop mare, unde-am găsit o mulțime de dăscălime adunată de pe la catiheți, din toate județele Moldovei : unia mai tineri, iar cei mai mulți cu niște târsoage de barbe cât badanalele de mari, șezând pe iarbă, împreună cu părinții lor, și preuți și mireni, și mărturisindu-și unul altuia păcatele !

Comentariu literar

În literatura română, C. Negruzzi, Alecu Russo și V. Alecsandri au scris proză de evocare a copilăriei, prilej de a-și exprima ideile și sentimentele față de anumite realități ale timpului. În scrisoarea intitulată *Cum am învățat românește*, C. Negruzzi notează împrejurările în care a învățat să scrie și să citească în limba maternă, Alecu Russo evocă în opera *Amintiri* primii ani ai vieții regretând dispariția tim-

purilor patriarhale, iar Vasile Alecsandri în scrisoarea intitulată *Vasile Porojan* prezintă prietenia lui cu un copil de țigan și scoate în evidență necesitatea eliberării robilor țigani. Spre deosebire de operele menționate, *Amintiri din copilărie* constituie *„primul roman al copilăriei țărănești în literatura noastră“* (Zoe Dumitrescu-Bușulenga), prilej de retrăire a propriei copilării în mediul cel mai îndrăgit de scriitor.

Partea a IV-a a operei exprimă regretul pentru despărțirea de locurile natale și de copilărie și descrie drumul de la Humulești până la seminarul de la Socola.

Fragmentul dă glas durerii cauzate de părăsirea locurilor natale, prezintă satul, consemnează încercările lui Nică de a-și înduplecа mama să nu-l trimită la Socola, prezintă opiniile părinților despre învățătură, consemnează gândurile lui Nică și urmărește drumul parcurs până la sosirea la Iași.

Fragmentul începe cu o triplă comparație („Cum nu se dă scos ursul din bârlog, țăranul de la munte, strămutat la câmp, și pruncul, dezlipit de la sânul mamei sale, așa nu mă dam eu dus din Humulești...“), care exprimă durerea lui Nică, nevoit să plece la Socola în toamna anului 1855, după hotărârea părinților, stare sufletească completată cu precizarea „nu m-aș fi dat dus nici în ruptul capului.“

Motivele pentru care Nică nu vrea să părăsească meleagurile natale sunt : vârsta, teama de necunoscut și dragostea pentru satul său.

I. Creangă se autocaracterizează cu ironie : „... drăgăliță Doamne, eram și eu holtei din păcate“, ironie accentuată de reflecția „dacă te lasă pârdalnica de inimă.“

Distanța de la Humulești la Tg. Neamț și la Fălticeni unde învățase Nică până atunci, îi permitea să vină în sat oricând voia. În apropierea plecării îl împresoară icoane ale unor clipe frumoase, petrecute în tovărășia fetelor și a flăcăilor de vârsta lui, la clăci, la joc, pe ulițele satului în nopțile de vară. Nici gerul iernii, nici depărtarea nu constituiau piedici, pentru că dorințele lor erau ușor de îndeplinit : „... inima însă nu era fierbinte, că ce gândeam și izbândeam.“

Majoritatea verbelor folosite la imperfect (trecut la duratei), *știam, jucam, furam, ne aflam, gândeam, izbândeam,* surprind momentele fericirii despre care Nică și prietenii lui credeau că nu se va mai termina niciodată. Prin comicul de limbaj, care decurge din observațiile făcute asupra distanței și asupra vârstei și atenuează tristețea : „... o cale scurtă de două poște, de la Fălticeni la Neamț, nu se potrivește c-o întindere de șese poște, lungi și obositoare, de la Iași până la Neamț. Căci să nu vă pară șagă : de la Neamț până la Iași e câtu-i de la Iași până la Neamț, nici mai mult, nici mai puțin.

Pentru Nică spațiul natal evocat nostalgic înseamnă : Ozana cea frumos curgătoare, tata, mama, frații, surorile, băieții satului, dumbrăvile, luncile umbroase, prundul, mândrele dealuri — toate acestea fiind raportate la vârsta înfățișată metaforic prin construcția „de după cari-mi zâmbeau zorile în zburdalnica vârstă a tinereții.“ Din ordinea elementelor enumerate se deduce importanța lor pentru Nică : Ozana cea frumos curgătoare, care deschide perspectiva privelиștii sugerând permanența cadrului natural românesc unde-și va putea găsi oricând leagănul copilăriei ; urmează cei apropiați menționați în funcție de gradul

de afectivitate faţă de ei. Dragostea pentru locuri, oameni şi viaţa spirituală se relevă prin repetiţia : *dragu-mi era, dragi îmi erau* (lunci umbroase, ţarini cu holde, câmpul cu florile, mândrele dealuri, prundul cu ştioalnele). Epitetul antepus *mândrele (dealuri), zburdalnica (vârstă),* verbele *cântând, chiuind, mă desfătam* reflectă lipsa de griji a copilăriei când totul înseamnă bucurie, frumuseţe, sărbătoare. Cu adâncă emoţie Nică îşi aminteşte de şezătorile, clăcile, horele, petrecerile şi mai ales de cântecul lui Mihai Scripcariul. Cântecul este o adevărată doină de înstrăinare din care străbat dorul şi jalea despărţirii :

Frunză verde de cicoare,
Astă-noapte pe răcoare
Cânta o privighetoare
Cu viersul de fată mare.
Şi cânta cu glas duios
De picau frunzele jos ;
Şi cânta cu glas supţire
Pentru-a noastră despărţire ;
Şi ofta şi ciripea
Inima de ţ-o rupea !

Notaţia „cu cea mai mare însufleţire“ relevă ideea că Nică trăia din toată inima bucuriile vieţii spirituale. Construcţia cu sens superlativ „Şi câte şi mai câte nu cânta“ surprinde încântarea faţă de mulţimea cântecelor care îl copleşiseră şi i se întipăriseră în suflet. În formularea „şi câte alte petreceri pline de veselie nu se făceau pe la noi, de-ţi părea tot anul zi de sărbătoare !“ subordonata consecutivă întăreşte impresia de permanentă veselie. Imaginea luminoasă a vieţii petrecute în Humuleşti — leagăn al copilăriei — se conturează prin utilizarea substantivelor : *petreceri, sărbătoare, praznic, jarmecul, bucurie.*

Pe Nică nu-l lasă „pârdalnica de inimă“ să se despartă de lumea fascinantă a Humuleştilor şi să plece la „loc străin şi depărtat“. Din această perspectivă se defineşte încercarea lui desperată să-şi înduplece mama să renunţe la hotărârea de a-l trimite la Socola. Argumentele lui Nică sunt fără temei. Spune că se va îmbolnăvi de dorul ei şi va muri printre străini, că vărul lui „Ion Mogorogea, Gheorghe Trăsnea, Nică Oşlobanu şi alţii s-au lăsat de învăţat şi despre asta tot mănâncă pâne pe lângă părinţii lor.“.

Mama îmbină asprimea cu blândeţea făcându-l să înţeleagă că orice încercare de a-i clinti hotărârea este zadarnică. Smaranda, ca orice ţărancă, foloseşte expresii populare „să nu dăm cinstea pe ruşine şi pacea pe gâlceavă“, „degeaba te mai sclifoseşti, Ioane“, „ştii tu moarea mea“, amintind şi de culişerul din ocniţă cu care l-ar putea dezmierda.

Împotrivirea lui Nică este subliniată prin : repetiţia „Nu mă duc, mamă, la Socola, nu mă duc“, de propoziţia consecutivă „măcar să mă omori“, de verbul *plângând* şi prin construcţia „cu zece rânduri de lacrimi.“

Intervenţia tatălui relevă două aspecte : autoritatea părinţilor faţă de copii — „Are să urmeze cum ştim noi... nu cum vrea el că doară nu-i de capul său“ — şi lupta grea pentru existenţă : „banii nu se cu-

leg de la trunchi ca surcelele... „și că poate vreodată să fie și el sprijin pentru ișlilalți.“

Monologul interior consemnează frământările lui Nică în ajunul plecării. Se gândește să-i spună mamei că se va face călugăr la vreun mitoc de prin apropiere și va trăi în belșug și libertate. Reflecțiile despre cler au un caracter critic : „Preuții noștri din sat n-au mai trepădat pe la Socola, și, mila Sfântului ! nu-i mai încape cureaua de păntecoși ce sunt. D-apoi călugării, o adunătură de zamparagii dugliși, din toată lumea, cuibăriți prin mânăstire, ce nu ajung ?“; „Părintele Chirilaș cu plosca de rachiul la șold, pistoalele în brâu, comanacul pe-o ureche și cu pletele-n vânt“ sintetizează linii ale unui portret caricatural ce dezvăluie lăcomia, lenea și imoralitatea călugărilor, care nu respectau legile vieții monahale.

Nică nu mai are timp să-i înfățișeze Smarandei nici unul din gândurile care l-au chinuit toată noaptea, pentru că Luca Moșneagul vine odată cu răsăritul soarelui. După ce sărută mâna părinților — așa cum se cuvenea — Nică și Zaharia lui Gâtlan își iau rămas bun de la celelalte rude „cu ochii înecați de lacrimi“.

Descrierea satului natal este făcută din perspectiva celor doi nevoiți să plece „surghiun dracului, pomană.“ Ziua de sărbătoare — Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul — le sporește regretul pentru că spre deosebire de ei „fetele și flăcăii, gătiți frumos, ca în zi de sărbătoare foiau prin sat în toate părțile cu bucuria zugrăvită pe fețe“. Ca să nu prelungească durerea despărțirii și pentru a nu fi un prilej de mirare pentru sat, băieții îl roagă pe căruțaș să mâne mai tare, dar el, „mâna cum știa, căci mârțoagele lui de cai erau vlăguiți din cale-afară și ogârjiți ca niște mâțe de cei leșinați...“

Zaharia își descarcă năduful prin blestemul : „ — Fie-ar afurisit să fie cine a mai desființat și catiheții cele, tocmai acum în vremea noastră !“

Îndepărtarea de meleagurile natale accentuează nostalgia băieților ce suspinau „după fiecare fântână, pârău, vâlcică, dumbravă și alte locuri drăgălașe“. Enumerarea completează imaginea leagănului copilăriei.

Călătoria de la Humulești la Iași are valoare inițiatică, în sensul că Nică și Zaharia cunosc locuri noi și oameni deosebiți față de cei de la munte — ca înfățișare și ca mod de viață.

Momentele drumului sunt : popasul la Timișești, Motca, Codrii Pașcanilor, Blăgești, Ruginoasa, Târgu Frumos, Podu-Leloaie, intrarea în Iași pe rohotca Păcurari și sosirea la Socola.

Aspectul panoramic al munților Neamțului a căror imagine se pierde în zare, face ca durerea despărțirii să atingă punctul maxim. Intensitatea sentimentului este relevată prin repetiția interjecției „Ei, ei !“ și prin sublinierea „de-acum și munții i-am pierdut din vedere, și înstrăinarea noastră este hotărâtă cine știe pentru câtă vreme.“ Înțelegând că orice frământare este zadarnică, ei se resemnează : „Cum ne-a fi scris de la Dumnezeu sfântul, zise Zaharia, cu glasul aproape stins, ș-apoi rămase dus pe gânduri tot drumul.“

Noaptea petrecută la Blăgești este un prilej de reflecții privind antiteza dintre viața cămpenească și cea de la munte. După ce toată

noaptea i-au coşit ţânţarii şi au stat într-o „fumăraie de balegi“, moş Luca afirmă : „Cum treci Siretul, apa-i rea şi lemnele pe sponci ; iar vara te înăduşi de căldură, şi ţânţarii te chinuiesc amarnic. N-aş trăi la câmp, Doamne fereşte ! Halal pe la noi ! Apele-s dulci, limpezi ca cristalul şi reci ca gheaţa ; lemne, de-ajuns ; vara, umbră şi răcoare în toate părţile ; oamenii, mai sănătoşi, mai puternici, mai voinici şi mai voioşi, iar nu ca işti de la câmp : sarbezi la faţă şi zbârciţi, de parcă se hrănesc numai cu ciuperci, fripte, în toată viaţa lor.“

Pe măsură ce se depărtează de casă, mâhnirea băieţilor se risipeşte datorită noilor preocupări : să-şi potolească foamea şi să uşureze drumul cailor. În acest scop, la Târgu Frumos înjunghie nişte harbuji, iar la „Podu-Leloaie“ merg „mai mult pe jos decât în căruţă, căci zmeii lui moş Luca se muiase de tot“ şi ţăranii îl luau în râs „în treacăt care dincotro.“

La rohatca Păcurari, „un flăcăoan al dracului“ îl mânie din cale afară pe moş Luca, supărarea lui revărsându-se într-un potop de ocări : „chiolhănosul“, „ticăitul“, „şi-ar strânge lioarba“, „n-ar mai dârdâi degeaba“, „Patruzecilea mâne-sa de golan“ — cuvinte care alungă orice urmă de tristeţe din inima lui Nică şi a lui Zaharia.

Ei ajung noaptea târziu la seminarul de la Socola, în curtea căruia văd o mulţime de dăscălime venită din toate judeţele Moldovei.

Opera se încheie cu notele de umor prezente în observaţiile făcute asupra catiheţilor : „unia mai tineri, iar cei mai mulţi cu nişte târsoage de barbe cât badanalele de mari, şezând pe iarbă, împreună cu părinţii lor şi preuţi şi mireni, şi mărturisindu-şi unul altuia păcatele!“

Stilul operei lui I. Creangă se caracterizează prin două trăsături distincte : oralitatea şi umorul. Despre oralitate, criticul literar George Călinescu remarca : *„Ion Creangă vorbeşte ca un povestitor, ca un om care stă pe laviţă şi istoriseşte altora fiind el însuşi erou în naraţiune.“*

Caracterul oral îşi are izvorul în farmecul povestirii populare. Scriitorul foloseşte cu pricepere cuvintele, încât acestea par spuse unui interlocutor prezent pe tot parcursul evocării. Prozatorul precizează că îşi spune povestea cuiva : „În sfârşit să nu-mi uit vorba“, „Mai rămâne vorbă despre asta ?“, „Că mai bine n-oi putea zice“, „Căci nu vă pară şagă...“. Alteori recurge la autoadresare : „Apoi, lasă-ţi, băiete, satul cu tot farmecul frumuseţilor lui, şi pasă de te du în loc strein şi aşa de depărtat, dacă te lasă pârdalnica de inimă.“

Interjecţiile subliniază diverse stări sufleteşti : durerea — „Ei, ei! măi Zaharie... de-acum şi munţii i-am pierdut din vedere...“ îndemnul : „Hi căluţii tatei...“, ironia : „Dar vai de masul nostru !“, mândria : „Halal pe la noi !“, indignarea : „I-auzi măi !“. Interjecţiile *iată* şi *iacă* aduc acţiunea în planul prezentului : „...iaca şi soarele răsare...“, „Iaca de ce...“, „Iacă-tă-ne la Târgu Frumos...“.

La realizarea oralităţii contribuie expresiile intraductibile, luate din vorbirea vie a poporului : „Căci nu vă pară şagă...“, „...trebuie să căutăm a-l zburătăci, căci nu se ştiu zilele omului !“, „... să nu dăm cinstea pe ruşine şi pacea pe gâlceavă“, „... banii nu se strâng de la trunchi ca surcelele.“

Locuţiunile verbale şi adverbiale, formarea superlativului absolut după modelul limbii vorbite sunt alte elemente de oralitate care dau

expresivitate poeziei : „...să-şi ieie nădejdea şi să-şi caute de drum“, „... m-am frământat cu gândul...“, „Mort-copt, trebuie să fac pe cheful mamei...“, „...căci smârţoagele lui de cai erau vlăguiţi din cale-afară...“, „... moş Luca tulburat din cale-afară...“. Repetiţia adverbului dinamizează povestirea : „Mama atunci mă ia răpede-răpede la pornit, fără să mai am când îi spune de călugărie“, „...suim încet, încet dealul Păşcanilor.“ Prin adverbul „mai“ în construcţiile : „Mai trăiesc ei oamenii şi fără popie.“, „— Mai rămâne vorbă despre asta ?“, „...că mai bine n-oi putea zice“, „...să nu se mai uite satul ca la urs la noi !“ povestitorul concentrează atenţia ascultătorului asupra unor realităţi în continuă desfăşurare.

Din imprecaţii izbucnesc nemulţumirea şi mânia personajelor : „Fire-ar afurisit să fie cine-a mai desfiinţat şi catiheţiile celea...“, „Patruzecile mâne-sa de golan ! Dacă n-a stat oleacă, să-l învăţ eu a mai lua de altă dată drumeţii în râs !“

Interesante pentru oralitatea stilului sunt şi construcţiile : „Şi cu câtă carte ştiu şi cu câtă nu ştiu“, „Şi după ce jucam cât jucam“, „Şi câte şi mai câte nu cânta.“

În plan sintactic oralitatea rezultă din introducerea propoziţiilor temporale prin adverbul relativ *cum* : „Cum treci Siretul apa-i rea...“ şi din aşezarea propoziţiilor circumstanţiale de timp înaintea regentelor, indiferent prin ce element sunt introduse. Procedând astfel, Creangă sugerează desfăşurarea rapidă a evocării : „...când eram hotărât a spune mamei acestea, iaca şi soarele răsare...“.

Alte modalităţi de realizare a oralităţii sunt monologul interior, dialogul, numărul mare de propoziţii exclamative şi interogative.

Comparaţiile, metaforele şi dativul etic contribuie, de asemenea, la oralitate : „Cum nu se dă scos ursul din bârlog, ţăranul de la munte, strămutat la câmp, şi pruncul, dezlipit de la sânul mamei...“, „...mândrele dealuri de după care-mi zâmbeau zorile în zburdalnica vârstă a tinereţii“, „Ştiutu-v-am că şi voi mi-aţi fost de aceştia ?“

Povestirea este însoţită permanent de voioşie, expresie a vitalităţii şi a optimismului poporului nostru. Ca surse ale umorului se remarcă : buna dispoziţie a povestitorului — Nică face haz de necaz —, alunecare povestirii de la lucruri serioase la glumă, ironia : „...să nu mă faci, ia acuşi, să iau culeşerul să te dezmierd, cât eşti de mare !“, „...ne suim în căruţă, supăraţi şi plânşi, ca vai de noi...“, „...ne duceam surghiun dracului pomană“, „... drăgăliţă Doamne, eram şi eu acum holtei, din păcate !“, „Tot umblând din şcoală în şcoală, mai mult, ia aşa de frunza frăsinelului mâne, poimâne avem să ne trezim nişte babalâci gubavi şi oftigoşi — numai buni de făcut popi, ieşiţi din Socola.“

Comicul de situaţie este întâlnit în descrierea popasului de la Blăgeşti, în prezentarea felului cum glumeau drumeţii pe seama cailor lui moş Luca şi în înfăţişarea incidentului de la rohatca Păcurari între moş Luca şi flăcăul al dracului.

Cu ajutorul oralităţii şi al umorului, *„Creangă restituie povestirea funcţiei şi estetice, care este de a se adresa nu unor cititori, ci unui auditor capabil de a fi cucerit prin toate elementele de sugestie ale graiului viu“* (T. Vianu).

EXERCIȚII DE FIXARE

1. Alcătuiți planul simplu al fragmentului.
2. Menționați motivele pentru care Nică nu vrea să părăsească satul natal.
3. Explicați sensul cuvântului nostalgie, alcătuiți familia de cuvinte și redactați un scurt text despre legătura dintre Nică și leagănul copilăriei.
4. Care sunt momentele drumului parcurs de la Humulești la Iași ?
5. Cum contribuie această călătorie la formarea lui Zaharia și a lui Nică ?
6. Indicați elementele prin care se realizează comicul de limbaj și de situație.
7. Folosiți substantivele supărare și mânie într-un scurt text ținând seama de intensitatea diferită a sentimentului exprimat.
8. Selectați și grupați elementele de oralitate din text : adresarea către un interlocutor, autoadresarea, interjecțiile, locuțiunile verbale și adverbiale, forme de superlativ absolut, proverbe și zicători, introducerea subordonatei temporale înaintea regentei, dialogul, monologul.
9. Alcătuiți o compunere despre oralitatea și umorul operei lui Creangă referindu-vă la fragmentele studiate în clasa a VII-a și a VIII-a.

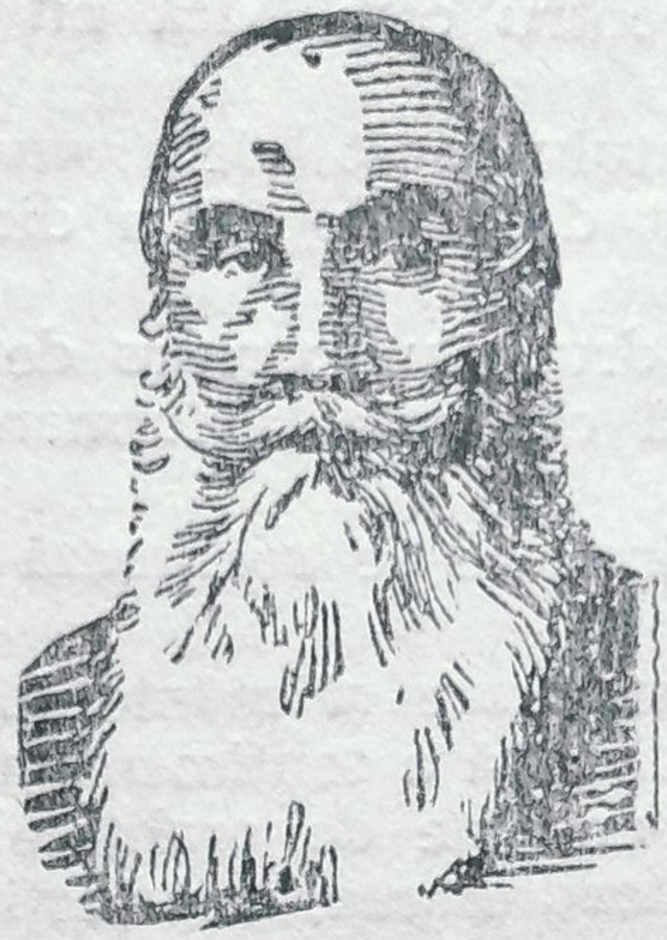

Gala Galaction

(1879–1961)

Gala Galaction este pseudonimul lui Grigore Pișculescu, scriitor român care s-a născut în satul Dideşti-Teleorman în anul 1879.

A debutat în revista Adevărul literar *şi a colaborat la* Viaţa românească, Viaţa socială *şi* Chemarea. *A creat mai multe volume de nuvele în care a ilustrat aspecte dramatice din lumea satului:* Bisericuţa din răzoare *(1914),* Clopotele din mănăstirea Neamţu. *Talentul de romancier este evidenţiat de romanele* Doctorul Taifun, Roxana *şi* Papucii lui Mahmud. *Proza sa îl situează în rândul scriitorilor valoroşi din literatura interbelică şi îl caracterizează prin subtilitatea analizei psihologice, prin îmbinarea realului cu fantasticul şi prin lirism — adesea patetic.*

Gala Galaction şi-a manifestat talentul de pamfletar în articolele publicate în reviste editate de N.D. Cocea, în paginile cărora a colaborat şi Tudor Arghezi.

A murit în anul 1961.

La Vulturi

EXERCIȚII DE FIXARE

1. Explicați semnificația titlului (observând de câte ori și cum apare imaginea vulturilor).
2. Urmăriți elementele expoziționii : (prezentarea așezării sub culmile Scripetelui, biografia lui Dănilă, sprijinul dat de acesta revoluției lui Tudor, viața bătrânului și a fiicei sale, ocupațiile Agripinei și jocul copiilor în ziua desfășurării întâmplărilor dramatice, subliniind elementele de limbaj artistic.
3. Care este intriga ?
4. Ce dovedește hotărârea Agripinei de a urca pe cărarea *cea mai scurtă, dar cea mai anevoioasă ?*
5. Urmăriți drumul dramatic parcurs de Agripina referindu-vă la monologul interior și la corespondența om-natură.
6. Prezentați punctul culminant al nuvelei ținând seama de :
   — sosirea la stână a copiilor și a Agripinei ;
   — plecarea ciobanilor în căutarea lui Păunaș ;
   — descoperirea morții copilului.
7. Comentați ruga bătrânului Dănilă din finalul nuvelei.

Comentariu literar

Gala Galaction înfățișează în operele sale dureri și frământări omenești, conflicte sociale și morale — eroii prozei sale fiind dominați de pasiuni mistuitoare. Cele mai cunoscute nuvele care prezintă probleme de conștiință sunt : *Moara lui Călifar, Gloria Constantini, De la noi, la Cladova.* Nuvelele : *Lângă apa Vodislavei, zile și necazuri la zaveră, La Vulturi* evocă momente din trecutul istoric.

Opera *La Vulturi !* a fost publicată inițial în revista *Viața românească* în anul 1912, apoi inclusă în volumul de debut *Bisericuța din răzoare.* Nuvelele lui Gala Galaction se înscriu în tradiția cultivată de Costache Negruzzi, Alexandru Odobescu, I.L. Caragiale, I. Slavici, Ion Agârbiceanu, Liviu Rebreanu și alți scriitori români de prestigiu.

Titlul este o metaforă cu simboluri multiple : simbol al idealului de libertate — care izvorăște din măreția morală a eroilor —, simbol al înălțimii muntelui Scripetele, unde oamenii întemeiaseră un sat, ca un „cuib de vulturi" — simbol al morții — , sens schițat la începutul nuvelei : „...Vulturi pluteau neobosiți scăldându-și aripile în lumină și dând fiorii morții păsăretului de casă din jurul celor cincisprezece-douăzeci de locuințe din fundul văii." Acest înțeles este adâncit în final de rugămintea bătrânului Dănilă adresată cerului. Narațiunea este construită pe baza metaforei simbol — La Vulturi ! — care include cele

două sensuri : al înălțării pentru libertate și al morții pentru acest ideal.

Prozatorul evocă lupta și jertfa poporului român pentru libertate națională, acțiunea petrecându-se în timpul Revoluției de la 1821 condusă de Tudor Vladimirescu.

Expoziționea este amplă — întinderea neobișnuită constituind o particularitate de compoziție. În expozițione se fixează locul acțiunii — muntele Scripetele și personajele — Dănilă, fiica sa Agripina, Păun Ozun, soțul Agripinei, copiii lor, Măriuca, Vlad și Păunaș.

Cadrul natural impresionează prin măreție, izolare și duritate. Muntele Scripetele reține atenția prin culmile sale „colțuroase și limpezi ca o cunună de securi" proiectată pe albastrul cerului. Râul Iablanicioarei își poartă „undele oțelite" printre fagii „cosiți mereu la rădăcină". Între munți se află un sat ca un cuib „de vulturi" locuit de un pumn de oameni. Pe lângă cursul apei, coboară, chinuită, singura cărare mai lesnicioasă". Este o natură aspră, ca și viața oamenilor din această așezare, idee sugerată de elemente semnificative : comparație, epitet, metafore *(colțuroase, o cunună de securi, se știrbea, zdrobiți, cosiți, oțelite, chinuită).*

Din punct de vedere temporal, nuvela se desfășoară pe două planuri : timpul istoric al rememorării evocă existența zbuciumată a bătrânului Dănilă și timpul prezent — al acțiunii directe.

Vatra păstorească de la Iablanicioara este rezultatul pribegiei bătrânului Dănilă, după ce turcii îi distruseseră pentru a treia oară întreaga avere.

Aprecierea că „era un om care trecuse prin multe suferințe și încercase multe vaduri de amărăciune" este adâncită prin scurtă retrospectivă asupra existenței duse de Dănilă pe plai. Fusese un gospodar de frunte, fapt relevat prin exclamațiile retorice : — *Ce conace ! ce gospodării ! ce rost temeinic !* Drama trăită, când și-a văzut spulberat rostul, este exprimată printr-o metaforă și o comparație de mare plasticitate." „Dar precum fierul plugului trece prin inima mușuroiului de furnici, spintecând într-o clipă cetatea harnicelor muncitoare, așa și fierul nenorocirii spintecase în trei rânduri rostul și viața românului Dănilă." A treia oară n-a putut salva nimic deoarece casa lui s-a mistuit în flăcări — împreună cu întregul sat — și a urcat în munți" să nu mai vadă plaiul și silnicia de pe el", mențiune care evidențiază faptul că legea după care și-a orânduit viața este idealul de libertate.

Dănilă este personaj simbolic ; pribegiile și suferințele sale semnifică istoria poporului român, greu încercat, dar niciodată înfrânt, hotărârea de a se urca în munți reflectând revolta împotriva unui destin istoric nedrept și dorința de a trăi în libertate. Descrierea vieții lui Dănilă în satul de pe Iablanicioara relevă încrederea în viață, hărnicia, tenacitatea, priceperea de a-și impune prestigiul în noua așezare omenească : „Din an în an, Dănilă a crescut în turme și în argați, a însurat, a măritat și și-a întins pe câțiva munți neamul și întâietatea." Valoarea de personaj simbol poate fi evidențiată prin raportarea la considerațiile făcute de Alexandru Vlahuță în opera *România pitorească* asupra permanenței poporului nostru : *„Îl urmăresc cu gândul de-a lungul veacurilor îl văd cu peptul dezvălit în zloată și-n bătălii, muncind ca să plă-*

tească dările țării, luptând ca să-și apere pământul, căzând și ridicându-se iar, murind în șes și renăscând în munți, pururea tânăr, pururea mândru, cu toate nevoile ce-au dat să-l răpuie...“

La vârsta de optzeci de ani, moș Dănilă a trăit bucuria că s-a ridicat un român vrednic la luptă pentru libertatea țării : „Tudor chema pe panduri, pe plăieși și pe toți cât mai aveau o scânteie de bărbăție în piept la viață și la arme !“ Deși bătrân, dorea să fie cât mai mult de folos revoluției, de aceea l-a trimis pe ginerele său, Păun Ozun, împreună cu zece voinici, îmbrăcați și înarmați pe cheltuiala lui. Îndemnul „Du-te tu în locul meu și slujește pe Tudor până la moarte“ încheie ca într-un corolar devotamentul față de țară. Dănilă își asumă răspunderea grea de a avea grijă de Agripina și de copii, deoarece dorește ca Păun Ozun să nu fie tulburat de gândul celor de acasă : „Mergi cu inima slobodă și Dumnezeu din cer să aibă milă de tinerețea ta !“ Scurte secvențe descriptive surprind mulțimea oamenilor care se înflăcărează la chemarea glasului de libertate. Din punct de vedere stilistic ideea este subliniată de enumerații care imprimă o anumită cadență descrierii : „Coborau din stâncă, în stâncă, din munte în plai și pretutindeni întâlneau cete-cete de zaplani, tot oameni hotărâți și aspri, neștiutori de dor și de păreri de rău, porniți cu flinte, cu coase ori cu furce la spinare, spre steagul ridicat de domnul Tudor.“

Bătrânul era un sprijin de nădejde pentru Agripina. Când aceasta venea îngrijorată la el, cu Păunaș în brațe, găsea puterea necesară să o liniștească. Îi alunga gândurile negre care o stăpâneau spunându-i că boierii de țară s-au dat de partea lui Tudor și că acesta și Ozun stăpânesc în București. Cu toate că veștile erau destul de vechi și altele întârziau să sosească, Dănilă îi vorbea Agripinei „cu niște ochi de flăcări“ și se emoționa sperând intr-un viitor luminos. Bătrânul se lumina când îl privea pe Păunaș deoarece vedea în el nu numai pe nepotul cel mai drag, ci și generația despre care credea că va trăi în libertate. Valoarea de simbol a acestui personaj se conturează prin cuvintele :

„— Fată dragă, nici nu știi ce-mi aduci !... Tu-mi aduci ce are să fie peste patruzeci-cincizeci de ani pe plaiul dezrobit de Tudor !“

Desfășurarea acțiunii directe este determinată de năvălirea turcilor în acest „cuib de vulturi“. „Era o zi senină după o lună de ploi putrede. Moș Dănilă se suise la stână, în sat rămăseseră doar femeile, bătrânii și copiii pentru că „oamenii în putere și cei tineri“ urcaseră cu oile, iar alții coborâseră la șes ca să aducă mălai. Agripina începuse ziua în mod obișnuit, se ocupa de treburile gospodărești și privea mulțumită la Măriuca și la Vlad, care se jucau pe malul Iablanicioarei. Păunaș dormea liniștit în albie „cu trupușorul scăldat în soare.“

Vestea despre venirea turcilor constituie intriga nuvelei. Momentele dramatice din nuvelă sunt precedate de o pace adâncă — antiteza dintre liniște și zbucium având rolul de a sublinia frământarea sufletească a eroilor : „În această pace adâncă, în această fântână dintre munți, plină de chipul și de aleanul soarelui, pocni răcnetul deznădăjduit „Fugiți ! fugiți ! vin turcii !, căzând ca un trăsnet în liniștea zilei de vară.“ Intriga declanșează o tensiune care crește pe măsura

desfășurării acțiunii într-o gradație ascendentă. Agripina hotărăște să urce la stâna tatălui pentru a-și salva copiii și pentru ca să-i vestească pe ciobani despre venirea turcilor în sat.

Atenția prozatorului se oprește asupra gândurilor, gesturilor și luptei Agripinei cu muntele abrupt cu oboseala și cu spaima. Verbele la perfectul simplu *se repezi, ridică, puse, începu* subliniază încordarea maximă a trăirilor și hotărârile luate de personajul aflat într-o situație limită. Pentru a fi sigură că nu va fi urmărită de turci, Agripina pornește cu cei trei copii alegând „cărarea cea mai scurtă și cea mai anevoioasă". În descrierea cărării se notează amănunte cu scopul de a se evidenția eforturile mamei hotărâte să învingă cu orice preț greutățile urcușului : „Trebuia un om zdravăn pentru ca să poată să biruiască pieptul muntelui, nu o muiere cu un copil în poală și doi după dânsa." Era o cărare cumplită, care scotea sufletul din om pas cu pas, mai mult o scară de bolovani și de rădăcini decât o potecă." Se precizează că și Păun Ozun urca rar pe acolo, fiindu-i greu chiar unui bărbat să străbată prin asemenea locuri. Din cauza arșiței și a emoției, Agrpina este chinuită de o sete cumplită ; îi era atât de sete încât s-ar fi aruncat în șuvoiul Iblanicioarei, dar știa că ar fi murit pe loc iar copiii ar fi căzut în mâinile turcilor. O sete groaznică îi frigea gâtlejul și măruntaiele." Rgripina urca din greu ducând pe Păunaș în poală, pe Vlad în spinare, iar pe Măriuca legată de capătul brâului.

Printr-o acumulare de imagini hiperbolice se sublinază chinul urcușului : „În pieptul ei ardea toată pădurea", iar „bătăile inimii erau bolovani încinși", „pieptul îi horcăia ca niște foale". Oboseala ajunge la paroxism [1], stare surprinsă în notațiile : „Copacii dimprejur zvâcneau și începeau să se facă roșii", „Gândurile i se topeau în cap", „O perdea de sânge și de nebunie i se lăsa pe creieri."

Monologul interior completează imaginea înverșunării cu care Agripina își adună puterile pentru a ajunge la stână. Hotărârea este subliniată de verbele *să lupte, să urce, să nu se lase* : „Mai bine să lupte până când i-o plesni inima în piept. Dacă ajunge la stână, poate să cadă și să moară ; au scăpat copilașii..." „Mai bine să urce, să urce ! Să nu se lase până ce nu s-a vedea măcar în poienița de sub stână și atunci când o cădea moartă, Măriuca, Vlad și Păunaș au scăpat cu viață."

Exclamația retorică din reflecția Agripinei „O, până la poieniță mai e mult", exclamație reluată „și până la poienița de sub stână tot mai era" pune în lumină disperarea și totodată speranța că își va salva copiii. Gândurile Agripinei dezvăluie dragostea de mamă și puterea de jertfă pentru salvarea copiilor, răspunderea și atașamentul față de tatăl și față de soțul ei, sintetizând cele trei ipostaze ale personajului : „de mamă, de fiică, de soție : „Cum să mai dea ochii cu tată-său ! Ce mi-ai făcut copiii ? Unde e nădejdea și mângâierea mea ?...

Când Vlad „căzu ca un bujor frânt de ploaie", Agripina îl luă în spate, pe Măriuca o legă de capătul brâului și adunându-și puterile „cu oarbă înverșunare" urcă până ajunse în poiana de sub culmea Bră-

---

[1] *paroxism* — intensitate maximă a unei senzații, a unui sentiment.

cinelului. Aici, Agripina îl ascunse pe Păunaș într-o căpiță de fân, iar pe Măriuca și Vlad îi trimise la stână.

Moș Dănilă a înțeles gravitatea situației din plânsul și din vorbele Măriucăi, din înfățișarea Agripinei care avea „umbletul și schimele unei nebune". Venirea Măriucăi a fost ca un răspuns dureros la întrebările care îl chinuiau pe bătrânul aflat în singurătatea munților: „Moș Dănilă se gândea departe, se gândea la Tudor, la Păun Ozun și la București unde viteazul oștean pare că intrase într-un mormânt: „Încotro să fie Tudor și ai lui? Tot în București, ori aiurea? Ce a făcut el de atâta vreme?" Aflând vestea cumplită chemă pe ciobani sunând podobia din bucium, o lasă pe Agripina în grija lui Dragomir Ozun — fratele lui Păun Ozun — și porni spre poiență să-l aducă pe Păunaș.

Monologul interior al bătrânului exprimă dramatismul trăirilor sufletești când și-a dat seama că îngrijorarea lui cu privire la înfrângerea revoluției era întemeiată: „Gânduri-gânduri — nori și corbi — treceau prin cugetul bătrânului Dănilă". Episodul este semnificativ pentru demnitatea și curajul bătrânului hotărât să-i înfrunte pe turci dacă-i va întâlni.

Moș Dănilă găsește în poiență scutecele lui Păunaș însângerate și „o largă spulberătură de fulgi cenușii ca după o încăierare între vulturi." Moartea copilului reprezintă punctul culminant al nuvelei. Sfârșitul lui Păunaș are valoare simbolică. După afirmația lui Dănilă, acesta înseamnă „ce are să fie peste patruzeci-cincizeci de ani pe plaiul dezrobit de domnul Tudor." Bătrânul înțelege că împlinirea visului de libertate națională avea să fie posibilă numai peste multă vreme. Păunaș fusese smuls, din „chinul unei vieți omenești, în mijlocul unui popor nenorocit și rob încă de multă vreme!"

Moș Dănilă plânge pentru a doua oară în viață implorând cerul: „— Pune un hotar, Stăpâne, nenorocirii noastre! Ajungă Sfinției Tale atâta jertfă! Ajungă atâta risipă, atâta jaf la vulturi din mana bietei țări și din carnea noastră!" Faptul că suferințele cumplite ale poporului trebuiau curmate este relevat de verbul *pune*, folosit la modul imperativ, de repetiția verbului *ajungă* — cu nuanță imperativă — și de substantivele *jertfă*, *risipă* și *jaf*. Implorarea constituie expresia suferințelor seculare ale poporului silit să plătească tribut de vieți omenești și de bunuri materiale cotropitorilor. Dănilă este deznădăjduit, dar nu înfrânt; el are credința că îndurarea lui Dumnezeu va ajuta la mântuirea neamului.

Nuvela se impune prin arta cu care scriitorul imprimă faptului particular valoare de generalitate; șirul întâmplărilor dramatice trăite de „pumnul de oameni" de pe valea Iablanicioarei reprezentând secvențe ale suferințelor poporului român de-a lungul istoriei sale zbuciumate.

La Vulturi! poate fi considerată o operă antologică și datorită virtuozității artistice care constă în: ușurința trecerii de la rememorarea trecutului la prezent, prin măiestria îmbinării descrierii, dialogului, monologului și a narațiunii, calități prin care impresionează puternic pe cititorul de orice vârstă și orice formație.

EXERCIȚII DE FIXARE

1. Alcătuiți planul dezvoltat al nuvelei *La Vulturi !*
2. Caracterizați personajul Dănilă ținând seama de cele două planuri de perspectivă și subliniați procedeele artistice folosite.
3. Pornind de la implorarea din finalul nuvelei și de la conținutul de idei al poeziei *Noi* de Nichita Stănescu, alcătuiți o compunere despre statornicia neamului. Dați-i un titlu adecvat.

EXERCIȚII DE FIXARE

1. Alcătuiți planul dezvoltat al nuvelei *La Vulturi !*
2. Caracterizați personajul Dănilă ținând seama de cele două planuri de perspectivă și subliniați procedeele artistice folosite.
3. Pornind de la implorarea din finalul nuvelei și de la conținutul de idei al poeziei *Noi* de Nichita Stănescu, alcătuiți o compunere despre statornicia neamului. Dați-i un titlu adecvat.

Octavian Goga

(1881 – 1938)

S-a născut la 1 aprilie 1881 în satul Răşinari, situat în apropiere de Sibiu.

A fost primul copil al preotului Iosif Goga şi al învăţătoarei Aurelia Goga.

A făcut şcoala primară la Răşinari, a studiat la liceul unguresc din Sibiu, ultima clasă a învăţat la liceul românesc din Braşov, apoi a urmat cursurile Facultăţii de litere şi filozofie din Budapesta. În 1902, împreună cu alţi tineri înfiinţează revista Luceafărul *în paginile căreia se afirmă ca poet.*

Realităţile dramatice ale Ardealului, aflat sub stăpânirea austro-ungară aprind în sufletul poetului dorinţa de libertate naţională şi socială şi dragostea pentru poporul asuprit, sentimente exprimate în poezii de intensă vibraţie lirică.

Opera celui mai mare poet naţional pe care l-a dat Ardealul este grupată în volumele: Poezii *(1905),* Ne cheamă pământul *(1909),* Din umbra zidurilor *(1913),* Cântece fără ţară *(1916), prin care realizează o monografie a satului transilvănean de la sfârşitul secolului trecut şi începutul secolului nostru.*

Poetul recurge la tonul profetic demascând asuprirea socială şi naţională, exprimându-şi convingerea în triumful dreptăţii şi libertăţii celor mulţi.

Plugarii

ÎNTREBĂRI ȘI EXERCIȚII

1. Explicați semnificația titlului având în vedere concepția lui O. Goga despre țărănime formulată în confesiunea :

„Eu am văzut în țăran un om chinuit al pământului ; n-am putut să-l văd în acea atmosferă în care l-a văzut Alecsandri în pastelele sale și nici n-am putut să-l văd încadrat în acea lumină și veselie a lui Coșbuc.“

2. Prima strofă este un corolar al ideilor și sentimentelor din întreaga poezie. Urmăriți-i semnificațiile și structurile artistice.
3. Selectați cuvinte și expresii prin care sunt caracterizați plugarii.
4. Prin ce imagini este ilustrată comuniunea om-natură ? Analizați complexitatea aspectelor tratării acestui motiv.
5. Explicați înțelesul strofei a IV-a.
6. Prin ce modalități artistice se concretizează legătura dintre plugari-poet-operă ?
7. Indicați versurile care exprimă încrederea poetului în triumful luptei plugarilor pentru libertate. Comentați-le evidențiind mesianismul operei.

Comentariu literar

Criticul literar George Călinescu, în monumentala operă *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* precizează astfel locul poetului transilvănean în spiritualitatea românească : *„Octavian Goga e întâiul mare poet din epoca modernă, sortit prin simplitatea aparentă a liricii lui să pătrundă tot mai adânc în sufletul mulțimii, poet național totodată și pur ca și Eminescu.“*

Volumul *Poezii* transpune liric declarația poetului : *„Eu am văzut în țăran un om chinuit al pământului ; n-am putut să-l văd în acea atmosferă în care l-a văzut Alecsandri în pastelele sale și nici n-am putut să-l văd încadrat în acea lumină și veselie a lui Coșbuc.“*

Poezia *Plugarii* a apărut la 1.I.1905, în revista *Luceafărul* și a fost inclusă în volumul de debut — fiind a doua ca ordine — aparține genului liric și este un imn cu elemente de elegie.

Octavian Goga realizează portretul moral al țărănimii ardelene, exprimându-și dragostea și compasiunea pentru truditorii gliei, subliniind rolul lor de făuritori ai bunurilor materiale, de creatori ai tezaurului spiritual și de izbăvitori ai neamului.

---

1 *mesianic* — care cuprinde o precizare, profetic.

Titlul alcătuit din substantivul *Plugarii* denumește clasa socială pe care poetul o consideră „fundamentul edificiului nostru național.“

Prin adresarea directă se evidențiază puternica legătură afectivă dintre poet și țărănime, legătură care generează o emoționantă poezie a „cântării pătimirii noastre“ :

La voi aleargă totdeauna
Trudindu-mi suflet să se-nchine,
Voi singuri străjuiți altarul
Nădejdii noastre de mai bine.

Adverbul *totdeauna* subliniază faptul că permanența neamului se datorează plugarilor pentru că sunt păstrătorii idealului de libertate națională numit metaforic „altarul nădejdii noastre de mai bine.“ Alternanța adjectivelor posesive *al vostru (al vostru-i plânsul), mele (strunei mele), a mea (a mea e lacrima), al meu (al meu e cântul), voastre (obidirii voastre)* proiectează o lumină intensă asupra implicării totale a lui Octavian Goga în viața plugarilor :

Al vostru-i plânsul strunei mele,
Creștini ce n-aveți sărbătoare
. . . . . .
A mea e lacrima ce-n tremur
Prin sita genelor se frânge,
Al meu e cântul ce-n pustie
Neputincioasă jalea-și plânge.
. . . . . .
Ci-n pacea obidirii voastre

Plugarii sunt caracterizați prin următoarele formulări poetice : „Creștini ce n-aveți sărbătoare“, „Voi cei mai buni copii ai firii, / Urziți din lacrimi și sudoare“, „Frați buni și frunzelor din codru.“ Deși au fost înzestrați cu alese calități : puritate — însușire proprie adevăraților creștini — și bunătate — relevată de adjectivul la gradul superlativ relativ — *cei mai buni* — plugarii au fost predestinați suferinței și trudei de către realitățile istorice vitrege : „urziți din lacrimi și sudoare.“ Dumnezeu a pus în ființa plugarului „cea mai curată rază / din sfânta lui seninătate“. Adjectivul *cea mai curată rază*, la gradul superlativ, evidențiază sacralitatea plugarului care poartă în sine o fărâmă de dumnezeire. Relația plugari-divinitate este întărită de adjectivul pronominal *voastre*, raportat la substantivul *seninătate*, determinat de pronumele personal *lui* și de adjectivul *sfântă*. Metafora *creștini* sugerează condiția plugarilor de martiri („Creștini ce n-aveți sărbătoare“), de creatori și rolul de eliberatori ai neamului — prin nesecata lor energie spirituală.

Trăindu-și viața în mijlocul naturii, țăranii sunt sensibili față de farmecul și misterul acesteia pentru că pământ și plugari constituie un tot inseparabil. Receptivitatea față de frumusețile și secretele firii rezultă din folosirea substantivelor *inimă, suflet* al verbelor *să tresară, să se-nfioare* și al personificării : „El v-a dat suflet să tresară / Și inimă să se-nfioare, / De glasul frunzelor din codru, / De șopot tainic de izvoare.“

Definiţiile poetice — „Fraţi buni ai frunzelor din codru, / Copii ai mândrei bolţi albastre“ — prin care plugarii sunt raportaţi la spaţiul terestru şi cosmic, întăresc ideea că ei reprezintă elementul etnic fundamental. Substantivele *fraţi* şi *copii* relevă legătura om-natură văzută ca o relaţie de familie care poate să fie încadrată în miturile străvechi despre pământul şi neamul românesc.

Desfăşurarea ciclică a anotimpurilor impune un anumit ritm vieţii şi muncii plugarilor. Primăvara, ei încredinţează brazdei sămânţa din care va zămisli rodul : „În coapsa grăitoarei mirişti / Devreme plugul vostru ară.“ Adverbul „devreme“ sugerează hărnicia plugarilor şi personificarea „Blând tainele vi le desface din sânu-i milostiva glie / Căci toată floarea vă cunoaşte / Şi toată frunza ei vă ştie“, înfăţişează pe plugari ca pe nişte cunoscători deplini ai pământului, recunoscuţi de natură ca unici stăpâni. Această idee este întărită de repetiţia adjectivului nehotărât *toată* şi de verbele *vă cunoaşte, vă ştie,* aflate la sfârşitul versurilor, poziţie care impune accentuarea mesajului transmis.

Vara, plugarii adună belşugul pământului lucrat cu dragoste şi cu dăruire : „Purtaţi cu braţele-amândouă / A muncii rodnică povară / Subt strălucirea-nlăcrimată / A dimineţilor de vară.“ Dumnezeu alină suferinţele plugarilor în antiteză cu stăpânul pământului, faţă de care poetul îşi exprimă dispreţul prin metaforele *piticul* şi *fiere* :

Dar dacă-n schimbul pânii voastre,
Piticul vă plăteşte fiere,
Îndurător v-ascultă Domnul
Şi vă trimite mângâiere.

Repetiţia pronumelui posesiv *a voastră* la începutul versurilor subliniază suferinţa plugarilor al căror destin hotărât de asupritori este definit prin conceptele *muncă* şi *jale* : „A voastră-i jalea cea mai mare, / A voastră-i truda cea mai sfântă.“

În tihna serilor de toamnă, când muncile câmpului s-au terminat, plugarii creează comori de aleasă simţire românească. Personajele de mitologie populară, „Cosânzeana“, „crai“, „zâne“, sunt simboluri ale idealului popular de frumuseţe fizică şi sufletească : „Când doarme plugul pe rotile, / În pacea serilor de toamnă, / La voi coboară Cosânzeana, / A visurilor noastre doamnă. / Vin crai cu argintate coifuri / Şi-n aur zânele bălaie. / Atâta strălucire-ncape / În bietul bordeiaş de paie.“ Tabloul evocării vieţii spirituale se remarcă prin luminozitatea intensă sugestivă pentru incandescenţa actului creator. Ideea este susţinută stilistic de epitetele *argintate, bălaie* şi de substantivele *aur* şi *strălucire,* ultimul fiind determinat de adjectivul pronominal nehotărât *atâta,* cu valoare de superlativ absolut.

Compasiunea pentru plugarii asupriţi se exprimă prin diminutivul *bordeiaş,* însoţit de epitetul adjectival *bietul.* Prin munca sa trudnică plugarul sfinţeşte pământul : „Sfinţiţi cu roua suferinţii / Ţărâna plaiurilor noastre !“

Octavian Goga prezintă profetic rolul plugarilor de izbăvitori ai neamului : „Din casa voastră, unde-n umbră / plâng doinele şi râde hora, / Va străluci odată vremii / Norocul nostru-al tuturora.“ Din acumula-

rea energiilor latente va izbucni teribila confruntare menită să aducă libertatea : „Ci-n pacea obidirii voastre, / Ca-ntr-un întins adânc de mare, / Trăiește-nfricoșatul vifor / Al vremilor răzbunătoare.“ Imaginea plastică a luptei pentru „o dreaptă sărbătoare“ se încheagă din comparația „Ca-ntr-un întins adânc de mare“, din metafora *vifor*, din epitetele *înfricoșatul* (epitet antepus) și *răzbunătoare*.

Poetul îmbină termenii populari *(trudit, trudă, nădejde, urziți, sudoare)* cu cei religioși ceruți de tonul mesianic al creației sale *(altarul, creștini, sărbătoare, cerul, sfânta seninătate, Domnul, cununa razelor sfinte)* pentru a evidenția vechimea poporului, credința neamului nostru și pentru a condamna pe cei care ne-au lipsit de libertate.

Bogăția de idei și sentimente este exprimată prin octave, prin versuri alcătuite din nouă silabe și prin ritmul iambic.

Inspirată din realitățile dramatice ale Ardealului, opera lui Octavian Goga se ridică, prin solemnitate, prin tonul profetic, prin căldura și frumusețea versului la înălțimea marii arte naționale și universale.

D. Micu sublinia în lucrarea *„Început de secol“* unicitatea lui Octavian Goga : *„De pe Mureș și Olt, de pe cele trei Crișuri, poetul pătimirii ardelene vorbește nu doar întregii sale națiuni, ci umanității, în eternitate.“*

EXERCIȚII DE FIXARE

1. Demonstrați că poezia „Plugarii“ este un imn cu elemente de elegie.
2. Justificați utilizarea verbelor la timpul prezent.
3. Construiți propoziții cu sinonimele și antonimele substantivului *jale*, ale verbului *plâng* și ale adverbului *devreme*.
4. Formați familia lexicală a cuvântului plug.
5. Selectați cuvintele populare și arhaice din poezie și motivați folosirea lor. Alcătuiți un portret sentimental închinat truditorilor gliei. Dați-i un titlu potrivit.

Marin Preda

(1922 – 1980)

S-a născut în anul 1922, în satul Siliștea-Gumești, județul Teleorman, într-o familie de țărani.

Urmează cursurile școlii primare în satul natal, din anul 1937 este elev la Școala Normală din Abrud, care este transferată la Cristun-Odorhei. După dictatul de la Viena (1940) Marin Preda este obligat să-și continue studiile liceale la București.

Din 1941 desfășoară o bogată activitate în redacția unor ziare (Timpul, Evenimentul zilei, România liberă, Viața românească, *al cărui redactor șef adjunct este din 1957).*

Moare la București în luna mai 1980, în împrejurări nelămurite, când nici nu se uscase cerneala tiparului de pe ultimul său roman Cel mai iubit dintre pământeni.

O oră din august

ÎNTREBĂRI ȘI EXERCIȚII

1. Explicați semnificația titlului.
2. Urmăriți expoziționea nuvelei.
3. Prin ce procedeu se prezintă biografia sublocotenentului Roșu pe parcursul nuvelei ? Selectați fragmente ilustrative.

4. Care este intriga ?
5. Prezentați aspectele luptei tunarilor de la Otopeni împotriva aviației germane.
6. Faceți observații asupra limbajului nuvelei și asupra felului în care se îmbină modalitățile de expunere.

Comentariu literar

Marin Preda, prozator reprezentativ al literaturii actuale, a debutat în anul 1948 cu volumul de nuvele intitulat *Întâlnirea din pământuri*. Capodopera creației sale de inspirație rurală este romanul *Moromeții* (vol. I — 1955 ; vol. II — 1967). Romanele *Risipitorii, Intrusul, Delirul, Marele singuratic, Cel mai iubit dintre pământeni* oferă o imagine realistă a universului citadin raportat la momente bine definite din evoluția istorico-socială. Din activitatea nuvelistică mai fac parte : *Desfășurarea, Ferestre întunecate, Îndrăzneala.*

Marin Preda s-a apropiat cu înțelegere și cu dragoste de omul simplu, el însuși fiind fiu de țăran, cunoscând durerile, bucuriile și filozofia acestor oameni.

Nuvela *O oră din August* a fost publicată în anul 1969 și evocă aspecte din luptele eroice pentru apărarea țării de bombardamentele aviației germane la sfârșitul celui de-al doilea război mondial.

Titlul operei evidențiază faptul că evenimentele de la sfârșitul lunii august din anul 1944 prezentate constituie un moment de răscruce în istoria poporului nostru. Semnificația titlului este precizată de prozator în notația : *„Cine poate să știe care e ora și locul decisiv într-o luptă... și nici tunarii de lângă Otopeni nu știuseră chiar în mod sigur ce rol jucase bateria lor în apărarea nu numai a Capitalei, ci și a altor puncte esențiale ale situației militare din acele zile.“*

În expozițiune sunt prezentate personajele principale : sublocotenentul Roșu, sergentul Ionescu și armata. Timpul — consemnat în titlu — este ziua de 24 august, când nemții au deschis ostilitățile asupra românilor.

Acțiunea este urmărită pe două planuri : prezent și trecut. În planul prezentului se înfățișează lupta eroică a unui batalion de tunari de lângă Otopeni împotriva aviației germane, iar trecutul apare prin rememorarea unor episoade importante din viața personajelor principale.

Retrospectiva introduce în atmosfera unității militare de unde vine Roșu în bateria de la Otopeni și ajută la caracterizarea personajului. Ostașii îl urau pentru că era un ofițer crud : „Îi plăcea să bată și nu mai știa să mai adauge nimic la asta ca să facă cu puțină conviețuire cu soldații.“ În asemenea împrejurări, superiorii spuneau „că armata e o școală a asprimii și a încercărilor grele menită să facă din tinerii cruzi... soldați cu inimă de piatră și cu voința călită. „Militarii se înspăimântau când Roșu îi bătea până îi umplea de sânge, când el se

făcea vânăt la față și pleca încruntat, fără să dea nici o explicație. Ei considerau nejustificată cruzimea ofițerului de aceea se simțeau umiliți. Demni și răbdători, aveau puterea să se stăpânească sub ploaia loviturilor, dar când îl vedeau îndepărtându-se nepăsător, își înecau în plâns revolta și neputința unei riposte ferme.

Un soldat nou venit în regiment „avu un surâs bizar" când fu bătut, deoarece în mintea lui încolțise planul răzbunării propriei umilințe și a tuturor camarazilor care trecuseră prin situații similare.

Când era ofițer de rond, Roșu considera că este momentul potrivit să le demonstreze militarilor cât de gravă era abaterea de la regulament dacă adormeau în post. Deși intenția sa era bună, pentru că urmărea să-i formeze în spiritul disciplinei obligatorie în executarea oricărei misiuni, sublocotenentul folosea o cale necinstită. Dacă se întâmpla ca soldatul să adoarmă în post datorită oboselii și bromurii din ciorbă", se apropia tiptil, mai ales de cei din posturile izolate și singuratice", le lua închizătorul de la armă și-i lăsa să doarmă mai departe. După un timp revenea și nu se oprea la somația soldatului, știind că nu avea cu ce să tragă ; atunci soldatul era cuprins de groază realizând cât de grav încălcase disciplina militară.

Ostașul, care surâsese, găsi prilejul să se răzbune în timpul gărzii de noapte. Ofițerul îi luă închizătorul, considerând că „adormise cu adevărat în post", dar soldatul alergă la corpul de gardă de unde trase un închizător de la altă armă, îl puse în pușca sa și se întoarse la post. Când Roșu reveni îl somă : „Stai că trag. Trage... zise ofițerul. Soldatul îl ochi cu grijă și-l împușcă." Ofițerul se prăbuși, iar santinela îl somă din nou, trase în aer ca să se audă împușcăturile reglementare și numai după aceea trase în omul pe care pretindea că nu-l cunoscuse și că nu se oprise când fusese avertizat. Puse la armă închizătorul luat din buzunarul rănitului, celălalt închizător îl duse la corpul de gardă apoi își anunță camarazii că a tras într-un om care nu s-a oprit la somația sa. La anchetă nu s-a putut descoperi adevărul, deoarece Roșu nu a avut nici un singur soldat de partea lui. Ofițerul nu a dat răspunsuri clare privind corectitudinea somațiilor și felul cum reacționase el. După ce s-a însănătoșit, înțelegând că oamenii îl urau de moarte, a cerut transferarea în altă unitate, ajungând astfel la Otopeni, unde numai bătu pe nimeni, dar ostașilor le era frică de el pentru că aflaseră ce fel de om era.

Portretul fizic și moral conduce spre aceeași situație de suspiciune și de rezervă : „Era într-adevăr greu să rămâi multă vreme, chiar cu totul vesel în apropierea acestui ofițer. Avea o voce neplăcută și rece, ca și chipul lui galben-vânăt care spânzura parcă deasupra unui corp înalt cât o prăjină. Capul lui de girafă înfipt în aer părea că scrutează orizonturile." Era un om tăcut și rigid pe care-l irita expresia de veselie permanentă de pe chipul sergentului Ionescu considerând că s-ar fi cuvenit să fie preocupat în mod serios de consecințele armistițiului. Portretul se desăvârșește prin dialogul cu sergentul :

„— Spune, zise el adresându-se sergentului, chiar nu înțelegi ce s-a întâmplat ? Te văd că ai o figură inteligentă, nu ești văcar de meserie... ce meserie ai în civil ?

— Brutar, dom' sublocotenent.

— Brutar ! Și cum de n-ai ajuns la bucătărie, cum dracu' ai nimerit la tunuri ?“

Sergentul îi răspunde cu semeție :

„— Nu uitați că sunt și eu sergent... dom' sublocotenent, zise artileristul cu aceeași expresie de petrecere care atrăsese atenția tuturor de când venise.“

Demnitatea și sfidarea din cuvintele artileristului sporesc suspiciunea sublocotenentului, trăsătură subliniată prin verbul *scrută*, adverbul *îndelung* și prin adjectivul *adâncă* din notația : „Ofițerul îl scrută îndelung, într-o tăcere adâncă.“

Tot la planul trecutului sunt raportate și întâmplările în urma cărora Ionescu a ajuns la Otopeni. Făcuse parte dintr-o baterie de antiaeriană care avea misiunea să apere rafinăriile de la Ploiești de aviația americană : „Un servant de tun s-a simțit umilit considerând că pistolarul neamț care stătea între ei în timpul bombardamentelor îi socotea lași și venise acolo să-i învețe să lupte și să-i supravegheze să nu dezerteze. De aceea, după ce i-a împărtășit sergentului sentimentele și intențiile sale, a zdrobit capul neamțului cu o ură greu de imaginat. „Vă puteți închipui, nu forța, fiindcă băiatul ăla nu era prea voinic, ci furia oarbă cu care lovise ? Ne-am dat seama când a încetat bombardamentul : îi împrăștiase creierii prin iarbă.“

Prozatorul subliniază solidaritatea oamenilor în armată atunci când unul din ei se află în primejdie ; Ionescu și tunarii au procedat cu mare prudență să nu dea naștere la nici un fel de bănuieli și să fie de real folos camaradului lor.“ I-am săpat o groapă (neamțului)... dar cu mare grijă să putem pe urmă să punem iarba la loc, l-am îngropat, am șters perfect orice urmă și ne-am întors da baterie.“ Au cântărit bine și răspunsul cu privire la timpul când pistolarul a părăsit bateria lor : „Și ne înțelegem noi ca unii să zică la un sfert de oră după bombardament, alții așa, la douăzeci de minute. Nu poți să spui la fix, dar așa aproximativ : să fi fost cincisprezece, douăzeci de minute...“

În timpul anchetei Ionescu și-a păstrat sângele rece, a dovedit perspicacitate în răspunsurile la întrebările puse, după cum mărturisea el însuși : „Când m-am auzit vorbind, mi-am dat seama că chiar dacă mă împușcă, nu voi spune și am simțit în același timp că nu mă vor împușca, fiindcă mă auzisem cu urechile mele cum știu să mă apăr, și pe mine și pe oamenii mei.“ Propoziția consecutivă *chiar dacă mă împușcă,* subordonată regentei *nu voi spune* subliniază fermitatea hotărârii sergentului de a-și salva camarazii chiar cu prețul vieții.

Colonelul Caragea, care conducea cercetările din partea autorităților militare române, s-a solidarizat și el cu tunarii apărându-i cu înverșunare să nu fie judecați de tribunalul militar german, fiind convins că și superiorii săi vor proceda la fel : „Să sperăm că și alții mai mari ca noi or să le țină piept...“ îi spune lui Ionescu a patra zi după cercetări, când se părea că lucrurile s-au rezolvat în favoarea artileriștilor. Prin această întâmplare prozatorul sublinază legătura care se stabilește între oamenii din armată ca într-o familie. Primejdia și dragostea de țară îi unește pe toți, indiferent de gradul militar și de mediul social. Deși Caragea le-a luat apărarea, Ionescu nu i-a mărturisit adevărul, ceea ce dovedește că sergentul Ionescu era un om de nădejde, foarte se-

rios și precaut — în ciuda expresiei de veselie permanentă și de aparentă superficialitate.

Cele relatate ar fi trebuit să-l determine pe ofițer să-și facă o impresie favorabilă. Dar cu toate acestea, el a rămas la fel de batjocoritor și de neîncrezător. Astfel se explică ordinele pe care i le-a dat caporalului Ana : „— Fii atent în special la sergentul Ionescu, dacă-l vezi că uită de tun și se bagă cu capul în pământ, ca să scape, împușcă-l dacă eu nu mai sunt în viață.“

Acțiunea revine în planul prezentului — plan cu care a început nuvela — și urmărește fapte din bateria de la Otopeni unde întâmplarea adusese pe sergent și pe sublocotenent.

Ordinul telefonic transmis lui Roșu de colonel constituie intriga nuvelei. Ofițerul este informat că nemții au deschis ostilitățile, și că datoria bateriei este de a distruge orice avion care ar decola de pe aeroportul german. Deși fusese avizat că bateria este vulnerabilă la un atac de infanterie și că ar fi fost posibil să fie obligați să folosească grenade în luptă, Roșu a procedat ca un conducător diplomat, nu le-a înfățișat subordonaților gravitatea situației. Ofițerul era un militar priceput, dădea comenzi scurte și sigure : „Și căutați să prindeți avioanele încă deasupra solului, pentru ca în cazul în care vreunul scapă după primul tir, să avem timp să nu ne scape la cel de al doilea. „Nu se mulțumește numai să dea ordine, ci se implică supraveghind operațiunile militare cu mare atenție, de la postul său de comandă.“ Cu binoclul, cu încheietoarea de la pistol desfăcută să poată trage rapid semnalul de deschidere a focului.“ La apariția formației de trei avioane a mobilizat pe tunari, care ochiseră cu atâta precizie, încât două bombardiere explodară în aer, iar al treilea a fost doborât de Ionescu, după ce primise încuviințarea să tragă singur. În timpul atacului de infanterie a demonstrat competență desăvârșită comandând pregătirea rapidă a tunurilor pentru tragere razantă, după ce a analizat situația și a înțeles riscul care ar fi decurs pentru baterie — dacă ar fi distrus marea de porumb ce îi camufla, a ordonat militarilor să folosească puștile pentru apărare și pentru a ține dușmanul cât mai departe de baterie.

Ofițerul a fost emoționat puternic atunci când a văzut cu câtă precizie ocheau ostașii pe infanteriștii germani. Acest moment este revelator pentru sensibilitatea lui Roșu capabil să vibreze în fața pregătirii militare a ostașilor, împrejurare care permite să i se descopere fondul de omenie : „Ocheau cu grijă, un foc de aici, unul de dincoace. Ofițerul se uita din când în când cu binoclul să vadă efectul. Era bun. Din șapte, opt, zece focuri, doi, trei pistolari nu se mai sculau. Ce băieți bine instruiți, și ce liniștiți erau, cum nu le tremurau câtuși de puțin degetele pe trăgaci !“. În momentul când vru să dea ordin de contraatac cu grenade, deoarece nemții se apropiaseră foarte mult de poziția bateriei, a fost „izbit de un val de pământ și pietriș care îl orbi atât de rău, încât zadarnic începu apoi să dea din pleoape, că vederea nu i se limpezea. În același timp zgomotul exploziilor și pârâitul automatelor parcă se îndepărta și deodată se făcu liniște...“ Moartea sugerată este confirmată de sergentul Ionescu, care avea un bun instinct militar : din liniștea care se așternuse asupra bateriei el a înțeles că ofițerul a fost omorât și bateria a rămas fără comandant. Ionescu era un sergent

neînfricat ; dovedind spirit de inițiativă în situații critice descoperi pe cei doi pistolari nemți care împușcaseră pe ofițer și pe doi artileriști, căută locul potrivit și-i răpuse.

Își dădu seama că avea datoria de a prelua comanda bateriei, în această situație demonstrând competență, autoritate și stăpânire de sine, ordonând oamenilor să se adăpostească, atrăgându-le atenția că au fost atacați de avioane de vânătoare și că poziția lor fusese reperată de dușmani. Oamenii au fost salvați datorită intervenției prompte a sergentului : „Artilertiștii pieriră în șanțuri, tocmai la timp poziția bateriei fusese reperată și o ploaie de gloanțe se abătu asupra lor.“ Ionescu raportă colonelului cu exactitate situația bateriei și răspunse că deși nu primise întărituri, erau hotărâți să reziste „până la unul...“. Adunându-și puterile, Ionescu și artileriștii luptau cu înverșunare să nimicească dușmanii. Tunul sergentului „bubuia, parcă se zguduia pământul.“ Ai fi zis că între timp artileriștii dormiseră, se odihniseră din gros, luaseră o masă bine gătită și acum cu mare poftă de luptă și cu manevre sigure și de mare precizie trăgeau cu cele trei tunuri mai bine decât cu patru.“ Sub comanda lui Ionescu bateria a izbutit să doboare o mare parte din escadrila germană care se ridicase de pe aeroport crezând că lichidaseră unitatea militară, apoi sergentul și oamenii de sub comanda sa doborâră două din ultimele avioane și reduseră inamicul la tăcere.

Ostașii — eroul colectiv — sunt priviți cu dragoste și admirație de prozator pentru patriotismul lor. Ei își iubesc țara mai mult decât viața, așa cum sunt capabili oamenii simpli să trăiască acest sentiment. Ei nu luptă pentru glorie, pesntru decorații și pentru că se tem de ordinele comandanților, ci pentru că înțeleg jertfa ca pe o datorie firească — ca pe o lege a existenței umane. Raportul de forță a fost inegal — s-au confruntat o baterie de artilerie cu un aeroport întreg care era pregătit și pentru atacul de infanterie. Tunarii au învins pentru că au fost gata să-și apere țara cu prețul vieții. „La urma urmei, parcă spuneau ei, ce e viața ca să te bâțâi tot timpul de frică să n-o pierzi ? Chestia mai supărătoare e că dacă aceștia distrug bateria se duc pe urmă cu avioanele și cine știe ce mai fac cu ele, înecă țara în sânge.“ Războiul este privit și trăit prin prisma omului din popor.

Un rol important în luptă l-a avut caporalul Ana, care alături de sergentul Ionescu a condus bateria. El simbolizează pe luptătorul țăran cu filozofia sănătoasă despre viață, despre moarte, despre datoria patriotică. Înțelept, echilibrat, cu respect pentru cei din jur, cu pregătire militară desăvârșită se face iubit atât de superiori, cât și de ostași.

Sfârșitul nuvelei are valoare de epilog pentru că rezumă destinele eroilor. Orfelinatul care îl crescuse pe sublocotenentul Roșu primi o decorație și felicitări pentru modul exemplar în care și-a îndeplinit datoria „fostul lor copil“. Acest element biografic ajută la înțelegerea rigidității, asprimii și firii închise a ofițerului, care fusese lipsit de căldura și de înțelegerea unei familii.

Caporalul Ana redeveni plugar în satul său, iar Ionescu se întoarse la meseria de brutar. Războiul, în care își făcuse exemplar datoria față de țară, fără vanitate, a rămas pentru el o experiență de viață. În clipe de răgaz, el povestește întâmplările neobișnuite prin care

trecuseră, dar văzând că nu era crezut, începu să vorbească despre lucruri auzite de la alți militari, fără să se laude cu faptele sale eroice.

Valoarea nuvelei este dată de realismul și de capacitatea prozatorului de a prezenta prin câteva aspecte și personaje o întreagă filozofie despre viață și despre moarte : prețul libertății — existența fără libertate este de prisos —, prietenia trainică și solidaritatea oamenilor uniți printr-o cauză comună și supuși aceluiași destin, înalta demnitate — în numele căreia este respinsă umilința atât din partea conducătorilor români, cât și din partea conducătorilor străini — și curajul în fața morții.

Stilul din această nuvelă se definește prin elemente de oralitate creând impresia de autenticitate prin : formele de adresare, interjecțiile, transcrierea fonetică a unor forme ale vorbirii populare, folosirea cu precădere a monologului și dialogului ca modalități de expunere. Prin vocea autorului, prin îmbinarea stilului direct cu cel indirect prin lexic se diferențiază personalitatea eroilor nuvelei.

EXERCIȚII DE FIXARE

1. Caracterizați personajele individuale și colective.
2. Faceți o compunere în care să vi-l imaginați pe sublocotenentul Roșu dacă ar fi supraviețuit războiului.

Neamul Șoimăreștilor

de Mihail Sadoveanu (1880—1961)

ÎNTREBĂRI ȘI EXERCIȚII

1. Faceți lectura integrală a romanului, întocmiți fișe cu extrase revelatoare pentru semnificația titlului, caracterizarea personajelor și pentru elementele etnografice.[1]
2. Descoperiți momentele subiectului romanului (expoziționea, intriga, punctul culminant, deznodământul).
3. Prin ce elemente de limbaj artistic se evidențiază legătura dintre Tudor Șoimaru și satul natal ?
4. Selectați formulările ilustrative pentru stările sufletești ale lui Tudor Șoimaru în secvența în care ascultă destăinuirile lui moș Mihu și privește mormântul lui Ionașcu.
5. Prin ce elemente de limbaj artistic se prezintă felul cum reacționează Tudor când află cine este ucigașul lui Ionașcu ?
6. Urmăriți confruntarea dintre Tudor Șoimaru și boier.
7. Ce rol are ultimul capitol privind destinele personajelor ?

Comentariu literar

În monografia *Mihail Sadoveanu* capitolul *Moment retrospectiv*, criticul literar Constantin Ciopraga surprinde admirabil monumentalitatea prozatorului în scrisul românesc : *„Între coloanele de bronz ale literaturii române, Mihail Sadoveanu se distinge de departe ; masiva lui operă sugerează impresia de vastitate și totodată de profunzime.“* Dacă în orice metaforă intră o doză de convențional, imaginea care îl reprezintă pe Sadoveanu ca pe un *Ceahlău al cuvântului* este dintre acelea care, prin asociație, configurează mai expresiv adevărul. Cu excepția lui Alecsandri, în secolul trecut, și a lui Arghezi în secolul nostru, literatura română (și chiar cea universală) nu oferă multe asemenea exemple de creație susținută, continuată cu egală intensitate mai mult de jumătate de veac.

În cele peste o sută de volume Sadoveanu a înfățișat bogăția sufletească a omului din popor *(Popvestiri, Dureri înăbușite, Baltagul)*, a

---

[1] *etnografie* — ramură a istoriei care urmărește evoluția culturii materiale și spirituale ale unui popor.

descris frumusețile naturii *(Împărăția apelor, Țara de dincolo de negură, Valea Frumoasei, Nada Florilor)*, viața târgurilor de provincie *(Însemnările lui Neculai Manea, Floarea ofilită, Locul unde nu s-a întâmplat nimic)*, a evocat istoria națională în romanele *Șoimii, Frații Jderi, Zodia Cancerului* și *Neamul Șoimărești*lor în care ilustrează trei etape din istoria Moldovei. Secolul al XV-lea, perioadă de maximă înflorire în timpul domniei lui Ștefan cel Mare, este înfățișat în romanul *Frații Jderi*, secolul al XVI-lea, caracterizat prin puternice frământări politice legate de succesiunea la tron a lui Ion Vodă cel Cumplit și de continuarea luptei pentru libertatea țării, constituie substanța romanelor *Șoimii* și *Nicoară Potcoavă* și secolul al XVII-lea — când Moldova a fost condusă de domni ambițioși ca Vasile Lupu și Duca Vodă — este prezentat în romanele *Nunta domniței Ruxandra* și *Zodia Cancerului sau vremea Ducăi Vodă*.

Romanul *Neamul Șoimăreștilor*, apărut în anul 1915, evocă lupta împotriva boierimii acaparatoare, luptă proiectată pe fundalul istoric a trei domnii : a lui Aron Vodă, a lui Ștefan Tomșa și cea a familiei Movileștilor.

Neamul Șoimăreștilor este un roman deoarece aparține genului epic, are o acțiune complexă și de mare întindere, conține mai multe episoade, prezintă conflicte sociale și frământări sufletești, narează întâmplări care se desfășoară pe mai multe planuri, la acțiune participă un număr mare de personaje și oferă o imagine amplă asupra vieții sociale și politice de la începutul secolului al XVII-lea.

Opera este alcătuită din 36 de capitole, fiecare având un titlu sugestiv pentru evoluția acțiunii. (S-au studiat capitolul al XIII-lea intitulat *Crucea răzeșilor*, capitolul al XXXV-lea *Morții poruncesc celor vii* și ultimul capitol denumit *Orice istorisire are un sfârșit)*.

Până la capitolul al XIII-lea principalele fapte înfățișate sunt : uciderea lui Ionașcu, răzeș de frunte din satul Șoimărești, din ținutul Orheiului, risipirea gospodăriei lui Ionașcu și a familiei sale, anii petrecuți de Tudor în pribegia peste hotare și lupta sa pentru existență ca mercenar la diverse curți din Europa.

Fiind peste graniță și aflând că Ștefan Tomșa strânge oaste să înlăture de la cârma țării familia Movileștilor, Tudor Șoimaru este cuprins de nostalgia ținuturilor natale. Tătarul Cantemir-Bei îi surprinde astfel acest sentiment : „Pe prietenul ista al nostru, iar l-a apucat dorul, boala moldovenească", subliniind dragostea de țară a oșteanului.

Descrierea bătăliei pentru cucerirea puterii de către Ștefan Tomșa constituie expoziția romanului. Tudor se înrolează în armata domnitorului Ștefan Tomșa, ia parte la bătălia de la Cornul lui Sas și pentru faptele sale de arme este ridicat la rangul de căpitan de oști și i se permite să-și revadă satul. În drum spre Șoimărești, în timpul popasului de la hanul lui Chirilă, salvează pe fiica boierului Stroie Orheianu din mâinile cazacilor care o răpiseră. În sufletul oșteanului se aprinde o iubire mistuitoare pentru Magda, sentiment ce îi tulbură hotărârile

și-i sporește nerăbdarea de a o revedea pe fata venită la conacul de la Murgeni împreună cu tatăl său : „Hotărâse să se întoarcă cu calul aburind de fuga drumului. Pentru el iubirea cea mare a vieții lui este mai presus de toate.“

Acțiunea romanului se desfășoară pe trei planuri : istoric, social și erotic, fiecăruia corespunzându-i un conflict : lupta pentru tron, lupta răzeșilor împotriva boierului acaparator și frământarea sufletească a lui Tudor, generată de cele două sentimente contradictorii : iubirea pătimașă pentru Magda și împlinirea datoriei față de părintele ucis.

Capitolul al XIII-lea *Crucea răzeșilor* prezintă iubirea lui Tudor pentru Magda, întâlnirea emoționantă și dureroasă cu satul și descoperirea adevărului despre moartea lui Ionașcu.

La începutul fragmentului dominanta eroului este dragostea pentru Magda — „iubirea cea mare“ — taină pe care în zadar încercă să o ascundă „ca pe un lucru scump“, deoarece prietenii săi îi înțeleg frământarea : „— Totuși, Tudore, adă-ți aminte de cuvântul meu : cât de tare schimbă Dumnezeu și întâmplările hotărârile noastre.“ Emoția de care este cuprins Tudor la revederea satului natal relevă sensibilitatea eroului și profunzimea dragostei pentru Șoimărești : „Acum vântul dimineții îl deștepta încet-încet. Îl deșteptau și amintiri vechi.

— Fraților, zise el cuprinzând mâinile tovarășilor lui, acesta-i satul meu !“

La remarca lui Cantemir-Bei că este o așezare obișnuită, Tudor precizează : „— Se poate, dar acesta-i al meu și nu l-am văzut de douăzeci de ani !“ Interjecția „iată“ aduce în prim-plan imaginea cimitirului „unde zac mulți“ dintr-ai lui și casa în care s-a născut. Punctele de suspensie și asocierea celor două substantive cu sens antitetic *cimitirul, casa* sugerează legătura de viață și de moarte dintre Tudor și sat.

Prozatorul introduce elemente etnografice înfățișând tabloul unui sat răzășesc „cu case mari acoperite cu stuh, case curate“, sat aflat „sub poala de pădure pe apa Răutului.“

Fiind zi de duminică, oamenii — păstrători ai credinței în Dumnezeu — se îndreptau spre biserică în haine de sărbătoare : „Femei și fete cu cataveici de vulpe și cu fuste de lână, dungate cu vrâste galbene și roșe pe fund negru, veneau la liturghie. Femeile aveau broboadă cafenie pe cap ; fetele erau cu capetele goale gătite cu flori de grădină. Bărbații erau îmbrăcați cu straiele cu care aveau obiceiul să iasă la oaste : ciubote de piele și pantaloni de șiac, ilice cu nasturi rotunzi de argint.“ În descrierea vestimentației este evidențiată admirația prozatorului față de simplitatea și frumusețea portului popular transmis cu sfințenie din generație în generație.

Prin formulările „un graur cânta în pacea satului“, „în lumina dimineții“, „o duruire melodioasă de toacă“ se conturează o atmosferă de liniște și echilibru sufletesc.

Dialogul dintre Tudor Șoimaru și vatamanul satului reprezintă parcă întâlnirea prezentului cu un martor al trecutului — „om cărunt cu obrazul brăzdat“ care le vorbește cu bunacuviință țărănească spunându-le : — „Domnilor nu vă fie cu bănat. Eu sunt vataman în sat aice. V-aș întreba pe cine căutați...“ La răspunsul oșteanului că se numește Tudor Șoimaru, vatamanul întreabă în numele colectivității de

răzeşi, unită prin legături de sânge : „— Dar cine-i fi dumneata şi de unde ?... noi te cunoaştem cu toţi ; cu toţi suntem Şoimăreşti şi neamuri şi ştim unul de altul...“ Ideea legăturii dintre Şoimăreşti este reluată după ce Tudor se întâlneşte cu unchiul său Mihu, când glasurile răzeşilor şi ale neamurilor se ridică şi braţele se întinseră spre el : „Şoimaru este cuprins de mâini, îmbrăţişat de veri şi mătuşe, şi glasuri rosteau nume.“ La legătura de sânge se adaugă idealul comun al luptei pentru libertate : „Toţi erau ai lui Şoimaru... se trăgeau din bătrâni vechi care luptaseră pentru moşie şi dobândiseră pământ pe vremurile lui Ştefan-Vodă cel Bătrân.“ Episodul este important pentru semnificaţia titlului romanului *Neamul* — substantiv care exprimă legătura de sânge între cei care poartă acelaşi nume, *Şoimăreştilor* este onomastic derivat de la substantivul comun şoim — pasăre care simbolizează cutezanţa şi dragostea de libertate.

Prozatorul realizează atmosfera unei dezvăluiri grave prin anumite detalii „clopotele tăcură, vocile se alinară“, se făcu tăcere pentru ca în liniştea aceasta adâncă să se audă glasul amintirilor crâncene. Se remarcă folosirea gradaţiei în dezvăluirea împrejurării morţii lui Ionaşcu prin notaţii în care se includ serii sinonimice : *aici odihneşte părintele tău, aici zace robul lui Dumnezeu, s-a strămutat la veşnice lăcaşuri, este îngropat părintele tău, a pierit ucis de buzdugan mişelesc.* Verbele *grăi* şi *strigă* şi determinantele acestora (Mihu îndesat, „îi strigă la ureche bătrânului Mihu)“, „îi strigă (răzăşul cel bătrân)“, „strigă (înăbuşit)“ constituie punctul maxim al gradaţiei ascendente în care verbul *strigă* este repetat de trei ori. Uncheşul Mihu ştie cum să reînvie icoane vechi, aproape uitate, şi să-i aprindă în suflet dorinţa de a cunoaşte şi de a pedepsi pe cel care i-a ucis părintele, i-a risipit familia şi gospodăria şi le-au luat pământurile răzeşilor. Contemplarea crucii lui Ionaşcu, vorbele bătrânului Mihu şi prezenţa răzeşilor produc o impresie puternică asupra lui Tudor : „Cu ochii împânziţi de lacrimi, Tudor cetea slovele săpate pe crucea de granit“, „Cu ochii încruntaţi cetea necontenit slovele mari de pe crucea tatălui său.“ Dintre imaginile trecutului capătă contur „chipul palid de sânge al unui oştean mort. Acela era tatăl său.“

Revine imaginea casei — ca simbol a tot ce a năruit Orheianu prin cruzimea lui — semn al pustiului şi al durerii semănate de acesta în neamul Şoimăreştilor : „— Priveşte şi-n vale, dincoace, în livada părăginită, casa voastră ! Suflă prin ea vânturile iernii şi bat peste dânsa puhoaiele ploilor. Ca şi ea s-au risipit, duse de valuri şi vânturi, odraslele lui Ionaşcu.“ Verbele din evocarea făcută de bătrân reflectă antiteza între suferinţa cauzată de boier răzeşilor şi libertatea şi prosperitatea în care trăieşte *se-ngraşe, râde, şi-a pus piciorul pe grumazul nostru.*“

Prin relatarea bătrânului se evidenţiază conflictul social — lupta răzeşilor pentru pământ — căruia i se va adăuga cel psihologic.

În momentul când află numele ucigaşului, „Tudor Şoimaru rămase ca fulgerat, cu ochii rotunziţi, înfricoşaţi de groază lăuntrică.“ Intensitatea trăirilor este relevată prin comparaţie, epitete şi prin surprinderea gesturilor semnificative : „Tudor se stăpâni cu greu, înghiţi

anevoie și rămase privind întunecos spre mormântul unde își dormea Ionașcu somnul de veci.“

Titlul capitolului exprimă veneraţia Şoimăreştilor faţă de Ionaşcu răpus „de buzdugan mișelesc pentru că s-a ridicat să apere drepturile și ocinile strămoșești.“ El a fost conducătorul răzeșilor din satele și ținutul Orheiului, de aceea mormântul lui era plivit și acoperit cu flori răsădite. Acolo veneau să îngenuncheze răzeșii ; cel dispărut a purtat aceeași cruce a soartei nedrepte, la fel ca și ei.

Tudor crede că și sufletul Magdei este stăpânit de focul iubirii și că și-ar putea uni destinele stingând ura dintre Şoimăreşti și boieri. Cu această convingere pornește în Polonia unde Magda și tatăl său se refugiaseră. În casa panului Coribut, unde o întâlnește la un bal dat în cinstea Elisabetei Movilă, Magda se preface că nu-l cunoaște, iar Stroie îl declară spionul lui Tomșa. Îl salvează slujitorul său și prietenii Simion Bîrnoavă și Cantemir-Bei. În aceste împrejurări Tudor înțelege că între el, răzeș de pe apa Răutului, și Magda, fiica boierului, „nu este decât sânge.“

Tudor cercetează hrisoave privind drepturile răzeșilor asupra pământurilor, merge la curtea domnească de la Iași, se plânge lui Tomșa care le înapoiază ocina strămoșească. Dreptatea și liniștea sunt de scurtă durată pentru că Tomșa este înlăturat de la domnie de către Elisabeta Movilă, ajutată de polonezi și de boierii moldoveni lezați de drepturile lor de către noua domnie.

Capitolul al XXXV-lea
MORȚII PORUNCESC CELOR VII

În acest capitol se află punctul culminant și deznodământul romanului.

Titlul conține imperativul de a se înfăptui dreapta răzbunare în numele celor răpuși „de buzdugan mișelesc.“

În liniștea aparentă a dimineții de duminică, scăldată de un soare blând și de o lumină prietenoasă care învăluie satul, se simte o încordare nelămurită. Prozatorul menționează că Tudor avusese „tainic sfat“ cu oștenii lui de după miezul nopții, apoi nimeni în afară de slujitorul său credincios Lie nu știa „pe unde rătăcise“.

Ca și în capitolul *Crucea răzeșilor* sunt înfățișați țăranii din Șoimărești în cimitir, un loc sfânt prin care se păstrează legătura între generații. Respectând credința, femeile aprindeau candele în timp ce bătrânii „grăiau încet“, contemplând mormintele. Cimitirul — ca element de cadru — este un loc simbolic : în capitolul *Crucea răzeșilor* este locul unde își doarme somnul de veci cel care s-a ridicat pentru drepturile răzeșilor și locul unde Tudor află numele ucigașului și înțelege datoria față de tatăl său. În capitolul *Morții poruncesc celor vii*, în cimitir are loc confruntarea dintre Orheianu, Tudor și neamul Șoimăreștilor — cimitirul devenind un loc de judecată și de pedeapsă în numele dreptății care se cerea înfăptuită.

Liniștea oamenilor este tulburată de vestea adusă de Lostun — fost pândar la Murgeni — că boierul Stroie Orheianu „vine să stea de

vorbă cu fruntaşii Şoimăreştilor". Notaţiile : *vine fără sfială, ...se leagănă* sugerează gândurile ascunse ale lui Stroie şi faptul că întâlnirea nu este lipsită de primejdie. Boierul vine şi se comportă ca un stăpân singur de puterea şi de drepturile lui „şi-şi mângâia barba mare", „se uită la unii şi la alţii" şi „râde" ; punctele de suspensie invită la meditaţie asupra intenţiilor ascunse ale asupritorului. Ideea este exprimată clar de Mihu : „Ciudat lucru şi foarte de mirare."

Apariţia lui Tudor Şoimaru subliniază rolul său important în desfăşurarea evenimentelor. Adânca implicare sufletească este ascunsă printr-o mare putere de stăpânire : „era tăcut, îi ardeau ochii, dar părea foarte liniştit", se alătură sfatului bătrânilor fără să zică o vorbă. Îngrijorării uncheşului Mihu, în legătură cu venirea boierului, îi răspunde liniştit : „...să aşteptăm !"

Imaginea lui Orheianul şi a însoţitorilor său contrastează cu simplitatea mulţimii adunate : „venea măreţ în satul lui bogat, călare pe un roib nalt de Lehia", iar slujitorii lui erau înarmaţi.

Răzeşii nu-şi scoaseră cuşmele, semn al ostilităţii faţă de boier. Salutul acestuia „Bine v-am găsit, oameni buni" reflectă falsitatea, apelativul „oameni buni" implicând o apropiere sufletească, atitudine străină lui Stroie în relaţiile sale cu răzeşii. De la aparenta bunăvoinţă, boierul trece la înfăţişarea situaţiei sale privilegiate de sub noua stăpânire şi ridică pretenţia de a intra în posesia întregului pământ al Şoimăreştilor ca răsplată că i-a apărat de pedeapsa domniei :

„— Aţi auzit, oameni buni, grăi deodată cu glas gros boierul, cá domnia Tomşei s-a petrecut din lumea asta ş-a venit în scaunul ţării Alexandru-Vodă, pe care noi l-am slujit şi l-am apărat..."

Dramatismul momentului rezultă din dialogul dintre boier, Mihu şi Tudor Şoimaru. Cuvintele, gesturile, intervenţia autorului dezvăluie încordarea conflictului şi schimbarea atitudinii boierului care iniţial se poartă „cu prefăcută umilinţă, are înmlădiere moale în glas", seninătate în priviri, pentru ca apoi să-şi manifeste lăcomia şi lipsa de omenie când spune : „Cer toată moşia voastră, daţi ce-a mai rămas ca să-mi întregesc ce-i al meu."

Deznădejdii răzeşilor care întreabă uluiţi :

„— Şi noi ce ne facem ?", boierul răspunde cu nepăsare :

„— Ce v-a lumina Dumnezeu !"

Tudor împărtăşeşte uimirea sătenilor faţă de pretenţiile boierului : „Bătrânii rămaseră înmărmuriţi..."

„— Ce te miri, aşa de tare, căpitane Tudore ? strigă apoi deodată boierul cu semeţie... Ieri ai fost tu tare şi astăzi sunt eu !...

Deşi boierul devine ameninţător, Tudor îşi păstrează stăpânirea de sine :

„— Care din voi va îndrăzni astăzi să ridice un deget asupra mea ? Astăzi nu mai este mişelul vostru Tomşa, şi Domnia v-ar spulbera de pe faţa pământului de-aţi îndrăzni..."

„— Boierule, te-nşeli, zise în linişte Şoimaru."

Mânia îndelung stăpânită a căpitanului de oşti se dezlănţuie prin vorbe tăioase. Demn, Tudor îi atrage atenţia că va putea să-l răpună cu un singur braţ sănătos, că a făcut rău nesocotind ura şi forţa oa-

menilor, venind în „vizuina lupului“, deoarece a sosit momentul judecăţii şi pedepsei pentru moartea părintelui său :

„— Ai ucis, ţi-a venit ceasul pedepsei.“

Puterea de sugestie a episodului confruntării pe viaţă şi pe moarte între boier şi Tudor rezultă din utilizarea limbajului popular. Stroie „smuci năpraznic frâul“, şi-i spuse căpitanului ca să-l intimideze : „Să nu cutezi, mişele !... Te voi bate peste fălci, ca pe tatăl tău, şi voi spulbera pe toţi nemernicii ca tine...“

Orheianu manifestă dispreţ şi cruzime faţă de Tudor Şoimaru pe care îl scuipă, ridică asupra lui buzduganul ţinut sub cingătoare, dar răzeşul nu se înfricoşează. Reacţiile lui Şoimaru sunt relevate de comparaţiile *turbat ca fiara, cu obrazul ca de var, se repezi ca scăpat dintr-un arc*, prin epitetele *crunţi* şi *aşa de cumpliţi, cu ochii crunţi, răcni aşa de cumplit* şi prin verbele la perfectul simplu : *se repezi, lovi,* răcni.

Strigătul lui Tudor Şoimaru înfricoşează pe mazuri şi constituie o chemare pentru flăcăii răzeşilor care se adună în curtea bisericii, clocotind de dorinţa de dreptate.

Îndeplinind porunca morţilor pentru cei vii îl răpune pe boier, îl aşează pe mormântul lui Ionaşcu, îl nimiceşte pe mazuri şi. ajutat de Şoimăreşti, se îndreaptă spre conacul de la Murgeni pe care îl distruge.

Aglomerările verbale contribuie la dinamismul scenelor descrise : — cele mai multe sunt verbe de acţiune — *(izbiră* pe mazuri, *îi întoarseră, începu a-i bate).*

Tudor — care pentru o clipă apăruse „turbat ca fiara“ — este generos faţă de Magda şi faţă de soţul ei Ludno, dovedind că fondul lui de omenie a rămas nealterat. Apără pe cei doi de mânia răzeşilor, le dă oameni să-i însoţească şi să-i păzească până al hotarul ţării.

Şoimaru este neînduplecat în pedepsirea duşmanului ; are sentimentul datoriei împlinite numai când vede că pe locul unde fusese curtea boierească ară plugurile, dar nu se bucură că a fost nevoit să ridice sabia şi nici că a risipit conacul. Starea sufletească a oşteanului este surprinsă cu subtilitate prin introducerea motivului comuniunii cu natura : „Era un cer fără soare şi mohorât deasupra şi soseau de la munţi pe vârfurile înălţimilor nouri zdrenţuiţi.“

Fragmentul se încheie cu imaginea colectivităţii răzeşilor martori la năruirea conacului, notaţii care accentuează ideea de neam a acelor oameni însetaţi de dreptate socială : „şi veniseră cu toţi Şoimărestii, bătrâni, muieri şi copii ; şi priveau cum trec fără încetare brăzdare cu şase boi şi apasă pe cormane oşteni, înnegrind şi asemănând încet bătătura unde sălăşluise stăpânirea Orheianului.“

Capitolul al XXXVI-lea
ORICE ISTORIE ARE UN SFÂRŞIT

Întocmai povestitorului de odinioară, scriitorul vorbeşte despre fapte cunoscute din istorie : „Sfârşitul văduvei lui Irimia Vodă“ a fost cel mai nenorocit dintre al tuturor doamnelor Moldovei, căci după un an, în anul 1617, turcii şi tătarii şi gloatele pământenilor, pătrun-

zând până la Iași, i-au zdrobit oastea așa de frumos întocmită de ginerii ei. „Domnițele sale s-au bucurat de mărire și averi în Lehia, dar pentru că au fost lacome și orgolioase au stârnit „certuri și războaie“ și de aceea numele lor au fost pomenite cu blestem.

Tomșa a venit în a doua domnie, „cumințit... aducându-și aminte cât de schimbătoare sunt toate ale oamenilor“, Bîrnoavă a ajuns domn și se numea Barnovschie „iar în vremea lui niciodată nohaii lui Cantemir n-au călcat pământul nostru.“ Magda „a rămas pribeagă până la mormânt“, Tudor, Anița — soția lui —, Mihu și ceilalți răzeși „au fost urgisiți și prigoniți, dar s-au ținut cu tărie“, precizare care scoate în evidență demnitatea și dârzenia Șoimărești lor în apărarea libertății. Prozatorul urmărește în perspectiva veacurilor procesul de deposedare a răzeșilor de ocina strămoșească „...vremea necontenit i-a lovit până ce le-a plecat frunțile adânc spre pământ.“

M. Sadoveanu se declară descendent al neamului de răzeși pentru care scrie cu sentimente de adâncă prețuire, dragoste și compasiune. Alternanța formei de singular și de plural a adjectivului posesiv *mea* (inima mea) și a pronumelui *lor* (durerii lor) scoate în evidență adânca legătură sufletească dintre scriitor și neam. Elementele autobiografice imprimă o notă de autenticitate romanului stabilind o punte între trecut și prezent : „Bunicii mei sunt strănepoții acelor oameni. Și această istorisire de acum trei sute de ani, din vremea când strămoșii erau încă dârji, am scris-o în liniștea unei prisăci, având în inima mea răsunetul durerii lor.“

La baza limbii lui Sadoveanu se află limba populară din jumătatea de nord a Moldovei, cu aspectele ei arhaice și contemporane, precum și limba cronicilor.

Sub pana lui Sadoveanu cuvintele capătă o adevărată vrajă stilistică prin îmbinarea măiestrită a metaforelor, a comparațiilor, a personificările și prin forța expresivă a locuțiunilor și expresiilor create.

Aceste elemente realizează o atmosferă tainică necesară evocării : („Clopotele bisercii tăcură ; se aliniară si vocile oamenilor : și sub ciresii sălbatici, care-si coborau rădăcinile între oasele morților, se făcu în lumina dimineții tăcere“), sintetizează destinele omenești („Domnița Magda și-a purtat lumina ochilor ei prin țări străine și pribeagă a rămas până la mormânt... Au pierit codrii, s-a stins în această cămășuță a ei, ca mireasma unei flori“), meditează asupra existenței umane („După glas, nevolnicul, care era Nicoriță, fost armas odată, l-a cunoscut și a bătut cu umilită mulțămire mătanie Domnului său. Iar Vodă, cumințit acum și mult îmblânzit, a suspinat — aducându-și aminte cât de schimbătoare sunt toate ale oamenilor“).

Monumentalitatea și unicitatea operei lui Mihail Sadoveanu sunt asigurate deopotrivă de farmecul limbii, de fraza armonioasă (cumpănită) și de complexitatea aspectelor din viața poporului român.

Îmbinând realitatea istorică și ficțiunea, Mihail Sadoveanu prin *Neamul Șoimăreștilor* creează primul roman istoric cu caracter social din literatura română.

Valoarea operei constă în arta cu care învie sau imaginează fapte dintr-un trecut zbuciumat, în complexitatea și măreția sufletească a

personajelor, adevărate apariţii de baladă prin care întruchipează sentimentul sfânt al dragostei de ţară, dorinţa de libertate socială şi prin felul cum surprinde comuniunea cu natura.

EXERCIŢII DE FIXARE

1. Demonstraţi că Tudor Şoimaru şi Stroie Orheianu sunt personaje antitetice şi arătaţi modalităţile de caracterizare folosite.
2. Arătaţi că opera Neamul Şoimăreştilor este un roman.

Nichita Stănescu

(1933 – 1983)

S-a născut la Ploiești, la 31 martie 1933 într-o familie de intelectuali.

A studiat la Liceul „I.L. Caragiale" din Ploiești, apoi Facultatea de Filologie din București pe care a absolvit-o în 1957.

A debutat în anul 1957 în revista Tribuna. Nichita Stănescu s-a remarcat printr-o puternică originalitate chiar de la primul volum de versuri Sensul iubirii *(1960). Alte volume de poezii* O viziune a sentimentelor *(1961),* Dreptul la timp *(1965),* 11 elogii *1967,* Necuvintele *(1969),* Un pământ numit România, *Epica Magna (1978) toate cuprinzând versuri care îi asigură unicitatea în spațiul liricii românești contemporane. Nota de originalitate o constituie metaforele neobișnuite — privind relația dintre elementele universului — metafore aflate la baza unui limbaj poetic abstract.*

Un motiv frecvent în poezia primelor volume este patria, implicit relația poet-patrie-popor, temă tradițională, tratată în viziune proprie printr-o surprinzătoare bogăție de metafore simbol.

Noi

Noi suntem semințe și pământul e al nostru,
știm cel mai bine locul și patima și rostul,
știm cel mai bine legea și mersul înainte,
suntem, după nevoie, și lacrimă și dinte.

Nu cerem nimănuia nimic, însă oricine
dacă el vrea-l numim și prieten și vecine.
Aici și pâinea, sarea, noi o avem pe masă,
Căci ne-am făcut-o singuri, zidindu-ne o casă.

Nu zicem rău de nimeni, stăpâni peste pământ,
Noi suntem în picioare, sub noi străbunii sunt.
De-aceea poate-n libertate să lucească,
deasupra noastră, universala boltă albastră.

ÎNTREBĂRI ȘI EXERCIȚII

1. *Explicați semnificația pronumelui din titlu. Remarcați de câte ori este folosit acesta, la ce cazuri și cu ce scop.*

2. *Comentați definiția poetică* Noi suntem semințe *din primul vers.*

3. *Ce denumesc substantivele* pământul *și* locul, *raportate la semnificația titlului?*

4. *Descoperiți procedeele artistice folosite în versul* știm cel mai bine legea și mersul înainte.

5. *Explicați cu ajutorul dicționarului sensurile cuvintelor* patima, rostul, legea, *căutați sinonimele lor, motivați preferința poetului pentru formele din poezie.*

6. *Menționați trăsăturile poporului român relevate de metaforele* lacrimă *și* dinte *și precizați în ce raport semantic se află cele două substantive.*

7. *Identificați pronumele din strofa a II-a și arătați ce substantive înlocuiesc, la ce re-*

lații dintre români și alte popoare se referă?

8. *Selectați verbele, indicați modul și timpul și raportați la ideea fundamentală a poeziei.*

9. *Prin ce cuvinte se evidențiază unitatea și demnitatea poporului în ultima strofă?*

Comentariu literar

Poezia *Noi*, realizată în manieră clasică, este o odă în care se sintetizează trăsăturile morale și principiile etice ale românilor, elemente care ne-au asigurat permanența. Poporul român este privit în raport cu țara, cu istoria și cu alte neamuri.

Definiția poetică „Noi suntem semințe", cu care începe consemnarea atributelor noastre fundamentale sugerează atât veșnicia poporului — la fel cu cea a lumii vegetale asigurată de miracolul seminției generatoare de viață — cât și geniul creator al românilor în mintea și în sufletul cărora au încolțit gânduri și sentimente concretizate în mari înfăptuiri de ordin material și spiritual — unele unice în lume.

Prin substantivul *locul* se revine asupra ideii că suntem singurii stăpânitori ai vetrei străbune și că ne cunoaștem vatra străbună mai bine decât oricine: „pământul e al nostru". „știm cel mai bine locul." Această realitate este subliniată prin repetiția verbului *știm* determinat de adverbul *cel mai bine* — aflat la superlativ relativ. De asemenea numai noi cunoaștem „cel mai bine" intensitatea trăirilor neamului exprimate prin substantivul *patima* și destinul, definit prin substantivul ***rostul***.

Poporul știe pe deplin „cel mai bine" legile ca norme etice făurite de cei în drept pentru înfăptuirea progresului — numit prin locuțiunea populară „mersul înainte". Cuvântul *legea* semnifică și datina, unul din factorii permanenței etnice.

În versul „suntem după nevoie și lacrimă și dinte" se surprind alte trăsături ale românilor: sensibilitatea, puterea de a vibra la suferințele oamenilor și intransigența față de cei care amenință „rostul și mersul înainte."

Demnitatea neamului și dorința lui de a trăi în armonie cu toți acei care respectă relațiile de bună vecinătate și doresc prietenia cu noi se consemnează în versurile: „Nu cerem nimănui nimic, însă oricine / dacă el vrea-l numim și prieten și vecine".

Românii sunt mândri că tot ce au creat se datorează efortului propriu: „Aici și pâinea, sarea, noi o avem la masă, / căci ne-am făcut-o singuri, zidindu-ne o casă." Substantivele *pâinea*, *sarea* pot fi interpretate ca un simbol al ospitalității strămoșești. Metafora *o casă* pune în lumină unitatea poporului muncind laolaltă ca o mare familie pentru

casa — respectiv ţara trăiniciei —, însuşire evidenţiată de gerunziul *zidindu-ne*, determinantul *singur* şi pronumele personal de persoana I plural *noi*, *ne* subliniază mândria naţională izvorâtă din conştiinţa efortului propriu.

Ultima strofă a poeziei are valoare de concluzie : înţelegerea cu alte popoare decurge din faptul că nu căutăm să denigrăm pe nimeni : „nu zicem rău de nimeni.“ Noi am supravieţuit demni „în picioare“ pentru că am ştiut să păstrăm legătura cu strămoşii prin continuarea şi desăvârşirea ideilor străbune : „sub noi străbunii sunt“.

Astfel timpul, în curgerea lui necurmată, este martorul existenţei noastre alături de alte popoare vechi ale lumii care s-au condus după aceleaşi înalte norme etice : „De-aceea poate-n libertate să lucească, / deasupra noastră, universala boltă albastră.“

Caracterul clasic este imprimat de elementele de versificaţie : gruparea versurilor în patru catrene, măsura de 12—14 silabe, ritmul iambic şi rima împerecheată.

Poezia se remarcă prin concentrarea maximă a ideilor care subliniază însuşirile alese ale poporului nostru, dreptul de stăpâni ai vetrei strămoşeşti şi permanenţa neamului nostru greu încercat.

La fel ca toţi poeţii generaţiei sale, Nichita Stănescu debutează sub influenţa lui Nicolae Labiş, ca poet al candorii şi bucuriei tinereşti, apoi se îndreaptă spre o poezie în care se împleteşte sensibilitatea cu reflecţia. Nichita Stănescu îşi sintetizează concepţia despre creaţia artistică prin afirmaţia : *„Poezia nu este numai arta, ea este însăşi viaţa, însuşi sufletul vieţii.“*

EXERCIŢII DE FIXARE

1. Memoraţi poezia.
2. Selectaţi verbele, precizaţi modul şi timpul, raportaţi-le la ideea fundamentală a poeziei.
3. Indicaţi cuvintele polisemantice din versul *Aici şi pâinea, sarea noi o avem la masă*, Precizaţi formele polisemantice şi construiţi propoziţii cu ajutorul lor.

NOȚIUNI DE STILISTICĂ

Stilistica — *este disciplina care se ocupă cu studiul științific al stilului.*

Stil — Cuvântul stil înseamnă :

a) felul specific de a se exprima al unei persoane ;
b) totalitatea de procedee proprii de expunere, prin mijloacele limbii literare.

Limba literară — *este aspectul cel mai îngrijit al limbii naționale, cel mai corect din punct de vedere gramatical, stabilit prin norme ortografice (de scriere) și ortoepice (de rostire).*

În cadrul limbii literare întâlnim stilul științific (în opere științifice), stilul publicistic (în presă), stilul administrativ (în documente oficiale) și stilul beletristic sau artistic.

Cuvintele pot fi folosite în procesul comunicării cu sensul de bază sau sensul propriu și cu sensul figurat.

Scriitorii îmbină în operele beletristice cuvintele într-un anumit mod, dându-le un sens figurat.

Folosirea cuvintelor și expresiilor în sens figurat constituie o modalitate stilistică prin care se mărește puterea de expresie a limbii în realizarea imaginilor artistice și în exprimarea sentimentelor.

Pentru a înțelege specificitatea stilului unui scriitor trebuie să urmărim — pe lângă alte fapte de limbă — cuvintele cu sens figurat.

În scopul de a oferi un instrument de lucru elevilor am reamintit succinte elemente teoretice despre figurile de stil și procedeele artistice învățate, iar pentru a sublinia cât de important este rolul cuvintelor cu sens figurat, ne-am referit la opere literare cuprinse în programa pentru treapta I urmărind plasticitatea imaginilor create cu ajutorul figurilor de stil.

Alegoria *este figura de stil alcătuită dintr-o înșiruire de metafore, personificări, comparații, formând o imagine unitară prin care se sugerează noțiuni abstracte, prin intermediul faptelor, întâmplărilor, lucrurilor.*

În balada *Miorița* sfârșitul baciului moldovean este prezentat prin alegoria moarte-nuntă :

Să le spui curat
Că m-am însurat
C-o mândră crăiasă
A lumii mireasă,
Că la nunta mea
A căzut o stea,
Soarele și luna
Mi-au ținut cununa,
Brazi și păltinași
I-am avut nuntași,
Paseri lăutari,
Păsărele mii
Și stele făclii...

Aliterația *este un procedeu stilistic străvechi care constă în repetarea aceleiași litere la începutul sau în interiorul mai multor cuvinte succesive, cu scopul de a sugera o mișcare sau de a crea efectul unor armonii imitative.*

În *Scrisoarea III*, aliterația surprinde curgerea vijelioasă a armatelor Țării Românești conduse de Mircea cel Bătrân împotriva cotropitorilor turci :

„Mircea însuși mână-n luptă vijelia-ngrozitoare
Care vine, vine, vine calcă totul în picioare".

Anafora *este procedeul stilistic care constă în repetarea unui cuvânt sau a unui grup de cuvinte la începutul mai multor versuri sau a mai multor fraze succesive.*

Antiteza *este procedeul stilistic sau figura de stil prin care se exprimă opoziția între două idei, sentimente, două obiecte, două fenomene.*

În balada *Pașa Hassan*, poetul George Coșbuc pune în antiteză figura marelui voievod muntean cu cea a lașului pașă :

El vede că Bogdan e suflet de vânt
. . . . . .
Dar iată-l ! E vodă ghiaurul Mihai !
Aleargă năvală nebună,
Împrăștie singur pe câți îi adună,
Cutreieră câmpul tăind de pe cai —
El vine spre pașă ; e groază și vai,
Că vine furtună.

În colecția DIDACTICĂ a Editurii „Porto-Franco"
vor apare, în curând :

- *Probleme de geometrie plană*, de A. Albu și V. Dinescu
- *Psihologia atitudinii elevului față de aprecierea școlară*, de D. Vrabie
- *999 exerciții și probleme*, de M. Enache
- *Ortografia și ortoepia limbii române*, de P. Dima

În colecția „BIBLIOTECA ȘCOLARĂ PORTO-FRANCO" pentru 1995 avem în pregătire :

- *Luceafărul*, de Mihai Eminescu
- *Lirica patruzecioptistă*
- *Cântarea României*, de Alecu Russo
- *Sburătorul*, de I. H. Rădulescu
- *Critice. Însemnări*, de Titu Maiorescu
- *Hagi Tudose*, de Barbu Delavrancea
- *Momente și schițe* de I.L. Caragiale
- *Povestiri*, de Vasile Voiculescu
- *Enigma Otiliei*, de G. Călinescu
- *Eseiști români. M. Eliade, E. Cioran, N. Steinhardt.*

Elevi, procurați-vă lucrările din colecțiile pe care noi vi le dedicăm special. Ele vă vor fi de folos toată viața.

Dar pașa-și pierduse și capul și firea.
Cu scările-n coapse fugaru-și lovește,
Și gâtul i-l bate cu pumnii amândoi
Cu ochii de sânge, cu barba vâlvoi
El zboară șoimește.

Metaforele *nouri negri, zări albastre* folosite de Al. Mateevici în poezia *Limba noastră* subliniază antiteza dintre vremurile întunecate ale istoriei și clipele de liniște, de speranță și de lumină.

Comparația *este sigura de stil prin care se scot în evidență însușirile specifice ale unei persoane, acțiuni, ale unui obiect — aceasta constând în alăturarea a doi termeni cu trăsături asemănătoare.*

Comparații cu mare forță de evocare găsim în pastelul *Vara* — (G. Coșbuc):

Și ca o taină călătoare
Un nor cu muntele vecin
Plutea-ntracest imens senin

Comparația menționată imprimă o notă de mister peisajului. Imonizarea naturii se realizează prin intermediul unei comparații care are ca scop să evidențieze intensitatea bucuriei vieții :

Iar spicele jucau în vânt,
Ca-n horă dup-un vesel cânt
Copilele cu blonde plete
(VARA)

În contrast cu pașa Hassan, care dă ordine lui Mihnea, dar el rămâne departe de primejdii, Mihai Viteazul se avântă asupra păgânilor nimicindu-i, fapt subliniat prin două comparații cu mare putere de sugestie :

Ca volbura toamnei se-avântă el roată
Și intră-n urdie ca lupu-ntre oi.
(PAȘA HASSAN G. Coșbuc)

Enumerația *este figura de stil constând într-o prezentare detaliată a faptelor sau a anumitor aspecte.*

În partea a doua a operei *Amintiri din copilărie*, Nică și frații săi apar ca niște copii fericiți că sunt sănătoși și au tot ce le trebuie :

„Ce le pasă ; lemne la trunchi sunt, slănină și făină în pod deavolna, brânză în putină asemenea, curechi în poloboc slavă domnului".

Din enumerațiile cuprinse în textul citat transpare mândria țăranului că are casa îndestulată și copiii își pot trăi din plin vârsta de aur.

În descrierea *Ardealul*, Nicolae Bălcescu subliniază, cu ajutorul enumerației, varietatea și frumusețea pădurilor : „Aici stejarii, brazii și fagii trufași înalță capul lor spre cer ; alături te afunzi într-o mare de grâu și porumb din care nu se mai vede calul și călărețul."

Epitetul *este o figură de stil care rezultă din alăturarea unui adjectiv pe lângă un substantiv pentru a sublinia o însușire socotită ca esențială.*

Mai pot fi epitete substantivele (substantive cu rol de atribut) și epitetele adverbiale (adverbe și locuțiuni adverbiale cu funcție de atribut sau complement). Epitetele — indiferent de natura lor — depășesc funcția gramaticală prin puterea de sugestie a trăsăturilor caracteristice ale realității.

În pastelul *Vara*, planul vast al muntelui și al orizontului este ilustrat de epitetele : *albastru* și *imens*.

Epitetele cromatice întăresc ideea de fericire trăită cu aceeași intensitate de om și de elementele naturii : *blonde plete, miei albi, zări albastre.*

În poemul *Călin (file din poveste)* feeria naturii se surprinde printr-o suită de epitete cromatice ; *codru de aramă, pădurea de argint, mii de fluturi mici albaștri, flori albastre, râuri sclipitoare iarba pare de omăt.*

Gradația *este figura de stil întâlnită mai ales în creația epică și dramatică constând în trecerea treptată, crescândă — gradație ascendentă — sau descrescândă — de la o idee la alta — urmărind scoaterea în evidență a unor idei sau nuanțarea exprimării.*

Delicatețea sentimentelor mioriței pentru stăpânul ei se desprinde din gradația prin care prezintă perspectiva primejdiei :

Drăguțule bace,
Dă-ți oile-ncoace,
La negru zăvoi,
Că-i iarbă de noi
Și umbră de voi.
Stăpâne, stăpâne,
Îți cheamă ș-un câne
Cel mai bărbătesc
Și cel mai frățesc,
Că l-apus de soare
Vreu să mi te-omoare
Baciul ungurean
Și cu cel vrâncean

Hiperbola *este figura de stil constând în exagerarea trăsăturilor unei ființe, a unui lucru, a unui fenomen sau a unei întâmplări.*

În balada Pașa Hassan hiperbola ilustrează măreția lui Mihai văzut de pașă ca o apariție înfricoșătoare :

Sălbatccul vodă e-n zale și fier
Și zalele-i zuruie crunte,
Gigantică poart-o cupolă pe frunte,
Și vorba-i un tunet, răsufletul ger,
Iar barda-i din stânga ajunge la cer,
Și vodă-i un munte

În nuvela *La Vulturi !*, prozatorul Gala Galaction subliniază dragostea Agripinei pentru copiii ei descriind dificultatea urcușului la stână și înverșunarea oarbă cu care își continuă drumul : În acest scop apelează la o acumulare de imagini hiperbolice :

„În pieptul ei ardea toată pădurea".
„... bătăile inimii erau bolovani încinși"
„... pieptul îi horcăia ca niște foale."

Imprecația *este procedeul stilistic sub formă de blestem, exprimând ura adâncă a poetului.*

Interogația *retorică este figura de stil constând din una sau mai multe întrebări, de la care nu se așteaptă răspuns. Interogația contribuie la sublinierea intensității sentimentelor poetului.*

Inversiunea *este procedeul stilistic realizat prin schimbarea ordinei obișnuite a cuvintelor în frază cu scopul de a scoate în evidență profunzimea sentimentelor și a ideilor, sau anumite însușiri ale personajelor.*

În pastelul *Vara,* ideea de vastitate a tabloului de natură se accentuează prin epitetul antepus (pus înaintea substantivului) „Plutea-ntr-acest imens senin".

În poezia *Plugarii,* bunătatea nesfârșită a lui Dumnezeu, singurul care alină suferința plugarilor, se relevă prin inversiunea : *Îndurător v-ascultă Domnul*

Litota *este figura de stil care apare ca inversul hiperbolei. Prin litotă se exagerează*

Arde-n candel-o lumină cât un sâmbure de mac
(M. Eminescu CĂLIN (file din poveste)

Metafora *este figura de stil care constă în înlocuirea unui termen propriu prin altul impropriu, asemănător.*

Orice metaforă implică o comparație sintetică (din care lipsește termenul comparat).

În răspunsul prin care Dan respinge îndemnul lui Ghirai de a-și lepăda credința strămoșească, Ceahlăul devine o metaforă care simbolizează măreția eroului :

Ceahlâul sub furtună nu scade mușunoi!
Eu, Da, sub vântul soartei să cad păgân nu voi
(DAN, CAPITAN DE PLAI V. Alecsandri)

Confruntarea înfricoșătoare dintre plugarii Ardealului și asupritorii lor de veacuri se înfățișează de Octavian Goga prin intermediul unei comparații urmată de o metaforă :

Ci-n pacea obidirii voastre
Ca-ntr-un întins adânc de mare
Trăiește-nfricoșatul vifor
Al vremilor răzbunătoare
(PLUGARII O. Goga)

Prin metafora o *casă*, Nichita Stănescu pune în lumină unitatea poporului muncind laolaltă ca o mare familie pentru înfăptuiri de durată :

Aici și pâinea, sarea noi o avem la masă
Căci ne-am făcut-o singuri, zidindu-ne o casă
(NOI N. Stănescu)

În balada *Miorița*, poetul anonim relevă caracterul universal al morții prin metaforele :

... o mândră crăiasă,
a lumii mireasă

Metonimia *este figura de stil realizată prin înlocuirea unui termen prin altul cu care se află într-un raport oarecare (cauză — efect ; abstract — corect ; operă — autor ; conținut — obiect ; obiect — locul de unde provine).*

În *Scrisoarea III*, prin substantivul *Apusul* Eminescu se referă la adversarii lui Baiazid din această parte a Europei :

Tu te lauzi că Apusul înainte ți s-a pus ?
Ce-i mâna pe ei în luptă, ce-au voit acel Apus ?
(SCRISOAREA III M. Eminescu)

Personificarea *este procedeul literar prin care se atribuie ființelor, lucrurilor, elementelor naturii însușiri și manifestări ale omului.*

Prin personificare, poetul O. Goga exprimă comuniunea plugarilor cu natura care îi consideră adevăraților ei prieteni și stăpâni :

Blând tainele vi le desface din sânu-i milostiva glie
Căci toată floarea vă cunoaște
Și toată frunza ei vă știe
(PLUGARII O. Goga)

Capacitatea folclorului de a exprima o gamă largă de sentimente este evidențiată de personificarea realizată prin verbele *plâng, râde.*

Din casa voastră unde-n umbră
Plâng doinele și râde hora...
(PLUGARII O. Goga)

Repetiția este figura de stil care constă în folosirea de mai multe ori a aceluiași cuvânt sau a mai multor cuvinte, pentru a sublinia sentimente, idei, impresii, însușiri.

Hotărârea cu care bătrânul Dan respinge darurile lui Ghirai precum și îndemnul de a-și părăsi credința în Dumnezeu se subliniază prin repetiția adverbului *nu.*

Nu-mi trebuie-a ta milă, nu voi a tale daruri,...
Tu îmi întinzi o cupă mult plină de amaruri.

Repetiția verbului *ajungă* cu nuanță imperativă — alături de substantivele *jertfă, risipă, jaf* relevă dorința fierbinte ca suferința seculară a poporului să fie curmată de Dumnezeu :

Ajungă sființei tale atâta jertfă !
Ajungă atâta risipă, atâta jaf la vulturi
Din mana bietei țări și din carnea noastră.
(LA VULTURI ! G. Galaction)

Dragostea lui Nică față de oamenii și locurile care i-au fermecat copilăria se subliniază prin repetiția adjectivului drag și prin enumerație :

„Dragu-mi era satul nostru...

Dragi-mi erau tata și mama, frații și surorile, și băieții satului... dragi-mi erau șezătorile, clăcile, horile și toate petrecerile din sat, la care luam parte cu cea mai mare însuflețire.“

CUPRINS

Argument 5

I. AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI
Puiul 7

MIHAIL SADOVEANU
Domnul Trandafir 16

PETRE ISPIRESCU
Greuceanu 25

TUDOR ARGHEZI
Bade Ioane 34

I. L. CARAGIALE
Vizita 38

MIHAI EMINESCU
Scrisoarea III (fragment) 45

ALEXE MATEEVICI
Limba noastră 58

COSTACHE NEGRUZZI
Sobieski și românii 63

N. BĂLCESCU
Ardealul 71

VASILE ALECSANDRI
Dan, căpitan de plai 77

GEORGE COȘBUC
Pașa Hassan 91

ION CREANGĂ
Amintiri din copilărie 98

Călin (file din poveste) de M. Eminescu . . . 109

Mioriția 116

Vara de George Coșbuc 123

Amintiri din copilărie 127

GALA GALACTION
La Vulturi ! 140

OCTAVIAN GOGA
Plugarii 147

MARIN PREDA
O oră din august 152
Neamul Șoimăreștilor de Mihail Sadoveanu . . 159

NICHITA STĂNESCU
Noi 168
Noțiuni de stilistică 173

În această carte găsim scrierile literare care se studiază în clasele V-VIII, comentariul lor, note biografice despre autori, întrebări și exerciții. Deci un manual care conține cele 4 manuale ce se studiază în gimnaziu și, în plus, aparatul critic și de îndrumare care asigură o corectă și eficientă receptare a textelor, în vederea asigurării reușitei la concursurile de admitere în liceu sau școala profesională.

I.S.B.N. 973-557-354-7

Lei 2000